

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet:
párbeszéd Vancouvertól Vlagyivosztokig

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet: párbeszéd Vancouvertől Vlagyivosztokig

Remek Éva

ZRÍNYI KIADÓ

© HM Zrínyi Nonprofit Kft. – Zrínyi Kiadó, 2020
© Remek Éva, 2020

All rights reserved. Minden jog fenntartva.
A könyvet vagy annak bármely részét a kiadó engedélye nélkül
bármilyen formában vagy bármilyen eszközzel másolni, tárolni, közölni tilos!

Kiadja a HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató
Közhasznú Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság,
a Honvédelmi Minisztérium által alapított, annak kizárólagos tulajdonában lévő cég.

Cím: 1087 Budapest, Kerepesi út 29/b
Honlap: www.honvedelem.hu
E-mail: kiado@hmzrinyi.hu

A kiadásért felel: Kulcsár Gábor ügyvezető
A Zrínyi Kiadó vezetője: dr. Isaszegi János ny. vezérőrnagy

Lektor: Dr. Szatmári László ezredes

Horovitz Ferenc emlékének

TARTALOMJEGYZÉK

AJÁNLÁS	9
ELŐSZÓ	10
BEVEZETÉS	13
1. A TÉMA FOGALMI ÉS ELMÉLETI HÁTTERE	14
1.1. Biztonság – geopolitika – biztonságpolitika	14
1.2. Kollektív-kooperatív biztonság	17
1.3. Konfliktus – válság – válságkezelés	21
1.4. A válságkezelés gyakorlata – a nemzetközi rendszer	30
1.5. Összegzés	36
2. AZ EURÓPAI BIZTONSÁGI ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉSI ÉRTEKEZLET (EBEÉ) ÉS AZ EURÓPAI BIZTONSÁGI ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉSI SZERVEZET (EBESZ)	38
2.1. A hidegháborús évek – az EBEÉ története	38
2.1.1. Az 1970-es évek – alapelvek	38
2.1.2. Az 1970–1980-as évek	41
2.1.3. Utókonferenciák	42
2.1.4. Összegzés	44
2.2. Az EBESZ a hidegháború után	45
2.2.1. Az 1990-es évek	45
2.2.2. A 2000-es évek – új világtrend	54
2.2.3. Összegzés helyett – a jövő	56
3. AZ EBESZ SZERVEZETE – MŰKÖDÉSE	57
3.1. Az EBESZ szervei	58
3.1.1. Döntéshozó szervek	58
3.1.2. Végrehajtó szervek	64
3.1.3. Kapcsolódó szervek	66
3.2. Az EBESZ működése – a három dimenzió	68
3.2.1. Politikai-katonai dimenzió	70
3.2.2. Gazdasági-környezeti dimenzió	72
3.2.3. Humán dimenzió	73
3.2.4. A három fő dimenzióon átívelő egyéb kihívások	76
4. AZ EBESZ BIZTONSÁGERŐSÍTŐ SZEREPE	80
4.1. EBESZ-mechanizmusok	81
4.2. Az EBESZ és az európai biztonsági struktúra	85
4.3. Az EBESZ szerepe a biztonság megteremtésében	87
4.4. Összegzés	89
5. EGYÜTTMŰKÖDÉS A NEMZETKÖZI ÉS AZ EURÓPAI BIZTONSÁGI SZERVEZETEKSEL	90
5.1. EBESZ–Egyesült Nemzetek Szervezete	90
5.2. EBESZ–Európa Tanács	93
5.3. EBESZ–Európai Unió	94
5.4. EBESZ–Észak-atlanti Szerződés Szervezete	97

5.5. EBESZ–Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete	98
5.6. EBESZ–egyéb szervezetek	99
5.7. Összegzés	100
6. SOROS ELNÖKSÉG A GYAKORLATBAN (2016–2018)	101
6.1. A német soros elnökség (2016)	102
6.2. Az osztrák soros elnökség (2017)	109
6.3. Az olasz soros elnökség (2018)	114
6.4. Összegzés	117
7. AZ EBESZ HELYSZÍNI MŰVELETEI (MISSZIÓI)	118
ZÁRSZÓ	146
FÜGGELÉK	150
A függelék tartalmi áttekintése	150
IRODALOMJEGYZÉK	208
RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	228

AJÁNLÁS

A nemzetközi biztonság szempontjából lényeges államközi szervezetek jórészt a hidegháború termékei. Azt a nehézséget/problémát kívánták áthidalni, amely a kollektív biztonságot célul tűző nemzetközi intézmények (ENSZ) univerzális célkitűzései és a bipoláris rendszert kiépítő amerikai és szovjet értelmezések között húzódtak. Leginkább ismert bipoláris katonai formációnak az 1949-ben létrejött NATO és az 1955-ben alakított Varsói Szerződés Szervezete tekinthető. A bipoláris időszak fő konfrontációs területe Európa volt, közepén a kettévágott Németországgal. Az 1970-es évekre teremtődtek meg a politikai és katonai feltételei egy olyan európai fórum létrehozásának, amely a megosztott Európa közös problémáival foglalkozna. Az 1960-as évek végén indult óvatos kelet–nyugati párbeszéd eredményeként az 1975-ben aláírt Helsinki Záróokmány lett három évtized után az a nemzetközi dokumentum, amelynek alján valamennyi európai állam vezetőjének aláírása szerepelt. Az erőviszonyoknak megfelelően természetesen együtt az amerikai és szovjet aláírással. A helsinki folyamat életben maradásához a Keletnek és a Nyugatnak gyökeresen eltérő érdekei (gazdaság, biztonság, humanitárius ügyek) fűződtek, s ma már tudjuk, hogy az ún. harmadik kosár kérdéskörei élesztőként szolgáltak a szovjet típusú rendszerek szétbomlásához s a bipoláris rendszer megszűnéséhez. Az 1994-ben szervezetté alakult EBEÉ-nek be kellett illeszkednie a nemzetközi politika és biztonság működő intézményei közé, s saját működési területet kellett találnia. Erről a folyamatról, az eredményekről és a tennivalókról szól Remek Éva írása.

Prof. dr. Gazdag Ferenc

ELŐSZÓ

Köszöntöm az olvasót, s tisztelettel adom közre az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (a továbbiakban: EBESZ, szervezet) bemutatásáról szóló könyvet.

Több okból teszem ezt. Egyrészt, mert olyan szervezetről van szó, amelynek jogelődje, az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (a továbbiakban: EBEE) saját korában, a hidegháborús évtizedek alatt talán ismertebb volt, mint jogutódja, az EBESZ. Másrészt az elmúlt években újra többet hallunk e szervezet európai biztonságot érintő, a különböző válságokkal kapcsolatos régi-új tevékenységéről. Így itt az idő, hogy alaposabban megismerjük az EBESZ-t. S nem utolsósorban a kedves olvasó egy hiánypótló munkát tart a kezében, mert az EBESZ létrejöttéről, működéséről, döntéseiről, eredményeiről, nehézségeiről szélesebb közönség számára önálló, monografikus munka eddig nem született. Az EBESZ történetének, működésének és feladatainak ismeretanyaga az oktatásban ugyan nem képez önálló tantárgyat, de szerves részét képezte/képezi a nemzetközi biztonsági szervezetekről készült tananyagoknak, tankönyveknek és elemzéseknek.

Áttekintő vagy monografikus munkák apropóját általában évfordulók, jeles események inspirálják. Esetünkben is fellelhető egy ilyen dátum. Az EBEE 25 éve,¹ azaz 1994. december 5–6-ai csúcstalálkozóján hozott döntést arról, hogy az együttműködés szervezetté érlelte a résztvevők addigi munkáját. Az értekezlet ekkor módosította az elnevezést EBESZ-re,² tehát hivatalosan 1995. január 1-jétől már EBESZ-ről beszélünk (2020-ban hivatalosan 25 éves lett). A szervezet negyedszázados életében jelentős változások voltak a világban. A nemzetközi környezet változása ezért szükségessé tette a biztonsággal kapcsolatos modellek, elméletek újragondolását, olykor tartalmi módosítását, az új helyzetekre adható válaszok, megoldási javaslatok korszerűsítését. A régi-új válságok (például Nyugat-Balkán, ukrajnai válság³) megoldásában sokan és sokféleképpen vállalnak feladatokat: az Egyesült Nemzetek Szervezete (a továbbiakban: ENSZ), az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (a továbbiakban: NATO), az Európai Unió (a továbbiakban: EU) is szerves részét képezik a konfliktuskezelők, a válságmegoldók táborának.

A folyamatok vagy az *ad hoc* helyzetek megértéséhez elengedhetetlen a nemzetközi szereplők alapos ismerete, céljaik, eszközeik számbavétele, ami hozzásegít a róluk alkotott kép hiteles, ezáltal a velük szembeni elvárások reális megfogalmazásához.

¹ A kézirat lezárásának évében az EBESZ 25 éves.

² Osváth Szabolcs: *Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet konfliktuskezelésben játszott szerepe*. Szeged Biztonságpolitikai Központ, „Oktatás és felkészítés”, C-1-6, 04_hu.htm. <http://www.scsp.hu/test/open.php?lang=hu&dir=c-1-6&doc=04> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 12.)

³ Az ukrán válság a könyvben sokszor kerül említésre, ezért a válság rövid áttekintése – a résztvevők szemzégéből bemutatva – elolvasható a 19. számú függelékben.

A könyv, melyet az olvasó a kezében tart, részben ehhez a munkához kíván hozzájárulni, más részben pedig az EBESZ szervezetének történeti áttekintésére, szervezeti fejlődésére, feladataira fókuszál. Teszi ezt úgy, hogy keretként használja a témában született hazai és nemzetközi biztonsági tanulmányokkal, nemzetközi kapcsolatokkal és a nemzetközi szervezetekkel foglalkozó civil és katonai írásokat, elemzéseket, alapul véve az EBESZ honlapján elérhető információkat is. Mindehhez járul hozzá az, hogy a szerző az elmúlt három esztendő nagy részét – hol intenzívebben, hol kevésbé – az EBESZ, illetve a hozzá szorosan kapcsolódó témák kutatásával töltötte.⁴ A kutatások eredményei a különböző elvárásoknak, szempontoknak megfelelően különféle módokon (angolul, magyarul, az adott kiadvány célkitűzéséhez igazodva) cikkekben, jegyzetekben, kiadványokban, tankönyvekben jelentek meg. Ez a könyv magában foglalja ezen kutatások eredményeit, természetesen frissítve, aktualizálva, s kiegészítve.

Az egyes fejezetek eredeti dokumentumokból vett részletekkel, térképpel és képekkel gazdagítva járulnak hozzá akár a szakmai, akár az érdeklődő olvasók kíváncsiságának fenntartásához vagy éppen fokozásához.

A szerző célja összességében az EBESZ ismertebbé tétele. Egyrészt a saját szervezetén belül a részt vevő államok kapcsolatában, szervezeti struktúrájában, tevékenységében, nevezetesen a biztonsági kihívások kezelésének mikéntjében. Másrészt pedig az EBESZ és a nemzetközi térség, illetve a többi nemzetközi szereplővel való viszonyában.

Módszertanilag teszi mindezt a földrajz, a geopolitika, a történelem, a biztonsági tanulmányok és a regionális biztonsági komplexumok eszközeivel a kollektív biztonság rendszerében.⁵

A könyvben megjelennek azok a kutatási eredmények, oktatói tapasztalatok is, amelyeket pályafutásom alatt a különböző intézményekben eltöltött évek adtak (így a Nemzeti Közszolgálati Egyetem, illetve jogelődje, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, a Kodolányi János Főiskola, a Széchenyi István Egyetem, a Honvédelmi Minisztérium). A könyv megírásához szükséges kutatómunka lezárásának időpontja: 2019. november 30.

Mindez nem lett volna lehetséges barátaim, munkatársaim, tanítványaim segítségével, támogatása, útmutatása és főleg bátorítása nélkül. Külön köszönetet mondok Siposné Kecskeméthy Klárának, N. Rózsa Erzsébetnek, Gazdag Ferencnek; már végzett tanítványaimnak: Tongori Andrásnak, Fekete Grétának, Simon Annamáriának, Jánosi-Kis Alexandrának, Budavári Krisztinának, Závodnyik Blankának; doktoranduszaimnak:

⁴ Akár személyes mottó is lehetne az arisztotelészi gondolat: „*Non venit ante suos prudentia nobilis annos.*” („Ha meg akarsz érteni valamit, figyeld a kezdetét, és kövesd a fejlődését.”) Idézi PETHŐ Tibor: Az EBEÉ-től az EBESZ-ig. *Magyar Szemle*, Új folyam IV. 1. szám, 2017. május 03. http://www.magyaraszemle.hu/cikk/az_ebe%C3%A9_tol_az_ebesz_ig (A letöltés ideje: 2019. augusztus 05.)

⁵ Barry Buzannal ellentétben például Kenneth N. Waltz (neorealista, a nemzetközi rendszer átfogó elemzése) szerint a regionális biztonsági komplexumok nem részei, hanem inkább „akció-reakció” jelenségei a nemzetközi rendszernek. Részletek Barry BUZAN: *Peoples, States and Fear*. Introduction. In: MATUS János (szerk.): *Biztonságpolitikai szöveggyűjtemény I.* Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 1999, 213–214. o.

Bihari Ritának, Nyerges Tímeának, Puskás Annának, akik tevékeny segítséggel járultak hozzá, hogy e munka megszülethessen. Köszönöm Szatmári Lászlónak, Kővári Lászlónak katona és szakmai javasolataikat.

Nagy öröm s egyben megtiszteltetés számomra, hogy a könyv a Zrínyi Kiadó gondozásában jelenik meg.

Végül, de nem utolsósorban köszönet illeti a családom tagjait, akik végtelen türelemmel végig melletttem álltak.

Budapest, 2019. december

Remek Éva

BEVEZETÉS

„Ne mondják, hogy nem mondtam semmi újat; új az anyag elrendezése; a labdajátékosok is ugyanazzal a labdával játszanak, csak éppen az egyik jobban helyezi, mint a másik [...]. Mintha az azonos gondolatok másként elrendezve nem eredményeznének ugyanúgy más szöveget, mint ahogyan az azonos szavak is más gondolatot fejeznek ki megváltozott elrendezésben. A különböző módon rendezett szavak más-más jelentést vesznek fel, a különböző módon rendezett jelentések pedig különböző módon hatnak [...].”⁶

Az európai biztonságot befolyásoló közeli és távoli válságok, illetve azok kezelési módja napjaink egyik legtöbbet vizsgált kérdései közé tartoznak. Ennek egyik oka, hogy az európai kontinenst közvetlenül vagy közvetett módon érintő kihívások, fenyegetések száma jelentősen megnövekedett (tömeges migráció, terrorveszély, ukrajnai válság, közel-keleti instabilitás, észak-koreai nukleáris fenyegetés, új járványok stb.). A másik ok a minőségben keresendő. A nemzetközi szereplőknek ugyanis, köztük az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetnek, a béke fenntartása és a stabilitás megteremtése a legfontosabb célkitűzése, amelyhez minőségi szerepvállalást kell társítania. Ez sokféle formában jelenhet meg. Például a fegyveres tevékenységet követően a semmissé vált közigazgatás átmeneti helyettesítésében, vagy az újonnan kialakult rendszerek ellenőrzésében, de akár a demokrácia „játékszabályainak” elsajátításában nyújtandó segítségben, humanitárius tevékenységben, vagy a párbeszéd ösztönzésében kell aktív szerepet vállalni.

A biztonság, a biztonsági tanulmányok (biztonságpolitika) kérdéskörének összetettségét, a hozzákapcsolódó, a könyv témáját közvetlenül vagy közvetve érintő fogalmi rendszer többoldalú áttekintése elengedhetetlen a tisztánlátás érdekében. A biztonsági tanulmányok (tudományterület) biztonságelméleteibe való bepillantás pedig a biztonság jobb megértése felé viszi az olvasót.⁷ Ehhez pedig nélkülözhetetlen a nemzetközi szereplők ismerete, így az EBESZ sem kivétel ez alól.

⁶ Blaise PASCAL: Gondolatok. Idézi DÖRÖMBÖZI János: *A filozófia története és elmélete I.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1994, 9. o.

⁷ Hazánkban a biztonságpolitika fogalma a nyolcvanas évektől jelent meg a nemzetközi tanulmányok, később a hadtudomány keretei között. A nemzetközi tanulmányok központi kérdése a mindenkorai nemzetközi rendszer, illetve a nemzetközi és a nemzeti biztonság fogalmának értelmezése. A másik értelmezési vonal a hadtudományhoz vezet. Bár a hadtudomány fogalma, besorolása, elnevezése és sok más eleme folyamatos viták tárgya, a rendszerváltás után művelőinek egy része a biztonságpolitikát a hadtudomány részének minősítette. A biztonságpolitika pontos tudományos elhelyezését az is megnehezíti, hogy a témáról publikáló, legkülönbözőbb szakmai háttérrel rendelkező szerzők következtlenül használták e fogalmat. Ebből adódik az a helyzet, hogy nem találunk nemzetközileg elfogadott és tudományosnak tekinthető elnevezést (nemzetközi biztonsági tanulmányok), hanem a leszűkített, a médiában, az újságírásban megjelent változat (biztonságpolitika) vált elterjedtté, közismertté. A szakpolitikák rendszerében a biztonságpolitika a külpolitika területén belül helyezkedik el, magában foglalja ugyanakkor a védelempolitika területét. További részletek GAZDAG Ferenc – REMEK Éva: *A biztonsági tanulmányok alapjai.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 18–20. o.

1. A TÉMA FOGALMI ÉS ELMÉLETI HÁTTERE

„Ismereteink fejlődése lényegében abban rejlik, hogyan haladunk a problémáktól a még bonyolultabb problémák felé.”⁸

1.1. Biztonság – geopolitika – biztonságpolitika⁹

Közismert, hogy a biztonság alapvető szükséglet.¹⁰ Ennek értelmezése és felfogása azonban történelmi koronként módosul, olykor jelentős eltéréseket mutat. Ugyanakkor adott jellemzők alapján mára jól körülhatárolható osztályozási szempontok segítik a biztonság, illetve a biztonságot veszélyeztető kihívások, kockázatok és a velük kapcsolatos jelenségek vizsgálatát, meghatározását.

A fenyegetések természeti formáival – természeti katasztrófákkal (földrengések, vulkánkitörések, viharok, árvizek, szárazság stb.), éhínséggel, járványokkal – szemben a fejletlen társadalmak nem rendelkeztek eszközrendszerrel, s a modern társadalmak sem képesek teljes védelmet kiépíteni. Az államok számára évszázadok óta a terület, illetve a (megélhetési) létfeltételek biztosítása jelentkezett elsődleges igényként, s a mindenkori gazdasági fejlettségük függvényében folyamatosan fejlesztették védelmi képességeiket. A tradicionális geopolitika¹¹ a nemzetközi rendszert egyetlen stratégiai területként fogja fel, ahol a szereplők az államok, amelyek együttműködnek („kooperálnak”), olykor konfrontálódnak is egymással, de a lényeg, hogy az államoknak saját maguknak kell gondoskodni a biztonságukról. A biztonság – ebben az értelmezésben – elsődlegesen területi fogalom.¹² Ezzel szemben az 1990-es évektől kezdődően „a távközlési és közlekedési technológiák fejlődése révén, valamint a fokozódó globalizálódás nyomán a geopolitikai kutatások is egyre inkább gazdasági tartalmat nyertek [...] s ezt az irányzatot geoökonómiának nevezik”¹³.

E kitekintés azért szükséges, mert bár nem cél sem a politikai földrajz, sem a geopolitika fogalmának arculatváltozásait végigkísérni, de a könyv felhasználja a „de-

⁸ Karl Popper (1902–1994), osztrák filozófus.

⁹ Ez a fejezet a szerző *Az Európai Unió és a Közel-Kelet I.* című tanulmány (Nemzet és Biztonság 2017/5. számában megjelent, 6–10. o.) hasonló című fejezetének egy rövidebb, módosított változata.

¹⁰ Ennek az állításnak a magyarázata sokféle nézőpontból történhet. Így például a szükségletek oldaláról, melyet Abraham Maslow szükséglet-hierarchia-elmélete magyaráz. Részletekért lásd Abraham MASLOW szükséglet-hierarchia-elméletét: https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/0007_c1_1054_1055_1057_vallalatigazdan_scomr/4_2_1_abraham_maslow_szukseglethierarchia_elmelete_XVlxSjTG3FzXfuFY.scomr1 (A letöltés ideje: 2019. november 30.)

¹¹ A geopolitika az államok gazdasági, társadalmi vonatkozásait, kapcsolatait, fejlődését főleg földrajzi tényezőkre építi. „Képviselői a politikai jelenségeket mint térbeli jelenségeket vizsgálják, gyakorta felnagyítva a tényezőket, a földrajzi adottságok szerepét.” BERKÁNE DANESCH Marianne (szerk.): *Katonai terminológia értelmező szótár*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2015, 177. o.

¹² BERNEK Ágnes (szerk.): *A globális világ politikai földrajza*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002, 12. o.

¹³ GAZDAG Ferenc: A geopolitika fogalmáról és fejlődéséről. In: TÁLAS Péter (szerk.): *Biztonság a XX. században*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2006, 5. o.

finíciós vitákon átlépő pragmatikus módszereiket, vizsgálati elemeket”.¹⁴ A politikai földrajz a maga eszköztárával a különböző nemzetközi biztonsági szervezeteket érintő történések leírásait, az adatok elemzését, a földrajzi környezet vizsgálatát adja a fennálló hatalmi és érdekviszonyokat is figyelembe véve. A geopolitika ezzel egy időben ezek eredményeire építve, a döntések és kivitelezések módját fogalmazza meg. A hidegháború után a közeli és a távoli „politikai tér” teljesen átalakult/alakul nemcsak Európában, de Európa közvetlen környezetében is: „A politikai tér átrendeződése olyan komplex és ellentmondásos folyamat, amelyben a különböző szereplők és terek folyamatosan *újraértelmeződnek és újraértelmezik egymást*.”¹⁵

Ez a folyamat a könyv témája szempontjából két sajátossággal bír. Az egyik maga a szereplők jellegéből fakadó egyediség. Később látni fogjuk az EBESZ esetében ez mit is jelent, de hasonló a helyzet az európai biztonság vizsgálata kapcsán megkezdhető Európai Unió (továbbiakban: EU, Unió) jellegével is (az EU különleges entitás, nem állam, de több mint egy nemzetközi szervezet).¹⁶ A másik a különböző közeli/távoli térségek egy egységként való felfogása (például Nyugat-Balkán, vagy Ukrajna mint ütköző zóna), melyet a hidegháborús időszak megszűnése tett lehetővé.

A világ hatalmi színpadán különböző súlyú, erejű (rangpozíciójú)¹⁷ szereplők játszanak. Zbigniew Brzezinski szerint az államok aktív geostratégiai szereplők, s mint ilyenek, képesek saját erejüket, hatalmi pozíciójukat, befolyásukat latba vetni a nemzetközi rendszerben úgy, hogy a létező geopolitikai állapot megváltozzon a saját biztonságukat szem előtt tartva.¹⁸

Az államok a biztonság megteremtéséért a kezdetektől speciális feladatként kezelték a védelem ügyét, illetve a védelemre szakosodott társadalmi csoportok megkülönböztetett szerepét. Már a dinasztiak is ismerték például az állandó hadsereg előnyeit, de a nagy létszámú, állandó hadseregek fenntartását csak az ipari forradalom eredményei, illetve a modern nemzetállam igényei együttesen tették lehetővé. Az állandó hadsereg felállításától kezdve a hadsereg mérete és felszereltsége adta az állam legfontosabb ismérvét: a szuverenitást és biztonságot.

Ezen történelmi időszak biztonságról alkotott képét a területi és katonai elemek túlsúlya jellemzi.

¹⁴ Uo. 6–7. o.

¹⁵ BERNEK: i. m. 18–19. o.

¹⁶ Az Európai Unió meghatározására vonatkozó további részletekért lásd: MOLNÁR Anna: *Az Európai Unió külkapcsolati rendszere és eszközei*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 1. fejezet, 17–44. o.

¹⁷ Az államok egymáshoz viszonyított helyzetéről a rangpozíciójuk jó képet ad, ennek a viszonyítási mutatószámának az az előnye, hogy mérhető és számszerűsíthető adatokat vesz figyelembe. „Egy átfogó megközelítés szerint a világ országai globális rendszert alkotnak, amelyben az egyes államok (rang)pozícióját a három „rangdimenzióban” elfoglalt helyük határozza meg: gazdasági teljesítmény (GDP), presztízis (terület, népesség, diplomáciai kapcsolatok) és hatalom (katonai kiadások). A rangpozíció értékének kiszámítására a szakértők különböző módszereket alkalmaznak.” (alább idézett munka 77. o) A számítás részleteiről, a módszer nehézségéről, egyéb módszerekről lásd NAGY László – RÁCZ Lajos: *Nemzetközi erőközpontok a 21. század elején*. *Hadtudomány*, 2008/1. 76–82. o. http://mht.eu/hadtudomany/2008/1_2/070-082.pdf (A letöltés ideje: 2019. november 15.)

¹⁸ Zbigniew BRZEZINSKI: *A nagy sakktabla*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1999, 57. o.

A szuverenitás belső vonatkozásainak értelmezése viszonylag egyszerű (az állam belső ügyeinek önálló, külső befolyástól mentes intézése), meghatározni annak külső feltételeit azonban már bonyolultabb feladat. Mivel az államok egymással a legkülönbözőbb kapcsolatba léphetnek, a való életben a külső szuverenitást csak korlátozásokkal értelmezhetjük. „Egy állam számára szuverenitásának külső határait a nemzetközi rendszerben elhelyezkedő más államok jelölik ki. A modern szuverenitásfogalom tartalmának keresésekor helyesebb, ha a kölcsönös függőség rendszeréből indulunk ki.”¹⁹

Jelen munka központi időkeretét a hidegháború utáni időtől napjainkig tartó időszak adja, amikor a közeli és a távoli „politikai tér” teljesen átalakult/alakul. Így történt ez Európában is. Illés Iván jól illusztrálja ezt egyik geopolitikai tanulmányában, miszerint: „Aligha lehet eltérőbb térképet elképzelni, mint a 20. század elejének és végének Közép- és Kelet-Európájáét, ahol az államok száma megsokszorozódott.”²⁰ Ennélfogva főleg az államok, a külpolitikájukon keresztül aktív részesei a „társágük” alakításának/átalakításának. Ez a felgyorsult globalizációs folyamatokat figyelembe véve is igaz, ugyanis a globalizáció nem szüntette meg az államot, viszont átalakította. Szakértői vélemény, hogy a 2008-as pénzügyi válság után „deglobalizációs” időszak kezdődött, amelyben „nagyterületi regionális piacok, nagyterületi regionális erőterek”²¹ lettek a meghatározók. Ez alátámasztja az államok, nemzetállamok szerepének újbóli erősödését.

A külpolitika alakításában persze döntő szerep jut az államon belüli érdekcsoportoknak és politikai erőeknek egyaránt. S nem feledkezhetünk el a nemzetközi szervezetek, intézmények sokaságáról sem, figyelembe véve a tagjaik hatás- és jogkördelegálási akaratát, mely egyben a szervezet érdekérvényesítő képessége.

A nemzetközi rendszer tehát folyamatosan változik, s ez mindig hatással van a külpolitikai döntésekre, amelyekben a biztonságra való törekvések jelennek meg. Ezért mondhatjuk, hogy a biztonságpolitika és a külpolitika szorosan együtt jelenik meg a kormányok döntéseiben. „Frank N. Tager és Frank L. Simonie szerint a biztonságpolitika olyan nemzetközi és hazai körülmények és feltételek megteremtésére irányul, amelyek lehetővé teszik a nemzeti érdekek érvényesítését és a nemzeti értékek védelmét.”²² Így a nemzetközi rendszer kutatása, elemzése éppen a biztonságot veszélyeztető kihívások, fenyegetések időbeli felismerésére, s főleg azok hatékony kezelésére törekszik.

¹⁹ GAZDAG Ferenc – REMEK Éva: *A biztonsági tanulmányok alapjai*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 13. o.

²⁰ ILLÉS Iván: Helyünkről Európában. Valóság, 1994/1. Idézi EGEDY Gergely: *Bevezetés a nemzetközi kapcsolatok elméletébe* (harmadik, átdolgozott kiadás). HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2017, 48. o.

²¹ Idézi EGEDY: i. m. 266. o. Az eredeti tanulmány: BERNEK Ágnes: Az atlanti erőteréből az eurázsiai erőterébe? Magyarország a 21. század többpólusú világában. *Geopolitika a 21. században*, 2013/4. https://iffegyvesulet.hu/aas_szoveg/file/193_geopol_4.pdf (A letöltés ideje: 2019. október 13.)

²² MATUS János: Az államok biztonságpolitikájának szintjei, céljai és eszközei című tanulmánya, In: DÉRER Miklós (szerk.): *Külpolitika, biztonságpolitika, Magyarország – tanulmányok*. Kreatéka Kiadó, Budapest, 2007, 45. o.

Ebben az összefüggésben a biztonságpolitika és a külpolitika együtt jelenik meg az országok külügyeket „bonyolító” diplomáciai tevékenységében. Tény, hogy az országok biztonságpolitikájuk segítségével határozzák meg azokat az irányelveket, amelyek a fenyegetések és veszélyek elhárításához képességeket hoznak létre. Ezek közül ki kell emelni a katonai képességek kialakítását.

A katonai biztonság a hidegháború elmúltával is fontos tényező maradt, még akkor is, ha aránybeli eltolódás volt például a gazdasági teljesítőképesség javára vagy a társadalmi kérdésekre előtérbe kerülésével a katonai szegmessel szemben. Emellett az „új (globális) világrend” vagy az „elszabadult világ”²³ új típusú, s nemcsak katonai kihívásokat hoz, például éppen az előbb említett gazdasági kapcsolatokban. A *mi a megoldás ebben az új helyzetben?* kérdésre a jó válaszhoz indokolt némi kitérőt tenni a globális biztonság szintjére.

„A globális biztonság fogalma a 20. század fejlődésének terméke, s kialakulása szorosan kapcsolódik a biztonság fogalmának a szűken vett katonai értelmezést meghaladó kiszélesítéséhez. Összetevői között kell említenünk a tömegpusztító fegyverekre vonatkozó két-, illetve többoldalú nemzetközi egyezményeket, a Szovjetunió összeomlását és a csökkenő katonai fenyegetés helyére lépő kihívások nemzeti keretek közötti megoldhatatlanságát.”²⁴ Ezért ma a nemzetközi biztonságról történő kommunikációban mindinkább arról van szó, hogy az egyes államok nem képesek megoldani, kezelni a globális természetű kihívásokat. A sok példa közül a legtöbbet napirenden szereplő problémák a klímaváltozás által jelentett kihívások – az Északi-sark jegének elolvadása, a fő hajózási útvonalak módosulása, illetve a tengerfenék ásványkincsei feletti fennhatóság kérdése, vagy olyan új keletű gondok, mint a tömeges migráció és következményei –, melyek eredendően nem az egyes államok szintjén kezelhető kérdések, hiszen ezek kihatással vannak a Föld minden államára. A globális biztonság kérdései ennél fogva növekvő szerepet játszanak az egyes államok és az államok alkotó szervezetek politikájában.²⁵

1.2. Kollektív-kooperatív biztonság

A nemzetközi együttműködés elősegítésére az államok nemzetközi szervezeteket és intézményeket hoznak létre, hogy azok fórumain a viták rendezésére szolgáló eszközeikkel, mechanizmusaikkal, békés megoldásokkal segítsék az államok közötti kooperációt.

²³ Anthony Giddens professzor, a London School of Economics igazgatója híressé vált kifejezése (Runaway World). In: IMRE István: A globalizáció, avagy az elszabadult világ. *Polgári Szemle*, 2006/11. <https://polgariszemle.hu/archivum/27-2006-november-2-efolyam-11-szam/136-globalizacio-avagy-az-elszabadult-vilag> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 29.)

²⁴ GAZDAG–REMEK: i. m. 14. o.

²⁵ Uo.

A nemzetközi szervezet az államok közötti együttműködés egyik formája, amely nemzetközi szerződéssel jön létre. Az így létrejött szervezet egy vagy több állandó szervvel, akár belső intézménnyel, illetve nemzetközi jogalanyisággal rendelkezik (kivételek és eltérések vannak).²⁶

A nemzetközi helyzet gyors változásához képest, a nemzetközi rendszer átalakulása lassú folyamat. A hidegháborút követő időszak vagy éppen az ezredforduló óta történtek pedig azt mutatják, hogy a biztonsági kihívások egyre összetettebbek, intenzívebbek, így a megoldásuk új típusú és főleg hatékony megoldásokat követel. Az érzékelhető nemzetközi politikai, gazdasági, katonai, környezeti és társadalmi változásokat látva állíthatjuk, hogy a jövőben a nemzetközi szervezetek, intézmények szerepe továbbra is meghatározó marad, sőt a globális kihívások kezelésében még hathatósabb kooperációt kell végezniük.

Ehhez a munkához járul hozzá az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet. „A jelenlegi kihívások nem kezelhetők egyedül az egyes államok által. A többoldalú fórumok, mint például az EBESZ lehetővé teszik [...] az együttes reagálást – az együttes sikert!”²⁷

A társadalmak biztonságfelfogása is (szubjektív biztonság, objektív biztonsági helyzet) történelmi koronként folyamatosan változott, de a területeik, illetve az egzisztenciális létfeltételeik biztosítása mindig alapvető és elsődleges elvárásként jelent meg. Ennek biztosítása pedig az államok feladata volt.

„A nemzetek olyan új partneri viszonyát látjuk magunk előtt, amely továbblép a hidegháborún. Konzultáción, együttműködésen és kollektív cselekvésen alapuló partnerséget, amely elsősorban a nemzetközi és a regionális szervezeteken keresztül működik.²⁸ Olyan elvek és jog által egységbe fogott partneri viszonyt, amely a terhet és a kötelezettségeket egyenlően osztja el. Partneri viszonyt, amelynek a célja a demokrácia, az anyagi jólét, a béke és a fegyverzetcsökkentés.”²⁹

A kollektív cselekvésen alapuló biztonság, a kollektív biztonság az államok közötti konfliktusok³⁰ békés eszközökkel történő megoldását és a háborúk elkerülését tűzte ki célként. A kollektív biztonság elveinek legfőbb megtestesítője az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ – United Nations, UN), egyrészt az ENSZ Biztonsági Tanács (BT – UN Security Council, UNSC) által, másrészt tagországainak feladatvállalásai révén.

Az ENSZ szervezetrendszerében a BT felelős elsősorban a béke és a biztonság fenntartásáért: „a gyors és hathatós cselekvésének biztosítása érdekében a tagok a

²⁶ BLAHÓ András – PRANDLER Árpád (szerk.): *Nemzetközi szervezetek és intézmények*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2014, 57–58. o.

²⁷ Részlet Karin Kneissl, az EBESZ soros elnöke, illetve osztrák külügy- és integrációs miniszter 2017. december 21-én, az EBESZ Állandó Tanács ülésén elhangzott ünnepi beszédéből. *OSCE: Annual Report* (2017), 10. o. <https://www.osce.org/annual-report/2017?download=true> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 31.).

²⁸ A nemzetközi és regionális érdekképviselői szervezetek jellegzetes példáit lásd a 7. számú függelékben.

²⁹ Henry KISSINGER: *Diplomácia*. Panem – Grafo, Budapest, 1996, 805. o.

³⁰ A konfliktus magyarázata Christopher Roger Mitchell konfliktusmodellje alapján. Lásd a 11. számú függelék.

nemzetközi béke és a biztonság fenntartásáért a fő felelősséget a Biztonsági Tanácsra ruházzák.”³¹ A nemzetközi béke és biztonság fenntartásához a tagországok hozzájárulnak, azaz „az Egyesült Nemzetek valamennyi tagja kötelezi magát arra, hogy a Biztonsági Tanács felhívására [...] a nemzetközi béke és biztonság fenntartásához szükséges fegyveres erőt rendelkezésre bocsátja és neki segítséget és könnyítéseket nyújt”.³²

A kollektív biztonsági rendszer tagjai tehát együtt nyújtanak segítséget, ha az egyik tagot a rendszer egy másik tagja fenyegeti vagy megtámadja. Ezek alapján a kollektív biztonság³³ befelé irányul, ellentétben a kollektív védelemmel (NATO), ahol a fő veszély egy külső fél fenyegetése (a saját tagokra vonatkozik).³⁴ A kollektív biztonság „az egyetemes részvételen, a béke oszthatatlanságán, az automatikus fellépésen, a cselekvőképesség meglétéén, az együttműködésen, az agresszió egyértelmű meghatározásán és a résztvevők aktív békevágán alapul. Hatékony működését nehezíti a semlegesség, az egyedi érdekek elsődlegességét szemmel tartó önkéntes részvétel, az önerőre való támaszkodás.”³⁵

Az ENSZ Alapokmánya szerint azok a különböző intézmények, megállapodások, a különféle nemzetközi és regionális szervezetek, amelyek az ENSZ alapelveivel, céljaival kapcsolatos ügyekkel foglalkoznak, hozzájárulnak a nemzetközi békéhez, biztonságához.

*A regionális szervezetek fogalma alatt olyan nemzetközi szervezeteket értünk, amelyekben a „tagállamokat a közös földrajzi, szociális, kulturális, gazdasági és politikai háttéren alapuló célok kötik össze egymással, és kormányközi szerződéssel (lásd a 6. számú függelék) létesített szervezetük van”.*³⁶

Az ENSZ Alapokmányának VIII. fejezete³⁷ szerint a regionális szervezetek vagy megállapodások tevékenységének összhangban kell lennie az ENSZ céljaival és elveivel. Az ENSZ-tagállamoknak a helyi jellegű konfliktusok rendezésében van szerepük, azért, hogy a fennálló vitákat békés úton rendezzék, mielőtt azok a Biztonsági Tanács elé kerülnének.³⁸

Az ENSZ a regionális szervezetekkel különböző együttműködési formákon keresztül szorosan összekapcsolódik, miközben a szervezeteket alkotó vagy konkrét

³¹ ENSZ Alapokmánya és a Nemzetközi Bíróság alapszabályai 24. cikk, Magyar ENSZ Társaság, Budapest, 1993, 21–22. o.

³² ENSZ Alapokmánya 43. cikk, 31–32. o.

³³ Kislexikon. *Nemzet és Biztonság*, 5. évf. 2. szám, 2012/2., 95. o. www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb12_02_kislexikon.pdf (A letöltés ideje: 2019. július 20.)

³⁴ Uo.

³⁵ TISOVSZKY János: *Az ENSZ és a békefenntartás*. Magyar ENSZ Társaság, Budapest, 1997, 9. o.

³⁶ Victor-Yves GHEBALLI: Az EBEÉ fejlődése Helsinkitől Párizsig (1975–1990). In: DUNAY Pál – GAZDAG Ferenc (szerk.): *A helsinki folyamat: az első húsz év*. SVKI, Budapest, 1995.

³⁷ Az ENSZ Alapokmányának VIII. fejezetével összhangban, az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ) 1992-ben Lisszabonban nyilvánította magát regionális szervezetté. BLAHÓ–PRANDLER: i. m. 365. o.

³⁸ ENSZ Alapokmánya 52. cikk, 37. o.

megállapodásokban részt vevő államok olykor maguk is önálló biztonsági közösséget³⁹ alkotnak.

A biztonsági közösségek elmélete – Karl W. Deutsch⁴⁰ integrálódott társadalmak, közös tudat, közös intézményi rendszer⁴¹ –, illetve annak Emanuel Adler és Michael N. Barnett általi⁴² felújítása a nemzetközi kapcsolatok konstruktivista elméletéhez köthető.⁴³

*A biztonsági közösségek definíciója szerint olyan államok közösségéről van szó, „amelyek megállapodtak abban, hogy erőszakmentesen oldják meg a köztük felmerülő nézeteltéréseket”.*⁴⁴

Ebben a relációban a normák szerepe felértékelődött, és olyan fontossá váltak, hogy megalapozták a nemzetközi szereplők (például az Európai Unió) normatív hatalmával foglalkozó kutatásokat.

A normák szerepe az EBESZ esetében is kiemelendő tényező, különösen a szervezet biztonságfelfogásának kooperatív jellege miatt.

*A kooperatív biztonság az államok közötti olyan együttműködési forma, amely alacsonyabb szintű a kollektív biztonságnál és a kollektív védelemnél is, ugyanis nem rendelkezik katonai segítségnyújtási kötelezettséggel. „A kooperatív biztonság az államok biztonságpolitikai együttműködésének legáltalánosabb formája, ahol több állam együtt lép fel a fenyegetéssel szemben, amelyet minden résztvevő annak tart [...] szélesebb értelemben az államok közötti [...] politikai és jogi kapcsolathálózat. Magában foglalja a nemzetközi szervezetekben való tagságot éppúgy, mint a konkrét, a haderő-korlátozás betartásának ellenőrzésére született megállapodásokat és a multi- és bilaterális egyezményeket.”*⁴⁵

Kooperatív biztonsági szervezatként ismert például a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége (Association of Southeast Asian Nations – ASEAN) is, de a koncepció

³⁹ Karl W. Deutsch és munkatársai „biztonsági közösség” alatt olyan emberek csoportját értették, akik felismerték és megállapodtak, hogy vitáikat békés úton tudják és akarják rendezni. Az emberek közösségét egyfajta közösségi érzés, a bizalom és a közös érdekek kötik össze. Ebből következik, hogy az államoknak többféle interakcióra van szüksége a másik fél megértéséhez. Mindez a bizalom, a biztonság alapja. Deutsch 1957, idézi Vass Mária Éva: *Nemzeti Érdekvégyesítés a Multilaterális Diplomáciában*. PhD-értekezés, Budapest, BKÁE, 2002, 22. o.

⁴⁰ Emanuel ADLER: The OSCE as a security community. 14. o. In: *OSCE MAGAZINE*, Issue 1. 2011. <http://www.osce.org/magazine/2011/1/?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 21.)

⁴¹ A közösségen belül a résztvevők az ellentéteiket képesek békésen rendezni. Részleteket lásd: Hasan ULOSA: *Revisiting Security Communities after the cold war: the constructivist perspective*. 2012, 3. o. <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/01/Hasan-Ulusoy3.pdf> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 26.)

⁴² Közös értékek és identitás, közösségi kapcsolatok sokfélesége, közös felelősségtudat kialakulása. BALOGH István – HÁDA Béla – VARGA Gergely (szerk.): *Regionális biztonsági tanulmányok*. NKE, Nemzetközi Intézet, Budapest, 2014, 11. o.

⁴³ A teljes nemzetközi rendszer vonatkozásában vizsgálják a biztonság jellemzőit, változásait. Részleteket lásd CSIKI Tamás: *A NATO biztonságfelfogásának új elemei a 21. században – reflexió a magyar stratégiai kultúrára*. 2012, 1. o. http://old.biztonsagpolitika.hu/documents/1367571723_CSIKI_Tamas_A_NATO_biztonsagfelfogasanak_uj_elemei_-_biztonsagpolitika.hu.pdf (A letöltés ideje: 2019. október 03.)

⁴⁴ Roland DANNREUTHER: *Nemzetközi biztonság*. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2016, 146. o.

⁴⁵ Kislexikon. *Nemzet és Biztonság*, 2012/2., 95–96. o.

klasszikus példája az EBESZ. Az EBESZ, mint ahogyan más regionális szervezet is, „előtérbe kerül az ENSZ számára a biztonsági kérdések regionális szintű konszenzusának keresésében, mielőtt azok globális szintre kerülnének”.⁴⁶ Erre remek példa az EBESZ azon törekvése, hogy a bizalomépítő intézkedéseit és kezdeményezéseit kiterjessze például a globális kiberbiztonságra.⁴⁷

A regionális szervezetek tehát „hatékony szerepet játszhatnak az ENSZ normáinak és elveinek támogatásában és nemzeti kapacitásaik kiépítésében ahhoz, hogy az ENSZ határozatait végrehajtsák”.⁴⁸ Az EBESZ már eddig is jelentős eredményeket ért el ezen a téren, ami kellő hitelességet, megfelelő gyakorlati tapasztalatot adott a műveleteihez, és jó alapot biztosít a további fejlődéséhez.⁴⁹

A kooperáció, a kooperatív biztonság azonban nemcsak egy adott szövetség, szervezet falain belül valósulhat meg. Ennek az a magyarázata, hogy a részt vevő államok/szereplők valamiféle együttműködési formájában több a nyereség esélye, mint ha versenyeznének egymással. A kooperációhoz azonban elengedhetetlen feltétel a bizalom⁵⁰ és az erre épülő párbeszéd.

1.3. Konfliktus – válság – válságkezelés⁵¹

„Az Ukrajnában zajló konfliktus egyértelműen rávilágított a bizalmi válságra, és egyúttal világossá tette, hogy mennyire nélkülözhetetlen feladatot tölt be az EBESZ.”⁵²

A válságkezelés téma fogalmi, elméleti és gyakorlati bemutatása előtt érdemes a teljesség igénye nélkül áttekinteni a kutatás során feldolgozott hazai és nemzetközi szakirodalmi kínálatot. A 2. világháború után sokan és sokféle megközelítésben mutatták be a válságokat, azok megoldásait, a konfliktusok⁵³ kialakulásának körülményeit, azok következményeit. A munkák java része történeti, szervezeti és/vagy

⁴⁶ Lamberto ZANNIER: The OSCE and Chapter VIII of the United Nations Charter – Contributing to Global Peace and Security. In IFSH (ed.): *OSCE Yearbook 2014*. Baden-Baden, 2015, 109. o. https://ifsh.de/file-CORE/documents/yearbook/english/14/Zannier-en_S.pdf (A letöltés ideje: 2019. március 20.)

⁴⁷ Az EBESZ egyedülálló és úttörő szerepet játszik a számítógépes kibertechnológia/IKT (információs kommunikációs technológiák) biztonságának fokozásában, különösen azáltal, hogy csökkenti a részt vevő államok közötti, az IKT használatából származó konfliktusok kockázatát. A kibertér biztonságosabb használatára törekszenek. OSCE: Secretariat: Transnational Threats Department, Cyber/ICT security, 2. o. <https://www.osce.org/secretariat/256071?download=true> (A letöltés ideje: 2020. április 30.)

⁴⁸ ZANNIER: i. m. 109. o.

⁴⁹ További olvasmány Heinz GÄRTNER: *Nemzetközi biztonság. Fogalmak A-tól Z-ig*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005.

⁵⁰ Párbeszéd a bizalom erősítésben, a bizalomépítésben. Lásd a 22. számú függelék.

⁵¹ A szerző e fejezethez felhasználta „Az EBESZ válságkezelő tevékenysége (intézmények, működési elv, eredmények) – különös tekintettel a válságkezelés elméleti és fogalmi hátterére” című írásának fogalmakkal foglalkozó részét. A teljes tanulmány a *Hadtudományi Szemle* 2017. X. évf./4. számában jelent meg, 214–234. o.

⁵² Idézeteket lásd Sebastian KURZ (EBESZ 2017-ben soros elnök), <http://news.ournet.hu/quote/763e7dbbe118c39e01d6cb225bc49cb7> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 24.)

⁵³ A konfliktusok természetrajzáról lásd a 18. számú függelék.

elméleti megközelítésre épült, s kronologikus sorrendben események láncolatát mutatták be. Ezek a munkák a rendelkezésre álló források tükrében általában rendszereztek, s főleg a külpolitikai és a katonai elemek.⁵⁴

A 15. század végéig a „válság”⁵⁵ kifejezés jelentése „fordulópont”, amelyet főleg súlyos betegség leírására használtak, ahol a változás a beteg gyógyulását vagy a halálát jelentette.⁵⁶ Ma egy nemzetközi válság, ha nem kerülhető el, akár ezek szenvedését, halálát is okozhatja.⁵⁷ A 2. világháború vége óta az Egyesült Nemzetek Szervezete meghatározó szerepet játszott például a különböző okok miatt kialakult nézeteltérések, a katonai akciók, az etnikai és vallási feszültségek akár fegyveres konfliktusokká fajulásának a megakadályozásában. Ez a szerepe a hidegháború után is megmaradt, de már nem egyedül végezte e feladatokat. Regionális szervezetek

⁵⁴ A könyvben hivatkozott források mellett a teljesség igénye nélkül álljon itt néhány kiemelt szakértői munka, amelyek a hivatkozásokban ugyan nem szerepelnek, de a válságkezelés történeti és szakmai háttere iránt érdeklődőknek hasznosak lehetnek: CSABAI György: *A béke, a konfliktus és a háború kérdései a XXI. században*. In: Új Honvédségi Szemle, 1995/10. szám; GAZDAG Ferenc: *Európai ingeráció és külpolitika*. Osiris, Budapest, 2005; KÓSZEGVÁRI Tibor: A válságkezelés aktuális problémái. In: *Akadémiai Közlemények*, 1994/3.; továbbá SZTERNÁK György írásai, például *A válságreakáló műveletek elmélete*. ZMNE, Budapest, 2004; TOMOLYA János: *Békefenntartó kézikönyv*. Katonai szempontból Zelenák János, Resperger István és Matus János témához kapcsolódó munkái (az utóbbi két esetben hivatkozások találhatóak a könyvben). A nemzetközi irodalomból jól ismert Kalevi J. HOLSTI: *Peace and War: arms conflicts and international order 1648–1989* vagy a *The state, War and the war of the state* című munkái is hasznosak lehetnek. A katonai válságkezelésen túl, a polgári válságkezeléssel kevesebben foglalkoztak a 2000-es évektől, azonban ez is változik. Lakhdar Brahimi ENSZ-felkérésre elkészült jelentése óta igény fogalmazódott meg a válságkezelés polgári, rendőri feladataira is. Mára már természetes, hogy a nemzetközi szervezeteknek is van ilyen irányultsága, azaz a soft power jelentősége megnőtt. A 2000-es évektől a civil elemek erősödése már az elemzések számában is megmutatkozott, egyre többen írtak elemzést a polgári válságkezelési feladatokról. Lásd TÓTHI Gábor: *A Magyar Köztársaság polgári válságkezelési képességeinek sajátosságai és továbbfejlesztésének lehetősége*. Doktori disszertáció, ZMNE, Budapest, 2011, 15. o. <http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/9813/Teljes%20sz%c3%b6veg%21?sequence=1&isAllowed=y> (A letöltés ideje: 2019. november 19.)

⁵⁵ Említésre méltó a *válság* szó története. A nyelvújítók alkották meg a görög eredetű *krízis* mintájára. A *krízis* a görög *krinein* „elválaszt, dönt, ítél” ige származéka. Ennek a görög igenek a rokona a latin *cernō* „elválaszt, dönt, ítél” ige (vagyis ugyanabból az indoeurópai tövből származnak), ennek rengeteg származéka került a latinból vagy más nyelvből a magyarba. A *válság* szót tehát a *krinein* vagy a *cernō* jelentésének nagyjából megfelelő *(el)válik* igéből képezték nagyon különös, a magyar nyelv rendszerének nem megfelelő módon, hiszen a *-ság/-ség* képző igetővekhez nem szokott járulni. A *krízis* szót már Hippokratész is használta orvosi kontextusban, „fordulópont” értelemben, de nemcsak arra, amikor rosszra fordul a beteg állapota, hanem arra is, amikor jóra. Ma már ez a használata magyarban teljesen ismeretlen. KÁLMÁN László: *Válságos kérdés. Nyelv és Tudomány*, 2015. február 18. <https://www.nyest.hu/hirek/valsagos-kerdes> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 14.)

⁵⁶ Anastasia RYBACHENKO: *Averting Conflict in Europe: International Crisis Management and The Role Of OSCE Field Operations*. 8. o. https://www.academia.edu/30480388/AVERTING_CONFLICT_IN_EUROPE_International_Crisis_Management_And_The_Role_Of_OSCE_Field_Operations (A letöltés ideje: 2019. szeptember 14.)

⁵⁷ Lásd például a háborúk-polgárháborúk következtében menekülők helyzetét 2014 óta, Amnesty International: *Menekültek ezrei szenvednek és halnak meg az EU határain*. <http://www.amnesty.hu/ eset/europamenekultek> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 23.)

segítették munkáját, többek között az Észak-atlanti Szerződés Szervezete, az Európai Unió, vagy az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet is.⁵⁸

Az EBESZ megosztja a feladatokat az ENSZ-szel, az Európai Unióval,⁵⁹ elsősorban az európai kontinensre összpontosítva.⁶⁰ Ez fordítva is így van: „Az Európai Unió a régió egészében elő fogja mozdítani az Európa Tanáccsal, valamint az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezettel folytatott együttműködést. Közép-Ázsiáig nyúló és transzatlanti összeköttetéssel is rendelkező európai szintű szervezetként az EBESZ az európai biztonsági rend⁶¹ megteremtésének főszereplője. Az európai biztonság egyik pilléréként az Európai Unió meg fogja erősíteni az EBESZ-en belüli közreműködését, és szorosabbra fűzi a szervezettel folytatott együttműködést.”⁶²

A hidegháborút követő időszak új típusú kihívásai új megoldásokat, ezen belül újfajta módszereket kívántak a nemzetközi szereplőktől. A Boutros Boutros-Ghali által készített Agenda for Peace (Békeprogram) már erre építkezett. „Miközben a jelentésem azokkal a módszerekkel foglalkozik, amelyek segítségével javítható a világszervezet békemegvalósító és békemegőrző képessége, a tagállamok egyike se feledkezzen meg arról, hogy a jobb mechanizmusok és eljárások kutatásának csak akkor van jelentősége, ha ezt az új közösségi szellemet az akarat mozgatja, amely nélkülözhetetlen.”⁶³ Az ENSZ Biztonsági Tanácsa a jelentést elfogadta, és négy területet jelölt meg, ahol az ENSZ tevékenysége a jövőben kívánatos: preventív diplomácia, béketeremtés, békefenntartó missziók, békeépítés.⁶⁴ Az elmúlt évek gyakorlata pedig továbbfejlesztette az akkor modernnek számító elgondolást, s mára már akár a konfliktusok megelőzése, akár az utókezelése gyakorlatát vizsgáljuk a kilencvenes évek elejéhez hasonlítva, kiterjesztett, kibővített fogalmakkal és stratégiai elgondolásokkal találjuk magunkat szembe.

Ez a minta érvényesül a példaként említett Európai Unió, de az EBESZ gyakorlatában is. Az új típusú válságkezelésben ma már nem elegendők a katonai akciók/műveletek, egyéb tevékenységek is a béketeremtés gyűjtőfogalmába kerültek. Ennek egyik okát megtaláljuk a két szervezet stratégiai dokumentumaiban. Az uniós 2003-as Európai Biztonsági Stratégia „preventív beavatkozásra” vonatkozó céljai között olvasható, hogy a válság korai szakaszában kell beavatkozni, mert akkor még katonai

⁵⁸ Az ezredforduló meghozta a szervezetek közötti együttműködést, amely a tapasztalatok alapján jönnek mondható. Dr. Guergana VELITCHKOVA: *NATO-OSCE Interaction in Peacekeeping: Experience and Prospects in Southeast Europe*. NATO/EAPC Research Fellowship 2000–2002, 39–43. o. <https://www.natoldalint/acad/fellow/99-01/Velitchkova.pdf> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

⁵⁹ Az EU globális stratégiája az európai biztonsági rendről. Lásd a 17. számú függelék.

⁶⁰ RYBACHENKO: i. m. 8. o.

⁶¹ Részletesen lásd a 17. számú függelék.

⁶² EUROPEAN EXTERNAL ACTION SERVICE: *Globális stratégia az Európai Unió kül- és biztonságpolitikájára vonatkozóan 2016*. All languages – EU Global Strategy in all EU languages and more, 27. o. <https://eeas.europa.eu/topics/eu-global-strategy/17304/global-strategy-european-unions-foreign-and-security-policyen> (A letöltés ideje: 2019. november 30.)

⁶³ Boutros BOUTROS-GHALI: *Békeprogram*. MENSZT, Budapest, 1992, 6. o.

⁶⁴ Bővebben a fogalmakról GHALI: i. m. 14–33. o.

eszközök nélkül, a lehető legkisebb mértékű közbelépéssel elkerülhető a válság széles körű kibontakozása.

Az EBESZ stratégiája⁶⁵ is hasonló, amely sok szempontból egyedülálló módon járul hozzá a biztonsághoz. A szervezet a biztonságot átfogó és kooperatív⁶⁶ módon értelmezi. Az EBESZ a kilencvenes évektől kezdődően új korszakkal szembesült, így „jelentőségéről” újra meg kellett győznie a nemzetközi közösséget, na és saját tagjait is. Hogyan teszi mindezt, illetve az új biztonsági kihívások hogyan hatnak az EBESZ-re, főleg a válságkezelő tevékenységére?

A szakirodalom a biztonságot mesterségesen veszélyeztető tényezők fokozat, illetve intenzitás osztályzási csoportba sorolja a válság fogalmát.⁶⁷ Ebben a csoportban a múltban, de jelenünkben szintén sok és sokféle megközelítésű bölcs útmutatás született a válságok felismerésére, majd azok kezelésére.

Charles-Maurice de Talleyrand⁶⁸ például azt tanácsolta, hogy „kritikus helyzetekben az ügyek vitelét a nőkre kell hagyni”. James Reston⁶⁹ 1967-ben pedig azt nyilatkozta, hogy „a nemzetközi válságoknak előnyük van. Megijesztik a gyengéket, de izgatják és inspirálják az erőseket.” Egy Diplomata Szótár⁷⁰ meghatározása pedig így szól: „A nemzetközi szervezetek szokásos válasza a válságokra kiszámítható fázisokat feltételez: elsőként figyelmen kívül hagyják a problémát; nyilatkozatot adnak ki róla; ölbe tett kézzel üldögélnek; kijelentik, hogy továbbra is foglalkoznak az ügygel; majd elhalasztják.”⁷¹ E megjegyzések egyike-másika ugyan tartalmaz valós, ma is helytálló állítást, azonban inkább a fogalom sokféle megközelítésének lehetőségét igazolják. Kitérőként idekívánczok még a média szerepe, amelynek részletes ismertetése meghaladja ezen írás kereteit. A választott idézet viszont megmutatja a

⁶⁵ A részleteket lásd REMEK ÉVA: Az EBESZ II. Története, helye, szerepe és jellemzői a nemzetközi szervezetek rendszerében. *Hadtudományi Szemle*, 2017/2. 156–157. o. http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2017/2017_2/17_2_bp_remek_2.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 21.)

⁶⁶ Átfogó, mert a biztonság minden területével egységesen foglalkozik, kooperatív, mert mind az 57 részt vevő állam egyenlő jogokkal rendelkezik.

⁶⁷ A biztonságot veszélyeztető tényezők fokozat, illetve intenzitás szerinti csoportjában találkozhatunk a biztonsági kihívásokkal vagy kockázatokkal, feszültségekkel vagy fenyegetésekkel, válságokkal, konfliktusokkal és háborúkkal. Ez a felsorolás a veszélytényezők intenzitását fejezi ki, amelynek a fogalmi definícióiról bővebben lásd GAZDAG Ferenc – TÁLAS Péter: A biztonságot veszélyeztető tényezőkről. *Nemzet és Biztonság*, 2008/4. 3–12. című tanulmányát. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/gazdag_ferenc_talas_peter-a_biztonsagot veszelyeztet_tenyez_kr_1_i_.pdf (A letöltés ideje: 2019. július 12.)

⁶⁸ 1754. február 2-án született Charles-Maurice de Talleyrand-Perigord herceg, a francia diplomácia legkiemelkedőbb alakja. A herceg megítélése már saját korában is szélsőségesen végletes volt, és ez a mai napig nem változott. Lásd *National Geographic*, 2004. 02. 02. http://www.ng.hu/Civilizacio/2004/02/250_eve_szuletett_a_legnagobb_diplomata_Talleyrand (A letöltés ideje: 2019. szeptember 17.)

⁶⁹ Amerikai újságíró.

⁷⁰ Chas W. FREEMAN, JR.: *The Diplomat's Dictionary*. Washington, D.C.: National Defense University Press, 1996. A könyvet idézi Andrzej KARKOSZKA: *Crisis Management: The Transformation of National and International Systems of Response*. A mű első oldalán olvasható a szöveg. https://globalnetplatform.org/system/files/1/Crisis%20Management%20The%20Transformation%20of%20National%20and%20International%20Systems%20of%20Response_Andrzej%20KARKOSZKA.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 17.)

⁷¹ A fejezet egészének forrása Andrzej KARKOSZKA: i. m. 1. o.

kérdés komplex jellegét, miközben a sajtó megközelítési módját is tükrözi. „Egy hír igaz lehet, de ettől még ez nem maga az igazság, viszont a riporterek és a hivatalos személyek ritkán látják ezt azonos módon.”⁷²

A konfliktusok megelőzése, illetve a válságok kezelése azonos módon való látáshoz tekintünk át a „biztonság⁷³–konfliktus⁷⁴–válság–globalizáció fogalom négyesét”.⁷⁵ Ezek a fogalmak jól ismertek, de tartalmuk időről időre formálódik.⁷⁶

A biztonsági tanulmányok oldaláról való biztonságelméleti megközelítésnek – a mindenre kiterjedő ismertetés igénye nélkül – a célja éppen a fogalomhasználat parttalanságának elkerülése, illetve a kifejezés nagyon pontos értelmezésének bemutatása.

Először essék szó a biztonság kibővített fogalmáról, mely egy ötdimenziós modell, s Barry Buzan és a munkatársai (Ole Wæver és Jaap de Wilde) dolgozták ki.⁷⁷ Ezek a gazdasági, katonai, politikai, társadalmi és környezeti biztonság területei. A szektorelméletben, azaz az öt szektorban az egzisztenciális fenyegetettség hiánya esetén beszélünk biztonságról. Az új típusú kihívások, majd kockázatok megjelenése nagymértékben veszélyt jelent az államokra. Röviden bemutatom a szektorokat.

A gazdasági szektorban nehéz az olyan fenyegetéseket kiszűrni, melyek egy állam vagy rendszer fennmaradását veszélyeztetik. A gazdasági biztonság elérhető, ha például alacsony az államadósság és alacsony a nyersanyagfüggőség szintje.⁷⁸ Ehhez kapcsolódóan az számít ideálisnak, ha egy állam hozzá tud jutni az erőforrásokhoz, a piacokhoz, és ezzel a társadalom jólétét is garantálni tudja.

A katonai szektor elemzésekor az állam a vizsgálat tárgya, annak támadó és védelmi képességei, illetve a rá irányuló fenyegetés. A nemzetközi kapcsolatok realista

⁷² James RESTON 1965, idézi WISINGER István: *A televízió háborúba megy – fejezetek a televíziós újságírás és a társadalmi konfliktusok párhuzamos történetéből*. DLA-disszertáció, 3. o. http://szfe.hu/wp-content/uploads/2016/09/wisinger_istvan_dolgozat.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 21.)

⁷³ Számos szakértő foglalkozott már a fogalom részletes definíciójával, a teljesség igénye nélkül néhány magyar kutatót kiemelek, akiknek az írásaiban fellelhető a biztonság fogalmának teljes körű kibontása, így például: Deák Péter, Matus János, Gazdag Ferenc, Kiss J. László, Tóth Péter, Balogh István, Rácz András. A fogalom aktualizálásához nem fért és fér kétség. Erre bizonyíték a biztonság, a biztonságpolitika fogalmi és terjedelmi határaival kapcsolatos szakmai vita ösztönzésére történő buzdítás. Például a *Nemzet és biztonság – Biztonságpolitikai Szemle* című folyóirat 2008. januári számában lásd GAZDAG Ferenc – TÁLAS Péter bevezető írását: *A biztonság fogalmának határaitól* címmel. Továbbá magának a biztonsági tanulmányoknak, illetve a biztonságpolitikának a rendszertani hely vizsgálatával foglalkozó elemzés, amely fellelhető a GAZDAG Ferenc szerkesztette *Biztonsági tanulmányok – biztonságpolitika* című könyvben, 2011, 13–52. o.

⁷⁴ A konfliktusok természetrajzát lásd a 18. számú függelékben.

⁷⁵ GAZDAG Ferenc (szerk.): *Biztonsági tanulmányok – biztonságpolitika*. Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2011, 13–52. o.

⁷⁶ I. m. 37–46. o.

⁷⁷ I. m. 22–26. o.

⁷⁸ „vagy a gazdasági rendszer automatizmusai már nem tudják fenntartani a normál működést, és a kockázatok vagy fenyegetések kezelése magasabb szintű (például kormányzati) beavatkozást igényel.” Lásd TAKSÁS Balázs: *Gazdasági biztonsági kihívások napjaink globalizált világában*, PhD-értekezés, 2013, Budapest, 26. o. http://www.uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2013/taksas_balazs.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 23.)

iskolája által mérvadóan tartott szektor leírásában az éppen fennálló hatalmi rendszerrel elégedetlen államok jelenthetnek veszélyt egy állam fennmaradására. „Ebben a szektorban a legnagyobb fenyegetést éppen a status quóval elégedetlen államok jelentik.”⁷⁹

A politikai szektoron belül a fenyegetés az állam szuverenitására nézve jelenthet veszélyt, azaz a kormány nemzetközi elismerését kérdőjelezheti meg. Az új kihívások jellege megváltozott, de azokat a „...fenyegetéseket, melyek veszélyt jelentenek a nemzetközi rendszert fenntartó szabályokra, intézményekre és normákra”, már be lehet azonosítani.⁸⁰

A társadalmi szektor biztonságának a vizsgálata, az itt megjelenő egzisztenciális létfenyegetettség hiánya sokrétű megközelítést igényel. Például hogyan lehet fenntartani különböző etnikai, vallási csoportok nyelvi, kulturális, identitásbeli kötődését egy fejlődő, változó közegben, vagy a migráció hatása és következményei milyen hatást gyakorolnak a társadalomra.⁸¹

A környezeti szektorban azok a fenyegetések jelentősek, amelyek közvetlenül hatást gyakorolnak az emberek életfeltételeire. Ezek főleg a környezetvédelmi problémák, de a környezeti biztonság kérdéskörébe tartozik az olajtermelés, a vízszükségesség és az édesvíztartalékok kérdése, az élelmiszerbiztonság, illetve még a fenntarthatóság is többek között. Ezen kérdések nagy része azonban más szektorban is megjelenik. Ehhez kapcsolódik még az állam saját percepciója, vagyis mit tart saját magára nézve létfenyegetésnek. Ez lehet objektív, de akár szubjektív is.⁸²

Eredetileg az elméletnek nem volt része, de azzá vált az informatikai biztonság, amely korunk leggyorsabban fejlődő ágazata. Tartalmi körülhatárolása sok szempont figyelembevételét teszi szükségessé, kialakulása, de a gyorsan változó jellege is ezt indokolja.⁸³

Az eddigiekhez mintegy keretet biztosítva kapcsolódik az ENSZ Alapokmányának irányelve, azaz a nemzetközi béke és biztonság garantálása, melyek rögtön a célok között olvashatók.⁸⁴ A „biztonság” bármiféle hiánya napjaink egyik legfontosabb

⁷⁹ GAZDAG Ferenc: *A biztonsági tanulmányok alapjai*. Nemzeti Közszerzői és Tankönyvkiadó, Budapest, 2013, 20. o.

⁸⁰ GAZDAG Ferenc – TÁLAS Péter: A biztonság fogalmának határaitól. *Nemzet és biztonság*, 2008/1. 7. o. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/gazdag_ferenc_talas_peter-a_biztonsag_fogalmanak_hatarairol.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 24.)

⁸¹ További részletek lásd GAZDAG 2011, i. m. 24–25. o.

⁸² TÁLAS Péter: Szélgjegyzet a biztonság szubjektív percepciójának veszélyeiről II. *Nemzet és biztonság*, 2009/6. 37. o. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/talas_peter-szeljegyzet_a_biztonsag_szubjektiv_percepciojanak_veszelyeir_1_ii_.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 28.)

⁸³ Lásd további részletekért BELÁZ Annamária – BERZSENYI Dániel: *Kiberbiztonsági Stratégia 2.0 A kiberbiztonság stratégiai irányításának kérdései*. http://netk.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-elemzesek-2017-3-kiberbiztonsagi-strategia-2-0-belaz-a-berzsenyi-d.original.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 21.)

⁸⁴ A két fogalom köznapi értelemben szinte eggyé vált, miközben Az Egyesült Nemzetek Alapokmányában hangsúlyos a szerepük: a béke szó harminchárom esetben, a biztonság huszonnyolc esetben, és a két szó kapcsolva, béke és biztonság formában huszonhat esetben jelenik meg. Sz. n.: *Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya San Francisco, 1945. június 26.* <http://www.grotius.hu/doc/pub/HBJFWJ/az%20ensz%20alapokm%C3%A1nya.pdf> (A letöltés ideje: 2019. október 12.)

problémája, komplexitásából fakadóan szorosan kötődik a konfliktusok és a válságok kialakulásához, kezeléséhez.

A konfliktusok sokfélesége a nemzetközi szereplők részéről a válaszok sokféle formában kivitelezett sikeres, olykor persze sikertelen megoldását jelenti. A megoldások sikerességének értelmezése szintén sokféle lehet. De mikor is beszélhetünk sikerről? Ennek helytálló megválaszolása csak két tényező figyelembevételét követően lehetséges. Az egyik, ha a felhasznált vagy hivatkozott témába vágó különböző kutatások, források alapvetéseit⁸⁵ bemutatjuk. A siker, a hatékonyság megállapításának másik szempontja pedig a vizsgált nemzetközi szereplő hatás- és jogköreinek alapos ismerete.

Az európai konfliktuskutatásban kiemelendő személy például Johan Galtung a „negatív és pozitív béke” (1. ábra), vagy Kenneth Boulding a „stabil háború, stabil béke” koncepciójával (2. ábra).⁸⁶

A „negatív béke” jellemzői	A „pozitív béke” jellemzői
<ul style="list-style-type: none"> – háború, – fegyveres konfliktus, – erőszak, – elnyomás, – gonoszság hiánya.⁸⁷ 	<ul style="list-style-type: none"> – emberi jogok, – vallásszabadság, – etikai értékek, – demokratikus kormányzati, jog- és bíraskodási rendszer, – igazságos hatalommegosztás és közigazgatás, – társadalmi megbékélés és egyenlőség, – női és férfi egyenjogúság, – fenntartható gazdasági és szellemi fejlődés, – környezetvédelem, – általános harmónia megléte.

1. ábra Johan Galtung „béke”-értelmezése⁸⁸

A stabil háború jellemzői	Az instabil háború jellemzői	Az instabil béke jellemzői	A stabil béke jellemzői
Folyamatos háborúskodás.	A társadalom többsége a megpróbáltatások hatására háborúellenessé válik.	A háború abnormálissá, a béke normává válik.	A konfrontációk megszűnnek, a háború kiújulásának lehetősége limitált.
A társadalom támogatja a háborús politikát.	A gazdaság kimerül.	A konfrontációk ritkábbá válnak, de a háború kiújulásának lehetősége továbbra is fennáll.	Társadalmi és politikai megbékélés és konszenzus. ▶

⁸⁵ Időben, tudományterületen egymástól független kutatások ugyanolyan vagy hasonló következtetései, megállapításai.

⁸⁶ További részletekért lásd Bjørn MØLLER: *The Concept of Security: The Pros and Cons of Expansion and Contraction*, 2. o. <https://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/370659244.pdf> (A letöltés ideje: 2019. december 12.)

⁸⁷ Oshadhi HERATH: *A critical analysis of Positive and Negative*, 107. o. <http://repository.kln.ac.lk/bitstream/handle/123456789/12056/journal1%20%281%29.104-107.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 12.)

⁸⁸ KACZIBA Péter: *A nemzetközi válságkezelés békeépítő koncepciója és ciprusi alkalmazásának tanulságai*. PhD-értekezés, Pécs, 2017, 52. o. <https://idi.btk.pte.hu/dokumentumok/disszertaciok/kaczibapeterphd.pdf> (A letöltés ideje: 2019. október 12.)

A stabil háború jellemzői	Az instabil háború jellemzői	Az instabil béke jellemzői	A stabil béke jellemzői
A gazdaság fedezi a háborús kiadásokat.	A háború intenzitása csökken, egyre több a tényleges fegyveres konfliktus nélküli időszak.	Gazdasági rehabilitáció.	Gazdasági fellendülés.
			Politikai, gazdasági, kulturális együttműködés a korábbi ellenfelek között.

2. ábra Kenneth Boulding „háború”- és „béke”-értelmezése⁸⁹

A galtungi elmélet tanulságos „menedzser típusú” konfliktus- vagy békekutatás,⁹⁰ s korának újszerű értelmezése is egyben. Galtung konfliktusok kutatása már a hatvanas években elkezdődött. A korabeli trendnek megfelelően – amely főleg az amerikai egyesült államokbeli külpolitikai orientációt jelentette – az elméleti kutatások a vietnámi háború kudarcának tapasztalatait és a közel-keleti rendezés eredményeit vették alapul. Galtung például a nemzetközi konfliktusok rendezésére lehetséges formának tartotta a konfliktusban részt vevők közötti nyilvános vitát, vagy például a közel-keleti konfliktus kapcsán a levonható következtetések összefoglalására törekedett.⁹¹ A hidegháborús években az enyhülés időszaka „igen tudatos politika volt,” s mint ilyen, a világméretű *status quo* fennmaradását garantálta.⁹² Ebben a légkörben az európai békekutatásban az amerikaival ellentétben az együttműködés kapott hangsúlyt (kooperáció, integráció), amelyben a cél a konfliktusok okainak a megszüntetése volt.⁹³

Végül a válság,⁹⁴ a válsághelyzet kialakulásáról akkor beszélhetünk, amikor a felgyülemlett feszültség olyan eszközökkel jön létre, amely ugyan még a háború szintje alatt marad, de az erőszak alkalmazásának lehetősége markánsan megnő. Ennek a fogalomnak a használata főleg az államok közötti együtt nem működésre jellemző,

⁸⁹ KACZIBA: i. m. 54. o. További elméletek részletesen i. m. 49–59. o.

⁹⁰ Maga Galtung tapasztalt konfliktuskezelőként több mint 70 éve közvetített több mint 150 konfliktusban az államok, a nemzetek, a vallások, a helyi közösségek és a civil társadalom között. A békeépítés területéhez való hozzájárulása nemcsak a békeépítésben alkalmazott kiemelkedő módszertanát tartalmazza, amely a diagnózis-prognózis terápian alapul, hanem az erőszak elméletének három egymással összefüggő területét is: szerkezeti, kulturális, magatartási. The Right Livelihood Foundation, Johan Galtung, Norway, 1930–..., <https://www.rightlivelihoodaward.org/laureates/johan-galtung/> (A letöltés ideje: 2019. december 12.)

⁹¹ További részletek erről ÁGH Attila: *Konfliktusok, háborúk*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1989, 114. o.

⁹² ÁGH: i. m. 94. o.

⁹³ A konfliktus és az együttműködés a nemzetközi rendszerben különböző elméletek segítségével írható le (funkcionalisták, neofunkcionalisták, globalisták, integrációelmélet stb.).

⁹⁴ A nemzetközi válságokról részletesen lásd RESPERGER István (szerk.): *A nemzetbiztonság elmélete a közszolgálatban*. Dialóg Campus, Budapest, 2018, 37–44. o. https://akfi-dl.uni-nke.hu/pdf_kiadvanyok/web_PDF_EKM_Nemzetbiztonsag_elmelete_a_kozszolgalatban.pdf (A letöltés ideje: 2019. augusztus 30.)

amelyből fakadóan tartós válság alakulhat ki.⁹⁵ Mindeközben az érték és az érdek fogalmát sem hagyhatjuk figyelmen kívül. Ezek alapvető vizsgálati elemek, amelyek gyakran összeütközésben vannak az egyének, a csoportok és az állam mindennapi kapcsolataiban. Ennek oka, hogy a különböző szereplők alapvető értékei lényegesen eltérnek egymástól, s így az érdekeik érvényesítése során feszültségek, illetve viták alakulhatnak ki. Ennek következtében pedig a gondolkodás szintjén kialakult konfliktusok teremtik meg a lehetőségét a cselekvés szintjén megjelenő konfliktusoknak, vagyis az erőszaknak. Így a biztonság észlelése, mind objektív, mind szubjektív oldalról hiányként jelenik meg. Erre tekintettel fontos megjegyezni, hogy a konfliktuselméletekben általánosan elfogadott, hogy az érdek és/vagy az értékek ütközését tekintik a konfliktus alapjának (lásd a 11. számú függelékét). Emiatt alakulhatott ki az a helyzet, hogy a konfliktuselméletek adta ismeretekre építve „a válság, a konfliktus tetőpontja, annak összesűrűsödése, ezért a válság szabályozás egyben a konfliktusmegoldás legfontosabb formája”.⁹⁶ Egy másik olvasatban „a válság az államok, államcsoportok között kiéleződő feszült viszony a fegyveres konfliktusok szintje alatt”.⁹⁷ A válság lehet egy „átcsapási pont, egy államnak bármely más külső szereplőjével való viszonyában a háború és a béke kontinuum mentén”.⁹⁸ A válságok kezelése pedig: „Minden olyan intézkedés, amely a válság esetén arra irányul, hogy egy fegyveres konfliktus kialakulását, kiterjesztését megakadályozzuk, anélkül, hogy alapvető nemzeti érdekeinkről lemondanánk [...] körülmények előkészületek után a döntések meghozatala. Ez utóbbiak célja a megfelelő politikai, diplomáciai, gazdasági és esetleg katonai lépések időbeli és összehangolt alkalmazása.”⁹⁹

A fenti fogalmak értelmezési kerete a globalizált világ. A globalizáció¹⁰⁰ nyomán végbemenő változások kölcsönösen hatnak a nemzetközi kapcsolatokban részt vevő

⁹⁵ Ennek jellemzői: a szereplők között feloldhatatlan ellentmondás áll fenn, a vita egzisztenciális, vagy annak tekinthető érdekeket érint, a válság kezelésére, megelőzésére irányuló erőfeszítések sikertelenek voltak, és a felek között fennáll a háború lehetősége. Lásd GAZDAG 2011, i. m. 106. o.

⁹⁶ ÁGH: i. m. 114. o.

⁹⁷ DEÁK Péter: *A biztonságot fenyegető kihívások, konfliktusok, válságok, háborúk*. Védelmi Tanulmányok, Budapest, 1997, 14. o. Idézi RESPERGER István: *Biztonsági kihívások, kockázatok, fenyegetések és ezek hatása Magyarországra 2030-ig*, 10. o. In: Felderítő Szemle, <http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2013-3.pdf> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 28.)

⁹⁸ ÁGH: Uo.

⁹⁹ KŐSZEGVÁRI Tibor: A válságkezelés aktuális problémái. *Akadémiai Közlemények*, 1994. Idézi RESPERGER István: A válságkezelés új megközelítése. *Hadtudományi Szemle*, 2016/IX. évfolyam 3. szám, 37. o. http://epa.oszk.hu/02400/02463/00032/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2016_03_030-056.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 21.)

¹⁰⁰ Definíciós példák (sok a közös kapcsolódási pont), amelyek a témához illeszkednek: Anthony MCGREW: A Global Society. In: *Modernity and its Futures*. (Stuart HALL és Anthony MCGREW szerkesztésében: *Modernity and its future*); Open University, Cambridge, 1994, 65–66. o. „a globalizáció azokat a folyamatokat jelenti, amelyek révén a világ egyik részén történő tevékenységeknek, döntéseknek és eseményeknek komoly következményei vannak a világ más részén élő egyénekre nézve.” Vagy „A globalizáció a világot átfogó társadalmi kapcsolatok intenzitásának növekedése, amely révén távoli helyek úgy kapcsolódnak össze egymással, hogy az egyik helyen bekövetkező eseményeket sok kilométernyi távolságban lejátszódó folyamatok befolyásolják, és viszont.” Nicholas C. GEORGANTZAS – Evangelos KATSAMAKAS – Dominik SOLOWIEJ: *Giddens' globalization:*

államokra, így a nemzetközi szervezetekre is. „Egyrészt ebből adódik, hogy a kihívások összetettségének köszönhetően, egyre fokozódik az államok egymásra utaltsága. Másrészt a helyi konfliktusok hamarabb válhatnak az egész régió problémájává, egyes esetekben globális problémává is.”¹⁰¹

Nem elhanyagolható szempont az sem, hogy a globalizáció diktálta fejlődés fenntartásához, illetve a jó versenyhelyzet megteremtéséhez szükséges erőforrások korlátozottan állnak rendelkezésre, ebből természetesen konfliktusok adódhatnak. Továbbá a globalizáció számos okból növelheti az egzisztenciális bizonytalanságot, mely szintén instabilitást okozhat.

Összességében a konfliktusok kialakulását sokféle tényező befolyásolja, és olykor a már kialakult konfliktus tovább is terjedhet. Ez indokolja, hogy megnőtt a konfliktus megelőzésének a jelentősége, amelyhez hozzátartozik például a korai válság-előrejelző rendszerek kialakítása, valamint a közvetítés, a párbeszéd intézménye, a nemzetközi jogrend megerősítése, a regionális, illetve globális szervezetek támogatása a jövőbeli válságkezelés eszközei között mindenképpen mérvadó lesz, amely hozzájárul a nemzetközi rendszer egészének biztonsági garanciájához.¹⁰²

1.4. A válságkezelés gyakorlata – a nemzetközi rendszer

„Az EBESZ, átfogó módon foglalkozik a biztonsággal [...] a konfliktusmegelőzéstől, a közvetítéstől és a határokon átnyúló együttműködéstől az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok tiszteletben tartásáig; a jogállamiság és a demokrácia előmozdításától az államok transznacionális fenyegetésekkel szembeni ellenálló képességének erősítéséig.”¹⁰³

A nemzetközi válságok megoldásának legfontosabb letéteményese az ENSZ. A szervezet Alapokmánya részletezi azokat az intézkedéseket, amelyekkel a válságok megelőzhetők, illetve kialakulásukat követően kezelhetők. Ezek az ENSZ Alapokmány VIII. fejezetében olvashatóak (lásd az 5. számú függelékét). Az ott található felsorolás alapján két jól elkülöníthető csoportról beszélhetünk. Az első a bizalomerosztó intézkedéseket tartalmazza (ezek a tárgyalásokat, a helyszíni ellenőrzéseket, az érintett felek közötti közvetítő tevékenységeket, békéltető egyeztetéseket, a döntő bíraskodást és a jogi megoldásokat foglalja magában). A második csoport a politikai és a nyomásgyakorlás elemeit foglalja magában (nevezetesen a gazdasági kapcsolatok

Exploring dynamic implications, 4–20. o. <https://www.systemdynamics.org/conferences/2009/proceed/papers/P1072.pdf> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 20.)

¹⁰¹ MHTT-konferencia: Nico SCHMEJA: A nemzetek biztonsága a globalizáció korszakában. *Hadtudomány*, 2008/3–4. 18. o.

¹⁰² E tanulmány nem tűzte ki célul a válságkezelés történeti bemutatását, csupán jelzésértékűnek és figyelemfelhívónak tekinti a 20. századi példák adott szövegkörnyezetbeli leírását.

¹⁰³ Loes DEBUYSERE – Steven BLOCKMANS: Crisis Responders: Comparing Policy Approaches of the EU, the UN, NATO and OSCE with Experiences in the Field. *European Foreign Affairs Review* 24, 2019, 251. o. https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2019/10/EERR_24_0302.pdf (A letöltés ideje: 2019. augusztus 31.)

felfüggesztését, a diplomáciai kapcsolatok megszakítását, a tüntető haderő felvonulását és a blokádot).¹⁰⁴ Mint azt eddig is láthattuk, a fogalmak értelmezése sokféle. Az ENSZ-szel foglalkozó szakértők között van olyan vélemény, miszerint: „az ENSZ, ha nem is egyértelműen kollektív biztonsági szervezet, kétségtelenül azonban olyan szervezet, amely a nemzetközi béke és biztonság megközelítésén alapul.”¹⁰⁵ A szakértő ezt két dologgal támasztja alá. Az egyik, állítása első részének igazolása: az ENSZ Alapokmánya a nemzeti szuverenitás sérthetlenségét mondja ki, illetve a Biztonsági Tanács létrehozásával a hatalmi egyensúly fennmaradását támasztja alá, nevezetesen „a Szervezet gyors és hathatós cselekvésének biztosítása érdekében a tagok a nemzetközi béke és biztonság fenntartásáért a fő felelősséget a Biztonsági Tanácsra ruházzák”.¹⁰⁶ A másik igazolás állításának második részére vonatkozik: az ENSZ céljai, elvei valóban a kollektív szervezet jelleget igazolják. Továbbá „abból a célból, hogy a nemzetközi béke és biztonság fenntartásához hozzájáruljon, az Egyesült Nemzetek valamennyi tagja kötelezi magát arra, hogy a Biztonsági Tanács felhívására [...] a nemzetközi béke és biztonság fenntartásához szükséges fegyveres erőt rendelkezésére bocsátja és neki segítséget és könnyítéseket nyújt.”¹⁰⁷

Erőszakos konfliktusok akkor keletkeznek, amikor az érdekkonfliktusokat nem sikerül erőszak nélkül, békés eszközökkel megoldani. „Napjainkban a katonai erő alkalmazásáról folytatott viták talán legerősebb dinamizáló tényezője az emberi közösségek közötti érdek- és erőszakos konfliktusok kezelésének igénye és a katonai erő jövőbeli szerepe ebben az egyre fontosabbá váló feladatban.”¹⁰⁸

Ehhez az állításhoz érdemes egy rövid kitekintést tenni a válságok és a háborúk okaira. Charles Hermann politológus¹⁰⁹ három jellemzővel azonosította a (válság) jelenséget.¹¹⁰ Ezek a magas fenyegetési szint, a rövid döntéshozatali idő és a meglepő tényezők együttes jelenléte. A témával foglalkozók közül többen egyetértenek abban, hogy ez a három jellemző valóban megragadja a fogalom lényegét.¹¹¹

¹⁰⁴ A csoportosítások részleteiről lásd BODA József: A nemzetközi szervezetek válságkezelő tevékenysége, *Nemzetbiztonsági Szemle* (különnyomat), 2014/1., 45–46. o. http://epa.oszk.hu/02500/02538/00002/pdf/EPA02538_nemzetbiztonsagi_szemle_2014_01_042-062.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 16.)

¹⁰⁵ TISOVSKY János: *Az ENSZ és a békefenntartás*. MENSZT, Budapest, 1997, 8. o.

¹⁰⁶ Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya: 24. cikk. Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya és a Nemzetközi Bíróság alapszabálya. MENSZT, Budapest, 1993, 21–22. o.

¹⁰⁷ Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya: 43. cikk, i. m. 31–32. o.

¹⁰⁸ MÁTUS János: *A katonai gondolkodás új irányzatai*, 83. o. http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2008/1_2/083-095.pdf (A letöltés ideje: 2017. szeptember 17.)

¹⁰⁹ A hivatkozott munka címe: Charles HERMANN (1972): *Threat, Time, and Surprise: A Simulation of International Crises*. In: Charles F. HERMANN (ed.): *International Crises: Insights from Behavioral Research* (New York: Free Press). Idézi Benjamin J. COHEN: *Crisis, good or bad?* Department of Political Science University of California, Santa Barbara, Santa Barbara, CA 93106-9420, Keynote lecture prepared for a Symposium on „Financial Crises as Global Challenges: Actors, Structures and Logics of Global Finance” Hannover, Germany, 25 June 2015, 2. o. http://www.polsci.ucsb.edu/sites/secure.lsit.ucsb.edu.poli.d7-2/files/sitefiles/people/cohen/recent/Crises_Good_Or_Bad_2015.pdf (A letöltés ideje: 2017. szeptember 25.)

¹¹⁰ Idézi Benjamin J. COHEN: i. m. 2–3. o.

¹¹¹ Így például Miles KAHLER and David A. LAKE (2013): „Anatomy of Crisis: The Great Recession and Political Change” in: Miles KAHLER and David A. LAKE (eds.): *Politics in the New Hard Times: The Great Recession*

Szakmai (főleg gazdasági, pénzügyi) közegben elterjedt a váratlan események, azaz a válságok leírására a „fekete hattyú” metafora. A fekete hattyú ugyanis csak ritkán jelenik meg a természetben, de amikor megjelenik, nagy figyelmet kap, csakúgy, mint egy válság.¹¹²

Az EBESZ válságkezelési eszköztárából érdemes kiemelni „a polgári válságkezelés”¹¹³ elemeit magában foglaló területet. A nemzetközi szervezetek együttműködése kapcsán az új típusú kihívásokra adott válaszok hasonlóságát. Például éppen az EU-EBESZ relációban a „puha” eszközök miatt. Így van ez a polgári válságkezelés esetében is. Napjainkban a polgári válságkezelő képességek¹¹⁴ egyre nagyobb szerepet játszanak a nemzetközi szervezetek műveleteiben. Ehhez társulhat a humánbiztonságként¹¹⁵ értelmezett jelenség, amely fogalom szerint a nemzeti és a globális biztonság nem választható el az egyének és az általuk alkotott közösségek jólététől, illetve a humánbiztonság területe a megelőzésre összpontosít.¹¹⁶ Az EBESZ ilyen irányú tevékenysége („puha biztonság”) még további fontos tanulságokkal szolgálhat.

A válságkezelés irodalma is gazdag.¹¹⁷ Ebből adódik a megközelítések sokféle-
sége a válságkezelés fogalmának tisztázására, a történeti kontextusának feltárására,

in Comparative Perspective (Ithaca, NY: Cornell University Press), 1–24. című tanulmányában, valamint Benjamin J. COHEN idézi Crisis, good or bad munkájában.

¹¹² A pénzügyi világban a fekete hattyúk sokféle formában és méretben „érkeznek”. Ilyenek például a bankhibák, a spekulatív „buborékok”, a devizasokkok, a fizetésimérleg-vészhelyzetek és az államadósság. Minden típus sajátos arculatú, de egy közös bennük, ha felbomlanak, meglepetésszerűek és sürgős intézkedést igényelnek. További részletek erről Nassim Nicholas Taleb libanoni szerző Fekete hattyú című munkájában. In: MÉRŐ László: *Extremiztánban értékké válik az okos egyszerűség*. Előadás. <https://www.elte.hu/content/extremiztánban-ertekke-valik-az-okos-egyszeruseg.t.6568> (A letöltés ideje: 2017. szeptember 20.)

¹¹³ A polgári válságkezelés során „a civil képességek magukban foglalják az összes nem katonai képességet és elemet, így a teljesen civil közigazgatási, igazságszolgáltatási, büntetés-végrehajtási, egyéb jogállamiság-építő, polgári védelmi területek mellett a rendvédelmi szektort is. Mindezzel együtt a polgári válságkezelés alatt alapvetően nem a polgári védelmet és a katasztrófavédelmet értjük – melyek mindeközben fontos részterületei is –, hanem inkább egy komplex – tipikusan határokon túl felbukkanó, biztonsági kihívást jelentő – válságok kezelésére létrehozott eszköztárat.” TÓTHI Gábor: *A Magyar Köztársaság polgári válságkezelési képességei; az állami és civil együttműködés jelene, lehetőségei ezen a területen*. In: *Biztonságpolitikai prognózis 2015-ig*. Biztonságpolitikai és Honvédelmi Kutatások Központja Alapítvány, Budapest, 2010, 375. o.

¹¹⁴ Egy korábbi írásomban az európai uniós polgári válságkezelés eszközeit, intézményeit, az akkori, jövőre vonatkozó elgondolásait mutattam be. Részletekért lásd REMEK ÉVA: *Az Európai Unió civil válságkezelési képessége*. 88–98. o. http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/rdonlyres/D7DB1757-FBBD-47F3-8781-4ABA2E251AAF/0/et_2007_06.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 17.)

¹¹⁵ Részleteket lásd PÉCZELI Anna: *A humán biztonság elmélete és gyakorlata, Kanada és Japán példáján*. http://www.grotius.hu/doc/pub/ESLRKT/2011_243_peczeli_anna_human-biztonsag_elmelete_es-gyakorlata.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 25.)

¹¹⁶ PÉCZELI: i. m. 2. o.

¹¹⁷ A teljesség igénye nélkül álljon itt néhány példa: SZTERNÁK György: *A válságok kialakulása és kezelésük lehetséges módjai*. Tansegédlet, ZMNE, Budapest, 1998; KÖSZEGVÁRI Tibor: *A válságkezelés aktuális problémái*. Akadémiai Közlemények, 1994; ÁGH Attila: *Konfliktusok, háborúk*. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1989; B. A. GOETZE: *Általános válságkezelési kézikönyv*, 1998; *A válságkezelés és konfliktusmegelőzés*. ZMNE-tansegédlet, Budapest, 2001; RESPERGER István: *A fegyveres erők megváltozott feladatai a katonai jellegű fegyveres válságok kezelése során*. Doktori értekezés, Budapest, 2002; ZELENÁK János: *A válságkezelés során alkalmazható válaszleptések, azok időszükséglete, a katonai erő alkalmazási lehetőségei*. ZMNE-tanulmány, Budapest, 2000; A Szövetség stratégiai koncepciója az új kihívásokról és kockázatokról. NATO

a válságok kezelésének mechanizmusára és eszközeinek bemutatására. Jelen munkában kizárólag a hidegháború utáni konfliktusok megoldási módozatai jöhetnek számításba, amelyek a bipoláris világ megszűnte után összetettebb feladatot jelentenek a konfliktus megoldásában részt vevők számára, mint az korábban volt.¹¹⁸

Az új típusú válságkezelésben nem elegendőek a katonai akciók/műveletek, egyéb tevékenységek is a béketeremtés és a békeépítés részévé váltak. A preventív beavatkozás lényege, hogy a válság korai szakaszában kell beavatkozni, mert akkor még katonai eszközök nélkül, a lehető legkisebb mértékű közbelépéssel elkerülhető a válság széles körű kibontakozása.

A válságkezelési tevékenység azonban nem lehetséges katonai képességek nélkül. Erre mutattak rá az 1990-es évek elejének eseményei, válságai: Jugoszlávia széthullása, Kuvait–Irak konfliktusa. A katonai képesség hiányán túl, az Európai Közösség számára e két utóbbi példában nyújtott szereplése, tehetetlensége ráébresztette az európai államokat, hogy a fenti típusú konfliktusok kezelésére képtelen a Közösség.

A hidegháború befejezésével a korábbi államok közötti konfliktusok helyére az államokon belüli konfliktusok léptek. Ezek jellegükből adódóan új feladatok elé állították a konfliktus megoldásában fáradozókat. A Boutros Boutros-Ghali¹¹⁹ által készített dokumentum megállapította, hogy új eszközöket kell használni az új típusú konfliktusok megoldásában. A komplex megoldás fokozott együttműködést kíván a nemzetközi színpad szereplőitől, itt elsősorban a nemzetközi szervezetekre gondolok. „Miközben a jelentésem azokkal a módszerekkel foglalkozik, amelyek segítségével javítható a világszervezet békemegvalósító és békemegőrző képessége [...] a tagállamok egyike se feledkezzen meg arról, hogy a jobb mechanizmusok és eljárások kutatásának csak akkor van jelentősége, ha ezt az új közösségi szellemet az az akarat mozgatja, amely a jelenlegi lehetőség követelte nehéz döntésekhez nélkülözhetetlen.”¹²⁰

Az ENSZ Biztonsági Tanácsa a jelentést elfogadta, és négy területet jelölt meg, ahol az ENSZ tevékenysége a jövőben kívánatos:

- preventív diplomácia,
- béketeremtés,
- békefenntartó missziók,
- békeépítés.¹²¹

Tükör, 1999/2. szám; CZOLLER Ernő: *A válságkezelés helye és szerepe a NATO-ban, a válságkezelés hazai helyzete*. Tanulmány.

¹¹⁸ Lásd erről bővebben GAZDAG Ferenc: *Európai integráció és külpolitika*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005, 339–353. o.

¹¹⁹ Boutros BOUTROS-GHALI: *An Agenda for peace. Preventive diplomacy, peacemaking and peacekeeping*, 1992. június 17. www.un-documents.net/a47-277.htm (A letöltés ideje: 2019. május 30.)

¹²⁰ Boutros BOUTROS-GHALI: *Békeprogram*. MENSZT, Budapest, 1992, 6. o.

¹²¹ Bővebben a fogalmakról Boutros BOUTROS-GHALI: i. m. 14–34. o.

A nemzetközi rendszert az államok összessége, a köztük lévő kapcsolatrendszer, valamint a nemzetközi szervezetek és intézmények alkotják.¹²² Az elmúlt években további szereplők is a rendszer részeseivé váltak (például nem kormányzati szervezetek, transznacionális vállalatok),¹²³ azonban a jelen munka ezekkel nem kíván foglalkozni. Helyette a nemzetközi kormányzati együttműködés folytán létrejött nemzetközi szervezetekre helyezi a hangsúlyt, amelynek jó példája az EBESZ is. Ennek oka a vesztfáliai típusú¹²⁴ állam létrejötte, illetve annak a ténynek az elfogadása, hogy az állam „teljes hatalma birtokában, még mindig az elsődleges szereplője a nemzetközi kapcsolatoknak”.¹²⁵ Mindeközben a nemzetközi szervezetek is hasznos funkciókat töltenek be az államok közötti gazdasági, politikai, kulturális együttműködés elősegítésében vagy éppen a konfliktusok megoldásában.

A 21. században ez utóbbi tevékenység különösen hangsúlyossá válik, mert éppen a nemzetközi szervezetek adta keretek biztosítanak olyan fórumokat, együttműködési mechanizmusokat a szemben álló felek részére, amelyek segítségével elősegíthető akár a békés megoldások választása, vagy éppen az államok közötti megromlott viszony helyreállítása. „A modern kor állama tehát egy sor fontos területen együttműködésre, alkalmazkodásra és kompromisszumokra kényszerül, saját jól felfogott érdekében is.”¹²⁶

A nemzetközi együttműködés bonyolult és komplex rendszert teremt, amelynek elemzése is összetett, interdiszciplináris tudást feltételez. Ahogyan Karl Deutsch¹²⁷ fogalmaz: „a nemzetközi kapcsolatokba való bevezetés napjainkban az emberiség túlélésének művészetébe és tudományába való bevezetés” is.¹²⁸

Minden kornak megvannak a maga szabályszerűségei, törvényszerűségei az egyének és csoportok érintkezésében, továbbá az általuk létrehozott szervezetek közötti kapcsolatok kialakításában, működtetésében, illetve megszüntetésében. Így lehet az, hogy a nemzetközi együttműködésről különböző elméletek születtek, hasznos következtetésekkel. A nemzetközi kapcsolatokra mint egészre vonatkozóan azonban nincs egységes és mindenki által elfogadott általános leírás. „Minél inkább általánosítunk, annál nehezebb a dokumentálható tényeket, a mozgató energiákat és motivációkat, illetve a mindezekre reflektáló érdekelték szempontjait magyarázni és összefüggéseiket

¹²² BOKORNÉ SZEGŐ Hanna: *Nemzetközi jog*. Aula Kiadó, Budapest, 2006, 21. o.

¹²³ A nemzetközi szervezetek és intézmények teljes körű bemutatásához lásd BLAHÓ–PRANDLER 2014, XX. és XXI. fejezetek.

¹²⁴ A harmincéves háborút lezáró, 1648. évi vestfáliai béke új nemzetközi rendszert hozott létre. Fontosabb jellemzői: területi alapon szervezett és központosított államok, nemzetközi kapcsolatokban rendszeressé váló tárgyalások, állandó jellegű diplomáciai képviseltek, a kormányoknak kizárólagos joga a területeik felett, az erő jogszerű alkalmazásával együtt, a szuverenitás mint elv megjelenése, az államok közötti kapcsolatok szerződéses jellege.

¹²⁵ BLAHÓ–PRANDLER: i. m. 26. o.

¹²⁶ BLAHÓ–PRANDLER: i. m. 27. o.

¹²⁷ Karl W. Deutsch politológus, a „biztonsági közösségek” elmélet első kidolgozója, még 1957-ben. Sz. n.: *Collective security communities: a new global order among chaos and coherences?* 7. o. <http://web.isanet.org/Web/Conferences/ISSS%20Austin%202014/Archive/e58f65b0-6ccb-4238-8d99-0bfd47089def.pdf> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 21.)

¹²⁸ EGEDY Gergely: *Bevezetés a nemzetközi kapcsolatok elméletébe*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft. 2007, 7. o.

kimutatni.”¹²⁹ Ezt igazolja John Gerard Ruggie amerikai társadalomtudós. Álláspontja szerint a törekvések, a célok, a legitimitás és a jogok a cselekvési indítékok („reasons for action”) kategóriájába tartoznak, amelyek nem azonosak a cselekvések okaival („causes of actions”).¹³⁰

Ruggie kapcsán fontos megemlíteni a „rendszerbe ágyazott liberalizmus” elgondolását is, amelynek egyik típusa a második világháború utáni egy fajta multilaterális egyezmények keretében kialakított gazdasági szabályokat, általános kötelezettségeket foglalt magában. Ezek közösen elfogadott, lényegében liberális elvek alapján született szabályok voltak, amelyek az államok globális (Világbank által) és regionális (Európai Gazdasági Közösségek által) kapcsolatát szabályozták. Az államok egymással kialakított kapcsolatát – a gyakorlatban nem mindig – ezek az alapelvek „irányították.”¹³¹

A multilaterális együttműködés egy másik típusa az „ENSZ rendszerének multilateralizmusa” lett.¹³² Ez utóbbi forma témánk szempontjából ismét figyelemre méltó, mert az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetnek – a maga multilateralizmusával – tevékenyebb szerepet kell vállalnia például az ENSZ intézményi reformfolyamatában,¹³³ hogy fokozza a saját kooperatív biztonsági rendszerének a hatékonyságát, illetve a további multilaterális kapcsolatok alakításához igazítsa azt.

A fentiek rendszerben történő láttatását a regionális biztonsági komplexumokról szóló elmélet biztosítja¹³⁴, miszerint a nemzetközi biztonság a szereplők közötti interakciókon, kapcsolatokon alapszik. Ezek a szereplők érdekeik és az érdekeikre hatást gyakorló külső tényezők – földrajzi, gazdasági, energetikai, szomszédos területek – alapján regionális együttműködési formákat, alrendszereket alkotnak. Ezeket a biztonságelmélet biztonsági komplexumnak nevezi. A komplexumok működését többféle szempont alapján vizsgálhatjuk, például az emberi közösségek hogyan viszonyulnak egymáshoz a fenyegetések tekintetében, vagy éppen ezek a közösségek függnek-e a természetes környezetükből származó fenyegetésektől. A vizsgálatok során további szempontok (kapcsolati tényezők) is előtérbe kerülnek, mint a szereplők közötti erőegyensúly,

¹²⁹ Bíró Gáspár: *Bevezetés a nemzetközi politikai viszonyok tanulmányozásába*. Kiadás: 2003. 03. 31., 2. o. <https://dtk.tankonyvtar.hu/bitstream/handle/123456789/12278/book.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 21.)

¹³⁰ Bíró: i. m. 2. o.

¹³¹ Caroline BOUCHARD – John PETERSON: *Conceptualising Multilateralism Can We All Just Get Along?* Mercury, E-paper, Noldal 1, January 2011, 9. o. http://mercury.uni-koeln.de/fileadmin/user_upload/E_paper_no_1_Revise_Verion.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 21.)

¹³² SIMAI Mihály: *A globális válság: hatások, gazdaságpolitikai válaszok és kilátások*. 2. kötet, TRANSZNACIONÁLIS VÁLLALATI STRATÉGIÁK ÉS MULTILATERALIZMUS, Budapest, 2009, 58. o. <http://vki3.vki.hu/kot/ecostat/02-Simai.pdf> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 21.)

¹³³ Az ENSZ-reformtervekről: ERDŐS András: *Az ENSZ előtt álló kihívásokról*, 8–11. o. http://bhkka.hu/web-bhkka-letoltesek/BHKK_Biztonsagpolitikai-prognosis_2015_BHKK.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

¹³⁴ Barry BUZAN – Ole WÆVER – Jaap DE WILDE: *Security: A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publisher, 1998, 11. o.

a fegyverkezés kérdése, a rezsimek.¹³⁵ „A komplexum államai közötti kapcsolatok egyedi struktúrárt és dinamikát hoznak létre, amelynek fő jellemzője az egymástól való függőség.” Ezek alapján a komplexumokat többféle csoportra lehet felosztani:¹³⁶

- *általános* (a regionális hatalmak határozzák meg a komplexum hatalmi szerkezetét);
- *központosított* (egy szuperhatalom vagy egy nagyhatalom hegemóniája jellemez);
- *nagyhatalmi* (nagyhatalmak szembenállása vagy hegemóniája blokkolja a belső hatalmi dinamikát);
- *szuperkomplexumok* (több komplexumot ölelnek fel, amelyek között a biztonsági interakciók erősek).

E felsorolt komplexumfajtákon kívül további típus a szubkomplexum. A szubkomplexum alatt néhány ország viszonylagos egységét és sajátos jellemzőit értjük, amely csak a szubkomplexum tagjaira vonatkozik.

Azt mondhatjuk, hogy az észak-amerikai regionális komplexumtól (Vancouvertól) az európai szuperkomplexumon át (benne az európai és a poszt-szovjet regionális komplexummal, illetve olyan köztes területekkel, mint a Balkán és Törökország)¹³⁷ a térséget *általános* komplexumnak tekinthetjük, miközben van olyan elemzés,¹³⁸ amely a szubkomplexumok¹³⁹ csoportosítást is használja.¹⁴⁰

1.5. Összegzés

„Egy tudományos elméletnek az a célja, hogy jelenségek sokaságát rendezze és értelmezze, amelyek e nélkül egymástól függetlenek és értelmetlenek maradnának.”¹⁴¹

Összességében az államok, a globális nemzetközi vállalatok, a globális közösségek (például Greenpeace), a transznacionális civil társadalom (például Vöröskereszt, International Committee of Red Cross), az informális klubok (például G2, G8),¹⁴²

¹³⁵ GÁBRI Máté: Biztonsági komplexumok az információs korban. *Hadmérnök*, 2010/4. szám, 114. o. http://hadmernok.hu/2010_4_gabri.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

¹³⁶ VIDA Csaba: A regionális biztonsági komplexum elmélete és alkalmazása Közép-Európára. In: *Hadtudomány*, 2007/1. szám http://www.zmne.hu/kulso/mhth/hadtudomany/2007/1/2007_1_5.html (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

¹³⁷ Miközben Buzan és Wæver az EBESZ-t két regionális komplexum együttesét „gyenge szuperkomplexumnak” nevezi. Részleteket lásd a 458. oldalon. https://www.academia.edu/10073830/Regions_and_Powers_The_Structure_of_International_Security (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

¹³⁸ Ebben az írásban a szerző részben felhasználta egy korábbi tanulmány megállapításait: Az EBESZ I. Világrend, biztonság, nemzetközi szervezetek, elméletek. *Hadtudományi Szemle*, 2017/2. 126–142. o. http://real.mtak.hu/85316/1/17_2_bp_remek_1.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 22.)

¹³⁹ Ennek oka az általános regionális biztonsági komplexum sok állama, a földrajzi különbözőségek, a nagy távolságok. Az eltérő jellemzők csak megegyezően az összehasonlító elemzés.

¹⁴⁰ A részleteket lásd VIDA: i. m.

¹⁴¹ Hans J. Morgenthau szavait idézi Heinz GÄRTNER: *Nemzetközi biztonság. Fogalmak A-tól Z-ig*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2007, 14. o.

¹⁴² G2: USA és Kína; G8: Kanada, USA, Franciaország, Nagy-Britannia, Németország, Olaszország, Japán és Oroszország (2014 óta felfüggesztve).

a helyi közösségek, csoportok, önkormányzatok fokozódó, együttes munkáját a nemzetközi szervezetek, intézmények egymást átfedő hálózata segíti.

A jövőben a nemzetközi biztonsági szervezetek jelentősége, különösen a civilekkel foglalkozóké, mint az EBESZ, folyamatosan nőni fog.

A biztonsági tanulmányok e növekedést írták le, ezt magyarázta és ebből vont le következtetéseket a biztonságpolitika.¹⁴³ A hozzá tartozó fogalmak, elméletek főleg a huszadik században születtek, ugyanakkor ezek elterjedésére Magyarországon a rendszerváltoztatás után került sor. A biztonsági tanulmányok a nemzetközi rendszer vizsgálata, nevezetesen a jelen eseményeinek leírásával, értelmezésével és az abból levonható következtetések megalkotásával foglalkozó tudományterület. Ebből adódóan nagy elvárások vannak vele szemben, főleg a napjainkat jellemző gyors változások okán.

A megváltozott biztonsági körülmények, azaz a hidegháború utáni időszak sok és sokféle szereplős, kihívásokkal tarkított világában merésznek tűnő, de szükséges vállalkozás olyan (nemzetközi vagy biztonsági) elmélet alkotása, amely képes kiállni „a tapasztalat és az okság kettős próbáját”¹⁴⁴ akár rövid, akár hosszú távon. Ennek több oka van. Az egyik, ahogyan korábban már említettem, a nemzetközi rendszert meghatározó szereplők (államok, nemzetközi intézmények, szervezetek, nem állami szereplők, gazdasági tényezők) magas száma. A másik a biztonsági környezetben hirtelen beálló változások, illetve azok intenzitásának az előre nem jelezhetősége.

A biztonsági tanulmányok iránti érdeklődés, de főleg interdiszciplináris jellege biztosítja e tudományterület elméleteinek kellő nyitottságát, rugalmasságát, mert „a szakterület számára a háború és béke kérdései túlságosan fontosak ahhoz, hogy a reális világtól elszakadó terjengős és öncélú viták témái legyenek”.¹⁴⁵

¹⁴³ A könyv a két megnevezést szinonimaként használja, tudva a fogalmak mögöttes tartalmát.

¹⁴⁴ Hans J. MORGENTHAU: i. m.

¹⁴⁵ Stephen M. WALT: *A biztonsági tanulmányok reneszánsza*. In: TÁLAS Péter (szerk.): *Nemzetközi biztonsági tanulmányok. Önértelmezés és viták a hidegháború utáni korszakban*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2006, 27. o.

2. AZ EURÓPAI BIZTONSÁGI ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉSI ÉRTEKEZLET (EBEÉ) ÉS AZ EURÓPAI BIZTONSÁGI ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉSI SZERVEZET (EBESZ)

2.1. A hidegháborús évek – az EBEÉ története¹⁴⁶

„Az EBEÉ-re kettős feladat hárul: egyrészt Európa megosztottságának áthidalása, másrészt az összeköttetés biztosítása az egységes Európa és Észak-Amerika biztonsága között.”¹⁴⁷

2.1.1. Az 1970-es évek – alapelvek

Az államok nemzetközi együttműködésére vonatkozó elgondolások a régmúltban jól nyomon követhetők voltak,¹⁴⁸ de szervezett, tényleges megvalósulásuk csak a 19. században következett be.

Az EBESZ jogelődjének, az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezletnek (EBEÉ – Conference on Security and Co-operation in Europe, CSCE) a története a hidegháborúhoz kötődik. A hetvenes éveket válságok sora jellemezte (gazdasági válság, energiaválság), amelyre az országok együttes válasza egy új „világrend” létrehozásának igénye volt. Az elgondolás neve: Új Nemzetközi Gazdasági Rend (New International Economic Order) lett,¹⁴⁹ markáns követelményekkel, sok új gazdasági csoport, intézmény létrehozásával.

Összeurópai szinten a fenti változásnak szerves részét képezte továbbá az 1975-ben aláírt Helsinki Záróokmány (3. és 4. ábra). „A Helsinki Záróokmány esetében egy új állatfajjal állunk szemben. Jellegzetessége, hogy a teste szerződést formáz, lábai egy határozatra emlékeztetnek, míg feje egy szándéknyilatkozat.”¹⁵⁰

¹⁴⁶ A fejezethez a szerző az alábbi műve jegyzetének az anyagát is felhasználta, kiegészítve, frissítve azt. REMEK Éva: *Az EBESZ – a biztonsági közösségépítés modellje*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018.

¹⁴⁷ James Baker amerikai külügyminiszter szavai. Idézi SZÓNYI István: *Az EBEÉ intézményesedése*. In: DUNAY Pál – GAZDAG Ferenc szerk.: *A helsinki folyamat: az első húsz év*. Stratégiai Védelmi Kutató Intézet – Magyar Külügyi Intézet – Zrínyi Kiadó, Budapest, 64. o.

¹⁴⁸ A történelmi korszakokként történő bemutatását lásd BLAHÓ–PRANDLER: i. m. 27–44. o.

¹⁴⁹ 1971-ben a fejlett országok az ENSZ közgyűlése elé terjesztették elgondolásukat az új nemzetközi gazdasági rend követelményrendszeréről, amelyből szinte semmi nem valósult meg. Jól szemlélteti ezt a korabeli adatsor. „Ez előirányozta például, hogy a fejlett országok évente bruttó nemzeti termékük 0,7 százalékát fordítsák a fejlődők segélyezésére. Ezzel szemben a tények: 1980 és 1984 között az NSZK 0,46, Nagy-Britannia 0,37, az USA 0,24 százalékot fordított segélyezésre, s ez az arány az évtized végére tovább csökkent (0,39, 0,32, illetve 0,21 százalékra).” In: ROSTOVÁNYI 1998.

¹⁵⁰ Idézi Victor-Yves GHEBALI: *Az EBEÉ fejlődése Helsinkitől Párizsig (1975–1990)*. In: DUNAY–GAZDAG: i. m. 58. o.

E dokumentum a tíz alapelvével, a háromkosaras (a „kosár” meghatározását lásd később) megoldásával iránytűként szolgált a következő évtizedek nemzetközi együttműködésében. Példának okáért éppen az 1989-es változások után, amikor a volt szocialista országok a demokratikus intézményrendszerek kiépítését tűzték ki célul. Az új nemzetközi együttműködés meghatározó normáinak, elveinek, értékeinek terjesztésében az ENSZ, az Európa Tanács (ET – Council of Europe, CE) mellett ugyanis meghatározó szerep jutott az EBEÉ-nek, majd az EBESZ-nek is.

3. ábra 1975. augusztus 1.
A Helsinki Záróokmány aláírása¹⁵¹

4. ábra Leonid Iljics Brezsnyev aláírja
a Helsinki Záróokmányt¹⁵²

Ezek után felvetődhet a kérdés, hogy mit értünk meghatározó (alapvető) normákon, elveken és értékeken. A helyes válaszhoz némi kitekintésre van szükség. A nemzetközi együttműködést, azaz az államközi kapcsolatok szabályainak (normáinak)¹⁵³ meghatározását megnehezíti, hogy a szakterminológia nem egységes. Mindemellett köztudott, hogy a különböző szervezetek maguk is hozzájárulnak a nemzetközi kapcsolatokat szabályozó normák alakításához, új szabályozók létrehozásához.

Példának okáért az ENSZ Alapokmányának I. fejezete *Célok és elvek* címen jelenik meg, amelyben az 1. cikk a célokat, a 2. cikk az elveket sorolja fel.¹⁵⁴

Témához tartozó szakmai észrevétel,¹⁵⁵ hogy az „elvek” és „alapelvek” megnevezés félreérthető lehet, mert az Alapokmányban eleve kötelező normákról van szó

¹⁵¹ Ülő sor balról jobbra: Helmut Schmidt, a Német Szövetségi Köztársaság kancellárja, Erich Honecker, a Német Szocialista Egység Pártjának első titkára, Gerald Ford az Egyesült Államok elnöke, Bruno Kreisky, az osztrák kancellár. A kép forrása: Bundesarchiv/Horst Sturm <https://www.osce.org/mc/58376> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 31.)

¹⁵² Forrás: Hajszalrepedések – 5. rész. KÖRKÉP.SK [https://korkep.sk/cikkek/tudomany/2013/09/19/hajszalrepedések-5-resz/\(A letöltés ideje: 2020. május 12.\)](https://korkep.sk/cikkek/tudomany/2013/09/19/hajszalrepedések-5-resz/(A%20letöltés%20ideje%3A%202020.%20május%2012.))

¹⁵³ Az együttműködés bármilyen formája szabályozottságot kíván, a szabályokat (normákat) maguk a résztvevők alakítják ki. A résztvevők körére vonatkozóan a szabályok betartása kötelezően előírt, mert elfogadták azokat, ezáltal értékévé váltak.

¹⁵⁴ Célok: nemzetközi béke és biztonság, evégből hathatós intézkedések, nemzetek közötti egyenjogúság és önrendelkezés, emberi jogok és alapvető szabadságjogok, a célok elérésére a nemzetek tevékenységének összeegyeztetése. Elvek: szuverén egyenlőség, vállalt kötelezettség jóhiszemű teljesítése, viszályok békés eszközökkel történő rendezése, az erőszakkal való fenyegetéstől és erőszaktól tartózkodni kell.

¹⁵⁵ PRANDLER Árpád: A nemzetközi konferenciák és szervezetek szerepe a nemzetközi jog alapelveinek létrehozásában és fejlesztésében. In: BLAHÓ–PRANDLER 2014. 112–133. o.

és nem „követendő politikai tételről”.¹⁵⁶ Szakmai álláspont szerint az „elvek” nemcsak politikai, hanem nemzetközi jogi szabályként is alkalmazhatók.¹⁵⁷ Meg kell jegyezni, hogy az e kérdéskörrel foglalkozó nemzetközi dokumentumok változatlanul az „elvek” kifejezést használják, melyet majd az ENSZ 1970-es közgyűlési határozata „nemzetközi jogi” jelzővel lát el.¹⁵⁸

Az EBEÉ kapcsán az 1975. évi Helsinkii Záróokmányban (lásd az 1. számú függelék) a „részt vevő államok kölcsönös kapcsolatait vezérlő elvek” megnevezés jelenik meg.¹⁵⁹ Majd 1990-ben az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet párizsi konferenciáján elfogadott *Párizsi charta az új Európáért* című dokumentumban az EBEÉ elkötelezte magát a Helsinkii Záróokmány „tíz elve” mellett.¹⁶⁰

Mindezek ismeretében akár az „elvek”, akár az „alapelvek” megnevezés elfogadható és használható (ezért e könyv mind a két kifejezést használja). Az előbbieket alapul véve mérvadónak tekinthető, hogy bármilyen nemzetközi szerződésnek figyelembe kell vennie az „elveket/alapelveket”.¹⁶¹ Ettől eltérő esetben ugyanis egy adott ügyben kötött szerződés semmisnek tekintendő az 1969. évi bécsi egyezmény szerint.¹⁶²

Az *alapelvek*¹⁶³ hosszú ideig tartó fejlődés eredményeképpen alakultak ki, s tartalmuk is folyamatosan változott/változik. Az EBESZ tevékenységét is érintő *általános alapelvek* az államok szuverén egyenlősége (a szuverenitásban foglalt jogok tiszteletben tartása), tartózkodás az erőszaktól vagy az erőszakkal való fenyegetéstől, a nemzetközi viták békés rendezése, a nemzetközi jogi kötelezettségek jóhiszemű teljesítése, az államok közötti együttműködés, a népek egyenjogúsága és önrendelkezése, az emberi jogok tiszteletben tartása, a határok sérthetlensége és az államok területi épsége. Ezen általános elvek mellett még elkerülhetetlen egy olyan „helsinkii alapelv” említése, mint az alapvető szabadságjogok tiszteletben tartása, beleértve a gondolat, a lelkiismeret, a vallás és a meggyőződés szabadságát.

Összességében a helsinkii alapelvek jelentősége az elvek együttes kezelésében, illetve az emberi jogok tiszteletben tartásának rögzítésében áll.¹⁶⁴ Az EBEÉ későbbi,

¹⁵⁶ BLAHÓ–PRANDLER 2014, 112. o.

¹⁵⁷ Prandler Árpád álláspontja szerint. BLAHÓ: i. m.

¹⁵⁸ Charter of the UN 2625 (XXV). Resolution adopted on the reports of the sixth Committee, 121–124. o. https://treaties.un.org/doc/source/docs/A_RES_2625-Eng.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 24.)

¹⁵⁹ *Declaration on Principles Guiding Relations between Participating States* teljes dokumentum.

¹⁶⁰ „To uphold and promote democracy, peace and unity in Europe, we solemnly pledge our full commitment to the Ten Principles of the Helsinki Final Act.” In: *Charter of Paris for a New Europe*. Paris, 1990. <https://www.osce.org/mc/39516?download=true> (A letöltés ideje: 2019. október 21.)

¹⁶¹ BLAHÓ–PRANDLER: i. m. 113. o.

¹⁶² KOVÁCS Péter: A nemzetközi jog fejlesztésének lehetőségei és korlátai a nemzetközi bíróság joggyakorlatában. *Jogtudományi Monográfiák 1*. PPKÉ-JÁK, Budapest, 2010, 111–112. o.

¹⁶³ BLAHÓ–PRANDLER: i. m. 112–133. o.

¹⁶⁴ Az emberi jogok ilyen módon való rögzítése a korábbi államok közötti kapcsolatokat szabályozó szövegekben nem fordult elő. További részletek: HORVÁTH Jenő – PARAGI Beáta – CSICSMANN László: *Nemzetközi kapcsolatok története 1941–1991*. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2014. 224–225. o.

1990-es csúcstalálkozóján megerősítették a Helsinkiben elfogadott tíz alapelvet,¹⁶⁵ amelyek „egyformán és fenntartás nélkül alkalmazandóak [...] értelmezéskor figyelembe véve a többi”.¹⁶⁶ Figyelembe véve továbbá azt is, hogy a hetvenes években a kelet–nyugati szembenállás Európában volt a legélesebb, egyértelmű volt, hogy itt, az európai térségben kellett lépéseket tenni a feszültség csökkentésére, a felek közötti együttműködés javítására. A végeredmény mérőföldkönek tekinthető.¹⁶⁷

2.1.2. Az 1970–1980-as évek

„...ez az időszak úgy jellemezhető, mint az enyhülés direkt következménye és a multilateralizmus diadala...”¹⁶⁸

1975 után az EBEÉ története – közel tizenöt éven keresztül – az úgynevezett utókonferenciák története. Ezekben a találkozókban a részt vevő államoknak a Helsinki Záróokmányban foglalt feladatok teljesítéséről, illetve az együttműködés továbbfejlesztéséről kellett beszámolniuk.

A helsinki csúcstalálkozót követő hosszadalmas szakértői tárgyalások ugyan kismértékben, de alapjában véve hozzájárultak az EBEÉ intézményesüléséhez. A találkozók keretein belül a részt vevő államok ugyanis olyan ajánlásokat tehettek s fogadhattak el, amelyek elmélyítették és pontosították a záróokmányban foglaltakat.¹⁶⁹ Így például a Helsinki Záróokmány előkészítése során az európai semleges államok javaslatára „kosarakba”¹⁷⁰ rendezték a megtárgyalt kérdéseket.

Az első kosár biztonságpolitikai és katonai kérdéseket, bizalomerosztó intézkedéseket tartalmazott. Továbbá ebben a kosárban kapott helyet a részt vevő országok egymás közötti kapcsolatát szabályozó tíz alapelv (dekalóg) is, amelyek a következők:

- szuverén egyenlőség, illetve a szuverenitásban foglalt jogok tiszteletben tartása,
- az erőszaktól vagy az azzal való fenyegetéstől történő tartózkodás,
- a határok sérthetlensége,
- az államok területi épsége,
- a viták békés rendezése,
- a belügyekbe való be nem avatkozás,
- az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok tiszteletben tartása (benne a gondolat, a lelkiismeret, a vallás, és a meggyőződés szabadsága is),

¹⁶⁵ CONFERENCE ON SECURITY AND CO-OPERATION IN EUROPE, *Final Act*. Helsinki, 1975. <http://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 08.)

¹⁶⁶ „All the Principles apply equally and unreservedly, each of them being interpreted taking into account the others. They form the basis for our relations.” In: *Charter of Paris* 1990.

¹⁶⁷ The Helsinki Final Act 1975. i. m.

¹⁶⁸ Victor-Yves GHEBALI: Az EBEÉ fejlődése Helsinkitől Párizsig (1975–1990). In: DUNAY–GAZDAG: i. m. 58. o.

¹⁶⁹ Uo. 37. o.

¹⁷⁰ A Helsinki Záróokmány témaköreit nevezik „kosaraknak”. A korabeli újságírók és diplomaták nevezték el így a három csoportba osztható helsinki határozatokat. Ez a megnevezés azóta is használatban maradt. MENDREI Ernő: A bécsi utókonferencia. 182. o. http://adattar.vmmi.org/cikkek/4053/letunk_1987.01_13_mendrej_erno.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 26.)

- a népek egyenjogúsága és önrendelkezése,
- az államok közötti együttműködés,
- a nemzetközi jogból származó kötelezettségek jóhiszemű teljesítése.¹⁷¹

Továbbá, ami a hatálya alá tartozó együttműködési területeket illeti, az alapelvek rögzítése mellett a politikai-katonai dimenzióra vonatkozó kosár egy sor ajánlást is tartalmazott a fenyegetéstől az erőszak alkalmazásától való tartózkodás elvéig, ideértve a vita békés rendezésére Helsinki Záróokmány szolgáló új rendszer kidolgozását is.

Az első kosár meghatározta azokat az intézkedéseket, amelyek megeremtik a bizalom növelését és a biztonság kiépítését a részt vevő államok között az átláthatóság jegyében, a katonai műveletek bejelentése és az ilyen műveletek megfigyelőinek önkéntes cseréje révén. Ezek az ajánlások alapozták meg „a fegyveres erők demokratikus ellenőrzési rendszerének” létrehozását, amelyet azóta folyamatosan aktualizálnak.¹⁷²

A második kosár a gazdasági, technológiai, környezetvédelmi együttműködéssel kapcsolatos területeket ölelte fel. Így például ajánlásokat fogalmazott meg a kereskedelem élénkítésére (a résztvevők közötti kereskedelmi akadályok csökkentése révén), az ipari együttműködésre, a mezőgazdasági együttműködésre, az energia, az űrkutatás és az orvostudomány területén folytatott együttműködésre, ezeken belül is különös tekintettel a tudományra és a technológiára, végül pedig egy olyan transznacionális probléma kezelésére, mint a környezetszennyezés kérdése. A második kosár rendelkezéseit egy sor ajánlás követi a nem részt vevő mediterrán országokkal folytatott együttműködésről, a biztonság megerősítése érdekében.¹⁷³

A harmadik kosár a humanitárius és egyéb területet, illetve az emberi jogi területet és a nemzetközi kapcsolatokat fedett le. A demokratizálódásra és az emberi jogokra összpontosító harmadik kosár az EBESZ-en belüli együttműködés leghatékonyabb dimenzióját képviselte. Itt kell azonban megjegyezni, hogy a hidegháború után az alapvető emberi jogok, a kiszolgáltatott csoportok védelme és a jogállamiság előmozdításának kérdésköre további hangsúlyt kapott.¹⁷⁴

2.1.3. Utókonferenciák

Az 1975-ös Helsinki Záróokmány aláírásában a részt vevő államok úgy foglaltak állást, hogy folytatják az EBEÉ által kezdeményezett többoldalú megbeszéléseket, azaz utókonferenciákat (Follow-up Meeting) szerveznek. Az EBEÉ-nek nem lévén intézményi háttere, ezért ezek az utókonferenciák adták az eszenciáját az európai együttműködésnek 1977–1989 között.¹⁷⁵

¹⁷¹ HORVÁTH-PARAGI-CSICSMANN: i. m. 224. o.

¹⁷² Julinda BEQIRAJ: Organization for Security and Co-operation in Europe. 8. o. http://www.internationaldemocracywatch.org/attachments/448_OSCE-beqiraj.pdf (A letöltés ideje: 2019. november 23.)

¹⁷³ BEQIRAJ: i. m. 8. o.

¹⁷⁴ Uo.

¹⁷⁵ A Párizsi charta az új Európáért (1990) dokumentumban rögzítették azt a döntést, hogy az utókonferenciákra két évente kerül sor, és legfeljebb három hónapig tartanak. Két évvel később a helsinki csúcstalálkozó meg-

Az első utókonferenciára Belgrádban került sor (1977. október 4-e és 1978. március 8-a között).¹⁷⁶ A találkozó keretén belül elfogadták a belgrádi záródokumentumot, amely előírta a Helsinkii Záróokmányban lévő rendelkezések kötelező betartását. Ezt követően három szakértői konzultációt hívtak össze, amelyek elősegítették a részt vevő államok közötti kooperáció elmélyítését, illetve a viták békés rendezését. A tanácskozás jóval feszültebb nemzetközi légkörben zajlott,¹⁷⁷ mint annak idején a helsinki konferencia, s végül egy háromoldalas dokumentum született, amelyet 1978. március 8-án írtak alá.¹⁷⁸

A második utókonferencia helyszíne Madrid volt (1980. november 11-én nyitották meg).¹⁷⁹ Ez a találkozó az előzőhöz hasonlóan feszült légkörben folyt, több megszakítással. Az okok között elsősorban az afganisztáni szovjet invázió szerepelt, amely megsértette a helsinki alapelveket. A szovjetek ekkor már nem szorgalmazták az újabb utótalálkozó megtartását. A nehezen elfogadott záródokumentum (1983-ban fogadták el) a következő találkozó helyszínéül Bécsset jelölte meg. Előtte azonban 1984 januárjában elkezdődött egy több mint két esztendeig tartó biztonság- és bizalomerősítő és leszerelési konferenciasorozat. Ez alapozta meg a fegyverzetcsökkentés, a csapatmozdulatok és hadgyakorlatok bejelentését, illetve a fegyverzet-ellenőrzés együttes gyakorlatát. Az Európai Bizalom- és Biztonságerősítő Intézkedésekről (CSBM) és leszerelésről szóló konferenciát Stockholmban hívtak össze, és közel három évig – 1984. január 17-től 1986. szeptember 19-ig – ülésezett. A tárgyalások eredménye, hogy 1986-ban megszületett a Stockholmi dokumentum.¹⁸⁰ Szakértői álláspont szerint „a stockholmi előírásokat már bizalom- és biztonságerősítő intézkedéseknek, és a korábbi bizalomerősítő intézkedések „második generációjának” nevezik.¹⁸¹

változtatta az utókonferenciák nevét „felülvizsgáló konferenciára”, és úgy határozott, hogy azok megelőzik a csúcstalálkozókat. Az 1994-es budapesti dokumentumban már a „felülvizsgáló konferencia” kifejezést használták. Mivel azonban az angol nyelvű forrásokban olykor a 'conference' szó helyett 'meeting' szó szerepel, ezért a magyar fordításban is találkozhatunk a „felülvizsgáló találkozó” megnevezéssel. Az 1994-es budapesti, az 1996-os lisszaboni, az 1999-es isztambuli és a 2010-es asztanai csúcstalálkozók már az utóbbi szabályozott körbe tartoznak. Részleteket lásd OSCE: Who we are? Review Conferences. <https://www.osce.org/mc/43198> (A letöltés ideje: 2019. november 23.)

¹⁷⁶ GHEBALI: i. m. 38–39. o.

¹⁷⁷ HORVÁTH–PARAGI–CSICSIMANN: i. m. 225. o.

¹⁷⁸ Az emberi jogokat például nem is tartalmazza a dokumentum. Constance COUGHLIN: Monitoring of the Helsinki Accords: Belgrade 1977. *Case Western Reserve Journal of International Law*. 1978. <http://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1995&context=jil> (A letöltés ideje: 2019. október 03.)

¹⁷⁹ GHEBALI: i. m. 41–42. o.

¹⁸⁰ SZATMÁRI László: A fegyverzetellenőrzés szerepe Európa biztonságában, különös tekintettel az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetre. Doktori (PhD) értekezés, Budapest, 2012. 33. o. <http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/9831/Szatom%3%a1ri%20L%3%a1szl%3%b3%20%3%a9rtekez%3%a9s?sequence=1&isAllowed=y> (A letöltés ideje: 2020. április 30.)

¹⁸¹ További részletek SZATMÁRI: i. m. 32–34. o.

A harmadik utókonferenciát Bécsben tartották (1986. november 4-e és 1989. január 19-e között).¹⁸² Ezúttal a Szovjetunió ajánlásokat tett az emberi jogok témakörében (az elvet az úgynevezett humán dimenziós mechanizmussal egészítették ki),¹⁸³ illetve az EBEÉ nem zárkózott el az amerikai javaslatoktól és kritikáktól. Pozitívumnak fogható fel, hogy a bécsi záróokmány felsorolja a kisebbségek különleges jogait. Ennek és a Szovjetunió új hozzáállásának (a gorbacsovi peresztrojka) köszönhetően a bécsi utótalálkozót sikerként könyvelték el. A találkozó magyar szempontból is jelentős volt, mert a keleti tömb többi tagjától „eltávolodva, de a Nyugathoz még nem tartozva, egy olyan interregnum állapotába kerültünk, ahol markáns jelleget kaptak a magyar megnyilatkozások, informális megjegyzések”.¹⁸⁴

2.1.4. Összegzés

Mindent egybevetve elmondható, hogy az utótalálkozók nagyban hozzájárultak a két pólus közötti párbeszédhez. A Szovjetuniónak nagyon fontos tényezőjévé vált az EBEÉ, hiszen elsősorban itt tudott nagyobb szerepet vállalni a biztonságpolitikában.

A helsinki záródokumentumokban meghozott döntések mennyisége és minősége mutatta, hogy a résztvevők képesek finomítani nézeteltéréseiken az együttműködés érdekében. Ez az együttműködési szándék a hidegháború után felerősödött, és elvezetett az „értekezlet forma” intézményé, szervezetté válásához. Diplomáciai érdekességnek számít,¹⁸⁵ hogy az ilyen típusú tanácskozásoknak nem lévén előzménye, e multilaterális szakértői fórumok maguk formálták, alakították a tárgyalások menetrendjét, szerkezetét és a szabályait.¹⁸⁶

Lényegét tekintve ez – az elvek mentén – megerősíti a résztvevők békés együttműködési hajlandóságát. Mindez nem jöhetett volna létre néhány kulcsfontosságú előzmény nélkül. Nevezetesen a bonni Ostpolitik kibontakozása, vagy a Varsói Szerződés „összeurópai biztonsági értekezletének összehívására tett kísérletei nélkül”,¹⁸⁷ illetve részben az amerikai–szovjet SALT-tárgyalások és a közép-európai fegyveres erők csökkentéséről szóló (MBFR) tárgyalások megkezdése nélkül.¹⁸⁸

1975 után azonban az enyhülési folyamat lendületet veszített. Ennek több oka volt. Így például a szovjet expanziós törekvések, az indokínai feszült helyzet az amerikaiak vietnami kivonulását követően, vagy az iráni iszlám forradalom győzelme,

¹⁸² GHEBALI: i. m. 45–46. o.

¹⁸³ Decision 1989.

¹⁸⁴ ERDŐS 2009, 186–192. o.

¹⁸⁵ Az EBESZ párbeszédén alapuló diplomáciájáról lásd REMEK Éva: A német EBESZ-elnökség (2016) értékelése. *Hadtudomány*, 27. évf. 2017, elektronikus szám.

¹⁸⁶ KINCSES László: *Diplomáciatörténet*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2005, 152–153. o.

¹⁸⁷ HORVÁTH–PARAGI–CSICSIMANN: i. m. 222–223. o.

¹⁸⁸ Uo.

amelynek következtében az Amerikai Egyesült Államok elvesztette egyik fontos közel-keleti szövetségét.

Az enyhülési folyamatnak a Szovjetunió afganisztáni intervenciója¹⁸⁹ vetett véget, elindítva a fegyverkezési verseny¹⁹⁰ egy újabb fejezetét.¹⁹¹

2.2. Az EBESZ a hidegháború után

„A hidegháború vége alapvető változásokat hozott az EBEE-ben is, ami azonban nagyobb folytonosságot tartott a korábbi tevékenységeivel, mint a legtöbb más európai intézmény.”¹⁹²

2.2.1. Az 1990-es évek

Az 1970–1980-as évek történései ismeretében könnyen érthetővé válik a gorbacsovi politika,¹⁹³ amely valóban megreformálni akart, s nem megbuktatni, de a szocialista rendszer már nem volt megreformálható. Timothy Garton Ash brit történész-publicista szavaival: a szocialista rendszer bukása „Lengyelországban tíz évbe telt, Magyarországon tíz hónapba, Kelet-Németországban tíz hébe, Csehszlovákiában tíz napba.”¹⁹⁴

¹⁸⁹ Kronologikus és tematikus részletek HORVÁTH–PARAGI–CSICSMANN: i. m. 241–261. o.

¹⁹⁰ Idézi BOGNÁR Károly: A hidegháború ára, a fegyverkezés terhei a világban. *Hadtudomány*, 2000, 10. évf., 1. sz., 15–26. o. http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2000/1_2.html (A letöltés ideje: 2019. október 21.)

¹⁹¹ Az Egyesült Államok védelmi költségvetése az 1980. évi 142,3 milliárd USD-ről 1985-re 326,5 milliárdra növekedett. Ez önmagában is áruklódó adat. A védelmi kiadások a hidegháborús időszak teljes idejére nézve évi 10%-os védelmi kiadásnövekedést mutattak a tervezett 7%-kal szemben. Eközben a másik oldalon a Szovjetunió és szövetségesei a nyolcvanas évek közepére kritikus helyzetbe kerültek. Lelassult, sőt visszaesett a gazdasági növekedés, élelmiszerhiány (Szovjetunió, Lengyelország, Románia), belpolitikai válsághelyzet alakult ki (Lengyelországban 1981-ben rendkívüli állapotot hirdettek). A kialakult helyzet a következő szakértői összehasonlítás tükrében még szemléletesebben támasztja alá az állítást. A Stockholmi Nemzetközi Békekutató Intézet (Stockholm International Peace Research Institute, SIPRI) 1983-as évkönyve értékelte, hogy az egyes szövetségi rendszereknél hogyan oszlik meg a katonai kiadások aránya a tömböt vezető hatalom és a többi ország között. Ebből kiderült, hogy a NATO összes katonai kiadásainak mintegy 60%-a az Egyesült Államokra, 40% pedig a többi tagállamra esik. Ugyanez a Varsói Szerződés államainál egészen más képet mutatott. Itt a katonai kiadásokból körülbelül 91%-ot a Szovjetunió, 9%-ot pedig a többi hat tagország viselt. BOGNÁR: i. m.

¹⁹² P. Terrence HOPMANN (1999): *Building security in Post-Cold War Eurasia. The OSCE and U.S. Foreign Policy*. 1999. 5. o. <https://www.usip.org/sites/default/files/pwks31.pdf> (A letöltés ideje: 2019. október 27.)

¹⁹³ Mihail Gorbacsov 1985–1991 között a Szovjetunió, majd a Független Államok Közösségének elnöke. Munkáját az általa meghirdetett két szóval lehet összegezni: átstrukturálás és nyitottság (peresztrojka és glasznoszty). Részletek TARIÁN M. Tamás: *1991. december 25. Gorbacsov bejelenti lemondását*. http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1991_december_25_gorbacsov_bejelenti_lemondasat/ (A letöltés ideje: 2019. december 04.)

¹⁹⁴ Timothy Garton ASH: *The Revolution of the Magic Lantern*. The New York Review of Books, 18 January, 1990. <http://www.nybooks.com/articles/1990/01/18/the-revolution-of-the-magic-lantern/> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 21.)

Az 1989-es esztendő – a „csodák éve”¹⁹⁵ – nemcsak Közép-Európa országaiban okozott látványos változásokat, hanem a két német állam egyesülését, illetve 1991-re a Szovjetunió felbomlását is magával hozta. A történelmi jelentőségű fordulat megváltoztatta a megszokott kétpólusú nemzetközi rendszert is.

Az új világrend képe azonban lassan változott, a régi-új szereplők helyüket, új szerepüket keresték, miközben elméletek sokasága született, ismeretlen vagy már ismert politológusok, történészek, szakértők, tanácsadók írták le az új világrend jellegzetességeit, többek között Francis Fukuyama, Samuel P. Huntington, Henry Kissinger, Zbigniew Brzezinski.¹⁹⁶

„A világrend [...] mindig volt, van és lesz: örökké égő tűz, fellobban mértékre es kialszik mértékre. De a dolgok egysége a felszín alatt rejlik; az ellentétek kiegyensúlyozott kölcsönhatásán alapul. Korunk célja az egyensúly elérése és az esztelen háborúk megfékezése.”¹⁹⁷

A bipoláris világ(rend) megszűnéséről Brzezinski a következőket írta: „A hidegháború langyos békével ért véget.”¹⁹⁸ A kilencvenes évek elejére az új világrend színpadán még mindig a régi szereplők a meghatározó játékosok a hidegháború során kialakult nemzetközi intézményrendszert képviselve. A hidegháború befejezésekor számolni lehetett azzal, hogy az ENSZ nem tudja majd betölteni a legfontosabb, a békefenntartó szerepét. Egyrészt azért, mert felépítése már végképp nem felelt meg a nemzetközi kapcsolatok új rendjének, másrészt azért, mert – ahogy Valki László fogalmazott – „egy világszervezet – a kollektív biztonság eszméjéből kiindulva vagy anélkül – eleve nem alkalmas ilyen szerep betöltésére”.¹⁹⁹

Nem volt ez másképpen az EBEÉ esetében sem. 1989-ben még úgy látszott, hogy az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet valamiféle egyeztető fórum lehet a hidegháború lezárásánál, s az 1990-es párizsi csúcsertekezlet (amely kinyilvánította a hidegháború végét) megerősítette ezt. A német újraegyesítés kapcsán azonban kiderült, hogy az államok egyenlőségének elve és az egyhangú döntéshozatal alapján működő EBEÉ „a gyors változások idején még nem alkalmas az egyeztető fórum feladatainak a betöltésére”.²⁰⁰

¹⁹⁵ VAJDA Barnabás: Húsz éve zajlott Párizsban az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet. Fórum. *Társadalomtudományi Szemle*, 2010/3. 143–150. o. <http://forumszemle.eu/2010/09/09/husz-eve-zajlott-parizsban-az-europai-biztonsagi-es-egyuttmukodesi-ertekezlet/> (A letöltés ideje: 2019. október 30.)

¹⁹⁶ FRANCIS FUKUYAMA (1994): *A történelem vége és az utolsó ember*. Európa, Budapest, 1994; SAMUEL P. HUNTINGTON: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*. Európa, Budapest, 1999; ZBIGNIEW BRZEZINSKI: *A nagy sakktabla*. Európa, Budapest, 1999; HENRY KISSINGER: *Diplomácia*. Panem – Grafo, Budapest, 1996.

¹⁹⁷ KISSINGER 2016, 382. o.

¹⁹⁸ BRZEZINSKI, idézi VALKI 87. o.

¹⁹⁹ VALKI László: Az EBESZ helye az „európai biztonsági architektúrában”. In: DUNAY Pál – GAZDAG Ferenc szerk. (1995): *A helsinki folyamat: az első húsz év*: Tanulmányok és dokumentumok. Budapest, SVKI – MKI, 1995, 100. o.

²⁰⁰ HORVÁTH Jenő: *A hidegháború és a kétpólusú nemzetközi rendszer vége*. Grotius, 2012. 9. o. http://www.grotius.hu/doc/pub/QYQHBN/2012_43_a%20hideghaboru_es_a_ketpolusu_nemzetkozi_rendszer_vege.pdf (A letöltés ideje: 2019. október 31)

A hidegháború elmúltával fegyverzetkorlátozási és -leszerelési egyezmények születtek a két szuperhatalom és a volt két blokk között, elsősorban az európai térségre vonatkozóan. Ennek ellenére maradtak nyitott kérdések, mint például hogy mi történik az amerikai, az orosz, az angol, a francia, a kínai nukleáris arzenállal. Továbbá, hogy az „atomklub” régi hatalmai hogyan viszonyuljanak a feltörekvő, nukleáris programokkal rendelkező államokhoz.

A kilencvenes évek történései az EBEÉ-nek nemcsak a továbbélését garantálták, hanem a megerősödését is valószínűsítették. Újfajta kihívások, érdekellentétek törtek felszínre, amelyek többek között etnikai, vallási, nyelvi, törzsi ellentétekből fakadtak, s polgárháborút, helyi háborúkat generáltak. Szakértői meglátás szerint: „A regionális konfliktusok leváltak a szuperhatalmak rivalizálásáról.”²⁰¹

A hidegháború utáni időszak új kihívásaira tehát az új választ keresők (nemzetközi szervezetek, intézmények) a megoldásokat illetően ugyan eltérő álláspontokat képviseltek, de az útkeresésük, illetve a megváltozott nemzetközi viszonyok között a „létezésük további igazolása” közös tényezőnek számított.²⁰²

Ezen mozgalmas időszak számos történéseiből az EBESZ-szel kapcsolatban a teljesség igénye nélkül három fontos dolog mindenképpen kiemelésre érdemes: ezek a Párizsi charta az új Európáért²⁰³ című dokumentum megszületése, a helsinki, illetve a budapesti csúcstalálkozók.²⁰⁴

Az első kiemelésre méltó esemény – még a Szovjetunió felbomlása előtt egy évvel – az 1990. november 19–21-én megtartott párizsi csúcstalálkozón²⁰⁵ történt, amikor az EBEÉ átfogó kísérletet tett az új európai helyzet és abban saját szerepe

²⁰¹ Uo.

²⁰² Az egyetlen globális szervezet a többi regionális szervezettel együtt vagy a második világháborúban, vagy az azutáni időszakban jött létre. A szövegbeli állításom igazolására mérvadónak tekintem Valki László „Adekvát-e a nemzetközi intézményrendszer a nemzetközi kapcsolatok jelenlegi (értsd a kilencvenes évek elejét – a szerző megjegyzése) állapotával?” kérdésre adott válaszát. Egy esetben igen, a Varsói Szerződés 1991 nyarán feloszlott, a többi szervezet maradt, s „megmaradásuk” okának magyarázatából más és más következtetések vonhatók le. Az egyes nemzetközi szervezetekre vonatkozó részleteket lásd VALKI: i. m. 94–107. o.

²⁰³ A Párizsi charta szövege magyarul megtalálható: DUNAY Pál – KARDOS Gábor – KENDE Tamás – NAGY Bol-dizsár (szerk.): *Nemzetközi Szerződés és Dokumentumok*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1991, 70–87. o.

²⁰⁴ Az 1990-es évektől a 2000-ig terjedő időszak találkozóinak, fontos dokumentumainak születéséről, a részletes döntések ismertetéséről lásd MÉSZÁROS Margit (2000): *Az EBESZ és az európai biztonság a XXI. század fordulóján. (A XXI. század Európai Biztonsági Chartája)*. ZMNE, Budapest, 2000, 10–13. o.

²⁰⁵ A párizsi csúcstalálkozón a 35 állam- és kormányfő között a korszak összes nagy politikus személyisége is ott volt: George Bush elnök és James Baker külügyminiszter, Helmut Kohl német kancellár és Hans-Dietrich Genscher külügyminiszter, François Mitterrand francia köztársasági elnök, Felipe González spanyol és Brian Mulroney kanadai miniszterelnök, valamint Margaret Thatcher. A keleti blokkból élen járt a Gorbacsov-Sevardnadze kettős, a lengyel Tadeusz Mazowiecki, Antall József és a cseh Václav Havel. A nyugatiak közül tehát azok, akik részesei voltak a tartós kelet–nyugati szembenállásnak, a keletiek közül viszont inkább már a győztes korábbi ellenzék. Fizikailag tehát együtt volt az 1989-es rendszerváltás teljes európai politikai generációja, lényegében mindenki, aki a legmagasabb politikai szinten közvetlen szemtanúja volt a csodák évenek. VAJDA Barnabás: Húsz éve zajlott Párizsban az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet. *Fórum – Társadalomtudományi Szemle*, 2010/3. sz. 143–150. o. <http://forumszemle.eu/2010/09/09/husz-eve-zajlott-parizsban-az-europai-biztonsagi-es-egyuttmukodesi-ertekezlet/> (A letöltés ideje: 2019. október 30.)

meghatározására. A Párizsi charta az új Európáért című dokumentum rögzítette a nemzetközi változásokat, amelyek véget vetettek a földrész megosztottságának és új történelmi várakozásoknak nyitottak utat. Az okmány kimondja, hogy a múlt örökségétől megszabaduló Európában ma (mármint akkor) minden korábbinál nagyobb az esély a közös értékek, a politikai pluralizmus, a demokratikus jogállam, a gazdasági szabadság, az emberi jogok és a környezet iránti felelősség megvalósulására.²⁰⁶

A kedvező folyamatok mellett azonban új veszélyek és kockázatok is jelentkeztek, mint például a faji és etnikai gyűlölködés.²⁰⁷ A dokumentum nagy érdeme, hogy ezeknek a kihívásoknak jelentőséget tulajdonított a hidegháború utáni új Európában is. Továbbá a nemzeti kisebbségek jogait a biztonság átfogó koncepciója jegyében nem csupán humán kérdésként, hanem közvetlenül „biztonságpolitikai vonzatú”²⁰⁸ problémaként kezelte. Ezen időszak fontos eredményei még az európai hagyományos fegyveres erőkről szóló szerződés²⁰⁹ (CFE), a bécsi dokumentum és a Nyitott Égbolt szerződés.²¹⁰

A fenti elgondolások megvalósulását pedig egy új szervezeti struktúra (ad hoc jellegű bizottságok helyett állandó intézmények) létrehozásában és a politikai párbeszéd megújításában látták.

E célból létrehozták a résztvevők állam- és kormányfőinek Tanácsát (Council), amelynek üléseit a Vezető Külügyi Tisztviselők Bizottsága (Committee of Senior Officials) segítette. Prágában (1991–1994 között) felállították a Titkárságot (Secretariat),²¹¹ Bécsben a Konfliktusmegelőző Központot (Conflict Prevention Centre), Varsóban pedig a Szabad Választások Irodáját (Office for Free Elections) az új feladatok ellátására. Meg kell említeni a Konzultatív Bizottságot (Consultative Committee) is, amely a bizalom- és biztonságerősítő intézkedések (Confidence and Security Building Measures, CSBMs) vonatkozásában játszott szerepet. A csúcsertekezleten elhatározták még az EBEÉ parlamenti közgyűlésének (Parliamentary Assembly) összehívását is.²¹²

²⁰⁶ Charter of Paris 1990. I. m. 6–12. o.

²⁰⁷ NYUSZTAY László: A nemzetközi szervezetek az új világrendben: az Európai Biztonsági Együttműködési Szervezet (EBESZ). *Külkereskedelmi Főiskolai Füzetek*, 1997/7. sz. 22. o. http://publikaciotar.repositorium.bgf.hu/436/1/szf_07_02.pdf (A letöltés ideje: 2019. október 21.)

²⁰⁸ Charter of Paris 1990. I. m. 7–28. o.

²⁰⁹ A szerződés eredetileg a NATO és a Varsói Szerződés tagjai közötti öt fegyvernemben korlátozta a készleteket. A Varsói Szerződés és a Szovjetunió felbomlását követően szükségessé vált a CFE-szerződés felülvizsgálata és módosítása, amelyet 1999-ben Isztambulban a részt vevő államok alá is írtak. A szerződés körül azonban nézetkülönbségek alakultak ki, ennek részleteit lásd SZATMÁRI László: A CFE-szerződés (az európai hagyományos erőkről szóló szerződés) helyzetének értékelése. *Új Honvédségi Szemle*, 2007/11. sz. 43–56. o. Prague Office of OSCE Secretariat CSCE/OSCE. *Archives and Centre for Documentation*. é. n. 1. o. <https://www.osce.org/secretariat/102299?download=true> (A letöltés ideje: 2019. október 23.)

²¹⁰ Részletekért lásd BANAI Károly – SZATMÁRI László: Az európai hagyományos fegyveres erőkről szóló szerződés (CFE-1990). In: N. RÓZSA Erzsébet – PÉCZELI Anna (szerk.): *Egy békésebb világ eszközei*. Osiris – MKI, Budapest, 2013, 259–287. o.

²¹¹ Prague Office of OSCE Secretariat CSCE/OSCE. *Archives and Centre for Documentation*. é. n. 1. oldal <https://www.osce.org/secretariat/102299?download=true> (A letöltés ideje: 2019. október 23.)

²¹² 1991-ben alakult meg, s első ülését 1992-ben éppen Budapesten tartották.

Nyusztay László szavaival: „a Párizsi Chartával az EBEÉ »klasszikus«, látványos korszaka lezárult, azóta történetét a lassú evolúció jellemzi”.²¹³

A kilencvenes évek következő mérföldköve az 1992. július 9–10-én megrendezett második helsinki csúcstalálkozó, ahol a megszületett záródokumentum „A változás kihívásai” címet kapta (lásd a 8. számú függelék). Az esemény mérföldkö jellege az, hogy az állam- és kormányfők az EBEÉ-t az ENSZ Alapokmányának VIII. fejezete (lásd az 5. számú függelék) értelmében regionális megállapodássá²¹⁴ nyilvánították, s további belső intézményeket és tisztségeket hoztak létre.²¹⁵

A helsinki csúc s többek között például a részt vevő államok humán területen (dimenzióban) történő együttműködésének további erősítését (VI. fejezet),²¹⁶ a gazdasági, azon belül pénzügyi együttműködését is elhatározta (VII. fejezet), illetve a környezeti (VIII. fejezet) együttműködés elindítását is tervbe vette. Kimondta, hogy az EBEÉ térségében egyetlen állam sem növelheti biztonságát a másik állam vagy államok kárára.²¹⁷

Biztonságpolitikai szempontból lényeges, hogy a nukleáris fegyverek elterjedésének megakadályozását létfontosságú kérdésként jelölte meg a második helsinki csúc s. Ezért például résztvevői kifejezték elkötelezettségüket arra, hogy fokozzák az együttműködést a nukleáris anyagok, a hagyományos fegyverek és más érzékeny áruk és technológiák tekintetében alkalmazandó hatékony exportellenőrzések területén.²¹⁸

További előrelépés történt a korai előrejelzés, a konfliktusmegelőzés és a válságok kezelése területén is. Megállapodásra jutottak továbbá abban is, hogy a kialakult konfliktusok kezelésén túl, az azokat kiváltó okokat kell elsősorban orvosolni. Erre az elhúzódo délszláv válság adott kellő motivációt.²¹⁹

²¹³ NYUSZTAY László: A nemzetközi szervezetek az új világrendben: az Európai Biztonsági Együttműködési Szervezet (EBESZ). *Külkereskedelmi Főiskolai Füzetek*, 1997/7. sz. 19–26. o. http://publikaciotar.repositorium.bgf.hu/436/1/szf_07_02.pdf (A letöltés ideje: 2019. október 21.)

²¹⁴ A délszláv háború hatására az aláírók állást foglaltak amellett, hogy a problémák gyökerét kell megtalálni, s békés eszközökkel kell megoldani, illetve megelőzni a válságot. A válságkezelésre a csúcstalálkozó átfogó akcióprogramot fogadott el, amelyben fontos szerepet kapott az EBEÉ regionális békefenntartó szerepe, amely nem foglal magában kényszerítést, és legitimitációját az ENSZ Alapokmányának VIII. fejezete adja. Ilyen missziók voltak például a megfigyelő és tényfeltáró, illetve helyszíni segítő missziók a délszláv térségben, egyes balti és közép-ázsiai köztársaságokban, Csecsenföldön, Moldovában, Ukrajnában stb. NYUSZTAY: i. m. 22. o.

²¹⁵ MÉSZÁROS Margit: *Az EBESZ és az európai biztonság a XXI. század fordulóján. (A XXI. század Európai Biztonsági Chartája)*. ZMNE, Budapest, 2000, 12. o.

²¹⁶ CSCE HELSINKI DOCUMENT 1992 THE CHALLENGES OF CHANGE (Conference for Security and Co-operation in Europe, 1992 SUMMIT). 1. o. <http://www.osce.org/mc/39530?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 12.)

²¹⁷ CSCE Helsinki Summit 1992. 4. 23. pont. <https://www.osce.org/mc/39530?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

²¹⁸ CSCE Helsinki Summit 1992. I. m. 5. 33. pont.

²¹⁹ Ekkor indították az úgynevezett tényfeltáró-megfigyelő, a helyszínen segítséget adó missziókat a balkáni, a közép-ázsiai és a balti térségbe. NYUSZTAY: i. m. 22. o.

Mérföldkőnek tekinthető az intézményesülés befejeződése is,²²⁰ amely az 1994. december 5–6-án Budapesten tartott csúcstalálkozón történt meg (lásd a 3. számú függelék). Ekkor lett az EBEÉ-ből EBESZ, illetve szervezetei az alábbiak szerint maradtak vagy alakultak a napjainkban is ismert formájukra (az intézményi struktúra felsorolását központjaikkal lásd a következő oldalon, részletes bemutatását pedig lásd a következő fejezetben):²²¹

5. ábra EBESZ műveletek 2020

²²⁰ Az intézményesülés lezárásához két kiegészítés szükséges: az 1992-es stockholmi külügyminiszteri találkozón hozták létre a főtitkári tisztséget és a Békéltető és Választott Bíróságot, illetve az 1993-as római külügyminiszteri találkozón az Állandó Bizottságot.

²²¹ Az EBESZ intézményi struktúrája nem túlságosan közismert, így az áttekinthetőség okán egy lista a helyszínek szempontjából módfelett hasznos.

- Csúcstalálkozók – helyszín változó: (lásd a 14. számú függelék): célja a szervezet előtt álló feladatok, tevékenységek és főbb irányok kijelölése, az EBESZ-régió értékelése.
- Felülvizsgálati találkozók/konferenciák – Bécs: feladata a csúcstalálkozók előkészítése. Értékeli a találkozók közötti időszakot, a következő időszakra pedig javaslatokat fogalmaznak meg.
- Állandó Tanács – Bécs: politikai konzultációs és döntéshozó fórum. Tagjai a részt vevő államok állandó képviselőiből kerülnek ki, és heti rendszerességgel tanácskoznak. (Korábbi megnevezése Állandó Bizottság, ez éppen a budapesti csúcson változott Állandó Tanácsra).
- Miniszteri Tanács (külügyminiszteri szintű testület) – helyszín változó²²²: tagjai évente ülnek össze, kivéve azt az évet, amikor csúcstalálkozó van, azaz az államfők és kormányfők találkoznak; az EBESZ legfelső politikai irányító szerve, minden olyan kérdés megvitatására jogosult, ami érdemi az EBESZ számára. (Korábbi elnevezése: Tanács.)
- Vezető Tanács: a Miniszteri Tanács üléseit készítette elő és a határozatait végrehajtatta (szerepe 2006-ban megszűnt). (Korábbi elnevezése: Vezető Tisztségviselők Bizottsága.)
- Soros elnök – helyszín változó: személye évente változik (az adott részt vevő állam külügyminisztere tölti be).²²³ Ez a legfelső szintű irányítói pozíció.
- Titkárság – Bécs: a főtítkárság²²⁴ vezeti, aki az EBESZ szervezetének vezetéséért és tevékenységéért felelős. A Titkárság vezeti az EBESZ adminisztratív és pénzügyi tevékenységét.
- Konfliktusmegelőző Központ – Bécs.
- Nemzeti kisebbségek főbiztosa – Hága: figyelemmel kíséri a régió kisebbséggel kapcsolatos helyzetét, s lépéseket tesz a válság csillapítására, megoldására.
- Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Irodája – Varsó: feladata a szabad és tiszta választások elősegítése, a demokratikus intézményrendszer kialakítása és működtetésében való segítségnyújtás, az emberi jogok, a civil társadalom biztosítása.
- Médiaszabadság képviselője – Bécs: segítséget nyújt a kormányoknak a szabad, független és pluralista tömegtájékoztatás megteremtésében.
- Parlamenti Közgyűlés – Koppenhága: feladata a részt vevő állami parlamentek és parlamenti képviselők bevonása az EBESZ munkájába.
- Biztonsági Együttműködési Fórum – Bécs: az EBESZ-ben részt vevő államok állandó képviselőiből áll. Feladata a fegyverzet-ellenőrzési, beleértve a bizalom- és biztonságerősítő és leszerelést érintő kérdések tárgyalása, továbbá

²²² OSCE: Who we are? Ministerial Council. <https://www.osce.org/ministerial-councils> (A letöltés ideje: 2020. május 01.)

²²³ OSCE: Who we are? Former Chairpersons-in-Office. <https://www.osce.org/chairmanship/former-chairpersons-in-office> (A letöltés ideje: 2020. május 01.)

²²⁴ 2011-től 2017 nyaráig Lamberto Zannier töltötte be e tisztséget. Tőle Thomas Greminger vette át a hivatalt.

a különböző megállapodások végrehajtásának, illetve a biztonsági együttműködésnek az előmozdítása.

- Békéltető és Választott Bíróság – Genf: feladata az, hogy rendezze a részt vevő államok vitás kérdéseit.

Látható, hogy Bécs messze vezet a különféle intézményeknek helyet adó fővárosok között. Ennek az az oka, hogy Ausztria, hasonlóan mint Svájc vagy Finnország, egyike azon „EBESZ-múltidézőknek”, amelyek elkötelezettek ebben a páneurópai biztonsági szervezetben. Bruno Kreisky²²⁵ kancellár már a hidegháború idején pártatlan és őszinte közvetítő szerepet töltötte be a Kelet és a Nyugat között formálódó együttműködés létrehozatalában.²²⁶ Ugyan más okokból kifolyólag, de ma is nagy szükség van a béke fenntartásához az ilyen típusú közvetítőre.

Az EBESZ intézményi struktúrájában a soros elnökség, illetve a soros elnök személye nagyon fontos intézmény. Intenzív válsághelyzetekben közvetít, és koordinálja az EBESZ összes belső tevékenységét, kifelé pedig az „EBESZ-hangja”.²²⁷ Ausztria tehát szimbolikus hely és szereplő az európai biztonsági intézményekben, eseményekben egyaránt (például valamikor Kelet és Nyugat kapuja volt, az ENSZ Atomenergia Ügynöksége is itt van, 1995 óta Bécsben működik az EBESZ Titkársága, illetve 2000-ben már betöltötte az EBESZ elnöki tisztségét), aminek hatása lehet a bizalomépítésben.

A laza biztonsági közösség együttműködése „látható” közösséggé szerveződött a kilencvenes évek elejére. Mindemellett a részt vevő államok egy katonai-biztonságpolitikai magatartási kódexet²²⁸ és egy politikai nyilatkozatot, Valódi partnerség felé egy új korszakban²²⁹ címmel is elfogadtak. Az utóbbi dokumentumban az EBESZ alapvető célja régiójában a konfliktusok korai előrejelzése, illetve megakadályozása, és ha szükséges, a válságok kezelése (lásd a 3. számú függelék).

Kronológiai sorrendben a következő meghatározó esemény az 1996. december 2–3-ai lisszaboni csúcstalálkozó, ahol záróokmányt (lásd a 9. számú függelék) és politikai nyilatkozatot is elfogadtak a részt vevő államok. Ebben válságócokat jelöl-

²²⁵ „Bruno Kreisky szövetségi kancellár (1970–1983), az osztrák aktív semlegességi politika atyja és az »egyesült Európa« eszméjének egyik első osztrák meghirdetője, alapítója.” FLAISZ Frida: *Osztrák Nemzetközi Politikai Intézet. Österreichisches Institut für Internationale Politik (OIIIP)*. Grotius, 2009, 1. o. http://www.grotius.hu/doc/pub/SASFLP/2009_33_flaisz_%20frida.pdf (A letöltés ideje: 2019. október 21.)

²²⁶ Christian NÜNLIST (2017): *The OSCE and the Future of European Security*. In: Matthias BIERI (ed.): *European Security. CSS Analyses in Security Policy*, 2017. No. 202, February. 1. o. <http://www.css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/CSSAnalyse202-EN.pdf> (A letöltés ideje: 2019. október 03.)

²²⁷ Uo.

²²⁸ Aláírásának 25. évfordulóján, Budapesten rendezték meg a „Budapestől Budapestig” című szimpóziumot. Részletekért lásd OSCE Newsroom: *From Budapest to Budapest: OSCE symposium in Hungarian capital marks 25 years of the Code of Conduct on Politico-Military Aspects of Security*, 2019. október 21. <https://www.osce.org/secretariat/436487> (A letöltés ideje: 2019. december 12.)

²²⁹ Magyar fordításban olykor *Igazi partnerség felé egy új korszakban*, például a 3. számú függelékben is.

tek meg (például hegyi-karabahi válság), illetve jóváhagyták a „21. század közös és átfogó európai biztonsági modelljére vonatkozó főbb elgondolásokat”.²³⁰

1999. november 18–19-én pedig az isztambuli csúcson a szokásos nyilatkozat mellett az állam- és kormányfők (54 részt vevő állam) aláírták a politikai kötelezettségekkel járó Európai Biztonsági Chartát.²³¹ A szakértői álláspont szerint „tipikusan” EBESZ-dokumentum született, amely rugalmasan alkalmazkodik a változó biztonságpolitikai környezethez, lehetőséget teremtve a kooperatív biztonsági párbeszédre. Teszi ezt úgy, hogy közben nyitva hagyja a kapukat további együttműködésre a részt vevő államokkal és a nemzetközi szervezetekkel.²³²

Az Európai biztonsági charta (lásd a 10. számú függelék) fontosabb megállapításai az alábbiakban foglalhatók össze:

I. fejezet (közös kihívások):

- az államokon belüli és államok közötti fenyegetéseket sorolja fel (például terrorizmus, erőszakos szélsőségek, szervezett bűnözés, kábítószer-kereskedelem, akut gazdasági bajok, környezetszennyezés);
- különösen fontos a közeli régiók biztonsága a mediterrán térség, illetve Közép-Ázsia instabilitása miatt.

II. fejezet (közös alapok):

- a konszenzusos döntéshozatal megmaradt.

III. fejezet (közös válaszuk):

- együttműködés javítására szükséges létrehozni a Kooperatív Biztonság Platformját – új elem – a dokumentum a III. közös válaszuk²³³ fejezettel és az úgynevezett műveleti dokumentummal²³⁴ együtt a nemzetközi szervezetek hierarchia mentes, egymást kiegészítő, erősítő együttműködését tartalmazza, a biztonság humán, gazdasági, politikai és katonai dimenzióját egységes egészként kezelve;
- a szubregionális együttműködést erősíteni kell (a Kooperatív Biztonsági Platform segítségével),
- a szolidaritás és a partnerség fejlesztése,
- Biztonsági Magatartási Kódex (1994) továbbfejlesztése,
- a Titkárság műveleti és jogi képességeinek fejlesztése,
- a gazdaság fontos része a korai előrejelző és konfliktusmegelőző rendszernek.

²³⁰ MÉSZÁROS: i. m. 12. o.

²³¹ ISTANBUL DOCUMENT: Organization for Security and Co-operation in Europe Istanbul Summit, Istanbul Document. Istanbul, 1999. 1–46. o. <https://www.osce.org/mc/39569?download=true> (A letöltés ideje: 2019. október 09.)

²³² MÉSZÁROS: i. m. 54. o.

²³³ OSCE: Istanbul Summit, Istanbul Document, Charter for European Security 1999. 3–4. o. <https://www.osce.org/mc/17502?download=true> (A letöltés ideje: 2019. október 20.)

²³⁴ A konkrét végrehajtási formákat tartalmazó műveleti dokumentumok közül egy maradt meg, a Kooperatív Biztonsági Platform című. Két fejezete van: I. A Platform és a II. Az együttműködés formái. Lásd *Istanbul Document* i. m. 43–46. pontjait

IV. fejezet (közös eszközeink):

- a korábbi feladatok mellett missziós feladatok ellátása,
- gyorsreagálású szakértői támogató és együttműködő csoportok (Rapid Expert Assistance and Cooperation Teams, REACT) létrehozása,
- Műveleti Központ létrehozása a Konfliktusmegelőző Központon belül (az EBESZ önálló katonai békefenntartó képességének létrehozása lekerült a napirendről),²³⁵
- a rendőrségi és bírósági rendszer javítása.

V. fejezet (együttműködő partnereink):

- Japán és Dél-Korea üdvözlése az EBESZ-munkában.

VI. fejezet (következtetések):

- az EBESZ eszközrendszerének és mechanizmusainak fejlesztése,
- egyetlen páneurópai szervezetként a régió békéjének és biztonságának megőrzése,
- először mondta ki, hogy azok a regionális konfliktusok, amelyeknek kihatásuk lehet a térségükben, a jövőben nem tekinthetők egy ország belügyének;
- az Európai biztonsági charta nem szerződés, így az EBESZ a biztonságot a többi integrációs szervezetnél is átfogóbban és minden szektorára kiterjedően értelmezi;
- az EBESZ szankcionálni nem tud, ajánlásokat fogalmazhat meg, de a charta a Kooperatív Biztonsági Platform alapján a nemzetközi szervezetekkel való együttműködés alapját képezi.²³⁶

2.2.2. A 2000-es évek – új világrend

A 21. századba lépve – talán mert századfordulóról van szó – a nemzetközi rend, világrend kérdésköre még többek fantáziáját mozgatja meg, még több szakértő igyekszik „megmondani” a jövőt. A történések pedig tálcán kínálják magukat, hol békésebb, hol feszültebb körítéssel. A 20. század egyik legfőbb kudarca pedig éppen az, hogy anélkül múlt el, hogy át tudott volna hidalni jó néhány szakadékot (gazdasági, társadalmi, politikai, katonai, ökológiai és informatikai területen).²³⁷ Régi keletű, de új köntösben visszatérő biztonsági kérdés a demográfia, a szűkülő erőforrások problémája, a bukott vagy az éppen széteső államok kudarca. Ezenkívül nagyfokú gazdasági és politikai egyenlőtlenségek terhelik az egyébként is összetett Észak-Dél kérdéskört.

A 2001 utáni időszakban a hidegháborús örökség rendszere, amely a védelem elsőbbségén és a különböző egyensúlyelméleteken élt tovább a rendszerváltozás után – megújítva ugyan az új kihívások okán – mégis repedezni kezdett. Az Amerikai

²³⁵ MÉSZÁROS: i. m. 48. o.

²³⁶ Az Európai biztonsági charta értékelésénél Mészáros Margit munkája tekinthető mértékadó szakirodalomnak, aki ezt a dokumentumot már részletesen feldolgozta. Munkája mind nyomtatott formában, mind az interneten elérhető. Lásd MÉSZÁROS: i. m.

²³⁷ DANNREUTHER Roland: *Nemzetközi biztonság*. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2016, 324. o.

Egyesült Államok például a saját veszteségeit a 2003-as iraki invázióval orvosolta, melyet az európai szövetségesek megosztva szemléltek, támogattak vagy nem.²³⁸

Mindeközben az EBESZ Miniszteri Tanácsa elfogadta a szervezet stratégiáját a 21. század biztonságát és stabilitását veszélyeztető fenyegetésekről a 2003. decemberi maastrichti Miniszteri Tanácsülésen (OSCE Strategy to Address Threats to Security and Stability in the Twenty-First Century, továbbiakban: stratégia).²³⁹ Ebben rögzítették, hogy az új fenyegetések kezelésében az Éves Biztonsági Felülvizsgálati Konferencia (Annual Security Review Conference, ASRC) adhat segítséget. Az ASRC így rendszeresen lehetőséget biztosít a stratégia és annak végrehajtásának felülvizsgálatára, valamint a felmerülő veszélyek és kihívások azonosítására és elemzésére.²⁴⁰ Az EBESZ kiindulópontja a 21. századi fenyegetéseket illetően hasonló, mint a többi nemzetközi szervezeté: a nagy, fegyveres konfliktusok száma csökkent, viszont a megoldatlan, folyamatosan destabilizáló problémák aggasztóak. A stratégia megfogalmazása szerint az EBESZ tagsága „széles körű tagság Észak-Amerikától Európán át Ázsiáig”.²⁴¹ Ebből adódóan a megközelítése multidimenzionális, azaz az átfogó, kooperatív és oszthatatlan biztonságot tekinti mérvadónak.²⁴²

A terjedelmi korlátok gátat szabnak annak, hogy minden 21. századi fenyegetést bemutassunk, de érdemes néhány elemet kiragadni. A kérdés mindig az, hogy az EBESZ milyen megoldásokat kínál a kihívásokra. Így például a stratégiája az államok közötti, illetve az államokon belüli konfliktusokat a legsúlyosabb fenyegetéseknek tekinti. Megoldásként az EBESZ az államokon belüli bizalom visszaszerzését és az államok közötti együttműködés erősítését kínálja.²⁴³ Eszköztára a soft power eszközökre épül. Ezek az eszközök sokfélék: politikai konzultáció, szakértői missziók, műveletek vagy éppen az egyik intézménye, a Békéltető és Választott Bírótság. Ezek alkalmazása során az EBESZ tapasztalatra és rutinra tett szert a konfliktusmegelőzés és a rehabilitáció területén.

A fenyegetéseket illetően a mai napig fontos kérdéskör a terrorizmus. A Titkárság munkája többek között a transznacionális fenyegetésekre, a terrorizmus elleni küzdelemre, a határbiztonság és határőrizet, a csempészet (ember, fegyver) problémájára, azaz a szervezett bűnözésre irányul. Az EBESZ ebben a kérdésben szorosan együttműködik más nemzetközi szervezetekkel.

²³⁸ Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájának a keretein belül nem tudott egységes álláspontot képviselni a kérdésben. Dánia, Olaszország, Portugália, Spanyolország, az Egyesült Királyság támogatja az amerikai katonai törekvéseket, ugyanakkor Belgium, Franciaország, Németország ellenezte a háborús lépéseket. GAZDAG 2007, i. m. 127. o.

²³⁹ OSCE: Strategy to address threats to security and stability in the twenty-first century. <http://www.osce.org/mc/17504?download=true> (A letöltés ideje: 2019. október 31.)

²⁴⁰ OSCE Strategy i. m. 3. o.

²⁴¹ OSCE Strategy i. m. 1. o.

²⁴² GAZDAG 2011, i. m. 268–269. o.

²⁴³ OSCE Strategy i. m. 5. o.

A stratégiában fontos még a diszkrimináció és az intolerancia problémája, amely az EBESZ olvasatában a stabilitás és a biztonság ellen ható tényező. Az EBESZ a civil társadalmat természetes szövetségesnek, a társadalmi biztonságot, a humán biztonságot pedig a stabilitás alapkövének tekinti. Végül az EBESZ korábbi dokumentumaihoz hasonlóan (például az 1990-es Párizsi charta az új Európáért), itt is utalnak a katonai fenyegetésekre. Külön említést tesznek például a kézi- és könnyűfegyverek (SALW)²⁴⁴ és a hordozható légvédelmi rendszerek (MANPADS) kérdésköréről is.

Az EBEÉ, majd az EBESZ történetében eddig összesen hat csúcstalálkozót tartottak. A hatodikat (egyben eddig az utolsót) 2010-ben Kazahsztán fővárosában, Aszتانában (ma Nur-Szultan) rendezték. Mint minden csúcstalálkozót, ezt is egy felülvizsgálati konferencia előzte meg. Az aszتانai találkozót nagy várakozások övezték, miután tizenegy évvel azelőtt tartották az előző csúcstalálkozót. Igaz, a csúcstalálkozók összehívására nincs kialakított protokoll, de bármely részt vevő állam javasolhatja, megfelelő indoklással.²⁴⁵

2.2.3. Összegzés helyett – a jövő

A 2010-es aszتانai csúcst nem hozott igazi áttörést az európai biztonságot érintően. Ennek oka alapvetően az éppen aktuális, elhúzódó válságok miatt kialakult helyzet: például Oroszország ellenezte a 2008 óta szünetelő EBESZ-misszió visszatérését Grúziába. Ennek ellenére a jövőre nézve a részt vevő államok elkötelezettsége, közös válaszok keresése a transznacionális kihívásokra mégis bizakodásra okot adó tény.

Aszتانában a tervek két előterjesztésről szóltak, melyekett el kellett volna fogadni: egy politikai nyilatkozatot és egy keretprogramot, amely a 21. századi új kihívásoknak megfelelően konkrét feladatok megjelölését tartalmazta volna. Ez utóbbi hosszas tárgyalások után sem született meg. Ennek ellenére a politikai nyilatkozatban az EBESZ-normákat, -elveket, -elkötelezettségeket jóváhagyták, amelyek megtartása változatlanul az euro-atlanti és eurázsiai biztonsági közösségek közös célja volt, és az lesz a jövőben is. Fontos lépésnek minősíthető az elkövetkezendő időre még a transznacionális fenyegetések megoldására tett ígéret, illetve „az elhúzódtott konfliktusokkal kapcsolatban megszületett az EBESZ minszki csoportja és az Azerbajdzsán, Örményország elnökei közötti egyezmény a hegyi-karabahi konfliktus megoldására történő erőfeszítések megerősítéséről”.²⁴⁶

²⁴⁴ OSCE: Document on Small Arms and Light Weapons. <https://www.osce.org/fsc/20783> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 03.)

²⁴⁵ SZATMÁRI László: *Az EBESZ-csúcs – Csúcson az EBESZ?* <http://www.honvedelem.hu/cikk/23676/ebesz-csucs-%C3%A2%20-csucson-az-ebesz> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 21.)

²⁴⁶ Sz. n.: *Az aszتانai EBESZ-csúcstalálkozó. Kitekintő*, 2011. http://kitekinto.hu/europa/2011/01/10/az-aszتانai_ebesz_csucstalalkozo (A letöltés ideje: 2019. október 31.)

3. AZ EBESZ SZERVEZETE– MŰKÖDÉSE

„[...] az EBESZ vált a nemzetközi közösség szemévé és fülévé [...]”²⁴⁷

A kilencvenes évektől a demokrácia, a béke és az egység új korszaka köszöntött a nemzetközi szereplők együttműködésére. „Az európai konfrontáció és megosztottság korszaka véget ért.”²⁴⁸ Az új korszak elején az EBEÉ államai újfent megerősítették a Helsinki Záróokmány alapelvei iránti elkötelezettségüket, és kifejezték, hogy azok megvalósítására tett elszántságuk a jövőben is folytatódik.

A kilencvenes évek elejéig a fórumként működő EBEÉ jelentős változást hozott Kelet és Nyugat „hideg” kapcsolatában azzal a kialakított párbeszéd-lehetőséggel, amely akár a katonai, akár a politikai területet érintően egyfajta enyhülést hozott az európai biztonság építésében.

Ennek tükrében jól látszanak az EBEÉ-konferenciák és -utótalálkozók legfontosabb eredményei. Először is, ezek többnyire segítettek az európai rendszerváltások békés lefolyását. Másodszor, kiemelkedő szerepet játszottak az olyan leszerelési egyezmények létrejöttében, amelyek során a két nagyhatalom jelentős mértékben csökkentette a tömegpusztító fegyverei számát. A sikerek ellenére a Varsói Szerződés felszámolását követően, mint ahogyan például a NATO létjogosultsága, az EBEÉ létjogosultsága is megkérdőjeleződött.

Ennek oka az EBESZ-ben részt vevő államok eltérő politikai, gazdasági, kulturális sajátosságából eredő sokszínűsége, ami miatt az egyes államoknak mást és mást jelent a biztonsági kihívás. Ezek összehangolása pedig nem könnyű feladat, már csak a nagy földrajzi távolságokból adódó sajátosságokból kifolyólag sem.

Ennek ellenére az EBEÉ meghatározott struktúrával rendelkező szervezetté vált, így jelentősége is felértékelődött.

Az EBESZ pedig tovább haladt ezen az úton, azaz működésének legfőbb alapelve az európai biztonság oszthatatlansága, amelyet már 1975-ben az EBEÉ záróokmánya is deklarált.²⁴⁹ Így vált a kooperatív biztonság szervezetévé.

A kooperatív biztonság (a biztonsági közösségépítés) modellje – alapvetően a katonai képességek hiányából fakadóan²⁵⁰ – ugyan gyengébb, mint a kollektív biztonságé (ENSZ) vagy a kollektív védelemé (NATO), de a konfliktusok megelőzése során

²⁴⁷ Didier Burkhalter svájci külügyminiszter szavai. In: Mirco GÜNTHER: *The OSCE's importance for peace and security in Europe*. 2017. 2. o. https://nefia.org/sites/default/files/zeitschrift/artikel/adhoc_15_EN_17_Guenther_NEU.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 23.)

²⁴⁸ CONFERENCE on SECURITY and CO-OPERATION in EUROPE (CSCE): *Charter of Paris for a new Europe*. Paris, 1990, 3. o. <https://www.state.gov/t/isn/4721.htm> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 24.)

²⁴⁹ Final Act 1975, i. m. 3. o.

²⁵⁰ Az EBESZ szervezetté válásakor volt szó az önálló katonai békefenntartói képesség létrehozásáról, azonban később ez lekerült a napirendről. REMEK Éva: Az EBESZ II. Története, helye, szerepe és jellemzői a nemzetközi szervezetek rendszerében. *Hadtudományi Szemle*, 2017/2. (e-szám) 143–162. o. http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2017/2017_2/17_2_bp_remek_2.pdf (A letöltés ideje: 2019. október 08.)

használt sajátos eszközeire figyelemmel, illetve a szervezettel kapcsolatos elvárások helyén kezelésével, megfelelőnek mondható.

A katonai képesség hiányából adódóan, a nemzetközi szintéren megosztott feladatok tekintetében, az EBESZ az úgynevezett „puha biztonság” területén, azaz a nem katonai eszközöket igénylő területeken játszik kiemelkedő szerepet.²⁵¹

Az EBESZ, helyzetét tekintve, egyedi a nemzetközi szervezetek között. Az EBESZ-nek a „nemzetközi jogban nincs törvényes státusza, s minden döntése politikai jellegű”.²⁵² „Legtöbb eszköze, döntése, állásfoglalása jogi nyelvezetű keretbe foglalt, és értelmezésükhöz a nemzetközi jog alapelveinek és a nemzetközi egyezmények állandó technikai ismerete szükséges.”²⁵³ Mindemellett a nemzetközi szervezetekre jellemző jegyei azonban megvannak, azaz rendelkezik állandó döntéshozó szervekkel, van központja, intézményei, személyzete, költségvetése.

3.1. Az EBESZ szervei

„...az eredményes válságkezeléshez „robosztus” intézményekre van szükség.”²⁵⁴

Az előző fejezetben földrajzi elhelyezkedésük szerint egy felsorolásban találkozhatunk az EBESZ-intézményekkel. A jogelőd EBEÉ, de az EBESZ esetében is egy kellőképpen összetett intézményi struktúra jött létre. Ez kétféle szükségszerűségből fakadhat. Az egyik, hogy már az EBEÉ a hagyományos, a párbeszédre épülő politikai párbeszédet tekintette működési alapjának, amely értéket az EBESZ is megtartott. A másik a konfliktusmegelőzés, illetve a válságkezelés területén vállalt feladatainak támogatása, könnyítése.

Ezen összetett intézményi rendszer struktúráját, illetve működését hivatott bemutatni e fejezet (lásd 6. ábra).

3.1.1. Döntéshozó szervek²⁵⁵

A csúcstalálkozók (Summits, Summit Meetings) a részt vevő államok állam- és kormányfőkből álló testülete, a legmagasabb szintű politikai döntéshozó fórum. Feladata az EBESZ-régió általános értékelése, majd a szervezet stratégiai céljainak kijelölése. A csúcstalálkozók előkészítő munkáját a felülvizsgálati konferencia (Review

²⁵¹ GAZDAG 2013, i. m. 55. o.

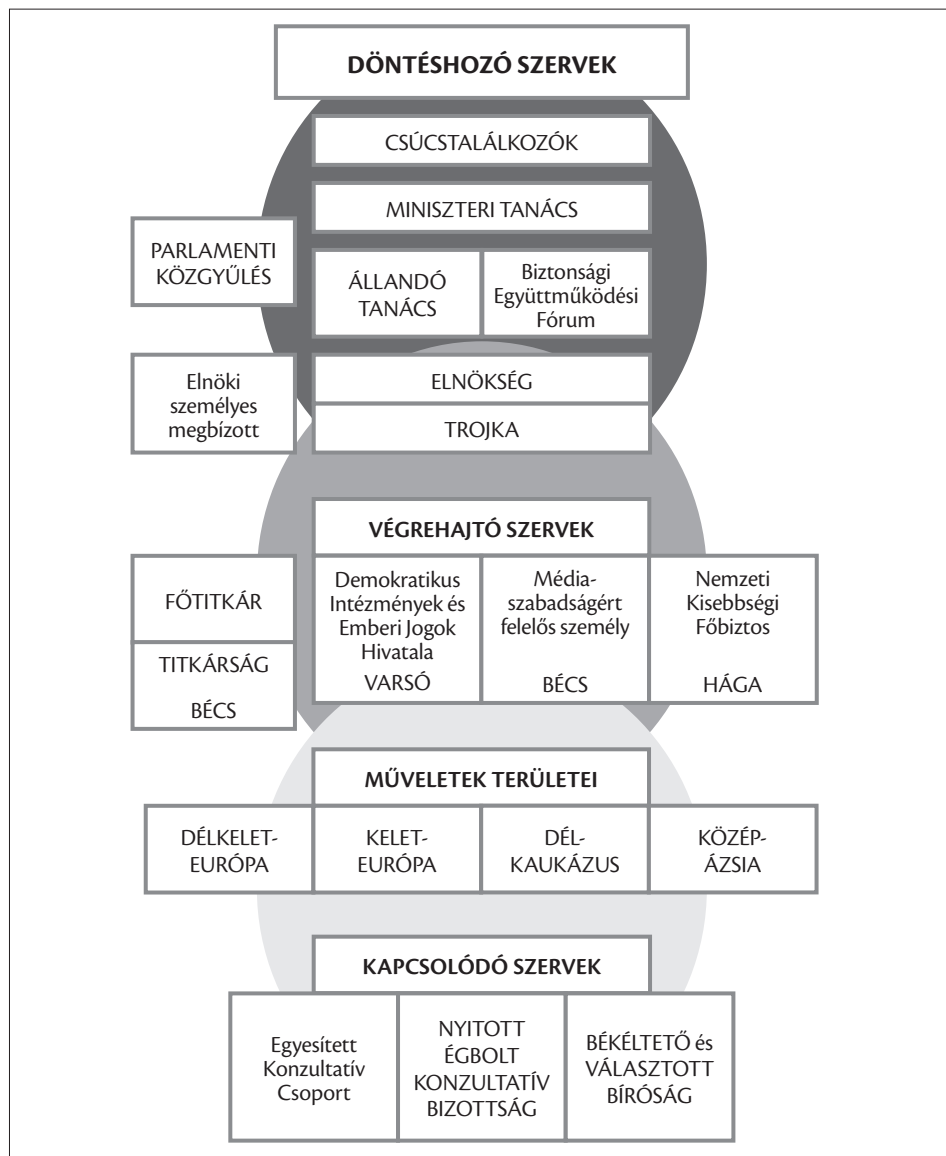
²⁵² SZABÓ Attila (2000): Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE). *Győri Paragrafus*. <http://rs1.szif.hu/eltgyor/paragrafus/az%20ujsag/oktober/osce.htm> (A letöltés ideje: 2019. október 07.)

²⁵³ Uo.

²⁵⁴ Herman VAN ROMPUY 2010. Press remarks following the first seccion of the European Council, Brussels, 29 October 2010, PCE 249/10. p. 2. <https://www.consilium.europa.eu/media/27308/117489.pdf> (A letöltés ideje: 2019. november 19.)

²⁵⁵ Az érthetőség és a követhetőség okán az 59. oldalon lévő 6. ábra szerinti struktúrát mutatom be. Az ábra eredetije angol nyelven elérhető az EBESZ honlapján. A szöveges leírás azonban tartalmazhat olyan intézményt is, amely az ábrán nincs feltüntetve, de annak vagy az EBESZ fejlődéstörténetében, vagy egyéb ok miatt jelentősége van.

Conferences) végzi.²⁵⁶ Ezeknek a találkozónak előre tervezett időpontja nincs, bármely részt vevő állam javaslatot tehet a találkozóra, s mint minden EBESZ-döntésnél, itt is konszenzus szükséges a felvetés támogatásához.

6. ábra Az EBESZ szervezeti struktúrája²⁵⁷

²⁵⁶ OSCE: Who we are? Summits.

²⁵⁷ Forrás: OSCE: *What is the OSCE?* A jelenlegi struktúra a kézirat lezárásának állapotát tükrözi (2019. november), az EBESZ honlapja alapján készült. OSCE: What is the OSCE? 7. o. <https://www.osce.org/whatis-theosce/factsheet?download=true> (A letöltés ideje: 2019. november 22.)

A csúcstalálkozók²⁵⁸ közötti időben a döntéshozatali és az irányítói feladatok a Miniszteri Tanács (Ministerial Council) hatáskörébe tartoznak, amely a szervezet legfelső politikai irányító szerve. Ezt a szervezetet a részt vevő államok külügyminiszterei alkotják, akik évente találkoznak az elnökséget adó országban. A találkozók egyes országok kifogása miatt akár eredménytelenül is zárulhatnak,²⁵⁹ mert „a tanács ülésein ritkán alakul ki egyetértés, annak hiányában pedig nincs döntés”.²⁶⁰

Érdekeség, hogy az első külügyminiszteri találkozó 1973-ban volt, majd 1990 után lett csak rendszeres az ülések rendje.

A Vezető Tanács (Senior Council) feladata a Miniszteri Tanács üléseinek előkészítése, illetve a döntések végrehajtása volt. Tagjai a részt vevő államok külügyminisztériumaiból delegált politikai igazgatók testülete. Szerepe mára megszűnt.

A bécsi székhelyű, nagykövetekből álló Állandó Tanács (Permanent Council) hette ülésezik, és a soros elnök képviselője irányítja. Az Állandó Tanács az EBESZ területén zajló konfliktusokkal, kihívásokkal, kockázatokkal foglalkozik, és ezzel kapcsolatosan különböző nyilatkozatokat tesz, döntéseket hoz.²⁶¹ Az EBESZ mindennapi munkájáért felelős, valamint végrehajtja a csúcstalálkozók és a Miniszteri Tanács által meghatározott feladatokat.²⁶²

Ennek a szervnek a létrehozása javított az EBESZ korai előrejelző képességén, továbbá döntéshozóként nagy szerepe van a konfliktusok megelőzésében is, mindehhez megfelelő eszközökkel rendelkezik, például tényfeltáró, adatgyűjtő, hosszú távú missziókkal. Az utóbbi azért is fontos, mert az Állandó Tanács adja a műveletek mandátumát, és a meghosszabbításukért is felel.²⁶³ Továbbá „a konfliktusmegelőzés politikai kezdőpontjának a hatékonysága azon múlik, hogy mennyire tudja befolyásolni az államokat abban, hogy a válságkezelésre rendelkezésre álló eszközeiket mind vessék be a cél érdekében”.²⁶⁴

Az Állandó Tanács ülésein a részt vevő államok állandó képviselői, a partnerországok, illetve a parlamenti közgyűlés képviselői vesznek részt.

²⁵⁸ Sorrendjük: 1975: Helsinki, 1990: Párizs, 1992: Helsinki, 1994: Budapest, 1996: Lisszabon, 1999: Isztambul, 2010: Asztana.

²⁵⁹ BLAHÓ–PRANDLER: i. m. 366. o.

²⁶⁰ KÜLÜGYMINISZTERIUM: Külügyminisztériumi összefoglaló. http://www.mfa.gov.hu/kulkepviselet/AT_EBESZ/hu/az+EBESZ+szervezeti+strukturaja/EBESZ+szervezeti+struktura.htm?printable=true (A letöltés ideje: 2019. július 31.)

²⁶¹ OSCE: Permanent Council. <https://www.osce.org/permanent-council> (A letöltés ideje: 2019. október 31.)

²⁶² Uo.

²⁶³ „Itt nincs meghatározó általános mandátum. Inkább minden mandátum (megbízás) az Állandó Tanácsban folytatott konzultációk útján fogalmazódik meg. Ennek következtében nincsenek olyan általános kirekesztési záradékok, amelyek megakadályozzák a misszió szerepvállalását bizonyos körülmények között. A rendszer rugalmas, mint az Állandó Tanács.” Jonathan COHEN (1999): Conflict Prevention in the OSCE – An Assessment of Capacities. Den Haag, Netherlands Institute of International Relations ‘Clingendael’. 1999. 91. o. https://www.clingendael.org/sites/default/files/2016-02/20000900_cli_study9.pdf (A letöltés ideje: 2019. augusztus 09.)

²⁶⁴ COHEN: i. m. 3. o.

Az Állandó Tanács elődje az Állandó Bizottság volt, de csupán egy évig működött e név alatt. Az Állandó Tanács az 1994-es budapesti csúcson kapta a jelenlegi elnevezését, és az itt elfogadott dokumentum szerint „vézhelyzet esetén is össze lehet hívni”.²⁶⁵ További intézményesítés történt az 1999-es isztambuli csúcson, ahol megszületett az Előkészítő Bizottság (Preparatory Committee), amely az Állandó Tanács munkáját hivatott segíteni (a konzultációs folyamatokat erősíteni, az átláthatóságot könnyíteni).²⁶⁶

Az EBESZ három fő terület/dimenzió²⁶⁷ köré csoportosítja feladatait: az első a politikai-katonai terület, a második a gazdasági-környezeti terület, és a harmadik a humán terület.

Ennek megfelelően az Állandó Tanácsnak három informális „alárendelt testület” is van: a Biztonsági Bizottság (Security Committee), a Gazdasági és Környezetvédelmi Bizottság (Economic and Environmental Committee) és a Humán Dimenzió Bizottság (Human Dimension Committee).²⁶⁸ Ezek előkészítő munkát végeznek, ajánlásokat adnak.

A Biztonsági Bizottság platformként szolgál az EBESZ első területének biztonságát érintő, nem katonai vonatkozású kérdésekről folytatott párbeszéd és konszenzus kialakításában.²⁶⁹ A Gazdasági és Környezetvédelmi Bizottság például a gazdasági és környezeti kérdések megbeszélésén túl, támogatja a gazdasági és környezetvédelmi fórum és más ülések előkészítését; az elnökség kérésére a részt vevő államokkal folytatott konzultációt követően a határokon átnyúló „problémákat” a biztonság gazdasági és környezeti vonatkozásaihoz szorosan kapcsolódva kezeli.²⁷⁰

Az EBESZ biztonsági szervezatként jött létre, s mint ilyen, a biztonságot széleskörűen értelmezi. Az EBESZ biztonsági koncepciója a hagyományos katonai biztonságon, a leszerelésen és a határkérdéseken túl, egyaránt foglalkozik az emberi jogok és a demokrácia kérdésével. Minden EBESZ-ben részt vevő állam egyetértett abban, hogy a tartós biztonság nem valósítható meg az emberi jogok és a működő demokratikus intézmények tiszteletben tartása nélkül. Ezen elkötelezettség képezi az alapját az EBESZ emberi (humán) biztonság területének.²⁷¹

²⁶⁵ CSCE: Budapest Documentum (1994): Towards a genuine partnership in a new era. 1994. 2. o. <https://www.osce.org/mc/39554?download=true> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 03.)

²⁶⁶ Istanbul Documentum 1999, i. m. 9. o.

²⁶⁷ A szakirodalomban használatos még a már korábban említett „kosár” is. A könyv a továbbiakban a terület és a dimenzió szót szinonimaként használja.

²⁶⁸ OSCE: Permanent Council i. m.

²⁶⁹ Norway and the OSCE: Norway to Chair the Security Committee. <https://www.norway.no/en/missions/osce/norway-and-the-osce/news/norway-to-chair-the-security-committee/> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 03.)

²⁷⁰ INTERNATIONAL INSTITUTE for APPLIED ANALYSIS: *IIASA at the OSCE Economic Environmental Committee*. <http://www.iiasa.ac.at/web/home/about/events/180418-OSCE.html> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 03.)

²⁷¹ OSCE ODIHR. Election Observation Handbook, 2010. <http://www.osce.org/odihr/elections/68439?download=true> (A letöltés ideje: 2019. október 21.)

Ennél a humán területtel kapcsolatos kérdésnél azért is fontos elidőzni, mert az EBEÉ/EBESZ történetében ez az a terület, amely a megalakulás első percétől prioritást élvez, és az egyik leginkább eredményesnek mondható terület.

Ugyanígy elsődleges szerepe van a szervezet megfigyelő, ellenőrző tevékenységének, eljárásainak, mechanizmusainak is. A hidegháborús időszak után az EBESZ a megfigyelési mechanizmusoknak a helyzetekhez jól alkalmazkodó rendszerét hozta létre. E mechanizmusok nagy része a humán dimenzió kérdéseivel foglalkozik. Az egyik legfontosabb közülük az úgynevezett humán dimenzió mechanizmusa. Ez a mechanizmus „kezdetleges formában 1989 januárja óta működik” (bécsi mechanizmusként ismerjük), illetve „egy továbbfejlesztett változata 1992 óta létezik, moszkvai mechanizmusként”.²⁷² Az EBESZ sajátos szervezeti jellemzője, hogy dokumentumai és kötelezettségei politikailag kötelező érvényűek, miközben nemzetközi jogi normákat és elveket²⁷³ tükröznek. Általánosan elfogadott nézet a részt vevő államok között, hogy az EBESZ-megállapodások mindegyiküket kötelezik annak ellenére, hogy jogi következménye azok megsértésének nincs.²⁷⁴

A humán terület továbbá szorosan kapcsolódik a nemzeti kisebbségi főbiztos tisztségéhez, már csak azért is, mert bár a tisztséget a konfliktusok megelőzésére hozták létre, jelentős hatást gyakorol a kisebbségi jogok védelmének ügyére is.

A katonai biztonság és stabilitás megteremtése a Biztonsági Együttműködési Fórum (Forum for Security Cooperation) területe. 1992-ben hozták létre, tagjai az EBESZ részt vevő államainak állandó képviselői. Feladata az európai katonai biztonság és stabilitás növelése, illetve az EBESZ részt vevő államainak néhány alapvető politikai-katonai megállapodását is kezeli. Támogatja azokat az irányadó bizalom- és a biztonságerősítő intézkedések végrehajtását, amelyek a katonai információk cseréje és a részt vevő államok közötti kölcsönös verifikáció szabályozása érdekében születtek. Támogatja továbbá a magatartási kódexet, amely a biztonsági erők demokratikus ellenőrzését biztosító kulcsfontosságú dokumentum. A fórum normákat dolgoz ki és gyakorlati segítséget nyújt a kézi- és könnyűfegyverek elterjedésének kezelésére; foglalkozik a tömegpusztító fegyverek elterjedésének megakadályozásával; és figyelemmel kíséri a részt vevő államok közötti rendszeres kapcsolattartást, együttműködést és a katonai információk megosztását. S végül, de nem utolsósorban e szerv hangsúlyosan a párbeszéd platformja.²⁷⁵

²⁷² BÁRDI Nándor (szerk.): *Kisebbségvédelem és nemzetközi szervezetek*. Kisebbségi Adattár XI. Teleki László Alapítvány, Budapest, 2002, 132. o. <http://mek.oszk.hu/05900/05981/05981.pdf> (A letöltés ideje: 2020. május 01.)

²⁷³ Lásd a bevezető rész – elvek, normák.

²⁷⁴ Részletek BÁRDI: i. m. 133. o.

²⁷⁵ OSCE: *Who we are? Forum for Security Cooperation*. <https://www.osce.org/forum-for-security-cooperation> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 03.)

A fórum hetente²⁷⁶ tartja üléseit Bécsben, s ennél a szervnél is²⁷⁷ megjelenik a trojka formáció, amely a munka folytonosságát teremti meg. Ennél az intézménynél meg kell említeni a koordinátorok szerepét, akik munkájukkal segítik a fórum feladatainak hatékony megvalósítását.²⁷⁸

A soros elnökség (Chairmanship), azon belül a soros elnök (Chairperson-in-Office), illetve a trojka intézménye a közismertebb intézmények közé tartozik.²⁷⁹ A mindenkori soros elnök (adott ország külügyminisztere – lásd a 12. számú függelék) felelősséggel tartozik a részt vevő államokkal, a nemzetközi szervezetekkel fenntartott kapcsolatok koordinálásáért, a konzultációkért, s nagy szerepet vállal a konfliktusmegelőzési és a válságkezelési feladatokban is.²⁸⁰ Munkáját nagyban segíti a különleges megbízott (képviselő) intézménye (Personal Representatives of the Chairperson-in Office).²⁸¹ Több feladatra van különleges megbízott, de az adott személyt „a soros elnök saját belátása szerint nevezheti ki, s szabhat neki feladatot”.²⁸² A különleges megbízottaknak a megelőzés terén és a válságkezelésben van tennivalójuk, de általuk az EBESZ olyan területeken is biztosítja a jelenlétét, mint a gender, a fiatalok, vagy a tolerancia kérdése.²⁸³

Az EBESZ intézményesülési folyamatának egyik első intézménye a válságkezelésben nem közvetlenül részt vevő szerv, a Koppenhágában települő parlamenti közgyűlés (Parliamentary Assembly). 1990-ben hozták létre, feladata, hogy a részt vevő államok országgyűlései között kapcsolatot tartson, de ez kiterjed a nemzetközi szervezetek hasonló szerveire is.²⁸⁴ Feladata többek között a konfliktusok megoldására szolgáló mechanizmusok fejlesztése, a demokratikus intézmények erősítése az EBESZ-régióban, továbbá az EBESZ-szervek együttműködésének fejlesztése.²⁸⁵

A parlamenti közgyűlést az 1990-es párizsi csúcstalálkozón a Párizsi charta az új Európáért dokumentum alapján hozták létre, elsődlegesen a részt vevő államok nemzeti parlamentjeinek az EBEÉ tevékenységébe történő nagyobb bevonása érdekében. Ez fontos szerep, aminek következtében a nagyobb parlamenti részvétel már az EBEÉ-ben, „egy parlamenti közgyűlés létrehozásán keresztül kívánták megvalósítani”.²⁸⁶

²⁷⁶ OSCE: FACTSHEET. What is the Forum for Security Co-operation? <http://www.osce.org/fsc/77535?download=true> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 03.)

²⁷⁷ Trojka: bármilyen formában is jelenik meg az előző, a mindenkori és a következő elnökséget vagy intézményi összefogást érinti. Az előző, az aktuális és a következő soros elnök alkotja, jelezve ezzel a munkamenet jogfolytonosságát, gördülékenységét és produktívitasának ígérletét.

²⁷⁸ Az EBESZ Biztonsági Együttműködési Fórumának speciális koordinátori beosztását, illetve a magyar vonatkozást, dr. Szatmári László ezredes személyében, lásd a 20. számú függelékben.

²⁷⁹ 2020-ban Albánia a soros elnökséget adó ország.

²⁸⁰ COHEN 1999, i. m. 23–25. o.

²⁸¹ COHEN: i. m. 27–30. o.

²⁸² COHEN: i. m. 28. o.

²⁸³ OSCE: Who we are? *Chairperson-in-Office-Representatives*. <https://www.osce.org/chairmanship/chairperson-in-office-representatives> (A letöltés ideje: 2019. november 03.)

²⁸⁴ OSCE: About OSCE PA. <https://www.oscepa.org/about-osce-pa> (A letöltés ideje: 2019. november 03.)

²⁸⁵ Uo.

²⁸⁶ Charter of Paris 1990, i. m. 13. o.

3.1.2. Végrehajtó szervek

A végrehajtás adminisztrációs teendőiért, a pénzügyekért az EBESZ-főtitkár (Secretary General, 1992 óta létező intézmény) és a Titkársága (Secretariat, 1990-ben jött létre) felel (azaz segíti a soros elnök munkáját, kapcsolatot tart fenn más nemzetközi szervezetekkel, NGO-kal). A főtitkárnak további jelentős feladatai vannak többek között a válságkezelés kapcsán, például tájékoztatja az Állandó Tanácsot a növekvő feszültségről vagy a mélyülő válságról az EBESZ műveleti területén; az érintett részt vevő államokkal konzultál, lehetséges megoldási javaslatokat ad, az EBESZ-missziók²⁸⁷ vezetését felügyeli, illetve koordinálja a feladatokat a missziók és az EBESZ szervei között.²⁸⁸

A főtitkárt²⁸⁹ a Miniszteri Tanács nevezi ki három évre, a kinevezés egyszer megújítható.

A konfliktusmegelőzés kapcsán meg kell említeni a nemzeti kisebbségi főbiztos (High Commissioner on National Minorities) intézményét is, amely 1992-ben jött létre. Szerepe a válságok kezdeti észlelési szakaszában, illetve a válságok megelőzésében van. Mivel szinte az összes részt vevő állam területén található egy vagy több nemzetiségi csoport, ezért feladatán keresztül „egy integrált, multikulturális társadalom kialakításában [...] a kisebbségi jog védelme hozzájárulhat a térség stabilitásához”,²⁹⁰ ez pedig egyezik az EBESZ célkitűzéseivel. Ebből következően a főbiztos feladata a feszültségek lehető legkorábbi felismerése, majd a tényleges etnikai konfliktus kialakulásának megakadályozása, vagy ha már kialakult, a feszültség enyhítése.²⁹¹ A helsinki záródokumentumban (1992) két kivétel van, amelyek nem tartoznak a főbiztos feladatai közé. A főbiztos „[...] nem fogja vizsgálni a nemzeti kisebbségek kérdéseit a terrorista cselekményekkel járó helyzetekben;”²⁹² [...] és a nemzeti kisebbséghez tartozó személyekkel kapcsolatos kötelezettségszegéseket sem.”²⁹³

A főbiztost, akinek a székhelye Hága, hároméves időtartamra a Miniszteri Tanács nevezi ki (konszenzussal). A mandátum egyszer – szintén három évre – meghosszabbítható.²⁹⁴ Jelenleg Lamberto Zannier tölti be a tisztséget. Figyelemre méltó, hogy a főbiztos 2011. július 1-je és 2017. június 30-a között a szervezet főtitkáraként vett részt az EBESZ munkájában.

A nemzeti kisebbségi főbiztos a konfliktusok megelőzésének meghatározó személyisége, ezért „korai riasztást ad, és szükség szerint a legkorábbi szakaszban

²⁸⁷ A jelenleg is működő missziókat lásd a 7. fejezetben.

²⁸⁸ OSCE Secretary General.

²⁸⁹ 2017 júliusától egy svájci diplomata, Thomas Greminger tölti be e tisztséget.

²⁹⁰ UN Guide for Minorities é. n. 2. o.

²⁹¹ CSCE Helsinki Document 1992, 9. o.

²⁹² Uo. (5b) „The High Commissioner will not consider national minority issues in situations involving organized acts of terrorism.”

²⁹³ Uo. (5c) „Nor will the High Commissioner consider violations of CSCE commitments with regard to an individual person belonging to a national minority.”

²⁹⁴ Uo.

korai intézkedéseket tesz. [...] A főbiztos felveszi a kapcsolatot a varsói központú Demokratikus Intézménnyel és az Emberi Jogok Hivatalával (ODIHR)”.²⁹⁵

Ez utóbbi operatív szerv az EBESZ emberi jogi dimenzióját képviseli.

Fontos feladata öt területet ölel fel:

- a választások megfigyelése, ellenőrizve, hogy az EBESZ-alapelvek és -kötelezettségvállalások érvényesülnek-e a választás alatt;
- demokratizálódás;
- az emberi jogok tiszteletben tartása;
- a romákat érintő kérdések és a tolerancia;
- valamint a hátrányos megkülönböztetés elleni harc.²⁹⁶

Az ODIHR – mint a világ egyik legnagyobb regionális emberi jogi testülete – az EBESZ humán dimenzióját képviselve támogatást, segítséget és szakértelmet nyújt a részt vevő államoknak és a civil szférának. Ez a fajta segítségnyújtás és támogatás alapvetően a demokrácia, a jogállamiság, az emberi jogok védelme, a tolerancia és a diszkriminációmentesség viszonyrendszerében valósul meg.²⁹⁷

Az ODIHR több területre kiterjedő komplex feladatrendszerben tevékenykedik az EBESZ humán dimenzióját érintő kérdésekben, ezért nem véletlen, hogy állománya közel kétszáz fő. Ezen túl az ODIHR minden évben egy háromhetes konferenciát is szervez a részt vevő államok szakértőinek, annak érdekében, hogy áttekintsék a humán dimenzióval kapcsolatos kötelezettségvállalások végrehajtását.²⁹⁸

Tény, hogy ennek az autonóm intézménynek a szerepe mára mind a posztszovjet, mind az EBESZ-térség válságzónáiban felértékelődött.

Az 1996-os lisszaboni csúcstalálkozó dokumentumában²⁹⁹ olvasható: „Az igazán demokratikus és civil társadalmak alapvető előfeltételei közé tartozik a sajtó és a média szabadsága.”³⁰⁰ Ezt szem előtt tartva, a dokumentum következő soraiban a részt vevő államok feladatul szabták az Állandó Tanács részére, hogy kísérje figyelemmel a média területén az EBESZ-kötelezettségvállalás teljesítését, továbbá dolgozzon ki egy mandátumot a média szabadságának megbízottja részére. Így 1997 novemberében az Állandó Tanács plenáris ülésén létrehozták az Állandó Tanács pártfogásában működő a média szabadságának megbízottja (Representative on Freedom of the Media) tisztséget.³⁰¹ A bécsi központú mediaszabadság képviselője a média függetlenségének és a sokféleség egységének megőrzéséért felelős intézmény. Fő feladata,

²⁹⁵ CSCE Helsinki Document 1992, 8. o.

²⁹⁶ OSCE ODIHR. *Election Observation Handbook*, 2010, 61. o. <http://www.osce.org/odihr/elections/68439?download=true> (A letöltés ideje: 2019. november 03.)

²⁹⁷ OSCE ODIHR Institution sand structures. <https://www.osce.org/odihr> (A letöltés ideje: 2019. november 03.)

²⁹⁸ CSCE Helsinki Document 1992, 24. o.

²⁹⁹ Lisszaboni záróokmány 1996 (szemelvények), lásd a 4. számú függelékét.

³⁰⁰ „Freedom of the press and media are among the basic prerequisites for truly democratic and civil societies.” Lisbon Document 1996. 6. oldal, Organization for Security and Co-operation in Europe Summit. <https://www.osce.org/mc/39539?download=true> (A letöltés ideje: 2019. október 31.)

³⁰¹ OSCE: Institutions & structures: OSCE Representative on Freedom of the Media, <https://www.osce.org/representative-on-freedom-of-media> (A letöltés ideje: 2020. május 01.)

hogy folyamatosan figyelje meg a részt vevő államok médiaterületét érintő fejleményeket, és támogassa és segítse elő az EBESZ-alapelvek és -kötelezettségek teljes körű betartását, ami a szólásszabadsággal és a szabad médiával kapcsolatos.

Az EBESZ alapelve, hogy a szabad média és a szabad véleménynyilvánítás a demokrácia létezésének egyik alapvető feltétele kell hogy legyen. Egyetlen ország sem tekinthető demokratikus államnak a különböző nézetek és vélemények szabadon történő kinyilvánításának, megosztásának, közzétételének lehetősége nélkül.

„A szabad és független média a demokratikus társadalmak sarokköve, ezért az EBESZ komoly figyelmet fordít többek között a szabad véleménynyilvánításra, a nyitott újságírára.”³⁰²

3.1.3. Kapcsolódó szervek

Az EBESZ eddig ismertetett, sajátos feladatrendszerrel rendelkező fő szervei fontos szerepet töltenek be a szervezet hatékony működésében, valamint a szervezet elé kitűzött célok megvalósításában. Ehhez az eredményes működéshez azonban más szervek is segítséget nyújtanak. Ezek a szervek az úgynevezett EBESZ-hez közvetlenül kapcsolódó szervek (OSCE-related bodies).

Az egyik legjelentősebb kapcsolódó szerv a Nyitott Égbolt Konzultatív Bizottság (Open Skies Consultative Commission), amely a 2002 óta hatályos Nyitott Égbolt szerződés megvalósításáért felel. Szintén kapcsolódó szerv az Egyesített Konzultatív Csoport (Joint Consultative Group), amely az európai hagyományos fegyveres erőkről szóló szerződés végrehajtását ellenőrzi.³⁰³ S végül a genfi székhelyű Békéltető és Választott Bíróság (Court of Conciliation and Arbitration) is, amely a részt vevő államok közötti viták rendezésére hivatott, s amelynek a szolgáltatásait még sosem „vették igénybe”.

A Nyitott Égbolt Konzultatív Bizottság tehát a Nyitott Égbolt szerződésért felel (Treaty on Open Skies) és annak végrehajtó testülete. A Konzultatív Bizottság – amelyet a szerződés X. cikke alapján hoztak létre – döntéseit konszenzussal hozza, a 34 részt vevő állam³⁰⁴ képviselőiből áll, és üléseit havonta tartja Bécsben.

A 2002-ben hatályba lépett Nyitott Égbolt szerződés jogalapot szolgál, hogy a részes államok egymás területe felett megfigyelő repüléseket végezzenek. Jelenleg ez az egyik legszélesebb körű kezdeményezés a katonai erők és tevékenységük átláthatósága terén. A Konzultatív Bizottság fő feladatai a szerződés betartásával kapcsolatos kérdések megvitatása, és annak végrehajtása során a kétértelműségből és az értelmezésbeli különbségekből eredő problémák megoldása. Továbbá fontolóra veszi és dönt a szerződéshez csatlakozni kívánó államok kérelméről, s végül évente

³⁰² OSCE: What we do? *Media freedom and development*. <http://www.osce.org/media-freedom-and-development> (A letöltés ideje: 2019. november 03.)

³⁰³ OSCE: OSCE Related bodies. <http://www.osce.org/related-bodies> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 25.)

³⁰⁴ OSCE: OSCC, Open Skies Consultative Commission. <https://www.osce.org/oscc> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 25.)

felülvizsgálja a részes államok repülési kvótáinak³⁰⁵ elosztását.³⁰⁶ A szerződés szerint ötvenként felülvizsgálati konferenciát kell tartani. A szerződés hatályba lépése óta 2005-ben és 2010-ben, 2015-ben volt erre példa.³⁰⁷ A következő időpont 2020 októberére volt.

Az Egyesített Konzultatív Csoportot 1990-ben hozták létre. A bécsi székhelyű csoport a CFE-szerződés rendelkezéseinek betartását felügyeli. A csoport célja, hogy a kétértelműségekből és az értelmezésbeli különbségekből eredő problémákat megoldja, a szerződés hatékonyságát megfelelő intézkedésekkel növelje, a technikai kérdéseket kezelje, továbbá a végrehajtásból származó vitás kérdéseket rendezze.³⁰⁸ Jelenleg a CFE-szerződésnek 30 részes állama van. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy Oroszország „a CFE-szerződésben való részvételét [...] a NATO keleti bővítésére és az európai NATO-rakétavédelmi rendszer kiépítésére hivatkozva 2007-ben felfüggesztette, majd 2015-ben teljesen kivonult az együttműködésből, ezáltal már nem szabályozza a hagyományos erők telepítését és mozgását, illetve [nem hajtja végre] az ezekről biztosított információcserét a felek között.”³⁰⁹

A Békéltető és Választott Bíróságot (Court of Conciliation and Arbitration) a Miniszteri Tanács 1992-es döntése értelmében hozták létre Genfben annak érdekében, hogy biztosítsa a részt vevő államok között esetlegesen kialakult viták békés úton történő rendezését. A dokumentum értelmében a bíróság egy elnökből, egy al-elnökből és három további tagból áll. Döntéseit a szavazásban részt vevő tagok többsége hozza meg.³¹⁰ Az intézmény működésének eredményességét ma még nem lehet megítélni, mert a tevékenységét a részt vevő államok eddig még nem vették igénybe.³¹¹

³⁰⁵ Minden részt vevő államnak aktív és passzív repülési kvótái vannak. Az aktív kvóta azt jelenti, hogy az adott állam hány ellenőrző repülést végezhet, a passzív kvóta pedig azt, hogy mennyi azoknak az ellenőrző repüléseknek a száma, amelyet kötelese fogadni. Az aktív és a passzív kvótára vonatkozóan további információk a Nyitott Égbolt szerződésben olvashatók. A szerződés hiteles magyar nyelvű szövege: 2004. évi V. törvény az 1992. március 24-én, Helsinkiben aláírt Nyitott Égbolt Szerződés kihirdetéséről. II. cikk 9–10. pont

³⁰⁶ OSCE OSCC. I. m.

³⁰⁷ Uo.

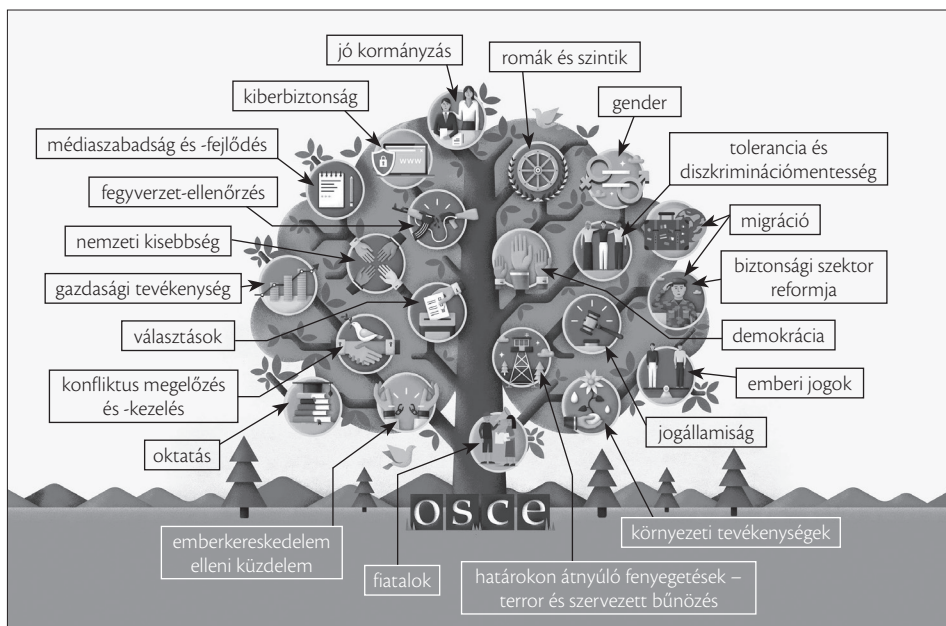
³⁰⁸ OSCE: JCG, Joint Consultative Group. <https://www.osce.org/jcg> (A letöltés ideje: 2019. november 03.)

³⁰⁹ CSIKI Varga Tamás – TÁLAS Péter: A NATO-vezetők londoni találkozásának napirendjéről. *Stratégiai Védelmi Kutatóintézet – Védelemi Elemzések*, 2019/23. 6. o.

³¹⁰ OSCE: Stockholm, 1992. *Third Meeting of the Council: Summary of Conclusions Decision on Peaceful Settlement of Disputes*. Article 7, 1992, 4. o. <https://www.osce.org/mc/40342?download=true> (A letöltés ideje: 2019. november 03.)

³¹¹ További részletekért lásd OSCE: Institutions and structures, Court of Conciliation and Arbitration. <https://www.osce.org/cca> (A letöltés ideje: 2019. november 03.)

3.2. Az EBESZ működése – a három dimenzió

7. ábra EBESZ-feladatok³¹²

Forrás: OSCE: What is the OSCE? What do we do?

A kilencvenes évektől kezdődően az EBESZ szerves része lett az euro-atlanti intézmények rendszerének. Az európai intézmények közötti munkamegosztás alapján a „puha biztonság” regionális szervezeteként a „puha hatalom” eszközeit használja,³¹³ azokat egységesen kezeli hagyományosan három területen:³¹⁴ a politikai-katonai, a gazdasági-környezeti és a humán területen. A szervezet tevékenysége széles körű, sokféle feladatra kiterjedő (lásd a 7. ábrát).

Az első dimenzió (biztonság)politikai és katonai kérdéseket, azaz fegyverzet-ellenőrzést, határellenőrzést, konfliktusok megelőzését és kezelését, a terrorizmus elleni küzdelmet, a biztonsági szektor reformját, rendvédelmi intézkedéseket tartalmaz.

A második a jó kormányzást, a gazdasági, technológiai, környezetvédelmi együttműködéssel kapcsolatos területeket öleli fel.

³¹² Forrás: OSCE: What is the OSCE? What do we do? (A letöltés ideje: 2019. november 03.)

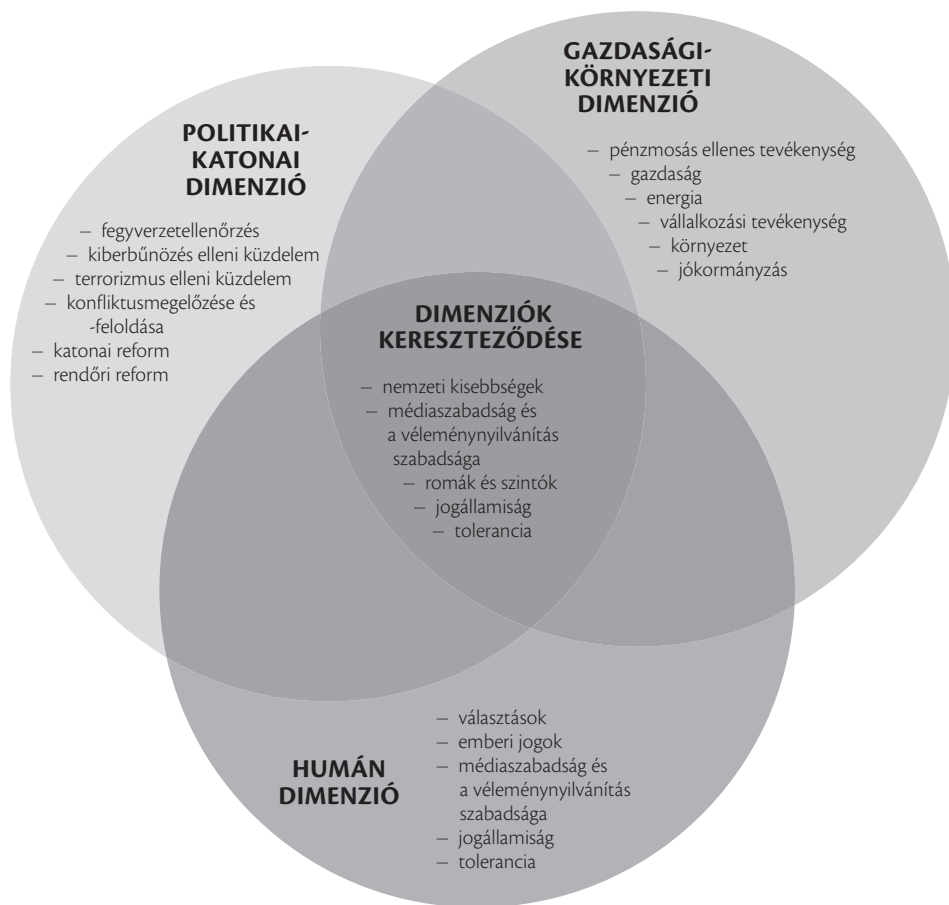
³¹³ „A puha erő (soft power) egy ország kultúrájából, politikai eszményeiből, kül- és belpolitikájából származik. A puha erő általtal válik mind jelentősebbé, hogy a kemény erő lehetőségei egyre korlátozottabbak.” SALÁT Gergely: Kína puha ereje. *Kommentár*; 2010/6. http://kommentar.info.hu/iras/2010_6/kina_puha_ereje (A letöltés ideje: 2019. november 03.)

³¹⁴ The Helsinki Final Act 1975, i. m. 2. o.

A harmadik a humanitárius kérdéseket, illetve az emberi és kisebbségi jogokat, továbbá a tolerancia, a diszkriminációmentesség, a jogállamiság és a sajtószabadság területét foglalja magában.³¹⁵

A három területen túl vannak olyan feladatok, amelyek „területeken átívelő”, több dimenzió feladataiba is beleérthető tevékenységek (lásd a 8. ábrát), például a globális kihívások, a kiberbiztonság, az emberkereskedelem, az oktatás és a fiatalok helyzete, a nemek közötti egyenlőség kérdése.³¹⁶

Az alábbiakban a három nagy területet meghatározó részfeladatok áttekintése következik.

8. ábra A három feladatkör és az átívelő feladatok dimenziói³¹⁷

³¹⁵ Részletek OSCE: What we do? <https://www.osce.org/what-we-do> (A letöltés ideje: 2019. október 31.)

³¹⁶ Uo.

³¹⁷ Forrás: OSCE: Annual Report 2012, Building Trust, 8. o. <https://www.osce.org/secretariat/100193?download=true> (A letöltés ideje: 2020. április 22.)

3.2.1. Politikai-katonai dimenzió

Az EBESZ a politikai-katonai területen azokat a lehetőségeket keresi, amelyek az együttműködés keretében hatékony munkát és nyitottságot biztosítanak a részt vevő államok között. Ennek alapja a bizalom, amelyre lépésről lépésre sikerült „ráépíteni” a bizalomerősítő intézkedéseket, valamint kidolgoznia egy fegyverzet-ellenőrzési rendszert. Ezeket túlmenően idetartoznak a biztonsági szektort érintő reformok, továbbá a hagyományos kézi- és könnyűfegyverek, valamint a lőszerbiztonságos tárolására, csökkentésére, megsemmisítésére irányuló törekvések.

Érdemes azonban áttekinteni a konkrét tevékenységek összefoglalóját, igazolva az EBESZ-fa (lásd a 7. ábrát) „termékenységét”:

Fegyverzet-ellenőrzés: előrelépést jelent, hogy sikerült bevezetni az átfogó bizalom- és biztonságerősítő intézkedéseket.³¹⁸

„A fegyverzet-ellenőrzés, beleértve a leszerelést és a bizalom- és biztonságerősítést, az EBESZ átfogó és kooperatív biztonságfelfogásának szerves része.”³¹⁹ Erre alapozva fektették le a fegyverzet-ellenőrzési tárgyalások alapelveit, amelyek a következők:

- csak a legitim egyéni vagy kollektív biztonsági igényekhez elegendő katonai képességek fenntartása,
- átláthatóság, amelynek biztosítéka az adatcsere,
- ellenőrizhetőség (verifikáció), valamint
- az erők korlátozása, s amennyiben lehetséges, csökkentése.

Szakértői álláspont szerint ezek az alapelvek a fegyverzet-ellenőrzés módszertanában, illetve a vele kapcsolatos szerződésekben³²⁰ mind visszatükröződnek.³²¹

Határellenőrzés: Ebben a kérdéskörben az az alapkérdés, hogy egy határ egyszerre hogyan lehet nyitott és biztonságos. Az EBESZ, miközben növeli a határbiztonságot, megkönnyíti a törvényes utazást és kereskedelmet, védi az emberi jogokat, és segíti az emberi kapcsolatok kialakítását. Az EBESZ helyszíni műveleteivel támogatja a hatékony határigazgatást. Az itt dolgozók feladata összetett, ami magában foglalja „a határövezetben való jelenlétet, az együttműködés támogatását, és a gyors információcserét a határőrség és a szomszédos országbeli partnerek között, az oktatást, workshopok szervezését a haditengerészeti és határbiztonsági tisztviselők, a vámisztviselők, valamint a légi és repülőtéri biztonsági személyzet részére”.³²²

³¹⁸ OSCE: What we do? *Arms control*. <https://www.osce.org/whatistheosce> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

³¹⁹ SZATMÁRI 2012, i. m. 40. o.

³²⁰ Az európai hagyományos fegyveres erőről szóló szerződés, a Nyitott Égbolt szerződés, az európai hagyományos fegyveres erők létszámáról szóló tárgyalások záródokumentuma. Ezekről részletesen lásd SZATMÁRI 2012, i. m.

³²¹ Uo.

³²² OSCE: What we do? *Border Management*. <https://www.osce.org/border-management> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

Konfliktusmegelőzés és -megoldás: A szervezet elsődleges célja, hogy megelőzze a konfliktusok kialakulását, illetve a már meglévő konfliktusok esetében elősegítse a politikai úton történő rendezést. Ennek érdekében az összes érintett szereplővel – beleértve a nemzetközi és regionális szervezeteket is – együttműködik. Az EBESZ a korai előrejelzés, a konfliktuskezelés és -megoldás, a válságkezelés és a konfliktus utáni rehabilitáció érdekében különböző missziókat és egy Konfliktusmegelőző Központot működtet. Mindemellett együttműködik az ENSZ-szel és más, konfliktusok megoldásával foglalkozó szervezetekkel is.³²³

Terrorizmus elleni küzdelem: A szervezet részt vevő államai egyetértenek abban, hogy a terrorizmus nagy fenyegetést jelent a békére, a biztonságra és a stabilitásra az EBESZ-régióban és azon kívül is. A szervezet a terrorizmust bűncselekmények sorozataként értelmezi. A legfontosabb cél a megelőzés, ezért szükség van a hatékony intézkedésekre (például a nemzetközi jogi együttműködés fokozására az olyan szélsőséges és radikalizálódó elgondolásokból született cselekmények elleni küzdelemben, amelyek terrorista tevékenységhez vezetnek).³²⁴

Rendfenntartás (rendészet): Az EBESZ rendőri műveletei szerves részét képezik a szervezet konfliktusmegelőzésének és a konfliktus utáni rehabilitációjának. Az EBESZ rendőrségi tevékenységeinek középpontjában a szervezett bűnözés, a kábítószer-kereskedelem, a fegyver- és emberkereskedelem, a jogállamiság és az emberi jogok megsértésének megghiúsulása okozta kihívások állnak. A tevékenységek közé tartoznak a rendőrségi oktatás és képzés, a közösségi a rendőrségi és az adminisztratív reformok. Az EBESZ számos helyszíni művelete működik saját programjaival a rendőrségi reform és fejlesztés terén.³²⁵

A biztonsági szektor reformja: A politikai-katonai kérdésekkel kapcsolatos párbeszéd vonatkozásában idetartoznak még a biztonsági szektort érintő együttműködésre és reformokra vonatkozó témák. A Biztonsági Együttműködési Fórum a párbeszéd klasszikus helye. Gyakorlati tevékenysége magában foglalja az államok jogszabályi reformjában nyújtott segítséget, a hadsereg átalakítását és/vagy létszámának csökkentését, az érintett személyek felkészítését a katonák jogait illetően, a humanitárius jogot, a katonai reformhoz kapcsolódó egyéb területeket, amelyek az EBESZ-missziók és a Konfliktusmegelőző Központ szervezésében történnek.³²⁶

³²³ OSCE: What we do? *Conflict Prevention and Resolution*. <http://www.osce.org/conflict-prevention-and-resolution> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

³²⁴ OSCE: What we do? *Countering terrorism*. <https://www.osce.org/countering-terrorism> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

³²⁵ OSCE: What we do? *Policing*. <https://www.osce.org/whatistheosce> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

³²⁶ OSCE: What we do? *SSR Reform and co-operation in the security sector*. <https://www.osce.org/whatistheosce> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

3.2.2. Gazdasági-környezeti dimenzió

Az EBESZ már a kezdetektől felismerte e terület jelentőségét. Mindezt szem előtt tartva, a szervezet támogatja a részt vevő államokat például a felelősségteljes és jó kormányzás, illetve a környezettudatosság előmozdításában, a korrupció elleni küzdelemben, a természeti erőforrások megosztásában, valamint a hulladékok megfelelő kezelésében. Részletesebben az alábbi tevékenységekről van szó.

Gazdasági tevékenységek: Az EBESZ a biztonsággal kapcsolatos gazdasági kérdésekre összpontosít, és elősegíti a nemzetközi gazdasági együttműködést. Segítséget nyújt a részt vevő államoknak például üzleti és befektetési környezetük megerősítésében, a szabályozási keretek egyszerűsítésében, a korrupció, a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása elleni küzdelemben stb.³²⁷

Az EBESZ Titkárságán belül működik a Gazdasági és Környezeti Tevékenységek Koordinátorának Hivatala (Office of the Co-ordinator of Economic and Environmental Activities, OCEEA). Ez a hivatal más belső szervekkel szoros együttműködésben támogatja a részt vevő államokat a gazdasági szférában vállalt kötelezettségek teljesítésében. Ez négy területre terjed ki: a felelősségteljes kormányzásra, a korrupció elleni, illetve a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása elleni küzdelemre, a határokon átvelő közlekedés és kereskedelem megkönnyítésére és a munkaerő-vándorlás kérdésének kezelésére.

Az OCEEA évente megszervezi a Gazdasági és Környezetvédelmi Fórumot, amelyen a részt vevő államok értékelik megelőző vállalásaik teljesítését, és egyúttal meghatározzák jövőbeli prioritásaikat.³²⁸ Ennek a fórumnak a jelentőségét mutatja, hogy a kormányzati, az üzleti, a civil szféra és a nemzetközi szervezetek több mint 400 képviselője vesz részt a rendezvényeken. Feladatuk jellege ösztönző, segítséget nyújtó és nyomon követő olyan kérdésekben, mint az energiabiztonság, a migráció, a vízbiztonság és a jó kormányzás.³²⁹

Környezetvédelmi tevékenységek: Az EBESZ célja, hogy erősítse az együttműködést a részt vevő államok és más nemzetközi szervezetek között a környezeti kérdések vonatkozásában is. Ez a tevékenység jelentős mértékben hozzájárul a konfliktusmegelőzéshez, a kölcsönös bizalom erősítéséhez, valamint a jószomszédi kapcsolatok kialakításához egyaránt. A nemzetközi szervezetekkel, az államok kormányaival és a civil társadalommal partnerségi kapcsolatot kiépítve, velük együttműködve, az EBESZ számos területen kezeli a környezeti és biztonsági kérdéseket.

³²⁷ OSCE: What we do? *Economic activities. Thematic area page.* <https://www.osce.org/economic-activities> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

³²⁸ OSCE: What we do? *Economic activities. Thematic area page.* <https://www.osce.org/economic-activities> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

³²⁹ OSCE: What we do? *Environmental activities. Thematic area page.* <http://www.osce.org/what/environmental> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

Minden olyan tevékenységet támogat, amely a természeti erőforrásokkal való gazdálkodás fenntarthatóságára irányul.³³⁰

S végül fontos megjegyezni, hogy az EBESZ szorosan együttműködik a Környezetvédelmi és Biztonsági Kezdeményezés Szervezetével (Environment and Security Initiative, ENVSEC) is, amely a környezetvédelmi és biztonsági kérdések vonatkozásában mintegy keretet biztosít a határokon átnyúló együttműködésre.³³¹ Ezen túl az EBESZ a mediterrán és az ázsiai együttműködő partnereivel folytatott partnerség keretében is foglalkozik környezetvédelmi és biztonsági kihívásokkal.³³²

Jó kormányzás: Az EBESZ a jó kormányzást a gazdasági növekedés, a politikai stabilitás és a biztonság szempontjából értékeli, ezért támogatja a korrupció, a pénzmosás, valamint a terrorizmus finanszírozása elleni küzdelmet. Az EBESZ – az OCEEA tevékenységén keresztül – részt vesz a korrupcióellenes politikai elvek és folyamatok kidolgozásában, azok végrehajtásában. Az ODIHR pedig támogatja a részt vevő államok jogalkotási és jogszabályi tevékenységének a felülvizsgálatát.³³³

3.2.3. Humán dimenzió³³⁴

Az EBESZ részt vevő államai között teljes egyetértés alakult ki a tekintetben, hogy – az előzőekben ismertetett két dimenzió egyfajta kiegészítéseként – az emberi jogok tiszteletben tartása és a demokratikus intézmények léte a tartós biztonság elérésének alapvető eszközei. A Helsinkai Záróokmány egyik alapelveként is megjelent, hogy az EBESZ fajra, nemre, nyelvre és vallásra való tekintet nélkül elősegíti és ösztönzi az egyén állampolgári, politikai, gazdasági, szociális, kulturális és szabadságjogainak gyakorlását. Az EBESZ kézikönyve³³⁵ szerint a humanitárius terület a következőket foglalja magában: „olyan kötelezettségek, amelyeket azért tesznek, [...] hogy biztosítsák az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok teljes tiszteletét, a jog uralmának betartását, a demokrácia elveinek előmozdítását, megerősítését és védelmét, valamint a tolerancia előmozdítását az EBESZ egész területén.”³³⁶

Mindezek ismeretében áttekintésre vár, hogy ezen a területen az EBESZ milyen konkrét tevékenységekkel járul hozzá a kollektív biztonság fenntartásához.

³³⁰ Uo.

³³¹ OSCE: What we do? *Environmental activities. Thematic area page.* <http://www.osce.org/what/environmental> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.).

³³² Uo.

³³³ OSCE: What we do? *Good governance.* <https://www.osce.org/good-governance> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.).

³³⁴ A terület szerteágazó jellemzőkkel bír, sok és sokféle feladatot tartalmaz. Ennek a fejezetnek az anyaga fellelhető az OSCE.org. *OSCE What we do?* cím alatt.

³³⁵ OSCE Handbook 3. kiadás. Vienna, 2000. Ezt idézi DUNAY Pál: Takaréklángon. Az EBESZ hozzájárulása a nemzetközi biztonsághoz a következő években. In: *Biztonságpolitikai prognózis 2015-ig.* BHKK, Budapest, 2010, 28. o. http://bhkka.hu/web-bhkka-letoltesek/biztonsagpolitikai_tanulmanykotet.pdf (A letöltés ideje: 2019. június 30.)

³³⁶ DUNAY Uo.

Emberi jogok: Az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok tiszteletben tartása az EBESZ átfogó biztonsági koncepciójának kulcsfontosságú tényezője. Az EBESZ az 57 részt vevő államában figyelemmel kíséri az emberi jogi helyzetet, mert annak védelme a szervezet munkájának a központi eleme. Az ODIHR – mint a humán dimenzió kérdéskörében tevékenykedő legfontosabb EBESZ-szerv – tanácsadást és segítséget nyújt a részt vevő államoknak, valamint támogatja a civil társadalom részére indított képzéseket és az oktatást.³³⁷ Mindezek mellett tevékenysége a vallásszabadság, a gyülekezési és egyesülési jog gyakorlásának biztosítására is kiterjed. A büntetőpercek megfigyelése, valamint a kínzás és egyéb bántalmazási formák megelőzése is prioritást kap.

Választások: Törvényes kormányok csak demokratikus választás útján jöhetnek létre, ezért a szervezet minden részt vevő államban megfigyeli a választások lebonyolítását. Az EBESZ ODIHR a választási folyamatok megfigyelése során elsősorban azt értékeli, hogy milyen mértékben valósult meg az alapvető szabadságjogok betartása. A választásról írásos jelentést készít, amelyben felhívja a figyelmet az esetleges hiányosságokra, és mindezekre figyelemmel javaslatokat tehet (például demokratikus intézmények fejlesztésére, fenntartására).³³⁸

A média szabadsága és fejlesztése: A szabad és független sajtó az EBESZ olvasatában a humán terület alapvető értékeként értelmezendő. Az EBESZ médiaszabadság-megbízottjának fő feladata a média szabadságának védelme. Ennek érdekében folyamatosan figyeli a részt vevő államok médiafejlődését, vagyis azt, hogy hogyan valósul meg a szabad véleménynyilvánítás. Amennyiben annak ellenkezőjét tapasztalja, figyelemfelhívó tevékenységbe kezd, hogy az adott állam teljesítse kötelezettségvállalását. Az EBESZ a médiafejlesztés keretében szerkesztők és újságírók képzésével és támogatásával is foglalkozik.³³⁹

Nemzeti kisebbségi kérdések: Az EBESZ célul tűzte ki, hogy a régiójában kialakuló, az államokon belüli, illetve az államok közötti békét és stabilitást veszélyeztető etnikai feszültségek kezelésére már a konfliktus korai szakaszában megoldást keres. Tényként kell kezelni, hogy az etnikumok közötti feszültség megfelelő megoldása az adott állam egész társadalmának érdekét szolgálja.

A konfliktusos helyzetek kezelésének hatékony képviselője az EBESZ nemzeti kisebbségi főbiztosa, akinek fő feladata az etnikai feszültségek kezelése és a nemzeti kisebbségi kérdésekkel kapcsolatos ellenségeskedés megelőzése. A főbiztos „drótakadály”-ként („tripwire”) is működik, riasztja az EBESZ-t, amennyiben félt, hogy egy etnikai feszültség a „csendes diplomácia” szintje fölé emelkedhet.³⁴⁰

³³⁷ Erdélyi Magyar Adatbank [é. n.]: *Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) keretében elfogadott dokumentumok*. http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_dok10880.doc 204. o. (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

³³⁸ OSCE: *What we do? Elections*. <https://www.osce.org/elections> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

³³⁹ OSCE: *What we do? Media freedom and development*. <http://www.osce.org/media-freedom-anddevelopment> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

³⁴⁰ OSCE: *What we do? National minority issues*. <https://www.osce.org/national-minority-issues> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

*Romák és szintik*³⁴¹: Az évszázadokon áthúzódó üldöztetésnek és diszkriminációnak köszönhetően a romák és a szintik a társadalom peremére sodródtak. Az EBESZ – a korábban ismertetett kisebbségi kérdés mellett – a romákat és a szintiket érintő kérdésekre is nagy figyelmet fordít. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az, hogy kidolgozta a Cselekvési terv a romák és szintik helyzetének javítására az EBESZ-térségben című alapdokumentumot. A cselekvési terv célja, hogy biztosítsa a romák és a szintik teljes körű részvételét az adott társadalomban, valamint véglegesen felszámolja az őket sújtó diszkriminációt.³⁴² A helyszíni műveletek közül számos foglalkozik e kérdéssel.

Az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala kinevezi az EBESZ roma- és szintikérdésekkel foglalkozó kapcsolattartóját, aki együttműködik a nemzeti és helyi önkormányzatokkal, a civil társadalommal és a nemzetközi szervezetekkel az ott élő romák esélyegyenlőségének és az emberi jogok védelmének előmozdítása érdekében.³⁴³

Jogállamiság: A jogállamiság fogalma az EBESZ emberi jogi és demokratizálódási tevékenységeinek sarokköve. A szervezet nemcsak a hivatalos jogi keretek kidolgozásában, hanem az emberi méltóság teljes elfogadásán alapuló igazságszolgáltatás megteremtésében is részt vesz. Segítséget nyújt a részt vevő államok igazságszolgáltatási rendszereinek fejlesztésében, hogy azok igazságos és független módon biztosítsák mindenki számára az alapvető jogok és a szabadság tiszteletben tartását.

Az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala támogatja az igazságügyi és jogalkotási reformokat annak biztosítása érdekében, hogy az igazságszolgáltatás befolyástól mentes legyen. Az ODIHR támogatja továbbá az intézményi reformokat annak érdekében, hogy az igazságszolgáltatás kulcsszereplői átlátható módon és az emberi jogi kötelezettségeknek megfelelően végezhessek el a feladataikat. Az ODIHR nyomon követi a tisztességes tárgyalás garanciáinak meglétét és a büntetőjog, a polgári jog és az igazságszolgáltatás területén, a jogállamiság elvén alapuló reformokat.³⁴⁴

Tolerancia és diszkriminációmentesség: Az intolerancia továbbra is veszélyezteti a biztonságot az EBESZ térségében működő társadalmakban. Az EBESZ ODIHR erőforrásokat biztosított és programokat fejlesztett, amelyek célja a rasszizmus, az idegengyűlölet, az antiszemitizmus és a keresztények és muzulmánok elleni intolerancia felismerése és megelőzésük segítése.³⁴⁵

³⁴¹ A magyar fordításban a szintó elnevezés is megjelenik. Részletekért lásd VAJDA Melinda: *Romanipe Ando Baro Foro*. 2016. <http://prherald.hu/romanipe-ando-baro-foro/> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 19.).

³⁴² OSCE: What to do? *Roma and Sinti*. <https://www.osce.org/roma-and-sinti> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

³⁴³ Uo.

³⁴⁴ OSCE: What we do? *Rule of law*. <https://www.osce.org/rule-of-law> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

³⁴⁵ OSCE: What we do? *Tolerance and non-discrimination*. <https://www.osce.org/tolerance-and-nondiscrimination> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

3.2.4. A három fő dimenzióon átívelő egyéb kihívások

Az idetartozó új kihívások nem egy új területen jelennek meg, hanem alapvetően az előzőekben ismertetett területek különféle érintettségén alapulnak. Egyszerre több területet érintően jelentkeznek biztonságot veszélyeztető tényezőként. Az EBESZ az ezekkel a kihívásokkal szembeni fellépés hatékonyságát úgy kívánja növelni, hogy elősegíti a részt vevő államok közötti szorosabb kapcsolatokat és együttműködést, valamint partnerséget alakít ki a magán- és a közszféra között. Nézzük e terület néhány konkrét tevékenységét.

Emberkereskedelem elleni küzdelem: Az emberkereskedelem ténye eltérő módon ugyan (származási, tranzit- vagy rendeltetési országgént), de minden, az EBESZ-ben részt vevő államot érint. Ezért nem véletlen, hogy a szervezet ennek az illegális tevékenységnek a visszaszorításában is jelentős szerepet vállal. Ennek első nyilvánulásaként még 2003-ban létrehozta az Emberkereskedelem Elleni Küzdelem Különleges Képviselőjének és Koordinátorának Hivatalát (Office and Post of Special Representative and Co-ordinator for Combating Trafficking in Human Beings). A hivatal a részt vevő államok emberkereskedelem elleni küzdelemmel kapcsolatos tevékenységét hangolja össze. Segíti a részt vevő államok ezen a területen vállalt kötelezettségeinek teljesítését. 2003-ban kidolgozták a Cselekvési terv az emberkereskedelem elleni küzdelemben (*Action Plan to Combat Trafficking in Human Beings*) dokumentumot, amelyben rögzítették, hogy az EBESZ ezt a problémát átfogóan kezeli: akár az áldozatok védelmében, akár az emberkereskedelemmel kapcsolatos tevékenységek megelőzésében, vagy akár a bűncselekmények elkövetőinek és segítőknek felelősségre vonásában nyilvánul meg.³⁴⁶

Kiberbiztonság: Az információs és kommunikációs technológia napjainkra az államok közötti kapcsolatoknak komplex területévé vált. Az új lehetőségek mellett azonban a kibertér különböző elgondolásoknak és kétértelműségeknél is teret ad, amelyek az EBESZ-tagállamok között különböző gazdasági és politikai feszültségek kialakulásának lehetőségét teremtik meg. A részt vevő államok, a konfliktusok kockázatának csökkentése érdekében, bizalomépítő intézkedéseket hoztak. Ennek célja, hogy az információs és kommunikációs technológia használatából eredő konfliktusok kockázatát csökkentsék, az esetleges félreértések elkerülése érdekében.

2012. április 26-án az Állandó Tanács 1039. számú döntése alapján létrejött a kiberügyekkel foglalkozó informális munkacsoport (Informal Working Group – IWG).³⁴⁷ A munkacsoport feladata kiberbiztonsági bizalom erősítő intézkedések kidolgozása, többek között az információs és kommunikációs technológia hasz-

³⁴⁶ OSCE: *Combating human trafficking*. <https://www.osce.org/combating-human-trafficking> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

³⁴⁷ 2020. január óta Dán Károly nagykövet, állandó EBESZ-képviselő, az IWG elnöke. Forrás: 21. számú függelék.

nálata során kialakuló félreértések elkerülése, az átláthatóság, a kiszámíthatóság megteremtése.³⁴⁸

A bizalomépítő intézkedéseknek két formájáról szólhatunk. Az átláthatósági intézkedések első csomagja (2013-ban) hivatalos kapcsolattartókat és kommunikációs vonalakat hozott létre. Ezek a számítógépes tevékenységekből eredő feszültségek megelőzésére szolgálnak. A második csomag (2016-ban) a további együttműködés erősítésére irányult, beleértve a kritikus infrastruktúrákkal kapcsolatos számítógépes támadások hatékony csökkentését is.³⁴⁹

Ez az a terület, amely gyorsan fejlődik, így az EBESZ is alkalmazkodott ehhez a helyzethez. A globális szinten alakuló stabil és főleg biztonságos kibertér kialakításában a szervezet mindenképpen regionális kiegészítő lehet. A szervezet azon államai, amelyek az információs technológia vezetői, a kiberbiztonsági képességek fejlesztése érdekében pályázati projekteket indíthatnak, ami regionális és nemzeti szintű fejlesztéseket jelent.

Demokratikus folyamatok segítése: Ennek lényege, hogy az EBESZ segít a részt vevő államok demokratikus intézményeinek felépítésében, illetve hatékony működésük megszilárdításában, ezért az ODIHR folyamatosan együttműködik az állami intézményekkel, a politikai pártokkal és a parlamentekkel. Az ODIHR támogatja a részt vevő államokat a nők és a fiatalok politikai részvételének növelésében, a többpárti politika fejlesztésében, a bevándorlók integrációjának segítésében, valamint a lakossági nyilvántartási rendszerek korszerűsítésében egyaránt.³⁵⁰

Oktatás: Az oktatási programok nagyban meghatározzák az EBESZ tevékenységét, mert kiemelt jelentőséggel bírnak a konfliktusmegelőzésben és a konfliktus utáni rehabilitációban. Az ezen a területen végzett munkában fontos szerepet vállal az ODIHR és a nemzeti kisebbségi főbiztos. Az elérendő cél az, hogy fennmaradjon az egyensúly a többnemzetiségű társadalom összetartó ereje és a kisebbségi csoportok identitásának megőrzése között. Érdekesség, hogy 2002-ben EBESZ-akadémiát alapítottak Kirgizisztán fővárosában, Biskekben³⁵¹ azzal a céllal, hogy a szervezet – egy jó regionális együttműködés kialakításának keretében – az öt közép-ázsiai országban, valamint az Afganisztánban élő fiatalok szakmai és posztgraduális képzését elősegítse. Az akadémia 2004-ben – a politikatudományra fókuszálva – elindította „zászlóshajó” programját, amelynek célja, hogy a teljes közép-ázsiai térség értelmiségi fiataljait szolgálja a régió államainak kiegyensúlyozott képviselőre törekedve. Az afgán politikai átmenet támogatása érdekében 2008-tól az akadémia fogad diákokat Afganisztánból is.³⁵²

³⁴⁸ Részleteket lásd Decision No.1202 OSCE Confidence-building measures to reduce the risks of conflict stemming from the use of information and communication technologies. <https://www.osce.org/pc/227281?download=true> (A letöltés ideje: 2020. január 31.)

³⁴⁹ OSCE: *Cyber/ICT Security*. <https://www.osce.org/cyber-ict-security> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

³⁵⁰ OSCE: *Democratization*. <https://www.osce.org/democratization> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

³⁵¹ 2015–2016 között dr. Dunay Pál volt az igazgatója.

³⁵² OSCE: *Education*. <https://www.osce.org/education> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

Nemek közötti egyenlőség: Az emberi jogok, az alapvető szabadságjogok, a demokrácia és a jogállamiság tiszteletben tartása az EBESZ átfogó biztonsági koncepciójának központi elemei. Az EBESZ az isztambuli csúcstalálkozóján elfogadott Európai Biztonság Chartájában kijelenti, hogy a „nők emberi jogainak teljes és egyenlő gyakorlása elengedhetetlen ahhoz, hogy békés, virágzó és demokratikus EBESZ-térség jöjjön létre. Elkötelezettek vagyunk abban, hogy a férfiak és a nők közötti egyenlőséget politikánk szerves részévé tegyük mind az államok szintjén, mind pedig a szervezeten belül”.³⁵³ Az EBESZ 57 részt vevő állama sokféle intézkedést fogadott el a nemek közötti egyenlőség támogatása érdekében. A nemek közötti egyenlőség előmozdítására irányuló cselekvési terv (Action Plan for the Promotion of Gender Equality) az EBESZ nemek közötti egyenlőséggel kapcsolatos tevékenységeinek fő keretét adja. A szervezet titkársága, intézményei, a helyszíni missziók, valamint a részt vevő államok pedig végzik a feladatokat.³⁵⁴

Ebben a kérdéskörben a szervezet több belső intézménye és személye tevékenyen szerepet vállal, mint például az EBESZ főtitkára és hivatala. Minden esetben az ENSZ Biztonsági Tanácsának a nőkről, a békéről és a biztonságról szóló 1325. számú határozatával összhangban cselekszenek,³⁵⁵ azaz úgy, hogy a BT-határozat szempontjai beilleszkedjenek és megvalósuljanak a mindennapokban.

Az ODIHR különböző programokat valósít meg a nők politikai és közszférában történő részvételének fokozása érdekében. A parlamenti közgyűlés pedig egy, a nemek közötti egyenlőséggel foglalkozó különleges megbízottat (Special Representative on Gender Issues) nevezett ki, akinek fő feladata és egyben felelőssége is a nemek közötti egyenlőség figyelembevétele a parlamenti közgyűlés jelentéseiben, állásfoglalásaiban és döntéseiben egyaránt.

Migráció: Ez napjaink egyik olyan biztonsági kihívása, amely átfogó és összehangolt tevékenységet igényel. A migráció az EBESZ olvasatában dimenziókat átívelő biztonsági kihívás, amelynek eredménye hozzáadott érték lesz mind a regionális, mind a globális szintű megoldáshoz. Az EBESZ tehát kulcsfontosságú szereplő lehet ebben, mert erre megfelelő az eszköztára: a széles földrajzi hatóköre, sokszínű tagsága, normaalkotó funkciója, továbbá elkötelezettsége és jó együttműködési kapcsolata a mediterrán és az ázsiai partnerekkel. A szervezet e kérdéskört tekintve segítséget nyújt a politikai tanácsadásban, a tudatosság növelésében, valamint a párbeszéd támogatásában. A migráció kezelésének három legfontosabb területe: a szabályozás, a legális migráció segítése, koordinálása, az emberek és a közösségek mozgásszabadságának, megkülönböztetésmentességének a támogatása.³⁵⁶ A kérdés folyamatosan központi

³⁵³ OSCE: Decision No. 638 (2004). OSCE Action Plan for the Promotion of Gender Equality. <https://www.osce.org/pc/14713?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

³⁵⁴ OSCE RESOURCES: OSCE Decision No. 14/04. OSCE Action Plan 2004.3. <https://www.osce.org/mc/23295> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

³⁵⁵ EU EURLEX. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52010IP0439> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

³⁵⁶ OSCE: What we do? *Migration*. <https://www.osce.org/migration> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

helyet foglal el a politikai párbeszédben, sőt az elmúlt időszak soros elnökségeinek fő feladatai között is prioritást kapott.

Ifjúságvédelem: Az EBESZ-feladatok sorában az ifjúság kérdésének napirenden tartása kiemelt jelentőséggel bír. Ez a terület régi és új kérdéskörnek mondható az EBESZ történetében, hiszen már a Helsinki Záróokmány is foglalkozott vele. A szervezet hangsúlyt fektet az ifjúságvédelemre, főleg olyan területeken, ahol az erőszakos szélsőségek radikalizálódása terrorizmushoz vezethet, melyet megelőzhet az interkulturális és vallásközi párbeszéd, az oktatás, a tolerancia és megkülönböztetésmentesség, valamint maga a politika. Az ifjúság és a biztonság különleges képviselői (Special Representatives on Youth and Security) fontos szerepet töltenek be az ifjúságvédelemben. A különleges képviselők feladataikat az elnökséggel, a részt vevő államokkal, a szervezet partnerországaival, valamint a civilekkel szorosan együttműködve végzik. Feladatuk az ifjúság érdekeinek a képviselete, az érvényesülésük segítése, és a különböző feladatokban fokozottabb részvételük az EBESZ-régióban. Az ifjúság kérdéskörével kapcsolatos sokrétű tevékenység naprakész információkat biztosít az érdeklődők számára, mivel az folyamatosan nyomon követhető a közösségi oldalakon is (Facebook, Twitter).³⁵⁷

Összefoglalva a három dimenziót és az átívelő feladatköröket, jól látszik az EBESZ sok és sokféle tevékenységének a komplexitása. Ezek megvalósításához türelmes diplomáciára, megfontolt politikai párbeszédre van/lesz szükség, mert ahogyan Franz Vranitzky osztrák szövetségi kancellár mondta 1987-ben az EBEÉ bécsi utótálatkozóján: „Nem lehet nevetni összeszorított fogakkal és kezét nyújtani egymásnak ökölbe szorított kézzel.”³⁵⁸

³⁵⁷ OSCE: What we do? *Youth*. <https://www.osce.org/youth> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

³⁵⁸ Idézi MENDREI: i. m. 187. o.

4. AZ EBESZ BIZTONSÁGERŐSÍTŐ SZEREPE

„Az EBESZ [...] legalább három, más civilizációból származó országot is magában foglal, amelyek más értékekkel és érdekekkel rendelkeznek, így ez jelentősen akadályozza, hogy a szervezet komoly intézményi identitást alakíthasson ki.”³⁵⁹

Ez a fejezet egy rövid összefoglalót ad az EBESZ-ben a korai figyelmeztetés, a konfliktusmegelőzés és a válságkezelés területén rendelkezésre álló főbb mechanizmusokról és eljárásokról. Továbbá kísérletet tesz ezeket a mechanizmusokat értelmezni a szervezet intézményi fejlődése szempontjából, ideértve az intézményekben és a szervezeti struktúrában az évek során bekövetkezett változásokat, különös tekintettel az Állandó Tanács 1995-ös létrehozására és a Vezető Tanács 2006-os megszüntetésére.³⁶⁰

Ez az összefoglalás nem teljes körű, csupán a korábban bemutatott történelmi és főleg szervezeti fejlődés tükrében ad képet bizonyos rendelkezések értelmezéséhez. A döntéshozatal rendszerének teljes ismeretéhez azonban elengedhetetlen a felhasznált forrásban hivatkozott eredeti dokumentumok megismerése is.

Ez a fejezet az EBESZ európai biztonsághoz történő hozzájárulásáról, a felek közötti párbeszéd jelentőségéről, a konfliktus- és válságkezelés elméletéről és gyakorlati megvalósulásáról szól. Az EBESZ elsődleges célja a részt vevő államok közötti bizalom és az együttműködésre való hajlandóság fenntartása, ami nem egyszerű feladat, erre utal a fejezetet nyitó mottó.

Ezen részek történelmi kontextusba helyezve vezetik végig az olvasót azon a szerves fejlődési folyamaton, amely az EBESZ célkitűzéseinek részleges vagy teljes megvalósulását eredményezte. A folyamat természetesen nem volt zökkenőmentes. Talán helytállóbb az a megállapítás, hogy az EBESZ történetében a céljai változó megvalósulását láthatjuk. Igaz ez a konfliktusok megelőzését és megoldását segítő, továbbá a békét, a biztonságot és a stabilitást veszélyeztető kihívásokra adható EBESZ-válaszokra egyaránt.

AZ EBESZ a politikai párbeszéd fóruma volt, és maradt. Tudta ezt tenni egyrészt azért, mert ez a szervezeti sajátossága. Másrészt a vitás kérdések megoldása érdekében képes volt rugalmasságot biztosító tényezőket vinni a döntéshozatali rendszerébe a konszenzuskényszer ellenére.

Ezek a tényezők láthatók a kidolgozott mechanizmusokban, amelyek katalizátorként segíthetik a kooperatív munkát. Ilyen mechanizmusok a kilencvenes évek termékei. Alakulásukban, fejlődésükben a változó európai biztonsági helyzet lenyomataként a szervezet konfliktus- és válságkezelő műveleteiről kaphatunk képet.

³⁵⁹ Samuel P. HUNTINGTON: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*. Európa, Budapest, 1999, 206. o.

³⁶⁰ Részleteket lásd a 3. fejezetben: Az EBEE/EBESZ szervezete.

A mechanizmusokat illetően még egy megjegyzés szükséges az átláthatóság érdekében. Az EBESZ-szel kapcsolatos dokumentáció (jelentések, jegyzőkönyvek, döntések, dokumentumok) gazdagsága, illetve a szakmai nyelvezet és közeg (bizonyos fogalmak többféle jelentős dokumentumhoz köthetők) sokfélesége olykor zavaró tényező lehet adott kérdésekben.³⁶¹

A szerző – ennek elkerülése érdekében – e könyvben a mechanizmusok mint általános döntéshozatali tényezők egy-egy példán keresztüli bemutatására vállalkozik, a teljesség igénye nélkül. Végig szem előtt tartva az alapfeltevést, miszerint a mechanizmusok alkalmazása rugalmasabbá tette/teszi a konszenzusos döntés me-revségét.

Mindemellett igazolva azt is, hogy a mechanizmusok nem kötődnek konkrétan egy-egy területhez (például katonai tevékenységhez), hanem ugyanaz a mechanizmus több területhez is kötődhet.³⁶² Továbbá egy adott mechanizmus nem kötődik csak egy dokumentumhoz, de érintheti azt (például a bécsi dokumentum 2011 – konzultációs és együttműködési mechanizmus szokatlan katonai tevékenységek esetére).³⁶³

4.1. EBESZ-mechanizmusok

Az EBESZ a konfliktusok kialakulásának megakadályozására és a meglévők tartós politikai rendezésére, illetve az azt követő rehabilitációra törekszik, amelyek elérésében az alapvető válságkezelési eszközei a korai előrejelzés, a konfliktus megelőzése vagy megoldása, a válságkezelés, illetve a rehabilitáció. Mindezt konfliktusciklusnak nevezzük.³⁶⁴

Az EBESZ válságkezelésének sajátos arculata intézményi struktúrájában, elveiben, mechanizmusaiban ölt testet, s biztosít cselekvési keretet számára.³⁶⁵

Az elvek és a mechanizmusok a kilencvenes évek elején születtek, s a konszenzusos döntéshozattal járó nehézkességet ellensúlyozták.

Felütésként *in medias res!* A konszenzuskényszer oldásának két különleges formáját említem meg először. Ez azért meglepő, mert az egyiket még nem „használták”

³⁶¹ A szerző szándéka inkább a horizontális ismeretnyújtás, így belefér, hogy adott mechanizmus vagy dokumentum akár többféle oldalról kerüljön megvilágításba.

³⁶² A berlini (veszélyhelyzeti) mechanizmus mind a három, előző fejezetben bemutatott dimenzióhoz kapcsolódik.

³⁶³ A mechanizmus bemutatása OSCE: VIENNA DOCUMENT 2011 ON CONFIDENCE- AND SECURITY-BUILDING MEASURES, III. fejezet, 12–15. o. <https://www.osce.org/fsc/86597?download=true> (A letöltés ideje: 2020. április 30.)

³⁶⁴ OSCE: What we do? *Conflict Prevention and Resolution 2017*. <http://www.osce.org/conflict-prevention-and-resolution> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 12.)

³⁶⁵ A különböző mechanizmusok besorolása az egyes területekbe (dimenziókba, kosarakba), illetve az utókonferenciákon történt mechanizmusokon belüli módosítások időrendbeli megjelenítését angol nyelven lásd a 16. számú függelékét.

a döntéseknél („konszenzus mínusz kettő elv”), a másik pedig csak egyetlen alkalommal került a gyakorlatba („konszenzus mínusz egy elv”).³⁶⁶

Az EBESZ konszenzusszabálya alól a „konszenzus mínusz egy elv” kivételt képez a döntéshozatalban, csak a CSCE-kötelezettségvállalások súlyos és helyrehozhatatlan megsértése esetén alkalmazható. Ezt az elvet egyszer használták a gyakorlatban. A példát még a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság (Szerbia és Montenegró) esete szolgáltatja. A Vezető Tisztségviselők Bizottságának 13. ülésén a részt vevő államok felfüggesztették Jugoszlávia részvételét az EBEÉ-ben, megakadályozva ezzel az 1992. július 9-i helsinki csúcstalálkozón való részvételét. A bizottság úgy döntött, hogy a felfüggesztést legkésőbb 1992. október 13-án felülvizsgálják. Macedónia mint a Jugoszláv Köztársaság (FYROM) volt tagja azonban csak 2000. november 7-én csatlakozott újra az EBESZ-hez.³⁶⁷

A mechanizmusok³⁶⁸ tehát a viták békés rendezésére szolgáló módszerek és eszközök is egyben. A bécsi mechanizmus az 1990-ben elfogadott bizalom- és biztonsággerősítő dokumentum részeként született meg, a berlini mechanizmust 1991-ben az EBEÉ Miniszteri Tanácsának első ülésén hozták létre, a moszkvai mechanizmust a bécsi utótalálkozón 1989-ben alkották meg – 1990-ben módosították, majd 1991-ben véglegesítették –, s végül a La Valetta-i mechanizmust egy EBEÉ szakértői tanácskozáson fogadták el még 1991-ben.³⁶⁹

Ezek után tekintsük át a mechanizmusok főbb jellemzőit:

1990: A bécsi dokumentum III. fejezetének (Risk reduction) részeként, a bécsi mechanizmus³⁷⁰ alapján, bármely részt vevő állam információt kérhet egy másik államtól, ha szokatlan katonai cselekményeket észlel, és 48 órán belül választ kell kapnia. Nemleges vagy elfogadhatatlan válasz esetén az EBESZ segítségével lehet a másik országgal tárgyalni. Kérés esetén az EBESZ sürgősségi találkozót is elrendelhet.³⁷¹ A találkozó helyszíne a két állam megegyezésén múlik, de ha nem tudnak megegyezni, akkor a találkozót a Konfliktusmegelőző Központban tartják meg.

Mint az ismeretes, az EBEÉ-időkből a Konfliktusmegelőző Központ feladata a konfliktusok kockázatának csökkentése és az EBEÉ intézményei munkájának a segítése volt. Ma ez az intézmény Korai Figyelmeztető Központként működik, és segíti a tárgyalásokat, a közvetítést az érintett részt vevő államokban működő EBESZ helyszíni műveletek és a döntést hozó szervek között, valamint a regionális együttműködési

³⁶⁶ REMEK: *Az EBESZ II.* I. m. 159–160. o.

³⁶⁷ OSCE: EVENTS, Serbia and Montenegro suspended as a participating State. <https://www.osce.org/node/58332> (A letöltés ideje: 2019. november 30.)

³⁶⁸ A mechanizmusok angol nyelvű leírását lásd a 16. számú függelékben.

³⁶⁹ A kiválasztott mechanizmusok a szerző választását tükrözik.

³⁷⁰ OSCE: VIENNA DOCUMENT 2011, i. m. The Vienna Mechanism on Unusual Military Activities (144.3), 45. oldal: The Vienna „mechanism for consultation and co-operation as regards unusual military activities” was established in november 1990 as part of series of new confidence- and security building measures within the CSCE process.”

³⁷¹ Jonathan COHEN: *Conflict Prevention in the OSCE – An Assessment of Capacities.* Den Haag, Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'. 1999. 39. o. https://www.clingendael.org/sites/default/files/2016-02/20000900_cli_study9.pdf (A letöltés ideje: 2019. augusztus 09.)

kezdeményezéseket. Segíti továbbá a Biztonsági Együttműködési Fórumot is.³⁷² A bécsi mechanizmus többször volt „használatban” az idők folyamán (legaktívabb időszak 1989–1992 közé tehető),³⁷³ például éppen a délszláv konfliktus idején a Magyar Köztársaság Olaszországgal és Ausztriával együtt kért magyarázatot a gyakori légtér-sértések miatt, vagy Ausztria a törökországi kurdok miatt járt el ugyanígy.³⁷⁴

1991: A berlini mechanizmust³⁷⁵ kell alkalmazni, amennyiben egy állam vélelmezi, hogy egy másik államban vészhelyzet van kialakulóban. Ilyen helyzetnek minősül, ha például a helsinki alapelvek egyikét sérti meg valaki, vagy a békét, a biztonságot komolyan veszélyezteti. Ez esetben információt lehet kérni a másik államtól, és ha megkapta, rögtön meg kell osztania a kérdését és a kapott választ is a többi állammal. Ha a kérdés megválaszolatlan maradt, akkor rendkívüli ülés összehívására van lehetőség akkor, ha a vészhelyzetet észlelő állam tizenkét másik állam támogatását bírja.³⁷⁶ Itt is van lehetőség a sürgősségi találkozóra.

Az Állandó Tanács létrejötte után azonban okafogyottá vált ennek a mechanizmusnak a működtetése, mert az Állandó Tanács hetente tartott ülésein felmerülő sürgős, biztonsági kérdéseket meg tudták vitatni, s ha szükséges lett volna, rendkívüli ülést is összehívhattak volna.³⁷⁷

1991: A moszkvai mechanizmus³⁷⁸ alapvetően kiegészíti és erősíti a bécsi mechanizmust. Röviden arról van szó, hogy az információcsere és a kétoldalú találkozók lebonyolítása után a kezdeményező fél kérheti a másik felet egy szakértői misszió fogadására. Elutasítás esetén a kezdeményező fél öt másik országgal együtt „jelentést adó látogatást” kérhet. A végleges forma kialakítása eddig már háromlépcsős módosításon esett át. A módosításoknak van azonban egy közös vonásuk: ez a mechanizmus (kérdés, észrevétel, információ kérése esetén) a humán területet érinti.

A moszkvai mechanizmus utolsó módosítása végeredményképpen az időkorlátokat tette feszezebbé (a probléma bejelentésétől számított tíz napon belül az illetékes államnak választ kell kapnia, illetve a kétoldalú megbeszélésre a kezdeményezéstől számítva két héten belül kell sort keríteni). Továbbá szakértői misszió elindítására is lehetőség van.³⁷⁹ Példaként említhető Bosznia-Hercegovina és Horvátország, ahová az EBEÉ 1992-ben adatgyűjtő missziót küldött. A moszkvai mechanizmust ötször alkalmazták.

³⁷² OSCE: The Secretariat Conflict Prevention Centre – Survey of OSCE Field Operations. <https://www.osce.org/secretariat/74783?download=true> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 30.)

³⁷³ Példákat lásd OSCE MECHANISM AND PROCEDURES. 2–3. o. http://www.mvcp.hr/custompages/static/hrv/files/071212_oess_pregled.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

³⁷⁴ ILISICS Zoltán: *Válságkezelés az ezredfordulón. Magyarország részvétele katonai békétámogató műveletekben.* PhD-értekezés, Corvinus Egyetem, Budapest, 2004, 24. o.

³⁷⁵ The Berlin Emergency Mechanism.

³⁷⁶ *First Meeting of the Council (1991).* Summary of Conclusions Statement on the Situation in Yugoslavia. Berlin. CSCE C1991. 5–6. o.

³⁷⁷ COHEN (1999): i. m. 40. o.

³⁷⁸ The Moscow Mechanism.

³⁷⁹ OSCE: *DOCUMENT OF THE MOSCOW MEETING OF THE CONFERENCE ON THE HUMAN DIMENSION OF THE CSCE* 1991, 33. oldal, 7. pont. <https://www.osce.org/odihr/elections/14310?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

1991: A La Valetta-i³⁸⁰ egy békéltető mechanizmus, amelynek keretén belül bármely részt vevő állam felkérhet egy harmadik részt vevő államot arra, hogy vegyen részt a két fél vitás kérdésének rendezésében.³⁸¹ Az EBESZ történetében ez volt az első olyan hivatalos eljárási forma, amely a viták békés rendezésére fókuszált. Nevezetesen, amennyiben két részt vevő állam között vita merült fel, akkor azt késedelem nélkül közvetlen konzultáció és tárgyalás útján igyekeztek rendezni. A lényeg az volt, hogy a probléma korai szakaszában induljon el a párbeszéd, s ha az nem vezet eredményre, akkor jöhet a harmadik fél bevonása. Lényeges elem, hogy ha a közvetítéssel sem oldódik meg a probléma, a vitában álló feleknek akkor is végig törekedniük kell a békés megoldásokra.³⁸² Eddig még ez a mechanizmus sem került alkalmazásra.

Összességében azt mondhatjuk, hogy a különböző viták békés rendezésére használt mechanizmusok használható eszközök a felek közötti béke és stabilitás fenntartására, de erőtlenekek, mert jogilag nem kötelezőek. A bizalomerősítésre azonban kiváló eljárás mód, ugyanis a megoldásra tett javaslatok elfogadása, betartása a felek belátására van bízva, jogilag nem kötelező.³⁸³ Az a tény, hogy a mechanizmusok a gyakorlatban nem bizonyultak különösebben hatékonynak, nem csökkentheti az általuk kezelt problémák fontosságát. A mechanizmusok egyfajta figyelmeztető funkciót is ellátnak abban az értelemben, hogy meglétük arra ösztönözheti az államokat, hogy vitáikat politikai síkon rendezzék egymással. Ezen eszközök jelentősége abban áll, hogy Vancouvertől Vlagyivosztokig a különböző államok képesek voltak elérni nézeteltéréseik kezelésére egy közös minimumszabályozást. Ebben az értelemben ezeknek a „szerény” eszközöknek bizalomerősítő hatásuk van.³⁸⁴

Meg kell jegyezni, hogy az EBESZ biztonságerősítő tevékenységét még hatékonyabbá és főleg kézzelfoghatóbbá teszi az ENSZ Alapokmányában foglalt lehetőség, azaz a nemzetközi szereplők közötti mélyebb együttműködésre ösztönzés. A kilencvenes évek végéig bevett gyakorlatnak számított, hogy a helyi viták békés rendezésében a legtöbb erőfeszítés elsősorban a „reakció kultúrájára” összpontosított (békefenntartás, békeépítés, rehabilitáció), nem pedig a „megelőzés kultúrájára” (korai figyelmeztetés, korai fellépés). Az EBESZ törekvése ma egyértelműen az utóbbi, de tény, hogy már az EBEE idején is megjelent a konfliktusok megelőzésének a szándéka.

³⁸⁰ La Valetta Mechanism.

³⁸¹ Itt érdemes megemlíteni, mert nem közismert mechanizmus például a „kockázatcsökkentés mechanizmusa”, és a „látogatók önkéntes fogadása” (ez utóbbi mechanizmus például soha nem volt aktív). Részletek: OSCE MECHANISM AND PROCEDURES. 1–14. o. http://www.mvpep.hr/custompages/static/hrv/files/071212_oess_pregled.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

³⁸² OSCE: REPORT OF THE CSCE MEETING OF EXPERTS ON PEACEFUL SETTLEMENT OF DISPUTES, VALLETTA 1991, 3–5. o. <https://www.osce.org/secretariat/30115?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

³⁸³ COHEN 1999, i. m. 49. o.

³⁸⁴ COHEN: i. m. 50. o.

4.2. Az EBESZ és az európai biztonsági struktúra

Az EBESZ-nek 57 részt vevő állama és 11 partnerállama van.³⁸⁵

A részt vevő államok³⁸⁶ körében (földrajzi kiterjedés: Európa, Közép-Ázsia és Észak-Amerika) az utolsó csatlakozó Mongólia volt, 2012-ben.³⁸⁷ Lakosság szempontjából ez több mint egymilliárd embert jelent.³⁸⁸ Emellett a szervezet 10 országgal van kapcsolatban a Földközi-tenger térségéből és Ázsiából, valamint 2009 óta Ausztráliával. A földközi-térségbeli partnerállamok: Algéria, Egyiptom, Izrael, Jordánia, Marokkó és Tunézia, az ázsiai partnerek pedig: Japán, Dél-Korea, Thaiföld és Afganisztán.³⁸⁹

Az EU minden tagja az EBESZ részt vevő állama, de az EBESZ államainak csak egy része NATO-tagállam is. Ki kell emelni, hogy az EBESZ önálló katonai békefenntartó képességeinek kiépítése nem valósult meg. A szervezet „csak eseti elbírálás és konszenzus alapján vállalhat békefenntartói feladatot”.³⁹⁰

Az EBESZ a kilencvenes évekre átalakult: lazább csoportosulásból intézményesült szervezetté vált. Két fontos szervezeti karakterjegyet azonban megőrzött a hidegháborús időszakból, amelyeknek a konfliktusmegelőzés, bizalomerősítés területén mind a mai napig meghatározó a szerepük. Az egyik létrejöttének a célja, ugyanis a szervezet a párbeszéd ösztönzésére született. A másik jellemző a részt vevő államok konszenzusos döntéshozatala, amely ugyan megnehezíti a döntést, de határozottan növeli az államok felelősségérzetét.

Összességében a szervezet a konfliktusok kialakulásának megakadályozására és a meglévő konfliktusok mielőbbi, tartós politikai rendezésének megkönnyítésére törekszik. Gyakorlati tapasztalataival nagy segítséget jelent a konfliktus utáni rehabilitációban is.

Az EBESZ létrejötté óta az úgynevezett szervezeten belüli „mélyítő” folyamaton keresztül, továbbá a válságkezelés változatos gyakorlati megoldásaival járult/járu l hozzá a válságkezeléshez. Teszi ezt azért, mert a biztonságot átfogó módon értelmezi, és főleg kezeli. Ez jól látszott³⁹¹ a három klasszikus, illetve a negyedik, „területeket átfelölő” terület feladatait összefogó munkájának egységes kezeléséből.

Az EBESZ jogelődjének (EBEÉ) hidegháborús években játszott szerepe akkoriban újszerű volt, miközben a regionális biztonság területén való szereplését sokszor másodlagosnak értékelték. A részt vevő államok egyenlők voltak, konszenzussal döntöttek, így mindenképpen hatást gyakoroltak az európai biztonsági struktúrára, alakították azt.

³⁸⁵ What is the OSCE? Adatok.

³⁸⁶ Az országok listáját lásd a 13. számú függelékben.

³⁸⁷ OSCE Stories: Mongolia joins the OSCE. <https://www.osce.org/cio/106302> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

³⁸⁸ *The Austrian Chairmanship in 2017*. <https://www.bmeia.gv.at/en/european-foreign-policy/security-policy/the-austrian-chairmanship-in-2017/> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

³⁸⁹ Az EBESZ részt vevő államait lásd a 13. számú függelékben.

³⁹⁰ A NATO-tagállamok erőfeszítéseinek megfelelően dönt el a békefenntartás kérdése, és ezzel az EBESZ önálló katonai békefenntartó képességének létrehozása lekerült a napirendről. Lásd MÉSZÁROS 2000, i. m. 3. o.

³⁹¹ Lásd a 2. számú fejezetet.

 <p>Kooperatív Biztonság</p> <p>EBESZ 57</p> <p>OSCE (nem EU és NATO)</p> <p>Andorra Azerbajdzsán Bosznia-Hercegovina Fehéroroszország Grúzia Kazahsztán Kirgizisztán Lichtenstein Macedónia Moldova Monaco Mongólia Oroszország Örményország San Marino Svájc Szerbia Tádzsikisztán Türkmenisztán Ukrajna</p>	 <p>Kollektív Védelem</p> <p>NATO 30</p> <p>NATO – OSCE (nem EU)</p> <p>Albánia Egyesült Államok Izland Kanada Montenegró Norvégia Törökország Észak-Macedónia</p>	<p>EU és NATO közös</p> <p>Belgium Bulgária Cseh Köztársaság Dánia Észtország Franciaország Görögország Hollandia Horvátország Lengyelország Lettország Litvánia Luxemburg Magyarország Németország Olaszország Portugália Románia Spanyolország Szlovákia Szlovénia</p>	 <p>EU 27</p> <p>EU – OSCE (nem NATO)</p> <p>Ausztria Ciprus Finnország Írország Málta Svédország</p>	 <p>Kollektív Biztonság</p> <p>ENSZ 193</p>
--	--	---	--	--

9. ábra A nemzetközi szervezetek tagsága³⁹²

A hidegháború után azonban az EBESZ az ENSZ, a NATO, az Európa Tanács és az EU mellett ténylegesen másodlagos szereplőnek tűnt. Az igazi intézményi változás és a nemzetközi szervezetek közötti megerősödése a jugoszláv válság során vált módfelett „egyénivé”, és az azt követő időszak alatt is jól látható maradt. Például a nyugat-balkáni válságok kezelése és utókezelése során kiténtek az EBESZ demokráciatámogató tevékenységének jellemzői.³⁹³ A szervezetben való részvétel azonban nem volt mindig elég ahhoz, hogy az EBESZ kellő erejű súlyt képviseljen, illetve befolyást gyakoroljon a támogatott ország demokratikus átalakulására, fejlődésére.

³⁹² Sajat szerkesztés. Az adatgyűjtés lezárásának időpontja: 2020. szeptember 30.

³⁹³ Ugyanakkor a szervezet konszenzusos döntéshozatala természetesen nehézségeket is okoz, ugyanis a tagok között fennálló érdekellentét olykor meggátolja az egyetértést. Ez működésbeli patthelyzetet okoz, a válsághelyzet megoldatlanságát (például az orosz–grúz konfliktus idején 2008-ban), ebből adódóan a szervezet a feleslegesség látszatát keltheti.

Miközben más nemzetközi szervezetek számára „az EBESZ »kapuőr« funkciója tényleges súlyt, támogatást jelentett. Az EU és a NATO támaszkodott az EBESZ véleményére, például éppen a tagságra törekvő államok demokratikus fejlődésének (kisebbségi jogok, médiaszabadság stb.) megítélésekor.”³⁹⁴

4.3. Az EBESZ szerepe a biztonság megteremtésében

Az 1990-es évek változásai szükségessé tették az EBESZ részéről is helyszíni műveletek, missziók indítását. Hivatalosan 1992-ben, a helsinki csúcstalálkozó alkalmával fogalmazták meg a felállítható missziók feladatait (például adatgyűjtő, tényfeltáró, békefenntartó) és típusait (rövid távú adatgyűjtő tevékenység, hosszú távú békefenntartás ellenőrző feladattal).³⁹⁵

Az EBESZ válságkezelési profiljába vágó feladatok a korai riasztás, a konfliktusok megelőzése, a válságkezelés és a konfliktus utáni békeépítés, melyeket együtt a szakirodalom „konfliktusciklusnak” nevez.³⁹⁶ Ezek megvalósítása helyszíni műveletek hálózatán keresztül és a Konfliktusmegelőző Központ már említett közreműködésével történik. A válságkezelés az Állandó Tanács mellett a Biztonsági Együttműködési Fórum felelősségi területe is. Ez utóbbi szerv legfontosabb feladatai között vannak a fegyverzet-ellenőrzésről, -leszerelésről szóló rendszeres konzultációk, beleértve a bizalom- és biztonságerősítő intézkedések végrehajtásában nyújtott segítséget, amelyhez elengedhetetlen feltétel a részt vevő államok közötti katonai információk cseréjének szabályozása, illetve kölcsönös ellenőrzése.

Az EBESZ már említett sajátosságát jelentik, illetve egyediségét hangsúlyozzák a különböző munkát végző kihelyezett missziók, helyszíni műveletek. A jelenlegi missziók több térségben folynak (lásd a 10. ábrát).³⁹⁷

The OSCE had the following field operations in 2019		
SOUTH-EASTERN EUROPE	EASTERN EUROPE	CENTRAL ASIA
<ul style="list-style-type: none"> – Presence in Albania – Mission to Bosnia and Herzegovina – Mission Kosovo – Mission to Montenegro – Mission to Serbia – Mission to Skopje 	<ul style="list-style-type: none"> – Mission to Moldova – Special Monitoring Mission to Ukraine – Project Co-ordinator in Ukraine – Observer Mission at the Russian Checkpoints Gukovo and Donetsk 	<ul style="list-style-type: none"> – Centre in Ashgabat – Programme Office in Bishkek – Programme Office in Dushanbe – Programme Office in Nur-Sultan – Project Co-ordinator in Uzbekistan

³⁹⁴ VINCZE Dalma: *Regionális nemzetközi szervezetek demokráciatámogatása a Nyugat-Balkánon*. Doktori értekezés. Corvinus Egyetem, Budapest, 2014, 13. o. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/882/1/Vincez_Dalma.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

³⁹⁵ További részletek: a missziók indításának feltételeiről is CSCE HELSINKI DOCUMENT 1992 THE CHALLENGES OF CHANGE (Conference for Security and Co-operation in Europe, 1992 SUMMIT), 13–14. o. <http://www.osce.org/mc/39530?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 12.)

³⁹⁶ OSCE SECRETARIAT

³⁹⁷ A missziókról részletes tájékoztatást lásd (2019. júniusi állapot) Survey of OSCE Field Operations. <https://www.osce.org/secretariat/74783?download=true> (A letöltés ideje: 2019. november 12.)

DÉLKELET-EURÓPA	KELET-EURÓPA	KÖZÉP-ÁZSIA
<ul style="list-style-type: none"> – Jelenlét Albániában – Misszió Bosznia-Hercegovinában – Misszió Koszovóban – Misszió Montenegróban – Misszió Szerbiában – Misszió Skopjében 	<ul style="list-style-type: none"> – Misszió Moldovában – Különleges megfigyelő misszió Ukrajnában – Projektkoordinátor Ukrajnában – Megfigyelő misszió a gukovói és doneycki orosz ellenőrző-áteresztő pontokon 	<ul style="list-style-type: none"> – Központ Aszgatban – Programiroda Biskekben – Programiroda Dusanbében – Programiroda Nur-Szultanban – Projektkoordinátor Üzbegisztánban

10. ábra Az EBESZ helyszíni műveletei 2019-ben³⁹⁸

Az EBESZ szervezeti struktúrája, kultúrája alkalmas azoknak a feladatoknak az ellátására, amely feladatokat a szervezet (lásd korábban EBESZ-fa) felvállalt. Ezt természetesen alátámasztja a tizenhat, folyamatban lévő misszió. A helyszíni művelet, misszió felállításához szükséges a fogadó állam beleegyezése, illetve a részt vevő államok konszenzusa. A megbízatást az Állandó Tanács határozza meg, a misszióvezetőt a soros elnök nevezi ki. A misszióvezetők mandátuma periodikusan meghosszabbítható. A missziókhoz a polgári vagy a katonai szakértőket a részt vevő államok delegálják.³⁹⁹ A missziók az adott válság bármelyik szakaszába bekapcsolódhatnak, így a preventív diplomáciától a válság utáni békeépítésig sokféle feladatot végeznek.

Az EBESZ feladatainak ellátására különböző eszközök állnak rendelkezésre: a ténymegállapító és jelentő missziók, a soros elnök személyes képviselője, az ad hoc munkacsoportok (amelyek eseti alapon „születnek”), a viták rendezésére szolgáló mechanizmusok, valamint a békefenntartó tevékenység is.⁴⁰⁰

A missziók nagyon eltérnek egymástól, mandátumban, méretben, feladatban és költségvetésben egyaránt.⁴⁰¹ Ez egyfajta rugalmasságot feltételez az EBESZ részéről, illetve a sok misszió adta tapasztalat egyedülálló lehetőséget ad az EBESZ-nek a válságok kezelésében.

Korábban már szó esett róla, hogy az Állandó Tanácsnak meghatározó szerepe van a missziók irányításában, de a misszió felállításának minden részlete elfogad-

³⁹⁸ OSCE: Annual Report 2019, 55. <https://www.osce.org/annual-report/2019?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)

³⁹⁹ OSCE NEWSROOM. *Military, civilian experts from OSCE states to stay in Ukraine until 20 March*. <http://www.osce.org/fsc/116486> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.) OSCE ODIHR. *Election Observation Handbook 2010*. <http://www.osce.org/odihr/elections/68439?download=true> (A letöltés ideje: 2017. október 21.)

⁴⁰⁰ OSVÁTH et al. 2002. OSVÁTH Szabolcs – OSVÁTH Krisztina – IMRE Lajos: Az EBESZ szerepe az európai biztonsági rendszerben, HM SVKH, Budapest, 2002, 26–29. o.

⁴⁰¹ Az EBESZ munkájának finanszírozása, illetve költségvetésének alakulása az éves jelentésekben (Annual Report) nyomon követhető. OSCE: Who we are: Funding and budget. <https://www.osce.org/who/86> (A letöltés ideje: 2019. december 15.) További fontos szempont az éves költségvetés részleteinek jobb megértéséhez a pénzügyi szabályozás ismerete is (OSCE Financial Regulations): <https://www.osce.org/files/f/documents/b/7/447835.pdf> (A letöltés ideje: 2019. december 15.)

ható kell hogy legyen a részt vevő államok számára is.⁴⁰² A fogadó államnak is aktívan részt kell venni a misszió mandátumának kidolgozásában, elkerülendő, hogy később a belügyeibe történő beavatkozásnak tekintse a cselekményt. Azaz „a (misszió) a fogadó kormányok által üdvözölt tevékenységnek kell lenni, s három területen kell az egyetértésük: a mandátumban, a költségvetésben és az egyetértési megállapodásban”.⁴⁰³

Az eljárási rend szerint az adott misszió vezetőjének személyére a részt vevő államok a soros elnök felkérésére javaslatot tesznek, s ezután konszenzusos döntés születik, majd ezt az Állandó Tanács döntése megerősíti.⁴⁰⁴ A misszióvezetők jelentései a korai előrejelzés elsődleges eszközei, illetve visszacsatolást is jelentenek a feladatok végrehajtásáról. A jelentések fontosak, részben nem nyilvánosak, és segítséget jelentenek az EBESZ politikai szerveinek összehangolásában, amelyek befolyásolhatják a megbízatás teljesítését.⁴⁰⁵

4.4. Összegzés

Az EBESZ és jogelődjének, az EBEÉ-nek meghatározó szerep jutott és jut ma is az európai biztonság megteremtésében. A különböző hagyományú, kultúrájú, identitású részt vevő államok első körben kidolgozták a bizalomerősítő intézkedések csomagját a konfliktusok megelőzése érdekében. Ezek legfontosabb jellemzője a közös eljárási elvek minimumának elfogadása. A következő lépés a biztonság felé a helyszíni műveletek indítása, jelenlét a feszültséggel terhelt régiókban. Az eredményes munkához persze elengedhetetlen a nemzetközi szervezetekkel történő együttműködés is (lásd a következő fejezetet).

Összességében az EBESZ helyszíni műveleteinek három jól körülírható előnye van a többi szervezet ilyen irányú tevékenységével szemben. Ezek: az inkluzivitás, a szakértelem és a gyors reakció. Ez egyúttal magyarázattal szolgál arra, hogy miért ez a szervezet a jó választás számos válsághelyzet megoldására.

⁴⁰² OSCE NETWORK. *The Future of OSCE Field Operations (Options) 2014*, 12. o. http://osce-network.net/file-OSCE-Network/documents/The_Future_of_OSCE_Field_Operations_Options_.pdf (A letöltés ideje: 2019. november 03.)

⁴⁰³ OSCE NETWORK 2014, i. m. 12. o.

⁴⁰⁴ COHEN 1999, i. m. 88. o.

⁴⁰⁵ COHEN 1999, i. m. 89. o.

5. EGYÜTTMŰKÖDÉS A NEMZETKÖZI ÉS AZ EURÓPAI BIZTONSÁGI SZERVEZETEKEL⁴⁰⁶

„A XX. század végén Európát rendkívül szilárd nemzetközi intézmények kötik össze: az Európai Unió, a NATO, [...] az Európa Tanács, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet és egyebek.”⁴⁰⁷

A fejezet elsősorban az EBESZ 2016–2018 közötti éves jelentései (Annual Reports) alapján készült.⁴⁰⁸ Az EBESZ és a négy nemzetközi szervezet (ENSZ, Európa Tanács, NATO, EU) együttműködésének bemutatása három évet ölel át, aminek két oka van. Az egyik ok, hogy ez így pontosan egy „trojka-időszak”, amely bizonyítja az EBESZ tevékenységének folyamatosságát, s a következő fejezet (soros elnökségek a gyakorlatban) előzményének is tekinthető. A másik ok pedig technikai jellegű, az időszzerűség, az aktualitás elvárásának történő megfelelés.⁴⁰⁹

5.1. EBESZ–Egyesült Nemzetek Szervezete

2016. ÉV

Az EBESZ–ENSZ partnerségét a korábbi évekhez képest 2016-ban tovább erősítették. Az együttműködés olyan prioritási területeken összpontosult, mint a békefenntartás és a békeépítés, a leszerelés és a transznacionális fenyegetések kezelése, a tolerancia és a megkülönböztetésmentesség,⁴¹⁰ valamint a béke és a biztonság.

⁴⁰⁶ A téma közös forráshelye: OSCE: Resources. Documents. OSCE Annual Reports The OSCE Annual Report provides an overview of the Organization's activities in its field operations and institutions, and co-operation with other organizations. <https://www.osce.org/annual-reports> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

⁴⁰⁷ HUNTINGTON 1999, i. m. 366. o.

⁴⁰⁸ Ez a fejezet az EBESZ 2016–2018. évi jelentéseire épül. A későbbi felhasználásnál tehát figyelembe kell venni, hogy a szövegben szereplő események, adatok, nevek e három esztendőre vonatkoznak. A szöveg a szerző fordítása, kiegészítve a Szabó László örmagy által fordított részletek jóváhagyott felhasználásával.

⁴⁰⁹ A könyvhöz kapcsolódó kutatómunka még a 2019-es esztendő vége előtt lezárult, tehát a szlovák soros elnökség ideje még javában tartott. Folyamatban lévő tevékenység értékelése pedig majdnem vakmerőség, de legalább is bátor dolog lett volna, mert „tudod-e azt, hogy mi lesz holnap?” Az idézett kérdés forrása: Fjodor Mihajlovics DOSZTOJEVSKIJ: *A Karamazov testvérek* I. Ford.: MAKAI Imre, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1982, 370. o.

⁴¹⁰ A könyvben szétválasztottam az EBESZ és a nemzetközi szervezetek bemutatását, de a valóságban ezek a szervezetek a közös értékek, a közös érdekek, a tagság közös metszete okán nem választhatók szét. Ezért fordulhat elő az, hogy a szerző saját választását tükröző EBESZ-szempontról egy másik szervezetről ugyanolyan prioritást élvez, mint az EBESZ-nél, ezért az olvasónak hiányérzete támadhat. Egy ilyen közös érték, közös szempont például a megkülönböztetésmentesség, amely más szervezeteknél is mérvadó jellemző: az Európa Tanács Emberi jogok európai egyezményében vagy az Európai Unió megkülönböztetéséről szóló

Az EBESZ főtitkárának kezdeményezésére az ENSZ Titkársága létrehozta a békével és biztonsággal foglalkozó összekötő hivatalt Bécsben, amely várhatóan javítja az intézményi párbeszédet a két szervezet titkársága között.

A főtitkár továbbra is képviselte az EBESZ-t, és aktívan részt vett számos ENSZ-eseményen. Ezek között kiemelkedő jelentőségű volt az ENSZ főtitkára által összehívott Nemzetközi Humanitárius Csúcstalálkozó (World Humanitarian Summit) 2016. május 23–24-én, Isztambulban.⁴¹¹ A csúcstalálkozó igazi különlegessége az, hogy az első ilyen szintű és szervezésű összejövetel volt humanitárius témakörben a multilaterális tárgyalások eddigi történetében. A csúcstalálkozó időszerezéséhez nem fért kétség, mert 2016-ban a humanitárius válságok száma nőtt, bizonyos régiókban a helyzet súlyosbodott, s főleg elhúzódó válságok alakultak ki. Mindemellett a nehézségeket növelte, hogy a segélyek fedezetére szolgáló források korlátozott módon álltak rendelkezésre.⁴¹²

A csúcstalálkozók következtetései (a diplomácia fokozott előtérbe helyezése, erősítése, a konfliktusok megelőzése, kezelése, a humanitárius tevékenység összehangolása különböző fejlesztési és békeépítési feladatokkal) teljes összhangban voltak (vannak) az EBESZ szervezetének célkitűzéseivel.

A csúcstalálkozóan⁴¹³ Lamberto Zannier – akkori – főtitkár ki is emelte a regionális szervezetek, mint például az EBESZ kulcsfontosságú szerepét a konfliktusok megelőzésében és kezelésében, valamint a migrációs kérdés kezelésében.

2016-ban további eredmény az együttműködésben, hogy operatív szinten az EBESZ és az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala (United Nations Office on Drugs and Crime, UNODS) közötti együttműködés további két évre sikeresen megújult, és folytatódott az ENSZ szervezeteivel fennálló együttműködési megállapodások végrehajtása több területen is, például az ENSZ Fejlesztési Programja (United Nations Development Programme, UNDP), az ENSZ Leszerelési Ügyek Hivatala (United Nations Office of Disarmament Affairs, UNODA) és az ENSZ menekültügyi főbiztosa, (United Nations High Commissioner for Refugees, UNHCR) esetében.⁴¹⁴

irányelveiben, az ENSZ emberi jogi szerződéseiben. Nem lehet tehát teljes körű a bemutatás, mert az adott időszak éves jelentése is csak az abban az évben történtek számbavételével foglalkozik.

⁴¹¹ A csúcstalálkozó részleteiről lásd Magyar ENSZ Társaság (MENSZT): Nemzetközi Humanitárius Csúcstalálkozó. <http://www.menszt.hu/hu/hirek/nemzetkozi-humanitarius-csucstalalkozo> (A letöltés ideje: 2020. május 01.)

⁴¹² Magyarország, Európai Unió, Brüsszsel: Uniós cél a humanitárius intézményrendszer hatékonyabbá tétele. <https://eu-brusszel.mfa.gov.hu/aut/news/unios-cel-a-humanitarius-intezmenyrendszer-hatekonyabba-tetele> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

⁴¹³ A csúcstalálkozó horderejéről a létszámadatokat is beszédesek: „mintegy 9000 fő vett részt 173 országból, köztük 55 állam- és kormányfő, a magánszektor mintegy 350, a civil társadalom és a nem kormányzati szervezetek több mint kétezer képviselője”. Ugyanakkor Ban ki Moon nem volt maradéktalanul elégedett, mert „a G7 országoknak csak egy képviselője, Angela Merker (német kormányfő) ment el. Megjegyezte, hogy az elmúlt években a Biztonsági Tanács öt állandó tagja közötti megosztottság akadályozta a haladást nemcsak a háború és béke kritikus kérdéseiben, hanem a humanitárius ügyekben is”. MENSZT i. m.

⁴¹⁴ OSCE: Annual Report 2016, 99. o. <https://www.osce.org/annual-report/2016?download=true> (A letöltés ideje: 2019. november 30.)

A két szervezet partnerségi viszonyában további előrelépés volt, többek között, a konfliktusmegelőzés és a konfliktusmegoldás, a békefenntartás és a béketeremtés, a leszerelés, a transznacionális fenyegetések, a migráció és a nők, a béke és a biztonság területét érintő kérdésekben. Ez utóbbi terület kivételes fontosságú. Kiindulópontja az, hogy az ENSZ Biztonsági Tanácsa elismerte a nők szerepét a béke és biztonság kérdéséről szóló 1325. számú határozatával, mely szerint a nők szempontjainak figyelembevétele a vonatkozó döntéshozatal során erősíti a fenntartható béke kialakítását.⁴¹⁵ A határozat részletesen kitér a nők helyzetére a fegyveres konfliktusok során, és felhívja a figyelmet a nők részvételére a konfliktusmegoldásra irányuló döntéshozatal és békeépítés minden szintjén.⁴¹⁶

A bécsi központú ENSZ Béke és Biztonság Kapcsolattartó Hivatalával (UN Liaison Office for Peace and Security) való együttműködés, valamint a Bécsben tartott éves megbeszélések hozzájárultak a szervezetek közötti kooperáció és intézményi párbeszéd további erősödéséhez.

2017. ÉV

A jó munkakapcsolat a 2017-es esztendőben is töretlen maradt. Az EBESZ főtitkára 2017 szeptemberében részt vett az ENSZ közgyűlésén, ahol megerősítette az EBESZ ENSZ-szel való együttműködési szándékát. A főtitkár több ENSZ-rendezvényen is képviselte az EBESZ-t. Például az ENSZ Biztonsági Tanácsának 2017. február 19-én tartott New York-i ülésére az EBESZ főtitkára javasolta az *Európa konfliktusai* című témát. Továbbá az EBESZ Titkársága és az ENSZ területi támogatási részlege között egyetértési megállapodás született, amely a két szervezet közötti tevékenységet operatív szintre emelte.⁴¹⁷

2018. ÉV

2018-ban is folytatódott ez a fajta munka. A két szervezet közötti tartós partnerség számos olyan stratégiai területen fejlődött ki, amelyek kritikus jelentőséggel bírnak az EBESZ-régió béke és biztonsága szempontjából. Az EBESZ új főtitkára, Thomas

⁴¹⁵ Az ENSZ 1325. számú határozata más nemzetközi szervezeteket is reagálásra és főleg cselekvésre ösztökélt, vagy a kezdeményezések felgyorsítására. Így történt ez az Európai Unió esetében is. Olyan fórum létrehozását javasolta, amely fórum az ENSZ BT 1325. számú határozatának regionális szintű kivitelezésének a felgyorsítását jelenti. A fórum lehetőséget teremt a nemzetközi szervezetek számára tapasztalataik megosztására, továbbá ösztönzőleg hat az innovációra a gyakorlati szakemberek körében. Ez megteremti annak lehetőségét, hogy a szakpolitika valóban gyakorlati ismereteken, tapasztalatokon alapuljon, amely alapvető lesz a nőkre, a békére a biztonságra ható stratégiák kimunkálásában és a megvalósítás szempontjából is. Ebben az EBESZ-re is számíthatnak. Az Európai Unió Tanácsa: Brüsszel, 2018. december 10. A nők, a béke és a biztonság. 15086/18. 54. o.

⁴¹⁶ UN, Information Service: Béke és biztonság <http://www.unis.unvienna.org/unis/hu/topics/peace-and-security.html> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

⁴¹⁷ OSCE: Annual Report 2017, 93–94. o. <https://www.osce.org/annual-report/2017?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

Greminger képviselte az EBESZ-t számos magas szintű ENSZ-rendezvényen, ideértve az ENSZ-közgyűlésnek a békeépítésről és a békefenntartásról szóló ülését, az ENSZ főtitkáranak a regionális és más szervezetek vezetőivel folytatott interaktív párbeszédét, és az ENSZ-közgyűlés 73. ülészakájának általános vitáját.

Az EBESZ főtitkára képviseli saját szervezete álláspontját az ENSZ békével és biztonsággal kapcsolatos megbeszélésein, továbbá támogatja az ENSZ békeprogramját. A két szervezet között az EBESZ-főtitkár által is aláírt többféle egyetértési megállapodás született például az ENSZ fejlesztési programja, a nők vagy a szervezett bűnözés témakörét illetően.⁴¹⁸ Ezek a megállapodások megerősítik az EBESZ titkárságának azon képességét, hogy a megállapodásokban foglaltak végrehajtását segítve, egyidejűleg a részt vevő államok számára biztosítsa az ENSZ-család szervezeteivel más területen való együttműködésüket is.

5.2. EBESZ–Európa Tanács

2016. ÉV

A 2016-os év az EBESZ és az Európa Tanács további jó munkakapcsolatát hozta. A két szervezet közötti együttműködés folyamatosan fejlődött, négy témában különösképpen: a tolerancia és a megkülönböztetésmentesség elve, a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogainak védelme, a terrorizmus és az emberkereskedelem elleni küzdelem kérdéskörökben. Ennek keretében az Európa Tanács és az EBESZ koordinációs csoportjának kétévenkénti ülése jó alkalmat nyújtott a kölcsönös érdeklődésre számot tartó kérdések széles körű és együttes megvizsgálására. A koordinációs csoport a kezdeményezések szinergiájának megerősítését szorgalmazta, ugyanis mindkét szervezet a menekültek és a bevándorlók kérdésének középtávú és hosszú távú kezelését tekintette prioritásnak.

Szoros és rendszeres szakértői szintű („expert-to-expert”) kapcsolatokat alakítottak ki számos területen. Ez a munka magában foglalja: az emberi jogokat és a demokratizálás előmozdítását, a jogalkotási reformot, a választások megfigyelését, a média szabadságát, a nemek közötti egyenlőség kérdését, illetve a pénzmosás elleni politikát és más közös érdekű kérdéseket.⁴¹⁹ A közös munka eredményes volt. Ennek láthatóságát a politikai kapcsolatok intenzívebbé válása mutatja, a már jól bevált gyakorlat folytatása révén.

⁴¹⁸ OSCE: Annual Report 2018, 91. o. <https://www.osce.org/annual-report/2018?download=true> (A letöltés ideje: 2019. november 30.)

⁴¹⁹ OSCE: Annual Report 2016, 99. o. <https://www.osce.org/annual-report/2016?download=true> (A letöltés ideje: 2019. november 30.)

2017. ÉV

2017-ben a két szervezet együttműködése töretlennek bizonyult. Különösen a 2016-ban már említett négy témában (lásd az előző évet). A két szervezet koordinációs csoportjának évenkénti két ülésén a felek a közös érdekeken nyugvó kérdésekre közösen keresték a válaszokat.

A koordinációs csoport támogatta a két szervezet közötti magas szintű találkozókát és a közös munkát, továbbá ösztönözte a tartós, jövőbeli együttműködést. Ennek érdekében információt cseréltek, hogy a terrorizmus elleni fellépéshez kapcsolódó szervezeti komparatív előnyeiket teljes mértékben ki tudják használni. Emellett az EBESZ ösztönözte a két szervezet közötti együttműködést a kisebbségi kérdések kezelésében is, különösen a különböző társadalmi csoportok integrációjának vonatkozásában.

2018. ÉV

Kijelenthető, hogy a két szervezet politikai kapcsolatai intenzívebbé váltak az EBESZ-elnökségek speciális tájékoztatására épülő gyakorlatának köszönhetően.⁴²⁰

Az EBESZ és az Európa Tanács közötti együttműködés 2018-ban tovább fejlődött a már korábban (lásd 2016-ban) elfogadott négy témában.

Az Európa Tanács és az EBESZ Koordinációs Csoportjának 2018-ban tartott két ülése hatékony lehetőséget biztosított a közös érdeklődésre számot tartó kérdésekről való véleménycserére. A szakértők közötti rendszeres párbeszéd és a tevékenységek összehangolása továbbra is az EBESZ–ET együttműködésének az alapja.⁴²¹

A politikai kapcsolatok erősödését a találkozók gyakorisága is segítette (a bevált aktuális elnökségi, a főtítkári találkozók, vagy az ENSZ-közgyűlés alkalmával történt megbeszélések).⁴²²

5.3. EBESZ–Európai Unió

2016. ÉV

2016-ban az Európai Unió intézményeivel folytatott párbeszédnek rendszeres tárgyát képezték az olyan kérdések, mint az Ukrajnában és környékén zajló válság, vagy a délkelet-európai politikai fejlemények. A korábbi évekhez hasonlóan, az EU Politikai és Biztonsági Bizottságának nagykövetei 2016. április 25-én Bécsben konzultációt folytattak a titkársággal, míg az Európai Bizottság Szomszédügyi és

⁴²⁰ OSCE: Annual Report 2017, i. m. 93. o.

⁴²¹ OSCE: Annual Report 2018, i. m. 91. o.

⁴²² OSCE: Annual Report 2018, i. m. 91.o.

Bővítési Tárgyalási Főigazgatóságával szeptemberben tartották az éves konzultációt. 2016. augusztus 30-án a főtítkár és Gernot Erler, a német EBESZ-elnökség különleges képviselője felszólalt az Európai Parlament Külügyi Bizottságában. A titkárság és az Európai Külügyi Szolgálat közötti éves szakmai megbeszélésre 2016. június 22-én került sor Brüsszelben. 2016 tavaszán egy új (összekötő) EBESZ-kapcsolat jött létre Brüsszelben, a Belga Királyság Külügyminisztériuma támogatásával, hogy megkönnyítsék az uniós intézményekkel való koordinációt és szinergiát teremtsenek.⁴²³

2017. ÉV

2017-ben az EBESZ Titkárságának és az EU-nak is a figyelme a konfliktusciklusra⁴²⁴ és a transznacionális fenyegetések elleni tevékenységre fókuszált. Ebből adódóan az EBESZ rendszeres párbeszédet folytatott az uniós intézményekkel. Földrajzi együttműködésük középpontjában a közép-ázsiai, valamint kelet- és délkelet-európai országokban történtek álltak.

A két szervezet között több magas szintű találkozóra került sor (például az 53. Münchener Biztonsági Konferencián vagy az ENSZ közgyűlésén). 2017. május 22-én pedig az EU Politikai és Biztonsági Bizottságának nagykövetei látogatást tettek a bécsi EBESZ-központban. Az EU képviselői találkoztak az EBESZ főtítkárával, és tájékoztatást kaptak a szervezet ukrain tevékenységéről az EBESZ megfigyelő missziójának vezetőjétől, illetve az EBESZ soros elnökének különmegbízottjától.

2017 őszén volt az első háromoldalú ENSZ–EU–EBESZ magas szintű megbeszélés. Ennek alapvetően azért volt jelentősége, mert a három szervezet közös műveleteiben a komplementaritás elve érvényesül, ehhez mindhárom résztvevőnek tisztában kell lennie a saját szerepével, kompetenciájával és erősségével.

2018. ÉV

2018. június 22-én az EBESZ és az EU kapcsolata jelentősen előrelépett egy levélváltásnak („exchange of letters”) köszönhetően, amely olyan együttműködési keret hozott létre a két szervezet között, amely többek között éves, magas szintű találkozót jelent az EBESZ végrehajtó struktúrái és az EU intézményei között. Az első találkozót 2018. december 12-én meg is tartották. Az ülésen a két szervezet képviselői megvitatták a konfliktusmegelőzéssel és a közvetítéssel kapcsolatos folyamatos együttműködés megerősítését, továbbá a terrorizmushoz vezető erőszakos szélsőséges

⁴²³ OSCE: Annual Report 2016, i. m. 99. o.

⁴²⁴ A konfliktusciklus jellegéről, dinamikájáról, kezeléséről lásd BALOGH Gábor: *Konfliktusmenedzsment*. 2013, 6–15. o. http://epa.oszk.hu/02000/02065/00005/pdf/EPA02065_gazdasagetika_2013_05_balogh%20gabor_%20konfliktusmenedzsment.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 25.) További részletek a könyv 4. fejezetében olvashatók.

magatartás megelőzését és leküzdését, a kézi- és könnyűfegyverek kereskedelmének szabályozását, a kibernetikus fenyegetések, a jogállamiság és a demokratikus intézmények, a választások támogatását, az ENSZ BT határozatát a nők szerepéről a béke és a biztonság fenntartásában, valamint az urán bányászata utáni környezeti hatások kérdését.

További konzultációk is bizonyították az együttműködés növekvő lendületét az EU és az EBESZ között. Nevezetesen, 2018. március 5-én az EBESZ főtítára találkozott Federica Mogherini külügyi és biztonságpolitikai főképviselelővel, aki egyúttal az Európai Bizottság alelnöke is, valamint az Európai Bizottság vezető képviselőivel. A munkakapcsolatok erősítését jelenti a Brüsszelben, vagy az EBESZ-missziók helyszínén folytatott közös munka (az EU misszióvezetőinek és az EBESZ helyszíni műveletek vezetőinek találkozói) Közép-Ázsiában és Délkelet-Európában.

További fontos esemény volt még a politikai kapcsolattartás erősítése érdekében az EU katonapolitikai kérdésekkel foglalkozó csoportjának⁴²⁵ 2018. július 24-i, valamint az EU Polgári Válságkezelő Bizottságának október 1-jei látogatása az EBESZ Titkárságán, valamint a Politikai és Biztonsági Bizottság nagyköveteinek szeptember 10-ei látogatása.⁴²⁶

Érdekes színfoltot jelentett a különböző szervezetek más belső szerveinek együttes tevékenysége is. Példának okáért az Európai Parlament együttműködött az EBESZ parlamenti közgyűlésével és az Európa Tanáccsal, különös tekintettel a választások megfigyelésében. Továbbá az Európai Parlament megfigyelőként jelen van az EBESZ parlamenti közgyűlésén. Az uniós Külügyi Bizottság szoros kapcsolatot tart fenn az EBESZ-szel és az Európa Tanáccsal, továbbá megbeszéléseket folytat az EBESZ és az Európa Tanács főtitkáraival. Az Európai Parlament Külügyi Bizottsága⁴²⁷ különösen az Európa Tanács Velencei Bizottságával és az EBESZ ODIHR-szel folytatott együttműködést a választások megfigyelése során. A jogalkotási ciklusban elfogadott jelentésekben az AFET Bizottság (lásd a lábjegyzetet) az Európa Tanáccsal és az EBESZ-szel folytatott együttműködés további erősítését szorgalmazta.

A különböző szervezetek közötti együttműködés nemcsak a kérdés fontosságát mutatja, hanem a megoldás bizonyosságát is sugallja.⁴²⁸

⁴²⁵ Az Európai Unió Tanácsának katonapolitikai kérdésekkel foglalkozó csoportja (PMG). <https://www.consilium.europa.eu/hu/council-eu/preparatory-bodies/politico-military-group/> (A letöltés ideje: 2020. május 01.)

⁴²⁶ OSCE: Annual Report 2018, i. m. 92. o.

⁴²⁷ European Parliament's Committee on Foreign Affairs, AFET.

⁴²⁸ AFET: Activity report 2014–2019, 10–11. o. <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/185500/AFET-Activity-Report-2014-2019.pdf> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

5.4. EBESZ–Észak-atlanti Szerződés Szervezete

2016. ÉV

Előjáróban azt mondhatjuk, hogy a két szervezet között, hasonlóan az előzőekhez, az együttműködés különböző szinteken és témaspecifikusan működik. Jelentős előrelépésnek nevezhető, hogy 2016 júniusában a NATO-főtitkár személyes képviselőt delegált az EBESZ-hez, amivel a két titkárság közötti kapcsolatot erősítette meg. 2016. november 10–11-én Bécsben tartották az éves EBESZ–NATO szakértői tárgyalást a közös érdeklődésre számot tartó kérdésekben. A NATO emellett részt vett a fegyverzet-ellenőrzés, beleértve a katonai bizalomerősítés, a kockázatsökkentés új-jáélesztését célzó, magas szintű biztonsági napok kerekasztal-rendezvényén, amelyet 2016. október 3-án Bécsben hívtak össze. A 2016-os esztendőben az EBESZ főtitkárának alkalmá volt több NATO-tisztviselővel egyeztetni az európai biztonságot érintő kulcsfontosságú kérdésekben.⁴²⁹

2017. ÉV

A NATO és az EBESZ közötti munka 2017-ben magas szintű látogatásokban és szakértői szintű kapcsolatokban öltött testet. Florian Raunig nagykövet, a 2017-es osztrák EBESZ-elnökség munkacsoportjának vezetője, a nagykövettel, Christian Stroh-val együtt (az osztrák elnökség különleges képviselője) 2017. február 22-én meglátogatta a NATO-központot, az Észak-atlanti Tanácsot. A látogatás során találkozott a Szövetség (akkori) főtitkárhelyettesével, Rose Gottemoellerrel.⁴³⁰

A magas szintű és folyamatos egyeztetések mellett, technikai szinten gyakoriak az informális videokonferenciák is. Mindemellett a NATO figyelemmel kíséri az EBESZ strukturált párbeszéd⁴³¹ („Structured Dialogue”) elnevezésű informális munkacsoportjának a tevékenységét is. A 2017-ben elindult strukturált párbeszéd a résztvevők egyhangú véleménye szerint hasznos kezdeményezés.

Alapvető a bizalomerősítés, amelyre nagy szüksége van a szervezetnek. 2017-ben még az osztrák elnökség prioritásai között is szerepelt (lásd a 6. fejezetet). A jelenlegi európai biztonsági helyzet szükségessé teszi a bizalom újbóli megteremtését és későbbi további erősítését akár az EBESZ részt vevő államai, akár a nemzetközi szervezetek között.

⁴²⁹ OSCE: Annual Report 2016, i. m. 99–100. o.

⁴³⁰ OSCE: Annual Report 2017, i. m. 93. o.

⁴³¹ A strukturált párbeszéd az EBESZ részt vevő államok külügyminiszterei által, a 2016-os hamburgi nyilatkozatban rögzített együttműködési forma. A nyilatkozat öt cselekvési irányát lásd REMEK Éva: A német EBESZ-elnökség értékelése. *Hadtudomány*, 27. évf., 2017 (e-szám), 12–13. o.

2018. ÉV

2018-ban a régóta fennálló hagyomány részeként az EBESZ soros elnök személyes képviselője, Vinicio Mati, az év elején felkereste az Észak-atlanti Tanácsot. A NATO főtitkárhelyettese, Rose Gottemoeller pedig az EBESZ számos eseményén vett részt az év során, beleértve az EBESZ 25. milánói miniszteri tanácsulását is.

Az EBESZ és a NATO munkatársainak éves megbeszélései 2018. december 18-án Bécsben kezdődtek. Ezeken olyan témákról volt szó, mint például a fegyverzet-ellenőrzés, beleértve a CSBM-ek jövőjét is Európában, a kiber/IKT-biztonságot, a terrorizmus elleni küzdelemet és a regionális kérdéseket. 2018-ban létrejött egy állandó NATO összekötő hivatal (képviselő) is az EBESZ és más nemzetközi szervezetek számára Bécsben.⁴³²

5.5. EBESZ–Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete

2016. ÉV

2016-ban ez a szervezet még az Éves Jelentés Egyéb Szervezetek címszó alatt volt nyilvántartva. Az EBESZ-főtitkár néhány regionális szervezet vezetőjével megállapodott abban, hogy együttesen erősítik a kapcsolatokat, és szinergiákat keresnek a biztonsági kihívások kezelésére. A főtitkár ezért találkozott a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetének (KBSZSZ, Collective Security Treaty Organization, CSTO)⁴³³ tisztviselőivel, hogy megvitassák azokat a biztonsági kérdéseket, amelyek mind a két felet érintik. Ezt követően kialakították azokat a módokat, amellyel a két szervezet közötti együttműködés fokozható. A CSTO képviselői részt vettek a bécsi Éves Biztonsági Felülvizsgálati Konferencián (Annual Security Review Conference, ASRC) és a hamburgi Miniszteri Tanács ülésén.

Nem tartozik szervesen az alfejezet témájához, csupán érdekes megnézni, hogy az egyéb szervezetek címszó alatt még milyen szervezeteket említettek meg, amelyekkel az EBESZ együttműködött: a Közép-európai Kezdeményezés (KEK, Central European Initiative, CEI) szervezetével, amelynek eredményeként közös projektek valósultak meg, vagy a Független Államok Közösségével. Fontos a Sanghaji Együttműködési Szervezettel (Sanghai Cooperation Initiative, SCI) folytatott kapcsolattartás is, amelynek célja a radikalizálódással szembeni fellépés és a terrorizmus elleni küzdelem kiterjesztése.⁴³⁴

⁴³² OSCE: Annual Report 2018, i. m. 92. o.

⁴³³ A Szovjetunió kilenc utódállamát tömörítő szervezet 2002-ben alakult, székhelye Minszk. További részletek: LIPUSZ Éva (2013): A Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete. *Hadtudomány*, 2013/1. (e-szám) 17. o. http://mhtt.eu/hadtudomany/2013/2013_elektronikus/2013_e_lipusz_eva.pdf (A letöltés ideje: 2020. május 15.)

⁴³⁴ OSCE: Annual Report 2016, i. m. 100. o.

2017. ÉV

A CSTO végül 2017-ben már önálló címszó alatt szerepelt az EBESZ-szel együttműködő nemzetközi szervezetek listáján. A 2017-es év során az EBESZ és a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetének főtitkárai számos találkozón vettek részt, s ezeket a találkozót használták fel arra, hogy a biztonsági kihívásokról egyeztessenek, szem előtt tartva a két szervezet együttműködésének fokozását.

Így például az EBESZ-főtitkár meglátogatta a CSTO-t Moszkvában, amíg a CSTO főtitkára részt vett az EBESZ bécsi Miniszteri Tanácsülésén; valamint az ENSZ közgyűlésén is folytatott tárgyalásokat, New Yorkban. A CSTO tisztviselői több EBESZ-rendezvényen vettek részt, hogy bemutassák a globális biztonsági kihívások kezelésének CSTO-elgondolásait, illetve elmondhassák nézeteiket azokról a biztonsági kérdésekről, amelyek a CSTO felelősségi területéhez tartoznak.

2018. ÉV

Egy 2018-as közös találkozón az EBESZ és a CSTO főtitkárai már a két szervezet aktuális prioritásai és strukturái ismeretében, fokozott együttműködés kialakítására törekedtek a kölcsönös megértés jegyében. Ezenkívül a CSTO Titkársága a 2018. évi EBESZ Éves Biztonsági Felülvizsgálati Konferencián megosztotta a saját tapasztalatait az illegális migráció elleni küzdelem terén.

Szakértői szinten is további találkozót tartottak. A CSTO képviseltette magát az EBESZ 25. Miniszteri Tanácsülésén Milánóban.⁴³⁵

5.6. EBESZ–egyéb szervezetek

2016. ÉV

A 2016-os esztendőről az előző részben már volt szó. Kiegészítésképpen azért idekiváncsokozik az a megjegyzés, hogy a 2016-os feladatok és az akkor ebbe a kategóriába tartozó szervezetek együttműködése gyakorlatilag semmit sem változott.

2017. ÉV

Az EBESZ főtitkára kétoldalú találkozókra vett részt különböző regionális szervezetek vezetőivel az együttműködés előmozdítása céljából, s nem utolsósorban a közös megoldások érdekében. Például a Közép-európai Kezdeményezés szervezetével való együttműködést tovább erősítette a KEK Adomány Alap létrehozása. Az EBESZ nem titkolt célja ezzel a támogatással a közös projektek társfinanszírozásának könnyítése.

⁴³⁵ OSCE: Annual Report 2018, i. m. 92. o.

Az EBESZ-titkárság támogatta a kölcsönös jó viszony fenntartását a Független Államok Közösségével és a Sanghaji Együtműködés Szervezetével is.

2018. ÉV

Az EBESZ-főtitkár kétoldalú tárgyalásai folytatódtak 2018-ban is. Több partner szervezettel találkozott, nevezetesen az ASEAN (Association of Southeast Asian Nations, Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége) főtitkárával, az Arab Liga (League of Arab States) és az Unió a Mediterrán Térségért (Union for the Mediterranean) képviselőjével, hogy szinergiákat és közös megközelítéseket alakítson ki a közös érdekek mentén a mindenkit érintő biztonsági kihívások okán. Ebben az összefüggésben az EBESZ Titkársága technikai egyetértési megállapodást írt alá az Unió a Mediterrán Térségért szervezetével. Az Arab Ligával pedig tapasztalatcsere-workshopot tartottak. Fontos megjegyezni az EBESZ felvetését, miszerint javasolta a „Hírszerzés alapú rendszetről” szóló útmutató⁴³⁶ arab nyelvű változatának elkészítését.⁴³⁷

5.7. Összegzés

Az EBESZ részéről a párbeszéd és a gyakorlatban folytatott együttműködés más nemzetközi és regionális szervezetekkel és intézményekkel minden naptári évben (a soros elnökségi idő alatt) végzett munka fontos eleme. A titkárság szintjén a szervezet rendszeres két- és többoldalú konzultációkat folytat a partnerekkel, a nemzetközi szervezetekkel. Mindemellett operatív szinten az EBESZ egyesítette erőit a nemzetközi partnerekkel. Teszi ezt annak érdekében, hogy az egyes szervezetek erősségeit, komparatív előnyeit mérlegelve, de a saját hatás- és jogkörü határait figyelembe véve kiegészítsék egymást az európai biztonság fenntartásában. S mi a titka a folyamatosan bővülő, mélyülő EBESZ és a nemzetközi szervezetek együttműködésének? A válasz a közös értékek (például demokrácia, emberi jogok védelme), a közös érdekek (a kollektív biztonság erősítése, a nemzetközi béke és biztonság fenntartásához való hozzájárulás) és a közös feladatok (konfliktusok megelőzése, válságok utáni rehabilitáció) egyezősége. A felsorolt szervezetek közötti átfedések nemcsak a közös értékek, közös érdekek és közös feladatok azonosságát jelentik, hanem egyben a közös megoldások bizonyosságát is sugallják.⁴³⁸ Azaz az EBESZ célja a nemzetközi szervezetekkel történő együttműködésben az európai biztonsági rendszer párbeszéd alapú kiszélesítése, megerősítése.

⁴³⁶ ILP OSCE: Guidebook, Intelligence-led Policing, 2017, 18. o. <https://www.osce.org/chairmanship/327476?download=true> (A letöltés ideje: 2020. május 01.)

⁴³⁷ OSCE: Annual report 2018, i. m. 93. o

⁴³⁸ AFET: Activity report 2014–2019, 10–11. o. <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/185500/AFET-Activity-Report-2014-2019.pdf> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

6. SOROS ELNÖKSÉG A GYAKORLATBAN (2016–2018)

„Új lendületet kell adnunk Helsink-i szellemének, mégpedig a leghitelesebb formában.”⁴³⁹

A fejezet három soros elnök éves munkájába enged bepillantást. Az elnökségi időszak bemutatása és értékelése csak az adott évre meghirdetett célkitűzéseket veszi alapul, s az azzal kapcsolatos főbb tevékenységekre fókuszál.⁴⁴⁰ Az ezt megelőző (2015), illetve az azt követő évnek (2019) csupán annyiban van relevanciája, amennyiben az éppen bemutatott elnökségi időszak leírásához valamiképpen kapcsolódik (történelmi, gazdasági, vagy más okokból áthúzódó eseményről van szó).

Ennek több oka van.

Az első ok, hogy a három egymást követő soros elnökség éppen egy trojkát alkot (ha a 2017-es esztendő-t tekintjük alapértelmezett évnek). A három évet magában foglaló trojka „intézmény” működése a 3. fejezet általános bemutatása után szerepel, itt az EBESZ tevékenységének láttatása a cél. Nevezetesen, megmutatni a mindennapok gyakorlatának egy szeletét, figyelembe véve ezen együttműködési forma helyzeti előnyét, a hosszan tartó konfliktusok folyamatos figyelését, az egy év alatt meg nem oldható feladatok további gondozását, és nemutolsó sorban, feltételezve a különböző elnökségek közötti harmonikus összmunkát. A lényeg az, hogy a mindenkori elnökség valóban érdemi munkát végezhesen. Nem szabad azonban elfeledkezni arról, hogy minden évben más EBESZ-ben részt vevő állam tölti be a soros elnöki tisztséget,⁴⁴¹ s minden ország a saját szemszögéből végzi elnökségi munkáját.

A választás második oka, hogy az említett esztendők nemzetközi történései (a migrációs válság és következményei, az ukrán válság⁴⁴² elhúzódása, esetleges befagyott konfliktussá válása⁴⁴³ és következményei, valamint az általános európai biztonsági rendben

⁴³⁹ Stephanie LIECHTENSTEIN: *Counting down to Milan: What can the Italian OSCE Chairmanship deliver?* <https://www.shrmonitor.org/italian-osce-chairmanship/> (A letöltés ideje: 2019. december 12.)

⁴⁴⁰ A 6. fejezetben az elnökségi időszakok bemutatása nem teljes körű, inkább figyelemfelkeltő, ismertető jellegű. A soros elnökségi célkitűzések általában hármasként jelennek meg. A könyv lapjain leírt értékelés tárgyát képező főbb szempontok nem jelennek semmilyen sorrendiséget más szempontokhoz képest, csupán a szerző választását tükrözik.

⁴⁴¹ 2020-ban Albánia, 2021-ben Svédország, 2022-ben Lengyelország a soros elnököt adó ország.

⁴⁴² A válság kialakulásának rövid áttekintését lásd a 19. számú függelékben.

⁴⁴³ A kelet-ukrajnai konfliktus megítélése felemás: befagyott vagy nem, vagy azzá válik – a szerző ebben nem kíván állást foglalni, inkább közread néhány forrást a kérdéshez kapcsolódóan. Az EBESZ részéről: „the separatist regions could turn into another ‘frozen conflict’”, OSCE Secretary-General Thomas Greminger said in an interview with EURACTIV.” Alexandra BRZOZOWSKI: Risk still there for Ukraine to become frozen conflict – OSCE chief. <https://www.euractiv.com/section/europe-s-east/interview/risk-still-there-for-ukraine-to-become-frozen-conflict-osce-chief/> (A letöltés ideje: 2020. május 01.) A Centre for European Policy Studies részéről: Thomas DER WAL – Nikolaus VON TWICKEL: Beyond frozen conflict, 2. oldal: „The Donbas thus joined the old ‘frozen conflicts’.” (Michael EMERSON szavai)

a törésvonalak mélyülése és tartóssá válása) önmagukban is mély nyomott hagynak a történelem lapjain. Részese lenni azonban annak, ami hosszú távon sejtet változásokat, s közben megoldani vagy utókezelni adott helyzeteket, egy történelmi lehetőség, amivel élni kell. Vajon sikerül?

A kézirat lezárásának idején (2019) a szlovák elnökség még nem fejezte be az éves munkáját, így adta magát ez a választás.⁴⁴⁴

Az elnökségi bemutatások közül a német elnökség a legrészletesebb s terjedelemben a leghosszabb. Ennek egyszerű oka van, ahogyan távolodunk az adott elnökségtől, egyre több elemzés születik, egyre többféle megközelítésben, így gazdag a forrásbázis. A másik ok pedig abból adódik, hogy 2016-ban Európa egyébként is nagy várakozással tekintett⁴⁴⁵ a regionális, gazdasági nagyhatalom Németországra, mint a tömeges migrációban érintett egyik államra, megoldást várva. De az EBESZ is sokat remélt a német elnökségtől, éppen az európai súlya miatt. Németország maga is érezte a történelmi pillanatot, mert akkor vette át a stafétát, amikor Európa már újra hangossá vált a különböző konfliktusok zajától, amely azóta sem csendesedett.⁴⁴⁶

6.1. A német soros elnökség (2016)

ELŐZMÉNYEK

A hidegháborús évek után az EBESZ más nemzetközi szervezetekhez hasonlóan felismerte, hogy alkalmazkodnia kell az új biztonsági környezet elvárásaihoz, mert bár a párizsi csúcstalálkozón 1990 novemberében „a kelet-nyugati megbékélés jelen volt ugyan, de a Nyugat megerősítette a (hidegháborús) geopolitikai és ideológiai győzelemét”.⁴⁴⁷ Húsz évvel később a 2010-es asztanai csúcstalálkozón⁴⁴⁸ éppen ezért már konkrét célként fogalmazódott meg az új kihívásokhoz való alkalmazkodás egy új formája, azaz az európai biztonsági közösség létrehozása.

⁴⁴⁴ Forrásként jól használhatók az EBESZ hivatalos éves értékelői (Annual Report), melyek mindig a következő naptári év tavaszán készülnek el.

⁴⁴⁵ German Federal Foreign Office: Speech by Foreign Minister Frank-Walter Steinmeier at the debate in the German Bundestag on Germany's OSCE Chairmanship in 2016. <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/151112-osze/276370> (A letöltés ideje: 2020. május 01.)

⁴⁴⁶ Lásd SZATMÁRI László: Európa csendes... tényleg csendes? című írását. <https://honvedelem.hu/hatter/europa-csendes-tenyleg-csendes/> (A letöltés ideje: 2019. november 01.)

⁴⁴⁷ Zbigniew BRZEZINSKI: *The consequences of the End of the Cold War for International Security*. Adelphi Papers, 1990/1991. 265. szám, I. rész 3. Idézi VALKI László: Az EBESZ helye az „európai biztonsági architektúrában” című írásában. In: DUNAY Pál – GAZDAG Ferenc (szerk.): *A helsinki folyamat: az első húsz év*. Tanulmányok és dokumentumok, SVKI – MKI, Budapest, 1995, 87. o.

⁴⁴⁸ Az EBESZ történetében eddig hét csúcstalálkozó volt: Helsinki (1975), Párizsi (1990), Helsinki (1992), Budapest (1994), Lisszabon (1996), Isztambul (1999), Asztana (2010).

CÉLKITŰZÉSEK

A német elnökségi időszak 2016-ra szóló prioritásai a „párbeszéd megújítása, a bizalom helyreállítása és a biztonság visszaállítása” hármas nagy témája köré építkezett. Frank-Walter Steinmeier német külügyminiszter még 2015 decemberében a szerb elnökségi időt záró belgrádi Miniszteri Tanácsülésen kiemelte, hogy a világ számos súlyos kihívással néz szembe, és ezeket csak együttműködéssel és párbeszédrel lehet megoldani. „Meggyőződésem, hogy a problémák és a válságok megoldásában segíthet az EBESZ, mert számos olyan eszköze van, amelyet fel lehet használni” – fogalmazott.⁴⁴⁹ A külügyminiszter szavai igazolást nyertek a célkitűzésekben, amelyek az alábbiak voltak:

- folyamatos válság- és a konfliktuskezelés Ukrajnában és környékén, továbbá figyelemmel kíséрни a többi megoldatlan konfliktust az EBESZ térségében;⁴⁵⁰
- az EBESZ képességeinek folyamatos erősítése az egész konfliktusciklus⁴⁵¹ kezelésére, azaz a korai figyelmeztetéstől a konfliktusok megelőzése, a válságkezelés és a konfliktus utáni béketeremtés területéig bezárólag;
- az EBESZ-párbeszédplatform erősítése, páneurópai biztonsági, bizalom- és biztonságserősítő intézkedések, közös védekezés a fenyegetések ellen;
- előmozdítani az államok és szervezetek közötti kapcsolatokat, és a jó kormányzás fenntartása az EBESZ térségében;
- kiemelt figyelmet fordítani az emberi dimenzióval kapcsolatos közös kötelezettségvállalásokra, kiváltképp az emberi jogokra és az alapvető szabadságjogokra.⁴⁵²

Ezek a célkitűzések jól átgondolt stratégiát feltételeztek, amely összhangban volt azzal a ténnyel, hogy az akkori (2014–2016) években Németország nemzetközi szerepvállalása megélnékült. A német külpolitika mottója⁴⁵³ is ezt sugallta: válság, rend és Európa.⁴⁵⁴ De mi volt a szavak mögött? A „válság” szó üzenetét úgy lehet magyarázni,

⁴⁴⁹ MTI: EBESZ-Steinmeier: a német soros elnökség szerint szükség van a tagországok biztonságának fokozására, 2015. december 5. <http://www.szon.hu/ebesz-steinmeier-a-nemet-soros-elnokseg-szerint-szukseg-van-a-tagorszagok-biztonsaganak-fokozasara/2966740> (A letöltés ideje: 2019. november 22.)

⁴⁵⁰ A német elnökség ideje alatt 17 EBESZ-misszió működött a térségben. Részletek: Closed field operations and related field activities. <http://www.osce.org/closed-field-operations> (A letöltés ideje: 2019. június 30.) Továbbá Annual Report 2016, i. m. 58–96. o. <https://www.osce.org/annual-report/2016?download=true> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 01.)

⁴⁵¹ Ez a feladat konstans, minden elnökséget összeköt.

⁴⁵² German Mission in the United States, Germany’s OSCE Chairmanship in the 2016 – „Renewing Dialogue, Rebuilding Trust, Restoring Security”. http://www.germany.info/Vertretung/usa/en/06_Foreign_Policy_State/03_Europe/OSCE2016.html In: REMEK: A német EBESZ-elnökség (2016) értékelése. I. m. 4. o. http://mht.eu/hadtudomany/2017/2017_elektronikus/remek_eva.pdf (A letöltés ideje: 2020. május 01.)

⁴⁵³ Review: Crisis, Order, Europe (2015). A részletekről lásd Gale MATTOX: *Two Steps Forward, One Step Back: Germany Rethinks Its Security Polic.* <https://www.aicgs.org/publication/two-steps-forward-one-step-back/> (A letöltés ideje: 2020. május 01.)

⁴⁵⁴ Bóta Zsolt a Külgazdasági és Külügyminisztérium Európai Kapcsolatokért Felelős Főosztály vezetőjének az előadása a Külügyi és Külgazdasági Intézet 2015. március 24-ei kerekasztal-beszélgetésén. <http://kki.gov.hu/nemetszag-elenkulo-nemzetkozi-szerepvallalasa> (A letöltés ideje: 2018. augusztus 22.)

hogy egy ideig a különböző válságok sora „normál állapotnak” számított Európában. A német külügyminisztérium az átalakulás után már a válságok megelőzésére, kezelésére helyezte a hangsúlyt. A „rend” tekintetében a német álláspont szerint „a korábbi világrend elemei elveszítették egyenszilárdságukat, ezért nem működnek rendszerszerűen, a feszültségek kiszabadulnak”.⁴⁵⁵ Az „Európa” szó jelentősége német olvasatban: a nemzetközi cselekvés csak európai háttérrel lehet igazán hatékony.⁴⁵⁶

A MEGVALÓSÍTÁS PILLANATKÉPEI

Németország az e három területtel kapcsolatos munkára már az elnökségi szakasz megkezdése előtt felelősen készült. Rüdiger Lüdeking, az EBESZ németországi állandó képviselője a következőket mondta erről, még a német elnökségi feladatok átvétele előtt:⁴⁵⁷ „A trojka biztosítja a folytonosságot [...] ez az, amiért olyan fontos. Az egy évre szóló pontos napirend felállításához az előzetes konzultáció hasznos információkkal szolgál, mert sok esetben apró részletek nem kerülnek megtárgyalásra az Állandó Tanács ülésein, így viszont azok megismerhetők. Ez egy jó tanulási folyamat is, a trojkán belül milyen feladatok várnak majd a következő elnökre. A trojka egy nagyon intenzív fórum. A szerb elnökség optimálisan ki is használta ezt, a többiek pedig mindent megtesznek, hogy támogassák az elnöki feladatok ellátásában. A valódi előnyeit ennek a munkának majd a következő időszakban fogják látni, érezni [...] Németország speciális helyzetben lesz 2016-ban. Ebből a szempontból a trojka hasznos, mert Németország része mind a trojkának, mind az aktuális ukrán válságból adódóan a normandiai csoportnak [Franciaország, Németország, Ukrajna, Oroszország, megoldást kereső országok csoportja az ukrajnai válságra]. Ez segít lépést tartani a normandiai csoporttal és biztosítja mindkét oldalon az információt, ami lehetőséget ad a hatékonyabb munkára.”⁴⁵⁸ A gyakorlat igazolta ezt, mert például a szerb elnökség idején (Svájc, Szerbia és Németország) nemcsak hogy heti rendszerességgel, illetve eseti informális találkozókra vettek részt a felek, hanem napi szinten folytattak megbeszélést az aktuális kérdésekről.⁴⁵⁹

A német elnökségi idő előtt a német külügyminiszter is hasonlóan vélekedett, miszerint az „EBESZ homlokterébe kerülő kérdésekre a válságok idején gyors reagálás szükséges, továbbá szükség van a fegyverkezés csökkentésére és a jövő európai

⁴⁵⁵ BÓTA: i. m.

⁴⁵⁶ BÓTA idézett előadásából: „A német Külügyminisztérium egyik új részlege (mely a nemzetközi rend kérdéseivel foglalkozik) már az új szerepvállalást igazolja.” (Az új főigazgatóság neve: Die Internationale Ordnung, die Vereinten Nationen und Rüstungskontrolle.) <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aamt/auswdienst/abteilungen/or/214968> (A letöltés ideje: 2020. május 01.)

⁴⁵⁷ MIA ILIČ: The OSCE Troika, Security Issue Community, 1/2015. <https://www.osce.org/magazine/171776> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 19.)

⁴⁵⁸ ILIČ: i. m.

⁴⁵⁹ ILIČ: i. m.

biztonsági rendszerének kialakítására”.⁴⁶⁰ Ennek oka éppen az ukrán válság kezelése, szerinte az már megmutatta, hogy „az EBESZ-nek gyorsabban kell reagálnia a hasonló esetekben. [...] mindenképpen beszélni kell a válságkezelési módszerek korszerűsítéséről is”. Frank-Walter Steinmeier szerint a terrorfenyegetettségre és a szíriai konfliktusra „csak politikai eszközökkel lehet megoldást találni”. Ezután döntött Németország úgy, hogy „beszáll az Iszlám Állam terrorszervezet elleni harcba Szíriában, de fenntartotta, hogy a helyzetet inkább politikai megállapodással, mint katonai bevetésekkel lehet megoldani”.⁴⁶¹

A külügyminiszter már 2016. január 1-jei hivatalba lépésekor így nyilatkozott: „Németország felvállalja új szerepét a viharos időkben. Szembenéz a hidegháború utáni időszak legsúlyosabb válságával, ami Európa békéjét és biztonságát veszélyezteti. Németország készen áll erre a feladatra.”⁴⁶²

2016 decemberében, az elnöki időszak értékelésekor, a Miniszteri Tanácsülésen hasonló módon zárta az éves munkát, ismét „viharos időkről” szólt, s az EBESZ szervezetét világitótoronyhoz hasonlította, irányt mutatónak nyilvánítva. „Ilyen viharos időkben az EBESZ platformot kínál a párbeszédre és az együttműködésre.”⁴⁶³ Továbbá kiemelten kezelte a fegyverzet-ellenőrzési tevékenység folytatását, amelyben szavai szerint „döntő előrelépés” történt.⁴⁶⁴ Az elnökség zárásakor ismét megerősítést nyert, hogy a trojka egy gyors konzultációs mechanizmus, amelynek eredményeként a soros elnök azonnali fellépése az EBESZ hatékonyságának a záloga (lehet). Azt is kiemelte: „az EBESZ-eszmék képviselőire és sikeres megvalósítására a leghatékonyabb a trojka által támogatott soros elnök intézménye”.⁴⁶⁵

A német elnökség sikere, egyben az EBESZ sikeres működése, csak az együttműködésen alapulhat, amelynek a feltétele a felek közötti bizalom. Nem véletlen, hogy a 2016-os német elnökséget váltó osztrák elnökség 2017-es prioritása éppen a bizalmat erősítő intézkedésekre irányul.

⁴⁶⁰ MTI, EBESZ-Steinmeier: a német soros elnökség szerint szükség van a tagországok biztonságának fokozására. http://webradio.hu/hirek/kulfold/ebesz_-_steinmeier_a_nemet_soros_elnokseg_szerint_szuksege_van_a_tagorszagok_biztonsaganak_fokozasara (A letöltés ideje: 2019. július 30.)

⁴⁶¹ Uo.

⁴⁶² OSCE, Chairmanship, Strengthening dialogue, trust and security in the OSCE region at the heart of German Chairmanship in 2016, Berlin, 1 January 2016. <http://www.osce.org/cio/213666> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

⁴⁶³ Christian NÜNLIST: *Building Trust in a Turbulent Year: Germany's 2016 OSCE Chairmanship*, 22 December 2016. http://www.shrblog.org/shr_monitor/Building_Trust_in_a_Turbulent_Year__Germany__s_2016_OSCE_Chairmanship.html?id=645 (A letöltés ideje: 2019. augusztus 30.)

⁴⁶⁴ Federal Foreign Office, Conclusion of the OSCE Ministerial Council: highlighting the need for dialogue in difficult times. http://www.auswaertiges-amt.de/sid_C628C945F8EB52680B7273A7BA7F946/EN/Aussenpolitik/Friedenspolitik/OSZE/Aktuell/161209_OSZE_Ministerrat_Hamburg.html (A letöltés ideje: 2019. augusztus 1.)

⁴⁶⁵ Kovács László volt külügyminiszter: Az EBESZ a jelen és a jövő kihívásai előtt. In: DUNAY Pál – GAZDAG Ferenc (szerk.): *A helsinki folyamat: az első húsz év*. Tanulmányok és dokumentumok, SVKI – MKI, Budapest, 1995, 7–11. o. További magyar vonatkozásokhoz lásd a 15. számú függelék.

A német elnökségi munkából levonható másik következtetés, hogy az elnökséget adó állam által kitűzött célok eléréséhez, a részt vevő államok támogatásán túl, elengedhetetlen a szükséges pénzügyi források megléte, illetve a felkészült „személyi állomány” rendelkezésre állása.

A soros elnök hivatali idején a külügyminiszter kettős minőségben tevékenykedik: hazája külügyminiszterként, illetve egy nemzetközi szervezet „vezetőjeként”. Ez a két minőség ha összeadódik, nagy hatékonysággal bíró tényezővé válhat, mind az EBESZ tekintélyének, mind az adott ország nemzetközi elismertségének növelésében. A német EBESZ-elnökség ezen az úton járt.

Figyelemre méltó a 2016. évi decemberi Miniszteri Tanácsülésen Frank-Walter Steinmeier elnökségi munkát záró értékelése és következtetése: „Komoly fenyegetések veszélyeztetik a békét és biztonságot, és még a 'háború vagy béke' kérdése is visszatért Európába, ezért jöttünk itt össze, Hamburgban...”⁴⁶⁶

Annak ellenére, hogy az már a tanácskozás előtt világossá vált, hogy a jelenlegi konfliktusokat és feszültségeket (így az Ukrajna keleti részét érintő problémákat, vagy a Krím annexiója kérdését) nem lehetett egy éjszaka alatt megoldani, a minszki megállapodások további szigorú betartása/betartatása hosszú távú feladatként napirenden maradt – azóta is soros elnökségi prioritás, egyéb más jól ismert biztonsági kihívással, kockázattal együtt.⁴⁶⁷

MÉRLEG

A német elnökséget lezáró klasszikus befejezés helyett álljon itt az EBESZ hamburgi nyilatkozata (Hamburg Declaration of the incoming OSCE Troika: A Strong OSCE for a Secure Europe). Ez egyrészt összefoglalja a célkitűzéseket („párbeszéd megújítása, a bizalom helyreállítása és a biztonság visszaállítása” hármasát), másrészt „Egy erős EBESZ, egy biztonságos Európáért”⁴⁶⁸ címmel öt cselekvési irányt vázol a következő, hivatalba lépő elnökség számára.

⁴⁶⁶ FEDERAL FOREIGN OFFICE: Conclusion of the OSCE Ministerial Council: highlighting the need for dialogue in difficult times, 09. 12. 2016. Article. <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/internationale-organisationen/161209-osze-ministerrat-hamburg/286116> (A letöltés ideje: 2020. május 11.)

⁴⁶⁷ Kiemelve néhányat, ami az előző elnökségből áthúzódó, s a következő időszakra is prioritást adó az elnöki összefoglaló alapján: a német elnökségi idő alatt elkezdett munka folytatása, illetve azok új elemekkel való bővítése, például új ellenőrzési mechanizmus kidolgozása a hagyományos fegyverekre vonatkozóan napirendre kell hogy kerüljön. Továbbá az EBESZ terrorizmus elleni tevékenysége, a kézi- és könnyűfegyverek használatának felülvizsgálata, a fegyverzet-ellenőrzés kérdése, az utasok adatainak védelme, illetve a kiberbiztonság szintén prioritást kell hogy kapjanak – ebben a trojkának felelőssége van. A regionális konfliktusok közül a Dnyeszter-melléki helyzet is említésre került, kiemelve az 5+2 tárgyalásos formát (Moldova, Dnyeszter-mellék, Orosz Föderáció, Ukrajna, EBESZ+EU, USA), amely „a Nyugat számára támogatható, és a moldovai vezetés is ezt tartja elfogadhatónak, valódi döntést ettől remélnék.” Sz. n.: *Civil memorandum a Dnyeszter-mellék (Transnistria) helyzetéről*. Fordította GOSSLER Judit. <http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/2008/ProMino08-4-10-Transnistria.pdf> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

⁴⁶⁸ Hamburg Declaration of the incoming OSCE Troika: A Strong OSCE for a Secure Europe, 3. o. http://www.auswaertiges-amt.de/cae/servlet/contentblob/753966/publicationFile/222343/161209-OSZE-Hamburger_Erklarung-DL.pdf (A letöltési ideje: 2019. szeptember 30.) <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/28605>

A SZILÁRD PÁRBESZÉD PLATFORMJA: BŐVÜLŐ KOMMUNIKÁCIÓS CSATORNÁK

Az EBESZ bizonyítottan bevált mint a „törésvonalak” közötti párbeszédre alkalmas fórum. A párbeszédre lehetőséget kell teremteni a politikai vezetők között, akár kötetlen formában is.⁴⁶⁹ Az innovatív és magas szintű találkozók mellett informális találkozókra is szükség van. A parlamenti képviselőket, ifjúságot, civil társadalmat, az egyetemi és az üzleti közösséget is be kell vonni, széles körű társadalmi vitákat kell összehozni. Az EBESZ kooperatív jellegű együttműködését a lehető legjobban ki kell használni.

HALADÁS A BÉKÉÉRT: BERUHÁZÁS A FENNTARTHATÓ KONFLIKTUSMEGOLDÁSOKBA

Konfliktusok és viszályok árnyékolják Európa biztonságát, ami sok ember életét érinti. Az EBESZ – mint az ENSZ Alapokmánya VIII. fejezete alapján a legnagyobb regionális megállapodás – alapvető célja továbbra is az, hogy megakadályozza a járványok, az erőszakos konfliktusok terjedését, és fenntartható megoldásokra törekedjenek az EBESZ térségében. A konfliktusokat békés és tárgyalásos módon kell megoldani, az elfogadott alapelvek alapján. Közös cél legyen, hogy ezeket az alapelveket mindenki tartsa tiszteletben. Különösen tanulságos az EBESZ válasza az ukrainai konfliktusokra. Konkrét lépésekre van szükség, az EBESZ-nek alkalmazkodni kell az új kihívásokhoz, a többdimenziós és gyakran összetett konfliktushelyzetekhez. Az EBESZ fejlesztése továbbra is cél marad, ami azt jelenti, hogy a szükséges eszközöket a „konfliktusciklusban”⁴⁷⁰ biztosítani kell. Elsődleges feladat a helyszínen, a konfliktusban érintettek körülményeinek javítása.

NAGYOBB BIZTONSÁG MINDENKI SZÁMÁRA

Meg kell újítani a bizalom- és biztonságerősítő intézkedések (Confidence and Security-Building Measures-CSBM) rendszerét és a hagyományos fegyverzet-ellenőrzési

8/4dd800cb6967f0cb46bee515c948d805/161209-osze-hamburger-erklaerung-dl-data.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

⁴⁶⁹ Érdekes: az EBESZ első miniszteri informális találkozója még 2009 júniusában volt Korfun. A találkozó résztvevői napirendre tűzték a lényeges biztonsági problémákat a szervezet felelősségi körzetében és azon kívül, beleértve a kirgizisztáni és afganisztáni helyzetet, valamint az EBESZ részvételét a nemzetközi társadalom stabilizációs erőfeszítéseiben (ez a „korfui folyamat”, amelynek keretében a részt vevő államok tevékenyebbek lettek az európai biztonságot érintő kérdésekben). Lásd OSCE: Newsroom: 'Corfu Process' launched to take European security dialogue forward, says OSCE Chairperson. <https://www.osce.org/cio/51105> (A letöltés ideje: 2020. május 11.)

⁴⁷⁰ A korai riasztás, a konfliktus megelőzése, a konfliktuskezelés, a válságkezelés és a posztkonfliktusos békeépítés (rehabilitáció) mind az EBESZ feladatkörébe tartoznak. Niklas L. S. SWANSTRÖM – Mikael S. WEISSMANN: *Conflict, Conflict Prevention, Conflict Management and Beyond: a conceptual exploration*. Central Asia-Caucasus Institute. 2005, p. 11. http://www.mikaelweissmann.com/wp-content/uploads/2014/12/051107_concept-paper_final.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

folyamatokat Európában. E két tevékenység továbbra is alapvető szerepet játszik a jövőbeni kiszámíthatóság biztosításában, növelésében, a katonai kockázatok csökkentésében, így a biztonság helyreállítható lesz Európában.

A bécsi dokumentum szükséges modernizációjának érdekében és a hagyományos fegyverzet-ellenőrzés újraindításában egymást kölcsönösen erősítő céllal szélesebb politikai-katonai kontextusba kell a kérdést helyezni.

Az EBESZ elkötelezett egy strukturált párbeszéd indításában a biztonság értelmezése és a fegyverzet-ellenőrzés témákban.

ÚJ KIHÍVÁSOK, MEGÚJULT EGYÜTTMŰKÖDÉS: KÖZÖS NAPIREND KIALAKÍTÁSA

Az államok és a társadalmak számos új globális kihívással néznek szembe, amelyeket természetüknél fogva nem lehet egyedül megoldani a részt vevő államoknak. Ezért alapvető fontosságú, hogy az EBESZ továbbra is közös válaszokat keressen olyan kihívásokra, mint a terrorizmus, a radikalizálódás és az erőszakos szélsőségek, valamint a számítógépes biztonság, a migráció; a gyűlölet-bűncselekmények esetén pedig biztosított legyen a tolerancia és a megkülönböztetésmentesség. Együttműködés szükséges a gazdasági és környezetvédelmi területen is, támogatva a bizalomépítést, a stabilitást és a biztonság erősítését az EBESZ-régióban. A kihívások közös „szembenézést”, közös stratégia megalkotását követelik.

A SZERVEZET A MI FELELŐSSÉGÜNK

Az EBESZ erejét a benne részt vevő államok együttes ereje adja, ezért ösztönözni kell minden részt vevő államot „felnőni” a felelősséghez, együtt dolgozva a közös célokért. Az EBESZ azért, hogy megfelelő pénzügyi forrásokkal, erős politikai támogatással és hozzáértő apparátussal rendelkezik, támogatja területén a helyszíni missziókat. Egy autonóm intézmény (mechanizmus – a szerző), amely a folytonosságot biztosítja a trojka számára. További bővítésre és mélyítésre, párbeszédre és együttműködésre van szükség más nemzetközi szervezetekkel és partnerekkel, különösen a Földközi-tenger térségében.⁴⁷¹

Megjegyzés:

Utólag azt mondhatjuk, hogy a 2016-os német elnökség nagyon operatív volt, mert Németország új erőt és dinamizmust adott a szervezet munkájához. Mint vezető EU-tagállam, amely „szoros kapcsolatokkal rendelkezik Washingtonnal és Moszkvával, Berlinnek nagyobb esélye van, mint bármely más fővárosnak, áttörni a meglévő patthelyzetet, és segíteni az EBESZ-t új irány és cél megtalálásában”.⁴⁷²

⁴⁷¹ SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY Klára: A mediterrán térség és az Európai Unió. *Európai Tükör*, 2010/5. szám, 87–94. o.

⁴⁷² Stefan LEHNE: Reviving the OSCE: European Security and the Ukraine Crisis. *Carnegie Europe Paper*, 22 September 2015. <http://carnegieeurope.eu/2015/09/22/reviving-osce-european-security-and-ukraine-crisis-pub-61362> (A letöltés ideje: 2019. november 26.)

6.2. Az osztrák soros elnökség (2017)

ELŐZMÉNY

2017. január 1-jén Ausztria Németországtól vette át az EBESZ elnökségi stafétát. Ausztria, hasonlóan, mint Svájc vagy Finnország, egyike azon „EBESZ-múltidézőknek”, akik elkötelezettek a páneurópai biztonsági szervezetben. Bruno Kreisky⁴⁷³ kancellár már a hidegháború idején tárgyilagos közvetítő szerepét töltötte be a Kelet és a Nyugat között.

Ausztria kiemelt jelentőségű hely az európai biztonsági intézményekben, és szereplő az eseményekben egyaránt (például valamikor Kelet és Nyugat kapuja volt, az ENSZ Atomenergia Ügynöksége is itt van, 1995 óta Bécsben működik az EBESZ Titkársága, illetve 2000-ben már betöltötte az EBESZ elnöki tisztségét).

CÉLKITŰZÉSEK

Az osztrák elnökség annak megfelelően határozta meg elnökségi prioritásait, hogy az EBESZ-térségben milyen fenyegetések, kihívások veszélyeztetik a közös biztonságot. Elnökségi vélemény szerint a már létező (akár befagyott) katonai konfrontációkon túl (például ukrajnai, szíriai), főleg határbiztonsági konfliktusok fenyegetnek. Mindemellett a radikális csoportok és a terrorista akciók növekvő száma, s ezzel összefüggésben a polgárok bizalomvesztése a nemzetközi szervezetekben, így az EBESZ intézményeiben is, aggodalomra adott okot.⁴⁷⁴ Ezért az EBESZ soros elnöke úgy vélte, hogy politikai megoldásokra van szükség, amelyekhez a párbeszéd létrehozása, fenntartása és folytatása elsődleges eszköz.

A prioritások közül a radikalizáció terjedése és a terrorizmus fenyegetése nemcsak Európa társadalmait érinti, hanem globális kihívás is, ezért ellenük intenzívebb fellépés szükséges. A radikalizáció ráadásul, főleg a fiatalok körében, emelkedő tendenciát mutat.⁴⁷⁵ Szintén társadalmi kérdés a bizalomvesztés kérdése. A probléma

⁴⁷³ „Bruno Kreisky szövetségi kancellár (1970–1983) az osztrák aktív semlegességi politika atyja és az „egyesült Európa” eszméjének egyik első osztrák meghirdetője alapította.” FLAISZ Frida: *Osztrák Nemzetközi Politikai Intézet*. Österreichisches Institut für Internationale Politik (OIIP), 1. o. http://www.grotius.hu/doc/pub/SASFLP/2009_33_flaisz_%20frida.pdf (A letöltés ideje: 2019. június 30.)

⁴⁷⁴ Diana ORLOVA: *Austria's chairmanship of the OSCE* (a szerző fordítása, tartalmi kivonat). <https://doc-research.org/en/austria-chairmanship-osce/> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

⁴⁷⁵ A téma további kutatásra érdemes. Jelen közlés a fellelt felmérések adatairól a 2017-es osztrák elnökségi időszakra vonatkoznak, de a könyv terjedelmi korlátai csak utalásszerű kitekintést engednek e társadalmi jelenségre. Erre vonatkozóan született egy részletes elemzés „Az osztrák elnökség önértékelése” címen, ahol az EBESZ különböző dimenzióit érintő, az osztrák elnökségi időben történtek vannak számba véve. Az elnökségi prioritások miatt a témához kapcsolódóan is számos információ áll rendelkezésre, például a radikalizmus vagy a vallási céllal motivált szélsőségek problémájáról. További részleteket és a megoldási lehetőségeket lásd Markus MÖSTL-KLAUS: *Self-Evaluation Report*, OSCE Chairmanship Austria 2017, 48–50. o. <https://volksanwaltschaft.gv.at/downloads/fhu08/OSZE%20Berichtsentwurf.pdf> (A letöltés ideje: 2019. április 13.)

összetett, megoldása nagyobb átláthatóságot és mélyebb összekapcsolódás kutatását igényli például olyan területeken, mint a gazdaság vagy a humánbiztonság területe.⁴⁷⁶

Közismert, hogy 2001. szeptember 11-e után, de főleg az elmúlt évtized különböző konfliktusainak és az erőszakos cselekmények növekvő számának következtében, a „különböző civilizációk és régiók közötti „párbeszéd” szükségessége számos kezdeményezés tárgyát képezte, mintegy eszközként arra, hogy a közöttük fennálló viszály békés úton rendeződjék”.⁴⁷⁷

Napjaink történései azonban megnehezítik a „párbeszéd” kialakítását. Példaként említhető, hogy Európa soha nem látott kiterjedésű és intenzitású menekültválsággal néz szembe 2015 óta, s igaz volt ez 2017-ben is. Ennek oka természetesen összetettebb, mint aminek bemutatására e könyv vállalkozhat, de egy dolgot érdemes kiemelni a sok tényező közül. Nevezetesen, a Közel-Kelet és Észak-Afrika térségében a súlyos helyzetek kialakulásáért az intolerancia, a rasszista kirekesztés, a polarizáció (társadalom két vagy több részre válása) és a politikai instrumentalizáció⁴⁷⁸ a felelős (például a közel-keleti térségben a vallás politikai dimenzióba került, és ennek következményei).⁴⁷⁹

Tény, hogy sok esetben a kultúrák és a vallások között a diskurzus egyre nehezebbé vált.⁴⁸⁰ Ez igazi csapás a párbeszéd intézményére. Az EBESZ kulcsfontosságú eszköze éppen a párbeszéd. Ezzel segíti elő a konfliktusok megelőzését vagy megszüntetését, a megbékélést, az újjáépítéshez szükséges ismeretek átadását, sőt adott esetben képes mérsékelni a felek tárgyalási hangnemét is. A párbeszéd konkrétan is „tárgyalóasztalt” kínál a felek számára, hogy kölcsönös kapcsolatba lépjenek egymással, megosszák tapasztalataikat, és annak szellemében továbbfejlesszék együttműködésüket. A párbeszéd bizalomerősítő szerepéről nem is beszélve. A párbeszéd csupán egy az eszközök közül, amely az EBESZ tevékenységi kínálatában huszonháromféle feladatban ölt testet.⁴⁸¹

Sebastian Kurz osztrák külügyminiszter kijelentése szerint „Ausztia továbbra is, mint ahogyan azt tette korábban semleges országgént, szerepet vállalt párbeszéd-előmozdítóként és hídépítőként az EBESZ elnöksége alatt. Az éves program szerint több bizalomépítéssel összefüggő konferenciát rendeztek, például a média szabadságáról a Nyugat-Balkánon.”⁴⁸²

⁴⁷⁶ Uo.

⁴⁷⁷ Uo.

⁴⁷⁸ Hakim KHATIB: *The political instrumentalization of Islam in the Middle East*. <https://www.fragilestates.org/2015/05/13/the-political-instrumentalization-of-islam-in-the-middle-east-by-hakim-khatib/> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

⁴⁷⁹ ORLOVA: i. m.

⁴⁸⁰ Uo.

⁴⁸¹ OSCE: *What we do? Who we are?* <http://www.osce.org/whatistheosce> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 26.)

⁴⁸² ORLOVA: i. m.

Az osztrák elnökség alatt az EBESZ három dimenziójából a gazdasági dimenzió eredményessége némileg elmarad a másik kettőtől, de a párbeszéd lehetőséget teremtett ezen a területen is a hiány pótlására (2017-ben megrendezték az EBESZ-elnökség vezette üzleti konferenciát a „Partnerség és innováció a fenntartható gazdaságokért” címmel, valamint először tartottak előkészítő találkozót a 25. EBESZ Gazdasági és Környezetvédelmi Fórumnak).⁴⁸³

MÉRLEG

Az osztrák elnökség 2017-es célkitűzései (prioritásai) megvalósulásának mérése a korábban már hivatkozott elnökségi időszakot összefoglaló, illetve több évközi dokumentum mérlegre helyezésével lett értékelve.⁴⁸⁴

ERŐSÖDŐ KATONAI KONFLIKTUSOK MEGOLDÁSÁHOZ VALÓ HOZZÁJÁRULÁS

Ennek igazolása az akkoriban munkáját végző tizenhat helyszíni művelet. Az európai biztonság és stabilitás, illetve az EBESZ területén a részt vevő államok által támogatott értékek védelme elsődleges tényező volt és maradt, amelyre a katonai akciók, konfliktusok veszélyt jelentenek. Különösen igaz ez a kelet-ukrajnai események tükrében. Miközben a többi „befagyott konfliktus”⁴⁸⁵ is EBESZ-feladatkörbe tartozik (például Dnyeszter menti Moldáv Köztársaság, Hegyi-Karabah, Grúzia stb.). A kelet-európai történések közelsége miatt azt gondolhatnánk, hogy az ukrajnai események folyamatos érdeklődésre tartottak számot. A szakértői összefoglalás szerint azonban „2015-ben és 2016-ban az ukrán probléma kérdéseit háttérbe szorították a világ és az európai politika olyan eseményei, mint a szíriai polgárháború és az Iszlám Állam előretörése, a 2015-ös európai migrációs válság, a 2016. júliusi Brexit-népszavazás, illetve a 2016. novemberi amerikai elnökválasztás”.⁴⁸⁶

⁴⁸³ Uo.

⁴⁸⁴ Egyéb dokumentumnak tekinthetők: az EBESZ 2017. évi Biztonsági Felülvizsgálati Konferenciáján készült vezetői jelentés, az EBESZ honlapján folyamatosan frissülő találkozók és események menüpont, a részt vevő államok számára készített részletes programok, az egyéb összefoglalók, hírlevelek sokasága. Ezek sok részletre rávilágítanak az EBESZ három dimenziójához tartozó témákban. A mérési eredmények közzétett sorrendje nem jelent fontossági sorrendet, csupán követi a prioritások soros elnöki bejelentési rendjét, s az azokon belül bemutatott részletek ismételten a szerző választása volt.

⁴⁸⁵ A „befagyott konfliktus” témával sokan és sokféle megközelítésben foglalkoznak, néhány példa: a Stratégiai Védelmi Kutató Központ munkatársai közül Tálás Péter, Rácz András, a Múlt-kor szakértői, például Sárközy Miklós, a Külügyi Szemle, a Foreign Affairs, a World Policy Institute szakértői.

⁴⁸⁶ TÁLAS Péter: *Három évvel az ukrajnai hatalomátvétel után*, 1. o. http://netk.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-elemzesek-2017-4-harom-evvel-az-ukrajnai-hatalom-atvetel-utan-talas-p.original.pdf (A letöltés ideje: 2019. június 30.)

2017 júliusában az EBESZ parlamenti közgyűlése határozatban⁴⁸⁷ rögzítette, hogy Kelet-Ukrajnában Donyeck és Luhanszk megyék egyes közzeteit (orosz hibrid) katonai erők tartják ellenőrzésük alatt.⁴⁸⁸ Az EBESZ egyúttal felszólította Oroszországot a megszállt területek elhagyására, a helsinki alapelvek betartására, többek között a határok, a területi sérthetlenség elvét kiemelve.⁴⁸⁹

Ukrajnával kapcsolatban akkor három EBESZ-jelenlét volt:

1. Az EBESZ különleges megfigyelői misszióját⁴⁹⁰ még 2014. március 21-én telepítették, amely fegyvertelen civilekből áll, és 24/7 órában teljesít szolgálatot. Fő feladatai az ukrán helyzet pártatlan és objektív módon történő megfigyelése és jelentése, illetve a párbeszéd koordinálása a válságban érintett felek között.
2. Az EBESZ projektkoordinátori művelete, amelyet 1999. június 1-jén hoztak létre. Fő feladata Ukrajna biztonságának növelése, például a demokratikus normáknak megfelelő intézmények, gyakorlatok kialakítása, fejlesztése a modern demokrácia kiépítésének megfelelően.⁴⁹¹
3. Határmegfigyelő misszió az orosz Gukovo és Donyeck ellenőrzőpontokon. 2014. július 29-től működik.⁴⁹²

Az első „prioritáscsomag” tehát a politikai-katonai dimenzió része, továbbá a katonai együttműködés, illetve a katonai tevékenység átláthatósága érdekében folytatott párbeszéd bizalomerősítés tényezője volt/van. E prioritás tekintetében még maradt elég feladat a következő elnökségi időszakra is, például a már elkezdett bécsi dokumentum⁴⁹³ korszerűsítése,⁴⁹⁴ továbbá az éppen „gyengélkedő” hagyományos fegyverzet-ellenőrzésről folytatott átfogó párbeszéd felélesztése. Érdemi előrelépés történt a Magatartási Kódex⁴⁹⁵ végrehajtásában, a részt vevő államok politikai párbeszéde a partnerállamokkal (ennek tárgya többek között a biztonsági szektor reformja volt).

⁴⁸⁷ OSCEPA: Minsk Declaration and resolutions adopted by the OSCE Parliamentary Assembly, at the twenty-sixth annual session Minsk 5 to 9 July 2017. <https://www.oscepa.org/documents/all-documents/annual-sessions/2017-minsk/declaration-25/3555-declaration-minsk-eng/file> (A letöltés ideje: 2019. június 30.)

⁴⁸⁸ Crimean News Agency: OSCE resolution on de-occupation of Crimea and Donbass is ready. <http://qha.com.ua/en/politics/osce-resolution-on-deoccupation-of-crimea-and-donbass-is-ready/141240/> (A letöltés ideje: 2019. június 30.)

⁴⁸⁹ OSCEPA: Minsk Declaration, i. m. 6. o.

⁴⁹⁰ A helyszíni műveleteket (missziók) lásd a 7. fejezetben.

⁴⁹¹ OSCE: Where we are? <http://www.osce.org/project-coordinator-in-ukraine> (A letöltés ideje: 2019. június 30.)

⁴⁹² OSCE: Where we are? <http://www.osce.org/observer-mission-at-russian-checkpoints-gukovo-and-donetsk> (A letöltés ideje: 2019. június 30.)

⁴⁹³ A bizalom- és biztonságerősítő tárgyalások 1999. évi dokumentuma (1999. évi bécsi dokumentum). Lásd SZATMÁRI László: *Az EBESZ-csúcs – Csúcson az EBESZ?* <http://www.honvedelem.hu/cikk/23676/ebesz-csucs-%C3%A2%20%-csucson-az-ebesz> (A letöltés ideje: 2019. június 30.)

⁴⁹⁴ OSCE: Newsroom, Progress on modernizing the Vienna Document vital to making the agreement effective in current challenging security environment. <http://www.osce.org/fsc/296801> (A letöltés ideje: 2019. június 30.)

⁴⁹⁵ A biztonság katonai és politikai vonatkozásairól. Code of Conduct on politico-military aspects of security. <http://www.osce.org/fsc/41355?download=true> (A letöltés ideje: 2019. június 30.)

Ezzel összefüggésben Ausztria támogatta a közvetlen katonai kapcsolatok alakítását és a szakértelem átadását a részt vevő államok között.⁴⁹⁶

A RADIKALIZÁLÓDÁS ÉS A SZÉLSŐSÉGEK ELLENI HARC

Sebastian Kurz a három osztrák elnökségi prioritás közül e területre különleges hangsúlyt fektetett, mind Ausztriában, mind az EBESZ térségében, főként a fiatalok körében. Elsőként a probléma azonosítása, majd kiváltó okainak, indítékainak kezelése jelentette a feladatot. Ez nem a fiatalok megfigyelését, hanem a rájuk figyelést jelentette. A megoldást jelentő stratégiának a taktikai elemeket és a részt vevő államok egyéni hozzájárulását is terveznie kell. Ennek gyakorlati megvalósítása úgy történt, hogy Nyugat-Európában, Közép-Ázsiában, a fekete-tengeri térségben és a Balkánon az EBESZ regionális workshopokat rendezett e témában.⁴⁹⁷ Sok fiatal nemcsak részt vett, de segített is a probléma megoldásához közelebb vivő innovatív megközelítések kidolgozásában.

A második prioritás tárgykörébe tartozik a tömeges migráció is, amely sokféle elgondolást vet fel az EBESZ-térség országaiban. Kétségtelen, hogy egyes országoknak segítségre van szüksége, amelyben az EBESZ a kötelezettségein kívül a kézzelfogható támogatási projektjeivel pozitív szereplő, de a kiváltó okok kezelésében inkább közvetett szerepet játszik.⁴⁹⁸

Az osztrák elnökség is kapott és adott „áthúzódó” feladatokat, mint például a jó kormányzás, a fenntarthatóság, „a zöld energia” támogatása, az üzleti partnerség kiépítése, a „gazdasági befogadás” ösztönzése, a korrupcióellenes működés támogatása, amely egyben a radikalizmus térnyerését is nehezíti.⁴⁹⁹

Az emberi jogi dimenzió belül külön figyelemre méltó a nemek közötti egyenlőség kérdése. 2017 júliusában megtartották azt a konferenciát,⁵⁰⁰ amelyen a nemek közötti egyenlőség végrehajtására készített cselekvési terv hiányosságait pótolták. Ez utóbbi terület egyébként Ausztria egész évi „minden erőfeszítésében benne volt”.⁵⁰¹

⁴⁹⁶ OSCE: Newsroom Progress on modernizing the Vienna Document, i. m.

⁴⁹⁷ A témával foglalkozó szakirodalom gazdag: konferenciák rövid összefoglalója és ajánlái megtalálhatóak a megadott honlap alján. OSCE EVENTS, Youth and the Prevention of Violent Extremism: Workshop on Perspectives from Central Asia. <http://www.osce.org/secretariat/315296> (A letöltés ideje: 2019. június 30.)

⁴⁹⁸ Műveletei révén a Nyugat-Balkánon határigazgatási, biztonsági és emberi jogi kérdések megoldásában, illetve a tolerancia és a diszkriminációmentesség elve mentén támogatja az államokat a „maradó menekültek” beilleszkedésének segítségével. Programme of the Austrian OSCE Chairmanship, i. m. 2. o.

⁴⁹⁹ Programme of the Austrian OSCE Chairmanship, i. m. 2. o.

⁵⁰⁰ OSCE Newsroom ODIHR releases new publication to help lawmakers include a gender perspective in their work. <http://www.osce.org/odihr/328276> (A letöltés ideje: 2019. június 30.)

⁵⁰¹ Programme of the Austrian OSCE Chairmanship, i. m. 2. o.

A BIZALOM ÉS A MEGBÍZHATÓSÁG MEGÚJÍTÁSA

A kihirdetett feladat ismerős, az EBEÉ–EBESZ kapcsán szinte rutinszerű tevékenységről van szó, de féltő, hogy a szavak mögötti tartalom nem mindenki számára egyértelmű üzenet.

Az osztrák elnökség az államok közötti, de főleg az egyének bizalomvesztésének okaira fókuszált, különösen „a béke és a közös értékek megőrzésére feljogosított kormányzati intézményekben, szervezetekben”, ezért ez utóbbi „kritikus vizsgálatát tette szükségessé”.⁵⁰²

Az EBESZ olvasatában a kérdés államok között és az államokon belül is megjelenik. Az eddigiek megerősítik, hogy a gazdasági és a környezeti dimenzió is kiváló alapot jelent a kölcsönösen előnyös együttműködéshez a részt vevő államok között. Erre már a 2010-es asztanai nyilatkozat is lehetőséget adott volna (a Vancouver-től Vlagyivosztokig terjedő gazdasági tér megteremtésére), de nem jött létre. A gazdasági tér egyebek mellett – a gazdasági kapcsolatok kialakításának segítésével a konfliktusokkal terhelt területeken – az életkörülmények kézzelfogható változásához vezethetne, bizalmat építené.⁵⁰³ Az EBESZ ez irányú potenciálja a környezeti kérdésekben is bővíthető. Ezt támasztja alá a „környezetbarátabbá válunk” mottó, amely összhangban van az ENSZ fenntartható fejlődési céljaival.⁵⁰⁴

Összegezve nem túlzás az állítás, miszerint az EBESZ puha eszközökkel, de kemény körülmények között végezte a munkáját. Az osztrák EBESZ-elnökség három prioritásához számtalan tevékenységi forma társult, de ahogyan Sebastian Kurz fogalmazott „a különböző feladatok (kihívások) megoldásánál inkább a megoldás fenntarthatóságára koncentráltak, mintsem minden határozatot vagy nyilatkozatot elfogadtak volna [...] a minőségi kérdések többet jelentenek, mint a mennyiségi megoldások”.⁵⁰⁵

6.3. Az olasz soros elnökség (2018)

ELŐZMÉNY

A 2018-as év nem volt egyszerű időszak Olaszország történetében: választások, júliusra nehezen megszületett kormány, nagymértékű államháztartási hiány és ebből adódóan fokozott európai uniós nyomás. Ebben a helyzetben kellett Olaszországnak navigálni az EBESZ-prioritások és a saját belpolitikai érdekek tiszteletben tartása között.

⁵⁰² Priorities of the Austrian Chairmanship, 3rd priority. <http://www.osce.org/cio/291661> (A letöltés ideje: 2019. június 30.)

⁵⁰³ Programme of the Austrian OSCE Chairmanship, i. m. 2. o.

⁵⁰⁴ Uo.

⁵⁰⁵ Stephanie LIECHTENSTEIN: *An Interim Assessment of the Austrian OSCE Chairmanship*. <https://www.shrmonitor.org/interview-osce-chairperson-office-austrian-foreign-minister-sebastian-kurz-2/> (A letöltés ideje: 2019. június 30.)

PRIORITÁSOK

Az olasz elnökség 2018-as indulása a Vancouver és Vlagyivosztok közötti térségben Helsink-i szellemének újjáélesztésére,⁵⁰⁶ a multilaterális együttműködés megerősítésére, a béke, a biztonság és a stabilitás további fenntartására vonatkozó célokra épült. Angelino Alfano, a külügy- és a nemzetközi együttműködési miniszter nyárig töltötte be a soros elnöki tisztséget, majd őt Enzo Moavero Milanese váltotta.

Az olaszok ambiciózus és lendületet ígérő tervvel kezdték az évet, amely olykor megvalósult, olykor nem. Ennek oka pedig az volt, hogy az olasz elnökségi időszak munkáját nemcsak az EBESZ-en kívüli világpolitikai változások, de Olaszország belpolitikai változékonysága is befolyásolta. A 2018. márciusi választásokat hosszú és problémás kormányalakítási időszak követte, amikor Angelino Alfano külügyminiszter „szinte láthatatlan volt az EBESZ élén”.⁵⁰⁷ Enzo Moavero Milanese 2018. augusztus 30-tól vette át a külügyminiszteri stafétabotot, s bár az olasz soros elnökség meghirdetett céljai megerősítéséről beszélt az Állandó Tanács bemutatkozó ülésén, de jelentős EBESZ-találkozókon nem vett részt.

Ettől függetlenül a zökkenőmentes működés biztosított volt, néhány szervezeti kérdés sikeres megoldása is megtörtént, főleg az olasz elnökség „bécsi tagjainak” köszönhetően. Így például 2018 februárjában hagyták jóvá a 2018-as év költségvetését, amelynek eredményéhez a konszenzuskényszer miatt Olaszországnak sok energiát kellett beletenni az előkészítő munkába. Tervezték a részt vevő államok költségvetési hozzájárulásának mértékéről való határozat meghozatalát, de ezt az olasz elnökség nem tudta végrehajtani. A kérdés fontosságát mutatta ugyanakkor, hogy a 2015-ben megállapított és 2017. december 31-én hatályát veszített befizetési százalékos arányok újbóli megállapítása nélkül nehéz a következő költségvetés elfogadása. 2019-ben sem született meg az új kvótarendszer.

Az olasz elnökségi időszakban mindvégig fókuszban volt a mediterrán térség biztonsága. A mediterrán partnerekkel történő együttműködésen túl, konferenciát is tartottak 2018. október 25–26-án Malagán.

Az EBESZ és a hat mediterrán együttműködési partner – Algéria, Egyiptom, Izrael, Jordánia, Marokkó és Tunézia – és számos nemzetközi szervezet képviselői találkozájának kiemelt célja az volt, hogy megvitassák az energia gazdasági növekedésben és együttműködésben betöltött szerepét. Mindemellert az EBESZ-ben részt vevő államok és mediterrán partnereik külön kitértek arra is, miként tudnák

⁵⁰⁶ 2018-ban Olaszország egy rendkívüli lehetőséget kapott, azaz a Nyugat és a Kelet között közvetítő szerepet tölthetett volna be. Részletek Victoria DVOYCHENKO: Policy versus politics within Italy OSCE Chairmanship in 2018, 38–46. o. https://www.researchgate.net/publication/327261107_Policy_Versus_Politics_Within_Italy's_OSCE_Chairmanship_in_2018 (A letöltés ideje: 2019. november 01.)

⁵⁰⁷ LIECHTENSTEIN: i. m.

az együttműködést még relevánsabbá és cselekvésközpontúvá tenni az elkövetkező években.⁵⁰⁸

Különös tekintettel a migrációval kapcsolatos leghatékonyabb módszerek egymás közötti cseréjére, illetve a radikalizálódás elleni küzdelemre.⁵⁰⁹

Következésképpen Olaszország folyamatosan arra törekedett, hogy előtérbe helyezze a mediterrán térség biztonsági kihívásait a térség kapcsolattartó csoportjától az Állandó Tanácsig, az EBESZ döntéshozó testületéig. Mindeközben óhatatlanul kritika fogalmazódott meg az olasz lobbival szemben az Amerikai Egyesült Államok és Oroszország részéről.⁵¹⁰

Szakértői álláspont szerint Olaszország továbbra is jobban támogatta a mediterrán térséget a saját érdekei okán, mint más „érzékeny” konfliktusos területet, például Ukrajnát. Ukrajna mintha valóban „elfelejtett” konfliktus lett volna (lásd német elnökség). „Még a Dnyesztermelléki konfliktus is nagyobb figyelmet kapott, mint a Krím-félsziget vagy Donbasz.”⁵¹¹

Az olasz elnökség alatt azonban tovább erősödött a strukturált párbeszéd⁵¹² „intézménye”.⁵¹³ E platform jelentőségét épp az előzőekben leírtak fényében érdemes nézni, ugyanis a bizalom helyreállításán túl, az egyik meghatározó eleme éppen a katonai gyakorlatok, tevékenységek átláthatóságának megteremtése: egymás szándékainak megértése, mit, miért tesz az adott ország, a téves értelmezésből, hiányos ismeretből adódó konfrontáció elkerülése (például a NATO megnövelt jelenléte a NATO keleti és balti térségében, vagy az orosz hadsereg modernizációja, tengeri és szárazföldi haderő telepítése a Krím térségében).

MÉRLEG

Áttekintve az eddigieket elmondható, hogy ha a feladatok vagy részfeladatok jól működnek, az együttműködés átfordulhat régi-új területekre, például a hagyományos-fegyverzet-ellenőrzés újjáélesztése területére is. Így van ez az olasz elnökség eseté-

⁵⁰⁸ MAGYARORSZÁG Kormánya: Külgazdasági és Külügyminisztérium: Sztáray Péter részvétele az EBESZ mediterrán konferencián. <https://www.kormany.hu/hu/kulgzadasagi-es-kulugyminiszterium/biztonsagpolitikai-es-nemzetkozi-egyuttmukodesert-felelos-allamtitkar/hirek/sztaray-peter-reszvetele-az-ebesz-mediterran-konferencian> (A letöltés ideje: 2019. november 30.)

⁵⁰⁹ LIECHTENSTEIN: i. m.

⁵¹⁰ VDOVYCHENKO: i. m. 41. o.

⁵¹¹ VDOVYCHENKO: i. m. 46. o.

⁵¹² OSCE Ministerial Council Hamburg 2016, MC.DOC/4/16, FROM LISBON TO HAMBURG: DECLARATION ON THE TWENTIETH ANNIVERSARY OF THE OSCE FRAMEWORK FOR ARMS CONTROL <https://www.osce.org/chairmanship/289496?download=true> (A letöltés ideje: 2019. december 12.)

⁵¹³ Ez a platform még 2016 decemberében a leköszönő német elnökség hamburgi zárülésén jött létre (trojka-mechanizmus: áthúzó feladat). Célja az európai katonai eskaláció kockázatát csökkenteni, megakadályozni. Jelenleg ez az egyetlen nemzetközi fórum a rendszeres, befogadó és strukturált párbeszédre a katonai biztonsági kérdésekről. Valamennyi államnak azonos véleménye van, mivel az EBESZ döntéseit konszenzussal hozzák meg. További részletek LIECHTENSTEIN: i. m.

ben is: a három elgondolás mindegyike olyan mértékben valósult meg, amennyire a szervezet hatás- és jogköre engedte, illetve az elnökségi érdek is támogatta.

6.4. Összegzés

Az EBESZ-elnökség évenként változik, miközben az EBESZ hármas feladatrendszere állandó, és a „hídépítő” elnökségek munkájához kötőanyagként szolgál. Ez pedig nem egyéb, mint az, amit Christine Muttonen, az EBESZ parlamenti közgyűlésének elnöke még 2017 nyarán így foglalt össze: „A demokrácia és a diplomácia kemény munkája révén tudunk segíteni a politikai stabilitás, a gazdasági növekedés, a környezeti fenntarthatóság és végső soron a béke és a jólét közös céljainak elérése érdekében.”⁵¹⁴ Muttonen szavai továbbá remekül láttatják az EBESZ és az elnökségi munka esszenciáját is, miszerint: „Megtanultuk, hogy az igazi biztonság többet jelent, mint a háború hiánya. A valódi biztonság azt jelenti, hogy biztosítható az emberi jogok tiszteletben tartása, a demokratikus választások, a korrupció felszámolása és a jogállam érvényesülése.”⁵¹⁵

⁵¹⁴ OSCE PA Report on the 26th annual session of the OSCE Parliamentary Assembly, 4. o. <https://www.oscepa.org/documents/all-documents/annual-sessions/2017-minsk/reports-and-speeches-1/3585-2017-annual-session-final-report/file> (A letöltés ideje: 2019. június 30.)

⁵¹⁵ Uo.

7. AZ EBESZ HELYSZÍNI MŰVELETEI (MISSZIÓI)⁵¹⁶

A szerző célja e fejezet megírásával áttekintést adni az EBESZ jelenlegi helyszíni műveleteiről (misszióiról), részletesen bemutatva a vonatkozó döntéseket, releváns szabályozókat, feladatmeghatározásokat, illetve a technikai, pénzügyi, humán adatokat. Ez lehetőséget ad arra, hogy a témát kutató szakemberek, a hallgatók vagy az érdeklődők számára könnyen elérhető legyen egy olyan magyar nyelvű összeállítás, amely segítséget adhat munkájukhoz, felkeltheti további érdeklődésüket a téma iránt.

Az EBESZ különböző térségekben végzett munkájának ilyen típusú leírása nagyban segítheti annak megértését, hogy a szervezetben részt vevő államok és a feladataik sokfélesége ellenére miért tudnak a konszenzus szorításában is eredményes munkát végezni a demokratikus értékek védelmében, a demokráciák támogatásában.

DÉLKELET-EURÓPA

EBESZ-JELENLÉT ALBÁNIÁBAN

Az EBESZ 1997-ben, a piramisjáték összeomlását követően jelent meg Albániában azért, hogy segítsék az ország stabilizálását és koordinálják a nemzetközi segítségnyújtást.

Alapító döntés

A 108. Állandó Tanács 160. számú döntése, 1997. március 27.

A mandátum kiegészítése (PC.DEC):⁵¹⁷

- 107. Állandó Tanács PC.DEC/158. számú döntése, 1997. március 20.
- 108. Állandó Tanács PC.DEC/160. számú döntése, 1997. március 27.
- 143. Állandó Tanács PC.DEC/206. számú döntése, 1997. december 11.
- 156. Állandó Tanács PC.DEC/218. számú döntése, 1998. március 11.

⁵¹⁶ Az EBESZ helyszíni műveletei (missziói) fejezet néhány kiegészítő résztől eltekintve az eredeti angol nyelvű forrás (Survey of OSCE Field Operations) magyar nyelvű fordítása, azaz az EBESZ által jegyzett dokumentum, a 2019. június 20-ai állapot szerinti leírása a szerző fordításában. Az eredeti forrásanyagban a folyó tizenhat műveleten túl, a már befejezett műveletekről is kaphatunk információt. Forrás: OSCE – The Secretariat Conflict Prevention Centre – Survey of OSCE Field Operations, 8–43. o. <https://www.osce.org/secretariat/74783?download=true> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 30.)

⁵¹⁷ PC.DEC Permanent Council Decision/az Állandó Tanács döntése.

A jelenléti mandátum megújítása:

- 488. Állandó Tanács PC.DEC/588. számú döntése, 2003. december 18.

Feladatok

Dr. Franz Vranitzky, a soros elnök személyes képviselőjének 1997. március 8-án és 14-én tett albániai látogatásairól készült jelentései alapján, valamint a 158. számú döntés (1997. március 20-i 107. plenáris ülés) nyomán, az Állandó Tanács 160. számú döntésében (1997. március 27-i 108. plenáris ülés) úgy határozott, hogy az albán hatóságokkal együttműködve, EBESZ-jelenlélet (helyszíni műveletet) hoz létre Albániában. Továbbá koordinációs keretet biztosít, amelyben más nemzetközi szervezetek is tevékenykedhetnek a hatáskörükbe tartozó területeken a koherens nemzetközi stratégia támogatására, valamint az emberi jogok és a civil társadalom alapvető elemei védelmének előmozdítására.

A célok érdekében az EBESZ tanácsadást végez és segítséget nyújt más nemzetközi szervezetekkel – úgymint az Európa Tanáccsal együttműködve – kiemelten az alábbi területeken: demokratizálás, média- és emberi jogok, választás-előkészítés és -ellenőrzés. Továbbá, az EBESZ megvizsgál egyéb lehetőségeket, beleértve a fegyverek begyűjtésének megfigyelését is. A nemzetközi közösség erőfeszítéseinek átfogó koordinációját – a soros elnök személyes képviselőjeként – dr. Franz Vranitzky biztosította, aki az elért eredményekről jelentést tett az Állandó Tanácsnak.

Az Állandó Tanács (ÁT) tudomásul vette az albán hatóságok hivatalos felkérését a részt vevő államok egy csoportjához, hogy azok nyújtsanak segítséget az albániai biztonsági helyzet megoldásához. Az Állandó Tanács elvárja, hogy bármely segítséget az Egyesült Nemzetek Alapokmánya és az EBESZ alapelveivel, valamint az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsa megfelelő intézkedéseivel összhangban nyújtsanak. Az Állandó Tanács elvárja, hogy tájékoztatást kapjon az ezzel kapcsolatban tett további lépésekről.

Az Állandó Tanács 1997. december 11-i 206. számú döntésével módosította az 1997. március 27-i 160. számú döntését az alábbiak szerint:

- Más nemzetközi szervezetekkel, mint az Európa Tanáccsal együttműködve, az EBESZ tanácsadást végez és segítséget nyújt, különösen a demokratizálás, a média és az emberi jogok területén;
- A nemzetközi közösség erőfeszítéseinek rugalmas koordinációját az EBESZ albániai jelenléte biztosítja az Albániában folytatott nemzetközi erőfeszítések egyeztető fórumaként.

Az Állandó Tanács 158., 160., 168. és 178. számú döntéseire hivatkozva, és figyelembe véve a római és brüsszeli konferenciáknak Albániáról szóló zárónyilatkozatait, a következőkről döntött:

- Továbbra is rugalmas koordinációs keretet biztosít az albán kormánnyal közösen, amelyben más nemzetközi szervezetek is részt vehetnek saját hatáskörükben, az egységes nemzetközi stratégia támogatására;
- Félévente felülvizsgálják a mandátum végrehajtását és az EBESZ munkáját Albániában.

Az Állandó Tanács a koszovói válságról szóló, 1998. március 11-i rendkívüli ülésén hozott 218. számú döntésében úgy határozott, hogy ideiglenesen fokozza az EBESZ albániai jelenlétének megfigyelői képességeit, hogy ezzel lehetővé tegye az ország Koszovóval és Macedóniával (Former Yugoslav Republic of Macedonia, FYROM) közös határainak megfelelő megfigyelését, és megelőzze a válság lehetséges továbbterjedését. A helyszíni művelet vezetője rendszeresen jelentést tesz a megfigyeléseiről.

A koszovói válság lezárása után (1999) az EBESZ jelenlétének határfelügyeleti tevékenységét fokozatosan csökkentették, és a határmegfigyelő helyszíni irodákat (hivatalokat) általános helyszíni irodákká alakították át.

Az Állandó Tanács 2003. december 18-án elfogadott 588. számú döntésében – elismerve az előző években Albániában elért általános előrehaladást, valamint az ország központi intézményeinek megerősödött helyzetét – úgy döntött, hogy átalakítja az EBESZ albániai jelenlétének mandátumát, figyelembe véve az országban bekövetkezett fejlődést.

A módosult céloknak megfelelően, az EBESZ Albánia kormányával szorosan együttműködve és egyeztetve közreműködik és szakértői segítséget nyújt a következő területeken:

- jogalkotási és igazságügyi reform, beleértve a tulajdonjogi reformot;
- regionális közigazgatási reform;
- választási reform;
- törvényhozás fejlesztése;
- (ember)kereskedelem és korrupció elleni küzdelem, beleértve a vonatkozó nemzeti stratégiák végrehajtásának támogatását;
- független médiára vonatkozó hatékony törvények és rendeletek kidolgozása;
- jó kormányzás és programok előmozdítása a civil társadalom megerősítésére;
- rendészeti segítségnyújtás, főként a határőrizeti kiképzésben, más nemzetközi szereplőkkel, koordinált, helyszíni keretekben.

Telepítés

A jelenlét Tiranában 1997. április 3-án kezdte meg munkáját.

Időtartam

Az Állandó Tanács 2018. november 29-i 1205. plenáris ülésén elfogadta a PC.DEC/1309. számú döntést, amely meghosszabbította a jelenlét megbízatását 2019. december 31-ig.

Misszió összetétele

A nemzetközi beosztások száma 19. A misszióknak 64,5, helyi alkalmazottakkal fel-tölthető beosztása is van, így a beosztások száma mindösszesen 83,5.⁵¹⁸

A jelenlét vezetője (2016. október 1-től) Bernd Borchardt nagykövet (Németország).

⁵¹⁸ A fél hely költségvetési szám, és félmunkaidős helyet jelent.

Költségvetés

Az EBESZ 2019. április 11-én elfogadott egységes költségvetése (PC.DEC/1326. számú döntés) alapján az EBESZ albániai jelenléte számára 2 981 200 eurós költségvetést állapított meg.

EBESZ-MISSZIÓ BOSZNIA-HERCEGOVINÁBAN

Az EBESZ a daytoni békemegállapodásban rögzítettek szerint részt vett a válságot követő fegyverzet-ellenőrzési folyamatban, nagy hangsúlyt helyezve a bizalomerősítő intézkedésekre, valamint az emberi jogok érvényre juttatására, s tevékenyen részt vállalt a civil társadalom kialakításában is.⁵¹⁹

Alapító döntés

Létrehozás

Az Állandó Tanács 23. számú döntése, 1994. június 2.

Mandátum meghosszabbítása:

- Állandó Tanács 19. plenáris ülése, 1995. május 4. (PC.DEC/40. számú döntése), az EBESZ szarajevói mandátumának 1995. december 31-ig tartó meghosszabbításáról.

Misszió átszervezése:

- Miniszteri Tanács 5. ülése, 1995. december 8. (MC 5).DEC/1. számú döntése), a Szarajevói Misszió kibővítéséről és átszervezéséről, az EBESZ újonnan indított Bosznia-Hercegovinai Missziójának egyik különálló egységébe.

Feladatok

A daytoni békemegállapodás (megbeszélések Wright-Patterson légierőbázis, Dayton városa, Ohio állam, 1995. november 1–2. (REF.PC/716/95/Rev.1. számú döntése) 93. számú napló, 6. napirendi pont (Állandó Tanács 145. számú döntése).

Telepítés

A bosznia-hercegovinai misszió Szarajevóban 1994 októberében kezdte meg a munkát. A felhatalmazás maximálisan öt beosztott alkalmazására szolt, beleértve a misszióvezetőt is. A misszió központi irodái ugyanazon a területen voltak, ahol az ombudsmanok irodái is.

Az EBESZ bosznia-hercegovinai missziójának vezetője 1995. december 29-én kezdte meg munkáját Szarajevóban, kezdetben a már akkor meglévő, helyi EBESZ-misszió infrastruktúrájára támaszkodva.

⁵¹⁹ KEMENSZKY Ágnes: *A nemzetközi területi adminisztráció balkáni modelljei: Bosznia-Hercegovina és Koszovó*. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, 2012, PhD-értekezés, 119. o. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/732/1/Kemenszky_Agnes.pdf (A letöltés ideje: 2019. november 30.)

A bosznia-hercegovinai misszió központi irodája Szarajevóban található. Jelenleg nyolc területi irodája van Bosznia-Hercegovinában az EBESZ-nek. Ezenkívül a misszió további egy irodával rendelkezik még Brčko körzetben.

Az EBESZ-misszió szorosan együttműködik az Európai Unió bosznia-hercegovinai delegációjával (EUSR in Bosnia and Herzegovina), a Főképviselő Hivatalával (EU Külügyi Szolgálat), az EUFOR-ral, az UNHCR-rel (Office of the United Nations High Commissioner for Refugees), az ENSZ Menekültügyi Főbiztossággal, az Európa Tanáccsal és a helyi nem kormányzati szervezetekkel.

Időtartam

A Szarajevóban települt misszió 1994 októberétől 1995 decemberéig működött, amíg a Miniszteri Tanács budapesti döntésének megfelelően, az EBESZ bosznia-hercegovinai missziójának külön részlegeként át nem szervezték. Ez utóbbi megbízatást évente meghosszabbítják.

Az Állandó Tanács 2018. november 29-i 1205. plenáris ülésén elfogadott 1311. számú döntése alapján (PC.DEC/1311. számú), a misszió mandátumát meghosszabbították 2019. december 31-ig.

Misszió összetétele

A misszió jelenleg 315,5 feltölthető beosztást tartalmaz, amely 34 nemzetközi és 281,5 helyi pozíciót jelent. A misszióvezető (2017 szeptember óta) Bruce Berton, az Egyesült Államok nagykövete.

Költségvetés

Az EBESZ 2019. évi egységes költségvetése, amelyet 2019. április 11-én fogadtak el (PC.DEC/1326. számú), a bosznia-hercegovinai misszió költségvetését 11 682 000 euróban állapította meg.

EBESZ-MISSZIÓ KOSZOVÓBAN⁵²⁰

Alapító döntés

Az Állandó Tanács 305. számú döntése, 1999. július 1.

Feladatmeghatározás

- Az Állandó Tanács 1998. március 11-i 218. számú döntése.
- Az Állandó Tanács 1998. október 15-ei 259. számú döntése.
- NATO–FYROM 1998. október 15-ei megállapodása.
- EBESZ–FYROM 1998. október 16-ai megállapodása.

⁵²⁰ A koszovói intézményekre/vezetőkre történő összes hivatkozás az önkormányzat ideiglenes intézményeire vonatkozik.

- Az Állandó Tanács 1998. október 25-i 263. számú döntése. Értelmező nyilatkozat a helsinki konzultációk záró ajánlásainak 79. bekezdésében (6. fejezet) foglaltak alapján.
- Az Állandó Tanács 1998. november 5-ei 265. számú döntése.
- Az Állandó Tanács 1998. november 11-ei 266. számú döntése.
- Az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsának 1999. június 10-i 1244. számú határozata. UNSG-jelentés, 1999. június 12. (S/1999/672. számú)
- Az Állandó Tanács 1999. július 1-jei 305. számú döntése, továbbá Kim Traavik nagykövet (EBESZ-főosztályvezető, Norvég Királyi Külügyminisztérium) és Bernard Miyet, ENSZ Békefenntartási Műveletek Főosztálya (Department of Peacekeeping Operations, DPKO) közötti levélváltás alapján, 1999. július 19.

Feladatok

Az Állandó Tanács 1999. július 1-jei 305. számú határozata utal az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsa 1244. számú határozatának keretére és az Egyesült Nemzetek Szervezete főtitkárának 1999. június 12-i jelentésére. Ez leszögezi, hogy az EBESZ hozzájárul az 1244. számú ENSZ BT-határozat végrehajtásához, különösképp az állásfoglalás 11. pontjának vonatkozó részeihez.

Az EBESZ koszovói misszióját (OSCE Mission in Kosovo, OMIK) 1999. július 1-jétől hozták létre. A misszió különálló elem, vagyis egy „pillér” az ENSZ koszovói ideiglenes adminisztrációs missziója (UNMIK) átfogó keretén belül.

Az EBESZ koszovói missziója ezen átfogó kereten belül vezető szerepet játszik az intézmények kiépítésével és az emberi jogokkal kapcsolatos kérdésekben. Szorosan együttműködik más releváns szervezetekkel – kormányközi és adott esetben nem kormányzati szervezetekkel – a feladatai megtervezése és végrehajtása során.

Jelenleg az EBESZ koszovói missziója a következő fő területeken folytat tevékenységeket: az emberi és a közösségi jogok megteremtése és ellenőrzése, a demokratikus intézmények támogatása, és a jó kormányzás, valamint a közbiztonság és biztonság megteremtésében.

Telepítés

A jelenlegi EBESZ koszovói missziót az EBESZ koszovói ellenőrző missziója (Kosovo Verification Mission) és a koszovói munkacsoport előzte meg (vö. a lezárt missziókkal).⁵²¹ 1999. július 1-jén a koszovói munkacsoportot feloszlatták, és az EBESZ koszovói missziója a PC.DEC/305. számú döntés alapján váltotta.

A misszió központja Prishtinë (Priština) területén található; a misszió öt regionális központból (irodából) álló hálózatot hozott létre Mitrovicében (Mitrovicában), Pejében (Pećben), Prizrenben, Gjilanban (Gnjilaneben) és Prishtinében (Prištínában), amely több mint 30 önkormányzati csoportot foglal magában Koszovó egész területén.

⁵²¹ A hivatkozott forrás melléklete tartalmazza az összes befejezett műveletet (48–78. oldal) Survey of OSCE Field Operations, i. m. <https://www.osce.org/secretariat/74783?download=true> (A letöltés ideje: 2019. november 30.)

Időtartam

Az Állandó Tanács 2000. november 20-i 382. számú döntése szerint az EBESZ koszovói missziója megbízatását egy évvel, 2001. december 10-ig meghosszabbították.

A későbbi meghosszabbításokról az alábbi üléseken határoztak:

- 372. PC-ülés, PC.DEC/449. számú döntése 2001. december 10-től 2002. december 31-ig
- 426. PC-értekezlet, PC.DEC/515. számú döntése 2002. december 12-től 2003. december 31-ig
- 488. PC-értekezlet, PC.DEC/584. számú döntése 2003. december 18-tól 2004. december 31-ig
- 538. PC-értekezlet, PC.DEC/646. számú döntése 2004. december 16-tól 2005. december 31-ig
- 580. számítógépes találkozó, PC.DEC/693. számú döntése 2005. november 17-től 2006. december 31-ig
- 642. PC-értekezlet, PC.DEC/765. számú döntése 2006. december 14-től 2007. december 31-ig
- 694. PC-ülés, PC.DEC/835. számú döntése 2007. december 21-től 2008. január 31-ig.

Az EBESZ koszovói missziójának megbízatását havonta hosszabbítják meg 2008. január 31-től.

Misszió összetétele

A misszió állománytáblája 504 fő, ebből 117 nemzetközi és 387 a helyiekből toborozható. Az EBESZ koszovói missziójának vezetője (2016. október 1-je óta) Jan Braathu norvég nagykövet.

Költségvetés

Az EBESZ 2019. évi egységes költségvetésében, amelyet 2019. április 11-én fogadtak el (PC.DEC/1326. számú), a koszovói misszió költségvetése 17 462 600 euró volt.

EBESZ-MISSZIÓ MONTENEGRÓBAN

Alapító döntés

A missziót az Állandó Tanács 2006. június 29-i 732. számú döntésével hozták létre.

Feladatok

Mandátumának megfelelően a misszió feladatai a következők:

- Támogatja és előmozdítja az EBESZ alapelveit és az EBESZ-ben tett kötelezettségvállalások végrehajtását, valamint a Montenegrói Köztársaság és az EBESZ közötti együttműködést minden dimenzióban, beleértve a biztonság és stabilitás politikai-katonai, gazdasági, környezeti és humán vonatkozásait.

- Megkönnyíti a kapcsolattartást, koordinálja a tevékenységeket, és előmozdítja az információcserét a hivatalban lévő elnökkel, az EBESZ intézményeivel, és adott esetben az EBESZ műveleti területeivel – különösen a délkelet-európaiakkal –, valamint a nemzetközi szervezetekkel és intézményekkel.
- Kapcsolatot létesít és tart fenn a helyi hatóságokkal, egyetemekkel, kutatóintézetekkel és nem kormányzati szervezetekkel (NGO-k), segít az EBESZ részvételével zajló események megszervezésében.

Telepítés

A misszió székhelye Podgoricában található.

Időtartam

A misszió megbízatását 2006. június 29-i létrehozása óta évente meghosszabbítják. Az Állandó Tanács 2018. november 29-én, a 1205. plenáris ülésen elfogadta a 1313. számú határozatot, amely meghosszabbította a misszió megbízatását 2019. december 31-ig.

Misszió összetétele

A pozíciók összlétszáma jelenleg 32 fő, amelyből kilenc nemzetközi és 23 helyi alkalmazottakkal feltölthető. A misszió vezetője (2017. február 1-je óta) Maryse Daviet francia nagykövet.

Költségvetés

Az EBESZ 2019. április 11-én elfogadott egységes költségvetése (PC.DEC/1326. számú) az EBESZ montenegrói missziója számára 2 152 100 eurós költségvetést állapított meg.

EBESZ-MISSZIÓ SZERBIÁBAN

Alapító döntés

A szerbiai missziót az EBESZ Jugoszláv Szövetségi Köztársaság missziójaként az Állandó Tanács 2001. január 11-i 401. számú döntésével hozták létre. A missziót Szerbiában és Montenegróban működő EBESZ-misszióknak nevezték el az Állandó Tanács február 13-i 533. számú döntésével 2003-ban, majd később az EBESZ szerbiai missziója lett az elnevezése az Állandó Tanács 2006. június 29-ei 733. számú döntésével.

Feladatok

Mandátuma szerint a misszió a fogadó kormánnyal szoros együttműködésben segítséget és szakértői támogatást nyújt a hatóságok számára minden szinten, valamint az érdekelt egyének, csoportok és szervezetek részére, a demokratizálódás és az emberi jogok védelme terén, ideértve a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogait is.

Ennek megfelelően, valamint a demokratizálódás, a tolerancia, a jogállamiság és az EBESZ alapelvei, előírásai és kötelezettségvállalásai előmozdítása érdekében a misszió továbbá:

- segítséget nyújt és tanácsot ad a jogszabályok teljes körű végrehajtásában a megbízatása hatálya alá tartozó területeken;
- figyelemmel kíséri a demokratikus intézmények, folyamatok és mechanizmusok megfelelő működését és fejlődését;
- segítséget nyújt a bűnüldöző szervek és az igazságszolgáltatás átalakításában, valamint képzésében;
- segítséget és tanácsadást biztosít a média területén;
- szoros együttműködésben az Egyesült Nemzetek Menekültügyi Főbiztosának Hivatalával tanácsot ad és támogatást nyújt a menekültek visszatérésének előmozdítására a szomszédos országokba és a szomszédos országokból, valamint egyéb tartózkodási országokból, továbbá segítséget nyújt a belső menekülteknek az otthonaikba visszatérni Szerbia területén belül.

Feladatai ellátása során a misszió együttműködik az EBESZ nemzeti kisebbségi főbiztosával, a Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatalával, a médiaszabadság képviselőjével és a gazdasági és környezetvédelmi koordinátorral. Az EBESZ Titkárságának Konfliktusmegelőző Központja többek között képzési workshopok és szemináriumok szervezésével segíti a bizalomerősítést és a biztonságépítést célzó intézkedéseket, valamint a politikai-katonai téren felmerülő egyéb kérdések megoldását. A misszió szorosan együttműködik az Európa Tanács szerbiai képviselőjével a programok koordinálása és a közös projektek hatékony tervezése érdekében. Emellett a képviselő koordinál más nemzetközi szervezeteket és intézményeket a fogadó országban, nevezetesen az Európai Bizottságot, az Egyesült Nemzetek Szervezetét, a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságát és az érintett nem kormányzati szervezeteket, a Kooperatív Biztonsági Platformmal összhangban.

Telepítés

A misszió székhelye Belgrádban található, irodája Bujanovacban, Dél-Szerbiában van, és további egy képzési központtal rendelkezik Novi Pazarban, Szerbia délnyugati részén. A misszió 2011 végén a Sremska Kamenica-i Rendőrség Alapképzési Központjában a helyi támogatást befejezte és egyúttal visszavonta munkatársait is. Az EBESZ montenegrói missziójának felállításával, 2006 júniusában a korábbi Podgoricai irodát bezárták.

Időtartam

A misszió megbízatását évente hosszabbítják meg. Legutóbb az Állandó Tanács 2018. november 29-i plenáris ülésén elfogadott 1314. számú döntésével a misszió mandátumát 2019. december 31-ig hosszabbították meg.

Misszió összetétele

A misszió jelenleg összesen 124 fő – ebből 22 nemzetközi és 102 helyi – feltölthető pozíciója van. A misszió vezetője (2016. október 1-je óta) Andrea Orizio olasz nagykövet.

Költségvetés

Az EBESZ 2019. április 11-én elfogadott egységes költségvetése (PC.DEC/1326. számú) a szerbiai misszió számára 6 258 600 eurós költségvetést állapított meg.

EBESZ-MISSZIÓ SKOPJÉBEN

Alapító döntések

- Vezető Tisztségviselők Tanácsa 15. ülése, 1992. augusztus 14., Journal No. 2, Annex 1.
- Vezető Tisztségviselők Tanácsa 16. ülése, 1992. szeptember 18., Journal No. 3, Annex 1.
- Vezető Tisztségviselők Tanácsa 17. ülése, 1992. november 6., Journal No. 2, Annex 3.

„Az EBEÉ konfliktusmegelőző monitoring missziójáról szóló egyetértési szerződés”, 1992. november 7.

Cselekvési irány

- Állandó Tanács 218. döntése, 1998. március 11. (PC.DEC/218.)
- Állandó Tanács 405. döntése, 2001. március 22. (PC.DEC/405.)
- Állandó Tanács 414. döntése, 2001. június 7. (PC.DEC/414.)
- Állandó Tanács 437. döntése, 2001. szeptember 6. (PC.DEC/437/Corr.1.)
- Állandó Tanács 439. döntése, 2001. szeptember 28. (PC.DEC/439.)
- Állandó Tanács 457. döntése, 2001. december 21. (PC.DEC/457.)
- Állandó Tanács 524. döntése, 2002. december 19. (PC.DEC/524.)

A Macedónia volt Jugoszláv Köztársaságban való EBEÉ monitoring misszió felállításáról szóló döntés 1992 közepén, a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság szomszédos országaiba rendelt Európai Közösség monitoring misszió kiterjesztésére irányuló munka kontextusában született, annak érdekében, hogy megakadályozza a konfliktus azon területekre történő áttérjedését. Egy hasonló, az EBEÉ égisze alatt működő misszió lehetőségének a skopjei hatóságokkal való feltérképezéséről szóló döntést a Vezető Tisztségviselők Tanácsának 15. ülésén, 1992. augusztus 14-én hozták meg (15-CSO/Journal No. 2, Annex 1). A Steering Group on the Yugoslav Crisis 1992. október 27-én kidolgozta a „Cselekvési irányok és költségvetés az EBEÉ konfliktusmegelőző monitoring misszió vonatkozásában” című tervezetet melyet 1992. október 28-án open-ended ad hoc csoport fogadott el, és a Vezető Tisztségviselők Tanácsa 17. ülésén, 1992. november 6-án hagyott jóvá (17-CSO/Journal No. 2, Annex 3).

„Az EBEÉ konfliktusmegelőző monitoring missziójáról szóló egyetértési szerződés” cseréjére 1992. november 7-én került sor egy levél formájában, melyet Macedónia volt Jugoszláv Köztársaság külügyminisztere, Denko Maleski küldött az EBEÉ Miniszterek Tanácsának hivatalban levő elnöke részére.

Az EBESZ Konfliktusmegelőző skopjei monitoring missziót az Állandó Tanács 977. számú döntésével 2010. december 16-án átnevezték EBESZ skopjei misszióra.

Feladatok

A Vezető Tisztségviselők Tanácsa 17. ülésén elfogadott cselekvési irányok és a költségvetés alapján a misszió célja a fogadó ország Szerbiával közös határa mentén, illetve az ország azon területein végbemenő fejlemények ellenőrzése, amelyekre áttekinthető a volt Jugoszláviában zajló konfliktus, annak érdekében, hogy elősegítse a területi integritás tiszteletben tartását, a béke, stabilitás és biztonság fenntartását; illetve, hogy segítse egy lehetséges újabb konfliktus elkerülését a régióban.

A célkitűzést a mandátum rögzíti, amely az alábbi feladatokat foglalja magában:

- párbeszéd a fogadó fél kormányzati hatóságaival;
- a politikai pártok képviselőivel és más szervezetekkel, állampolgárokkal való kapcsolatok kiépítése;
- tényfeltáró látogatások a stabilitás szintjének, illetve a konfliktusok vagy feszültségek lehetőségének értékelésére;
- egyéb, a misszió fentiekben, az EBEÉ által meghatározott céljaival összhangban levő tevékenységekben való részvétel;
- magas szintű jelenlét fenntartása az országban;
- incidensek esetén a tényállás rögzítésében történő részvétel.

Az Állandó Tanács a koszovói válságról szóló 1998. március 11-ei rendkívüli ülésén döntött (PC.DEL/218. számú döntés) az EBESZ konfliktusmegelőző monitoring misszió monitoring képességeinek átmeneti megerősítéséről, annak érdekében, hogy lehetővé tegye a Koszovóval és a Jugoszláv Szövetségi Köztársasággal közös határ megfelelő megfigyelését, illetve a válság esetleges áttekintésének megakadályozását.

A misszióvezető rendszeresen beszámolt a megfigyeléseiről. 2001. március 22-én az Állandó Tanács – a misszió jelentései alapján, melyek etnikai albán fegyveres csoportok erőszakos akcióit jelezték Macedónia volt Jugoszláv Köztársaság északi határa menti területen – a misszió létszámának nyolc fő nemzetközi személyzettel történő növeléséről döntött hat hónapos időtartamra. A kiegészítő alkalmazottak (személyek) különösen a határ menti területeken dolgoztak a misszió azon képességeinek erősítése céljából, hogy a határ menti fejleményeket megfigyeljék és jelentéseket tegyenek róluk, továbbá a misszió mandátumának megfelelően egyéb feladatokat is elláttak.

2001. június 7-én az Állandó Tanács a misszió létszámának további növeléséről döntött, további tíz nemzetközi alkalmazottal (teljes létszám: 26 fő).

2001. szeptember 6-án az Állandó Tanács a misszió létszámának további 24 nemzetközi alkalmazottal való növeléséről döntött (teljes létszám: 51 fő). Az új csoport ellenőrizte és rendszeresen jelentést tett a fogadó állam biztonsági helyzetéről, beleértve: az északi határ menti területek helyzetét, beleértve az illegális fegyverkereskedelmet; a humanitárius helyzetet, a menekültek és belső menekültek visszatérését, illetve az emberkereskedelmet; az olyan, érzékeny területek helyzetét, ahol kisebbségben levő közösségek élnek; valamint incidenseket és az ellenségeskedések kiújulását. A fegyverbegyűjtést nem ellenőrizték, illetve nem végeztek, csak a tűzszünet felügyeletére irányuló műveleteket.

2001. szeptember 28-án az Állandó Tanács a létszám további növeléséről döntött a meglévő mandátum alapján, 72 nemzetközi (bizalomerősítő) ellenőr, 60 rendőri tanácsadó és 17 rendőri kiképző, továbbá 10 fő adminisztratív, támogató feladatok ellátásáért felelős nemzetközi személyzettel. Az ellenőrök hozzájárultak a stabilitás és a biztonság fenntartásához az országban, illetve az általános bizalomerősítéshez a lakosságon belül. Rendszeresen jelentettek a biztonsági helyzetről, beleértve az illegális fegyverkereskedelmet; a humanitárius helyzetről, beleértve a menekültek és a belső menekültek visszatérését, illetve az emberkereskedelemtől; az olyan, érzékeny területek helyzetéről, ahol kisebbségben levő közösségek élnek; valamint bármilyen ellenségeskedés kialakulásáról. A rendőri tanácsadókat az érzékeny területeken vették be, egyidejűleg a helyi rendőri erők fokozatos újbóli bevetésével. Nem rendelkeztek végrehajtó hatalommal és nem tekinthetők a helyi rendőrség vagy más törvényes biztonsági erő felváltásának a fogadó országban. A feladatuk a helyi rendőrség fokozatos és koordinált újbóli bevetésének támogatása volt. A rendőri kiképzők a rendőrakadémia-projekt végrehajtásában vettek részt. A rendészeti és bizalomerősítő tevékenységeken kívül a misszió különösen aktív volt a médiaügyek, a decentralizáció és az ombudsman támogatása terén.

Telepítés

„Az EBEÉ skopjei konfliktusmegelőző Monitoring missziója az 1992. szeptember 10–14-e között lezajlott EBESZ tényfeltáró látogatással kezdte meg a munkáját Skopjében.”⁵²²

Időtartam

A cselekvési irányok alapján a művelet kezdeti időtartama minimum hat hónap volt. 2006 óta a mandátumot évente bővítik. 2018. november 29-én az Állandó Tanács 1205. plenáris ülésén elfogadta a PC.DC/1315. számú döntést, meghosszabbítva a misszió mandátumát 2019. december 31-ig. Az egyetértési szerződés a megszüntetés – bármelyik fél által 15 nappal korábban történő – bejelentéséig hatályban marad.

Misszió összetétele

Az EBESZ skopjei misszió 153,5 feltölthető pozícióval rendelkezik, melyből 40 nemzetközi, 113,5 pedig helyi pozíció. A misszióvezető (2018 szeptembere óta) Clemens Koja, osztrák nagykövet.

Költségvetés

Az EBESZ 2019. április 11-én elfogadott egységes költségvetése (PC.DEC/1326. számú) a skopjei misszió számára 6 506 100 euró költségvetést állapított meg.

⁵²² Megtartva az eredeti szöveget, ott is a jogelőd és az EBESZ-szervezet egyszerre szerepel: „The CSCE Spillover Monitoring Mission to Skopje started its work with an OSCE factfinding visit to Skopje from 10 to 14 September 1992.” Survey: i. m. 21. o.

KELET-EURÓPA

EBESZ-MISSZIÓ MOLDOVÁBAN

Alapító döntés

- Vezető Tisztségviselők Tanácsa 19. ülése, 1993. február 4. Journal No. 3, Annex 3.

Feladatmeghatározás

- Vezető Tisztségviselők Tanácsa Bécs csoport 7. ülése, 1993. március 11., Annex 1. 2.
- Vezető Tisztségviselők 21. ülése, 1993. április 28., Journal No. 3 (Corrected reissue), Decision 5(k).
- Állandó Tanács 329. számú döntése, 1999. december 9. (PC.DEC/329. számú).

Feladatok

A Vezető Tisztségviselők Tanácsa 1993. február 4-i döntésének értelmében a misszió célja, hogy elősegítse a konfliktus tartós, átfogó politikai rendezésének elérését minden szempontból. A Moldáv Köztársaság függetlenségének és szuverenitásának a jelenlegi határok között való megszilárdítására, illetve az állam területi integritásának megerősítésére alapozva, a Dnyeszteren túli régió különleges státusáról szóló megegyezéssel együtt. A mandátum alapján (ahogy azt a feladatmeghatározás⁵²³ rögzíti) a misszió feladatai:

- A párbeszéd és a tárgyalások alapjául szolgáló átfogó politikai keret megteremtésének elősegítése, illetve a konfliktusban szemben álló felek támogatása a konfliktus tartós politikai rendezéséről szóló tárgyalások lefolytatásában, megszilárdítva a Moldáv Köztársaság függetlenségét és szuverenitását a Dnyeszteren túli régió különleges státusáról szóló megegyezéssel együtt.
- Információ gyűjtése és biztosítása a helyzetről, beleértve a régió katonai helyzetét, valamint konkrét események kivizsgálása és azok politikai hatásainak értékelése.
- Az érintett részt vevő államok támogatása a külföldi csapatok státusáról és a rendezett és teljes kivonásukról szóló megállapodás megtárgyalásában.
- Tanácsadás és szakértői támogatás, illetve egyéb hozzájárulásokhoz való keret nyújtása a politikai rendezés olyan területein, mint a nemzetközi kötelezettségek és kötelezettségvállalások hatékony betartása az emberi és kisebbségi jogokat, a demokratikus átalakulást, a menekültek visszatelepítését, illetve a Dnyeszteren túli régió speciális státusának meghatározását illetően.
- Látható EBEE-jelenlét létrehozása a régióban, és kapcsolatok kiépítése a konfliktusban érintett minden féllel, a helyi hatóságokkal és a helyi lakossággal.

⁵²³ A cselekvési tervet olykor feladatmeghatározásként fordították, a szövegkörnyezettől függött, de közel ugyanazt a tartalmat takarja (a szerző).

Az Állandó Tanács 261. ülésén, 1999. december 9-én döntött a mandátum kiterjesztéséről az isztambuli csúcs 19. paragrafusával összhangban: „Az orosz lőszerkészlet és fegyverzet begyűjtésében és megsemmisítésében, valamint az ehhez kapcsolódó pénzügyi és technikai támogatás koordinálásában való átláthatóság biztosításáról.” E célból egy önkéntes pénzügyi hozzájárulási alapot hozott létre az EBESZ-titkárságon belül.

Telepítés

A misszió 1993. április 25-én kezdte meg a munkáját Chisinauban. Az egyetértési megállapodás aláírására május 7-én került sor Moldova kormányával. Az egyetértési megállapodást 1996. március 28-án módosították. A misszió 1995. február 13-án főkirodát nyitott Tiraszpolban.

Időtartam

Az egyetértési megállapodás alapján a missziót az aláírástól számított hat hónapra hozták létre. 2006 óta a mandátumot évente meghosszabbították. 2018. november 29-én az Állandó Tanács 1205. plenáris ülésén elfogadott PC.DEC/1312. számú döntése értelmében a misszió mandátumát 2019. december 31-ig meghosszabbították.

Misszió összetétele

Az 1993. évi feladatmeghatározás/cselekvési terv értelmében a misszió nyolc nemzetközi tagból állt. Egymást követő döntések alapján az Állandó Tanács a misszió engedélyezett létszámát a jelenlegi 52 pozícióra emelte, melyből 13 nemzetközi, 39 helyi pozíció. A misszióvezető (2018. szeptember 7. óta) a német dr. Claus Neukirch.

Költségvetés

Az EBESZ 2019. április 11-én elfogadott egységes költségvetése (PC.DEC/1326. számú) a moldovai misszió számára 2 302 700 euró költségvetést állapított meg.

EBESZ PROJEKTKOORDINÁTORI MISSZIÓ UKRAJNÁBAN

Alapító döntés

Az Állandó Tanács 295. számú döntése, 1999. június 1., PC Journal, 231. szám (PC.DEC/295. számú).

Feladatok

Az Állandó Tanács 1999. június 1-jei 295. számú döntésének megfelelően, és az EBESZ ukrán missziójának bezárását követően, Ukrajnában létrehoztak egy EBESZ projektkoordinátori missziót az új együttműködési formához kapcsolódó feladatok elvégzésére Ukrajna és az EBESZ között. Az Állandó Tanács 295. számú döntésének értelmében ez az együttműködés Ukrajna illetékes hatóságai, valamint az EBESZ és annak intézményei közötti projektek tervezését, végrehajtását és figyelemmel kísérést jelent. A projektek kiterjedhetnek az EBESZ tevékenységeinek minden aspektusára, az ukrán kormányzati és nem kormányzati szervek szükség szerinti bevonásával.

Telepítés

Az ukrán kormány és az EBESZ 1999. július 13-án írta alá az egyetértési nyilatkozatot.

Időtartam

A missziót 1999. június 1-jén hozták létre, kezdeti időtartamára 1999. december 31-ig, hat hónapos időtartamra történő meghosszabbítás lehetőségével. Az Állandó Tanács 2018. december 20-án elfogadta a PC.DEC/1319 számú döntését az 1210. plenáris ülésén, amely meghosszabbította a misszió megbízatását 2019. június 30-ig.

Misszió összetétele

Az egyetértési nyilatkozatnak megfelelően, a misszió magában foglalja a nemzetközi és helyi személyzet, valamint a projektek végrehajtásához szükséges, nemzetközi vagy helyi szakértőket és műszaki személyzetet. A misszió létszáma a projektek szükségleteinek megfelelően megváltozhat. Jelenleg az összes feltölthető pozíció 52, ebből három nemzetközi és 49 helyi pozíció.

Az EBESZ projektkoordinátora Ukrajnában (2018 novemberétől) Henrik Villadsen dán nagykövet.

Költségvetés

Az EBESZ 2019. április 11-én elfogadott 2019. évi egységes költségvetése értelmében (PC.DEC/ 326. számú), Ukrajnában az EBESZ projektkoordinátorának költségvetése 3 618 500 euró volt.

EBESZ KÜLÖNLEGES MEGFIGYELŐ MISSZIÓ UKRAJNÁBAN

Alapító döntés

Állandó Tanács 1117. számú döntése, 2014. március 21., PC Journal, 991 (PC.DEC/ 1117. számú).

Feladatok

Az Állandó Tanács 2014. március 21-i 1117. döntésével az ukrainai különleges megfigyelő missziót azzal a céllal hozták létre, hogy hozzájáruljon a feszültségek csökkentéséhez, a béke, stabilitás és biztonság előmozdításához, valamint az EBESZ valamennyi alapelve és kötelezettségvállalása végrehajtásának nyomon követéséhez és támogatásához.

Az Állandó Tanács 1117. számú döntése a pártatlanság és az átláthatóság elve alapján működő missziót a következő feladatokkal ruházta fel:

- Információgyűjtés és jelentés a működési terület biztonsági helyzetéről.
- Tényállás rögzítése és jelentés az egyedi incidensekről és az azokkal kapcsolatban foganatosított intézkedésekről, ideértve az EBESZ alapelveinek és kötelezettségvállalásainak feltételezett megsértésére vonatkozókat is.
- Az emberi és az alapvető szabadságjogok tiszteletben tartásának figyelemmel kísérése és támogatása, ideértve a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogait is.

- Feladatainak teljesítése érdekében kapcsolat létesítése a helyi, regionális és nemzeti hatóságokkal, a civil társadalommal, az etnikai és vallási csoportokkal, valamint a helyi lakossággal.
- A párbeszéd fokozása a feszültségek csökkentése és a helyzet normalizálása érdekében.
- Jelentés a megfigyelő misszió szabad mozgásának korlátozásáról vagy megbízatása teljesítésének egyéb akadályairól.
- Együttműködés az EBESZ vezető szerveivel, azok munkájának támogatása, ideértve a nemzeti kisebbségek főbiztosát, az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatalát és az EBESZ médiaszabadság képviselőjét; valamint együttműködés az Egyesült Nemzetek Szervezetével, az Európa Tanáccsal és a nemzetközi közösség más szereplőivel.

Telepítés

Az Állandó Tanács 2014. március 21-i 1117. számú döntésének megfelelően, az előkészítő csoportok 2014. március 22-én érkeztek meg Kijevbe. Ugyanezen döntés alapján megfigyelők érkeztek Herszonba, Odesszába, Lvivba, Ivano-Frankivszkba, Harkovba, Donyeckbe, Dnyepropetrovszkba, Csernovicbe és Luganszkba. A központot Kijevben hozták létre. A telepítésre vonatkozó bármilyen módosítás az Állandó Tanács hatáskörébe tartozik.

Az egyetértési nyilatkozatot 2014. április 14-én írta alá az ukrán kormány és az EBESZ, az ukrán elnök pedig 2014. június 3-án szintén aláírta a vonatkozó törvényt.

Időtartam

Az ukrán különleges megfigyelő missziót kezdetben hat hónapra, 2014. szeptember 20-ig hozták létre, meghosszabbíthatósági opcióval.

Az Állandó Tanács 2014. július 22-i 1129. döntésében a misszió mandátumát további hat hónappal, azaz 2014. szeptember 21-től 2015. március 20-ig meghosszabbította.

További hosszabbítások:

- 2015. március 12-én 2016. március 31-ig (PC.DEC/1162. számú);
- 2016. február 18-án 2017. március 31-ig (PC.DEC/1199. számú);
- 2017. március 16-án 2018. március 31-ig (PC.DEC/1246. számú);
- 2018. március 22-án 2019. március 31-ig (PC.DEC/1289. számú).

Utolsó módosítás:

- 2019. március 29-én (PC.DEC/1323. számú) 2020. március 31-ig.

Misszió összetétele

Az Állandó Tanács 2014. március 21-i 1117. döntésének megfelelően a különleges megfigyelő misszió kezdetben 100 polgári megfigyelőből állt, de a misszió létszáma gyorsan bővült. A PC.DEC/1162. számú döntés megbízást adott a bővítés folytatására akár 1000 megfigyelővel.

A főmegfigyelő (2019. június 1-je óta) Yaşar Halat Çevik török nagykövet.

Költségvetés

A misszió teljes költségvetése jelenlegi megbízatásának végéig (2020. március 31.) 100 844 500 euró, ebből 84 709 400 euró jóváhagyott hozzájárulás és 16 135 100 euró opcionális hozzájárulás.

EBESZ HATÁRMEGFIGYELŐ MISSZIÓ GUKOVÓBAN ÉS DONYECKBEN,
AZ OROSZ ELLENŐRZŐPONTOKON

Alapító döntés

Állandó Tanács 1130. számú döntése, 2014. július 24.

Ez a döntés a 2014. július 2-i berlini nyilatkozatot követi, amelyben Németország, Franciaország, Oroszország és Ukrajna külügyminiszterei felkérték az EBESZ-t, hogy orosz meghívásra telepítsen EBESZ-megfigyelőket két orosz ellenőrzőpontra.

Feladatok

A pártatlanság és az átláthatóság elve alapján működő határmegfigyelők feladata a donyecki és gukovói ellenőrzőpontokon zajló, valamint a határokon átnyúló mozgások nyomon követése és jelentése.

Telepítés

Az EBESZ határmegfigyelőit Oroszország meghívására küldték ki a két orosz határállomásra, Donyeckbe és Gukovóba, amint azt a 2014. július 2-i berlini együttes nyilatkozat tartalmazta, és amelyet az orosz külügyminiszter 2014. július 14-én meghosszabbított az EBESZ soros elnökéhez írt levelében. A misszió alapbázisa Kamenzk-Sahtyinszkij városban található.

Időtartam

- 2014. október 22-én a megbízatást egy hónappal meghosszabbították 2014. november 23-ig (Állandó Tanács 1133. számú döntése).
- 2014. november 20-án a megbízatást további egy hónappal hosszabbították meg 2014. december 23-ig (Állandó Tanács 1135. számú döntése).

Ez a döntés 16 főről 22 főre terjesztette ki a polgári megfigyelők számát, akik 24 órában, 7 fős csoportokban tevékenykedtek, egy kis létszámú logisztikai és adminisztratív csoport támogatásával. 2014. decembere óta a megbízatást folyamatosan, alkalmanként három hónapos időszakokkal meghosszabbították.

- 2017. július 21-én a megbízatást 2017. október 31-ig hosszabbították meg (Állandó Tanács 1264. számú döntése).
- 2017. október 19-én a mandátumot 2018. január 31-ig meghosszabbították (Állandó Tanács 1268. számú döntése).
- 2018. január 25-én négy hónappal, 2018. május 31-ig hosszabbították meg (Állandó Tanács 1286. számú döntése).
- 2018. május 3-án a megbízatást 2018. szeptember 30-ig hosszabbították meg (Állandó Tanács 1291. számú döntése).

- 2018. augusztus 30-án a megbízatást 2019. január 31-ig hosszabbították meg (Állandó Tanács 1304. számú döntése).
- 2018. november 29-én a megbízatást meghosszabbították 2019. május 31-ig (Állandó Tanács 1308. számú döntése).
- 2019. május 2-án a megbízatást 2019. szeptember 30-ig hosszabbították meg (Állandó Tanács 1328. számú döntése).

Misszió összetétele

A misszió összesen 22 megfigyelőből állt, beleértve a misszióvezetőt és három adminisztratív munkatársat. Vezetője (2017. november 15-e óta) Varga György magyar nagykövét.

Költségvetés

2014. július 24-től, a misszió kezdetétől, 2015. március 23-ig (kezdeti telepítés, majd három mandátumhosszabbítás) a missziót a 2013. évi költségvetési előirányzaton felüli többletköltségekkel együtt, összesen 974 300 euró összegből finanszírozták.

A 2015. március 24-től 2016. január 31-ig (további három mandátumhosszabbítás) tartó időszak költségeit részben a 2014. év végi maradványból, részben pedig az 1 124 700 euró összegű, 2014. évi kereten felüli többletforrással biztosították.

A 2016. február 1-jétől 2017. április 30-ig tartó kiküldetési időszakot a 2014. évi kereten felüli többletforrásból finanszírozták, összesen 1 501 800 euró összegben.

A mandátum 2017. április 6-i meghosszabbításával (Állandó Tanács 1249. számú döntése) engedélyezték a 2014. és 2015. évi kereteken felüli többletforrásokból származó 301 100 euró felhasználását és az elfogadott költségek finanszírozását 2017. július 31-ig.

2017. július 20-án a mandátumot 2017. október 31-ig hosszabbították meg, majd 2017. október 19-én 2018. január 30-ig.

2018-ban a mandátumot 2018. január 25-től hosszabbították meg (Állandó Tanács 1286. számú döntése), amellyel engedélyezték 420 000 euró felhasználását a 2016. évi kereten felüli többletforrásból, az elfogadott költségek finanszírozására 2018. május 31-ig.

Ezt követően a mandátumot 2018. május 3-án ismét meghosszabbították (Állandó Tanács 1291. számú döntése), amellyel 438 600 eurót engedélyeztek felhasználni a 2016. évi kereten felüli többletforrásból, az elfogadott költségek finanszírozására a megbízatás 2018. szeptember 30-ig tartó időtartamára. A mandátumot ezután 2018. augusztus 30-án hosszabbították meg (Állandó Tanács 1304. számú döntése), amellyel engedélyeztek a 2016. évi kereten felüli többletforrásból 436 200 eurót felhasználni a mandátum tervezett időtartamára, tehát a 2019. január 31-ig tartó időszak tervezett költségvetésének finanszírozására.

A mandátumot ezután 2018. november 29-én meghosszabbították (Állandó Tanács 1308. számú döntése), amellyel 419 000 eurót engedélyeztek felhasználni a 2016. évi kereten felüli többletforrásból az elfogadott költségek finanszírozására, a megbízatás 2019. május 31-ig tartó időtartamára.

A mandátumot 2019. május 2-án meghosszabbították (Állandó Tanács 1328. számú döntése), amellyel 515 600 eurót engedélyeztek felhasználni a 2017. évi kereten felüli többletforrásból az elfogadott költségek finanszírozására, a megbízatás 2019. szeptember 30-ig tartó időtartamára.

DÉL-KAUKÁZUS

AZ EBESZ SOROS ELNÖKÉNEK SZEMÉLYES KÉPVISELŐJE

Alapító döntés

A soros elnök 1995. augusztus 10-től kinevezte személyes képviselőjét, aki az EBESZ soros elnökét képviselte az EBESZ minszki konferencián. A jelenlegi személyes képviselő (továbbiakban: Personal Representative, PR) Andrzej Kasprzyk nagykövet (Lengyelország), akit először 1997. január 1-jén neveztek ki, de 1996-tól már volt megbízása).

Feladatok

A személyes képviselő mandátuma a következő:

- Az EBESZ soros elnökének (Chairman-in-Office, CiO) képvisellete a hegyi-karabahi konfliktushoz (Nagorno-Karabakh conflict) kapcsolódó kérdésekben, a CiO támogatása a fegyveres konfliktus megszüntetéséről szóló megállapodás elérésében és az EBESZ békefenntartó műveletéhez szükséges feltételek megteremtésében, a konfliktus minden szempontból tartós, átfogó politikai rendezésének elősegítése érdekében.
- Tevékenységének minden aspektusáról jelentést tesz az EBESZ CiO-nak, a CiO-n keresztül jelentést tesz az EBESZ minszki konferencia társelnökének és adott esetben a minszki csoportnak, valamint végrehajtja a CiO-tól kapott utasításokat.
- Kérés esetén segíti a társelnököt.
- Segítséget nyújt a magas szintű tervező csoportnak az EBESZ békefenntartó műveletének megtervezésében, a budapesti csúcstalálkozó döntéseiben foglaltaknak megfelelően.
- Segítséget nyújt a feleknek a bizalomerosztó, humanitárius és egyéb, a békefolyamatot elősegítő intézkedések végrehajtásában és fejlesztésében, különösen a közvetlen kapcsolatok ösztönzése révén.
- Együttműködik az Egyesült Nemzetek Szervezete és más, a konfliktusok területén tevékenykedő nemzetközi szervezetek képviselőivel.

Telepítés

A grúz kormánnyal kötött egyetértési nyilatkozattal összhangban egy irodát hoztak létre Tbilisziben, hogy megkönnyítsék a PR és telepített asszisztenseinek mozgását és tevékenységét. A művelati asszisztensek rotációban vannak jelen Bakuban, Jerevánban és Sztepanakertben/Khankendiben.

Időtartam

A személyes képviselő megbízásának időtartamára nincs korlátozás.

Misszió összetétele

A misszió összesen 17 feltölthető pozícióval rendelkezik, ami a személyes képviselőn kívül 5 nemzetközi és 11 helyi pozíciót jelent.

Költségvetés

Az EBESZ 2019. évi egységes költségvetése alapján, amelyet 2019. április 11-én fogadtak el (PC.DEC/1326. számú), a személyes képviselő költségvetési keretösszege 1 179 700 euró volt.

KÖZÉP-ÁZSIA

EBESZ-KÖZPONT ASGABATBAN

Alapító döntés

Állandó Tanács, PC.DEC/244. számú döntése, 1998. július 23., 4. napirendi pont.

Feladatok

Az Állandó Tanács 1998. július 23-i döntése értelmében (emlékeztetve az 1998. június 11-i 231. számú döntésre és üdvözölve a türkménisztáni kormány hajlandóságát az EBESZ-tevékenységek fokozására) az EBESZ-központ Asgabatban az alábbi feladatokat hajtja végre:

- Elősegíti a kapcsolattartást és hozzájárul az információcseréhez a hivatalban lévő elnök, más EBESZ-intézmények és a közép-ázsiai EBESZ-ben részt vevő államok között, valamint elősegíti az együttműködést a nemzetközi szervezetekkel és intézményekkel.
- Létrehozza és fenntartja a kapcsolatokat a helyi hatóságokkal, egyetemekkel, kutatóintézetekkel és nem kormányzati szervezetekkel.
- Segítséget nyújt többek között regionális szemináriumok és EBESZ-delegációk területi látogatása, valamint egyéb, EBESZ-ben részt vevő államokkal megvalósuló események megrendezésében.
- Elvégez olyan egyéb, Türkmenisztán és az EBESZ-intézmények megállapodásán alapuló feladatokat, amelyeket arra megfelelőnek tart a hivatalban lévő elnökség vagy más EBESZ-intézmények.

Telepítés

Az Asgabatban működő központ 1999 januárjában kezdte meg munkáját.

Időtartam

A központ mandátuma határozatlan időre szól.

Misszió összetétele

A misszió összesen 28 feltölthető pozícióval rendelkezik, ebből 6 nemzetközi és 22 helyi pozíció. A központ vezetője (2016 júliusa óta) Natalya Drozd nagykövét Fehéroroszországból.

Költségvetés

Az EBESZ 2019. április 11-én elfogadott egységes költségvetése (PC.DEC/1326. számú) az Asgabatban működő központ számára 1 661 200 euró költségvetést állapított meg.

EBESZ-PROGRAMIRODA BISKEKBEN

Alapító döntések

Az Állandó Tanács: PC.DEC/245. számú döntése, 1998. július 23.

A mandátum kiegészítése:

- PC.DEC/339. számú döntés, 2000. február 10.
- PC.DEC/947. számú döntés, 2010. július 22.
- PC.DEC/961. számú döntés, 2010. november 18.

Az Állandó Tanács 2017. január 27-i döntése (PC.DEC/1238. számú) 2017 május 1-jével átnevezte az EBESZ Biskekben működő központját az EBESZ Biskekben működő programirodájává, és felülvizsgálta mandátumát.

Felülvizsgálati mandátum: PC.DEC/1250, 2017. április 27.

Feladatok

Az Állandó Tanács 1998. július 23-i ülésén (emlékeztetve az 1998. június 11-i 231. számú döntésre és üdvözölve a Kirgiz Köztársaság Kormánya hajlandóságát az EBESZ-tevékenységek fokozására) arról döntött, hogy az EBESZ Biskekben működő programirodáját bizza meg bizonyos feladatok elvégzésével.

Az Állandó Tanács 2017. április 27-i döntése értelmében az EBESZ Biskekben működő központját az EBESZ Biskekben működő programirodájává alakítják át 2017. május 1-jei hatállyal. Az iroda kidolgozza, végrehajtja majd beszámol azokról a programozási tevékenységekről, amelyekről korábban a konzultatív mechanizmus keretében a Kirgiz Köztársaság Külügyminisztériuma és a programiroda megállapodtak. Ezeket a tevékenységeket erős és kölcsönös egyetértésben kell lefolytatni, és a Kirgiz Köztársaság Kormánya és a programiroda által kidolgozott éves program- és projektterv alapján kell végrehajtani. Minden programot és projektet a Kirgiz Köztársaság Kormányával való szoros együttműködés és konzultáció mellett kell elvégezni, beleértve azok (többlet) költségvetési forrásokból történő finanszírozását.

A prioritást élvező területek az alábbiak:

- transznacionális fenyegetések és bűnüldözési együttműködés, különös tekintettel a biztonsági szektor irányítására, a terrorizmus és az erőszakos szélsőségek elleni küzdelemre, valamint a szervezett bűnözés és a drogkereskedelem elleni harcra;

- korrupció és pénzmosás elleni küzdelem, közlekedés-, határ- és vámellenőrzés, környezetvédelem, vízgazdálkodás és a természeti katasztrófák elleni védekezés;
- kulturális jogok és jogállamiság, emberkereskedelem elleni küzdelem, a demokratikus intézmények és a választási rendszer megerősítése, a civil társadalom fejlesztése és a szólásszabadság, valamint keresztdimenziós kérdésként a nemek közötti egyenlőségi projektek.

A regionális projektekről történő megállapodásban Kirgizisztán részéről a kormány, a programiroda nemzetközi és helyi alkalmazottjainak részéről a külügyminisztérium az illetékes, valamint további jövőbeli megállapodás tárgyát képezi a felek között egy közös stratégia a vezetői beosztások fokozatos átadásáról az illetékes helyi alkalmazottak számára.

Telepítés

A biskeki központ 1999 januárjában kezdte meg működését. A területi iroda 2000 áprilisától működött Oshban, de 2017-ben bezárták a felülvizsgálati mandátumot követően.

Időtartam

A programiroda mandátuma eredetileg határozatlan időre szólt. 2003-ban az Állandó Tanács döntésével évente megújítandóra változtatta a mandátumot. 2018 január 20-án, az 1210. számú plenáris ülésen az Állandó Tanács meghosszabbította a mandátumot 2019. december 31-ig (PC.DEC/1320. szám).

Misszió összetétele

A teljes létszám 121 fő, ebből 13 nemzetközi és 108 helyi pozíció. A programiroda vezetője (2016. október 14. óta) dr. Pierre von Arx nagykövet Svájcból.

Költségvetés

Az EBESZ 2019. április 11-én elfogadott egységes költségvetése (a PC.DEC/1326. számú döntés alapján) a programiroda számára 6 811 000 euró költségvetést állapított meg.

EBESZ-PROGRAMIRODA DUSANBÉBEN

Alapító döntés

Az EBESZ tádzsikisztáni misszióját az I. 4. döntéssel hozták létre az Állandó Tanács negyedik ülésén Rómában, 1993. december 1-jén.

A mandátum és a név megváltoztatása:

- az Állandó Tanács DEC/500/Corr.1. döntésével, 2002. október 31-én.

Az EBESZ dusanbéli központjának megbízatása 2008. június 30-án lejárt.

Az EBESZ tádzsikisztáni irodáját az Állandó Tanács 2008. június 19-i 852. számú döntésével hozták létre, helyettesítve a dusanbéli központot.

A megbízatás felülvizsgálata:

- az Állandó Tanács 2017. június 1-jei döntése alapján (PC.DEC/1251. számú), amely 2017. július 1-jei hatállyal az irodát Dusanbe EBESZ-programirodává nevezte át.

Feladatok

Az Állandó Tanács 2017. június 1-jei döntésével a dusanbéli programirodát a következő feladatokkal ruházta fel:

- Az EBESZ alapelveinek és kötelezettségvállalásainak megvalósítása, Tádzsikisztán és az EBESZ együttműködésének előmozdítása az EBESZ tevékenységének valamennyi dimenziójában.
- Segítségnyújtás Tádzsikisztánnak a biztonság és stabilitás biztosítása érdekében tett erőfeszítéseiben, többek között a rendőrség további reformja, a terrorizmus és erőszakos szélsőségek elleni küzdelem, a szervezett bűnözés és a kábítószer-kereskedelem elleni küzdelem során, az egyéb transznacionális fenyegetések és kihívások kezelésében, valamint az EBESZ kötelezettségvállalásainak, az EBESZ biztonsági együttműködési keretének kialakítása.
- Tádzsikisztán további gazdasági és környezeti fejlődésre irányuló erőfeszítéseinek támogatása, többek között a gazdasági potenciál és a kereskedelmi lehetőségek továbbfejlesztése, az energiaszektor és a közlekedés fejlesztése, a jó kormányzás kiépítése és a korrupció elleni küzdelem területén, valamint a környezet- és vízgazdálkodás fejlesztése a katasztrófakockázatok csökkentése érdekében.
- Tádzsikisztán támogatása többek között a társadalom fejlődésének segítése, az emberi jogok és jogállamiság, a nemek közötti egyenlőség fejlesztésében, a demokratikus intézmények megerősítésében, és a média szabadságának megszilárdításában.
- Kapcsolattartás megkönnyítése és az információcsere előmozdítása az EBESZ soros elnökével és az EBESZ intézményeivel.
- Kapcsolattartás és szoros együttműködés az EBESZ más közép-ázsiai (térségbeli) műveleteivel az EBESZ regionális megközelítési koherenciájának fenntartása érdekében, és az e célból végzett releváns tevékenységek végrehajtása.
- A nemzeti kapacitás növelésére és a szakértelem fejlesztésére irányuló erőfeszítések folytatása, majd a feladatok hatékony átadása Tádzsikisztánnak.

A tevékenységeket közösen kidolgozott éves terv alapján kell végrehajtani. Az összes programot és projektet – ideértve a pluszköltségvetésből finanszírozott programokat is – szoros együttműködésben Tádzsikisztán kormányával konzultálva kell végrehajtani.

A programiroda biztosítja a költségvetési források felhasználásának teljes átláthatóságát, ideértve a költségvetési forrásokat is. Ütemterv szerint kell megküldeni a fogadó államnak az egységes költségvetési javaslatot, a program költségvetési teljesítményéről szóló jelentést, az EBESZ jelentését, a pénzügyi kimutatásokat és a külső ellenőri jelentéseket. Fontos a rendszeres konzultációk megszervezése, amelyekről a külügyminisztériummal kell megállapodni. Az EBESZ nemzeti jogszabá-

lyok teljes körű tiszteletben tartásával látja el feladatait, és rendszeres jelentéseket készít az Állandó Tanács számára megbízatásának végrehajtásáról. Tádzsikisztán Külügyminisztériuma és az EBESZ között folyamatosan monitorozni szükséges a feladatokat, valamint a kölcsönös megállapodásokat különböző működési irányokban. A felek között új, különálló egyetértési nyilatkozatról is szükséges megállapodni.

A mandátum eredetileg 2017. december 31-ig volt hatályban. Ennek meghosszabbítására vagy annak bármilyen módosítására az Állandó Tanácsnak új döntést kell hoznia, amelyet évenkénti felülvizsgálat alapján szükséges megújítani, valamint a tanácsi döntés alapján határozzák meg az EBESZ helyszíni feladatait.

Telepítés

Az EBESZ tádzsikisztáni misszióját (később Dusanbe EBESZ-központját/az EBESZ irodáját Tádzsikisztánban) 1994 júniusában hozták létre. 2017. július 1-jei hatállyal a Tádzsikisztánban lévő EBESZ-irodát Dusanbe EBESZ-programirodává nevezték át, az öt helyszíni irodát (Hudzsandban, Kurgan-Tyubeben [ma Bothar, 2018-ig Kurgontepa], Gharmban, Kulyabban és Shaartuzban) bezárták.

Időtartam

A megbízatást évente meghosszabbítják. Az Állandó Tanács 2018. december 20-án, 1210. plenáris ülésén elfogadta a PC.DEC/1321. számú döntését, amellyel meghosszabbították a mandátumot 2019. december 31-ig.

Misszió összetétele

A dusanbei programiroda vezetője (2019. május 11. óta) Valeriu Chiveri moldovai nagykövet. A nemzetközi pozíciók száma jelenleg 22, és 111 helyi beosztással lehet számolni. A jelenlegi alkalmazottak száma összesen 133 fő.

Költségvetés

Az EBESZ 2019. április 11-én elfogadott 2019. évi egységes költségvetéséről szóló döntés alapján (PC.DEC/1326. számú) a programiroda költségvetése 7 311 600 euró.

EBESZ-PROGRAMIRODA NUR-SZULTANBAN

Alapító döntés

Létrehozás: PC.DEC/243. sz., 1998. július 23.

A megbízatás felülvizsgálata: PC.DEC/797. sz., 2007. június 21.

A megbízatás felülvizsgálata: PC.DEC/1153./Corr.1., 2014. december 18.

Feladatok

Az Állandó Tanács 2014. december 18-án tartott 1031. plenáris ülésén felülvizsgálta a mandátumot, és átnevezte az EBESZ asztanai központját asztanai programirodává (PC.DEC/1153./Corr.1.).

A mandátum a programirodát a következő feladatokkal ruházta fel: tevékenységek kidolgozása, végrehajtása és jelentése az EBESZ mindhárom tevékenységi dimenzióján belül; cél a fogadó állam támogatása az EBESZ kötelezettségvállalásainak megfelelően, és olyan projektek elindítása, melyeket a kazah hatóságokkal egyeztetve a következő prioritási területeken indítanak el:

- transznacionális biztonsági fenyegetések, kiemelten a terrorizmus és az erőszakos szélsőségek elleni küzdelem, a szervezett bűnözés és a kábítószer-kereskedelem, valamint az emberkereskedelem elleni küzdelem;
- a politikai-katonai dimenzió erősítése, a regionális biztonságra és az EBESZ kötelezettségvállalásaira összpontosítva, a Biztonsági Együttműködési Fórum keretében;
- a gazdasági és környezeti dimenzió erősítése a jó kormányzásra összpontosítva, a korrupció és a pénzmosás elleni küzdelem, állami és magánpartnerségek, kis- és közép vállalkozások fejlesztése;
- szállítás, határátlépés és vámellenőrzés;
- energiabiztonság, vízkészletek kezelése, a környezet védelme, a katasztrófa-kockázatok csökkentése;
- a tengerparttal nem rendelkező fejlődő országok igényeinek felmérése;
- emberi dimenzió, összpontosítva a civil társadalomra, a jogállamiságra, a választási rendszerre, a média szabadságára és a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogaira;
- regionális projektek a fent említett területeken, amelyek magukban foglalják az EBESZ regionális rendezvényeinek megszervezését, az EBESZ küldöttségeinek látogatásait a térségben, vagy az EBESZ részvételével zajló egyéb eseményeket;
- a programiroda elősegíti a kapcsolatok kialakítását és fejlesztését egyrészt a kazahsztáni hatóságok, a civil társadalom és a tudományos intézmények, másrészt a soros elnökség és az EBESZ végrehajtó struktúrái között, valamint kapcsolatot tart fenn a központi és a helyi hatóságokkal, a kazahsztáni civil társadalommal és egyetemi intézményekkel, valamint az érintett nemzetközi szervezetekkel.

A kazahsztáni főváros nevének 2019. március 20-án Asztanáról Nur-Szultanra történő megváltoztatását követően, az EBESZ asztanai programirodája Nur-Szultanban működő EBESZ-programirodává vált.

Telepítés

Az EBESZ Almatiban működő központja 1999 januárjában kezdte meg működését. Egy kis létszámú összekötő irodát hoztak létre Almatiban, 2003 márciusában. 2007 első felében a központ Asztanába költözött, és összekötő irodát tartott fenn Almatiban. 2013 decemberében az Almatiban lévő összekötő irodát áthelyezték Asztanába, ahol a központ 2014. december 31-ig folytatta tevékenységét mindhárom EBESZ-dimenzióban. Az asztanai EBESZ-központot 2015. január 1-jén átalakították az EBESZ programszintű irodájává. Az EBESZ irodáját nur-szultani program-

irodának nevezték át, miután megváltoztatták Kazahsztán fővárosának nevét 2019. március 20-án.

Időtartam

Az EBESZ-központ megbízatása eredetileg határozatlan idejű volt, 2001-től évente megújítható mandátummal rendelkezik. Az Állandó Tanács 2001. december 21-i 375. plenáris ülésén elfogadott 462. számú döntése alapján a központ megbízatását egy évvel, 2002. december 31-ig meghosszabbították, és a következő években ezt rendszeresen megismételték (a programiroda 2015-ben kezdte meg munkáját). Az Állandó Tanács 2018. november 29-én, a 120. plenáris ülésén hozott PC.DEC/1310. számú döntése alapján a mandátumot meghosszabbították 2019. december 31-ig.

Misszió összetétele

A Nur-Szultanban található programirodát az iroda vezetője irányítja, akit az irodahelyettes, illetve a nemzetközi szakértőkből álló háromfős csoport támogat, amely az EBESZ mindhárom dimenzióját lefedi. 2007 óta a programirodát nemzetközileg szerződött vezető vezeti. A programiroda összesen 28 feltölthető pozícióval rendelkezik, amelyből 6 nemzetközi és 22 helyi pozíció. Az EBESZ nur-szultani programirodájának vezetője (2016 februárja óta) Szabó György magyar nagykövet.

Költségvetés

Az EBESZ 2019. április 11-én elfogadott 2019. évi egységes költségvetése (PC.DEC/1326. számú döntés) alapján a programiroda költségvetése 2 232 700 euró.

EBESZ PROJEKT-KOORDINÁTORI MISSZIÓ ÜZBEGISZTÁNBAN

Alapító döntések

Az EBESZ taskenti központjának létrehozását az Állandó Tanács 2000. december 14-i ülésén tárgyalta meg a 314/7. napirendi pontként és hozta létre 397. számú döntésével.

Az EBESZ üzbecisztáni projektkoordinátori misszió feladatát 2006. június 30-án az Állandó Tanács 734. döntése határozta meg.

Feladatok

Az Állandó Tanács 2000. december 14-i döntésében (beleértve az 1995. március 16-i 28. számú, az 1996. május 9-i 118. számú és az 1998. június 11-i 231. számú döntéseket és figyelembe véve az EBESZ kiterjesztett jelenlétét Közép-Ázsiában, összhangban az 1998. július 23-i 243., 244., 245. számú döntésekkel) úgy határozott, hogy az EBESZ Közép-Ázsiai Összekötő Hivatal (továbbiakban: az EBESZ Közép-Ázsiai Összekötő Hivatala, CALO) nevét megváltoztatja az EBESZ taskenti központjára; ezzel is elismerve a CALO fő tevékenységeinek megváltozását; és üdvözölte az Üzbég Köztársaság Kormányának hajlandóságát az EBESZ-szel történő intenzív együttműködés folytatására.

Az Állandó Tanács 2006. június 30-i döntésében (idézve a 2000. december 14-i 397. számú és a 2005. december 22-i 714. számú döntéseket, és figyelembe véve a CALO 1995-ös létrehozása óta, valamint az EBESZ taskenti központja által 2000-től elvégzett feladatokat) az alábbiak szerint határozott.

Az EBESZ üzbeisztáni projekttevékenységeinek továbbfejlesztése és konszolidációja céljából, az EBESZ és az Üzbég Köztársaság közötti együttműködés új formájaként, 2006. július 1-jétől hozzon létre EBESZ projektkoordinátori tisztséget Üzbegisztánban, a 2006. december 31-ig terjedő időszakra, egyéves időszakokra történő későbbi meghosszabbítás lehetőségével.

A fentiekben túl a következő feladatokat határozta meg az EBESZ projektkoordinátora számára Üzbegisztánban:

- Segíteni Üzbegisztán kormányát a biztonság és stabilitás biztosítása érdekében tett erőfeszítéseiben, ideértve a terrorizmus, az erőszakos szélsőségek, az illegális kábítószer-kereskedelem és más transznacionális fenyegetések és kihívások elleni küzdelmet.
- Az üzberg kormány erőfeszítéseinek támogatása, tekintettel a további társadalmi-gazdasági fejlődésre és a környezet védelmére az Üzbég Köztársaságban.
- Üzbegisztán kormányának támogatása az EBESZ alapelveinek és az EBESZ keretein belül vállalt kötelezettségeinek végrehajtása során, ideértve a civil társadalom fejlesztésével kapcsolatos kötelezettségeket, valamint az Üzbég Köztársaság és az EBESZ közötti együttműködés fejlesztését.

Telepítés

Az Állandó Tanács 2000. december 14-i 397. számú döntése a taskenti központ működésének jogalapja, amely az EBESZ főtitkára és az Üzbég Köztársaság Kormánya között 1995. július 12-én létrejött egyetértési nyilatkozaton alapul. A CALO telephelyét és eszközeit áttelepítették a Taskentben található központba. Az EBESZ projektkoordinátorának kinevezése után, 2006. július 1-jén az EBESZ főtitkára és Üzbegisztán megállapodtak egy későbbi, új egyetértési nyilatkozat létrehozásában.

Időtartam

Az Állandó Tanács 2005. február 3-i 661. számú döntése alapján az EBESZ Taskentben működő központjának megbízatását megújíthatóvá tették, és a mandátumot 2005. december 31-ig jóváhagyták. Az Állandó Tanács egyben úgy határozott, hogy évente felülvizsgálja a mandátum végrehajtását és a központ tevékenységét. A 2005. december 22-i 714. számú állandó tanácsi döntés meghosszabbította az EBESZ Taskentben működő központjának mandátumát annak 2006. június 31-ig tartó lejártáig, amikor is létrehozták az EBESZ projekt-koordinátori irodát.

Az Állandó Tanács 2006. június 30-án úgy határozott, hogy az EBESZ projektkoordinátort helyez Üzbegisztánba azzal a felhatalmazással, hogy 2006. december 31-ig tevékenykedjen, a mandátum egyéves időszakokkal történő későbbi meghosszabbításának lehetőségével. Az Állandó Tanács a 2018. november 29-i plenáris ülésén

elfogadott 1316. számú döntésével a mandátumot 2019. december 31-ig meghosszabbította.

Misszió összetétele

Az EBESZ Taskentben működő központjának vezetésével a központ vezetőjét bízták meg, akit az EBESZ államai által kirendelt három szakértőből álló csoport segített. A központ utolsó vezetője Miroslav Jenča, Szlovákia nagykövete volt.

Az Állandó Tanács 1326. számú döntése és annak rendelkezései alapján a további 6 feltölthető helyi pozícióval együtt a projektkoordinátor irodája 3 nemzetközi és 33 helyi pozícióval rendelkezik, összesen pedig 36 betölthető pozíció áll rendelkezésre.

Az EBESZ projektkoordinátora Üzbegisztánban (2016 májusa óta) John MacGregor kanadai nagykövet.

Költségvetés

Az EBESZ 2019. április 11-én elfogadott 2019. évi egységes költségvetése (PC. DEC/1326. számú döntés) alapján a projektkoordinátor költségvetési keretösszege Üzbegisztánban 2 499 200 euró volt.

ZÁRSZÓ

Az EBESZ az euro-atlanti intézmények rendszerének szerves része,⁵²⁴ így működési elve a közös elkötelezettségre, a szuverén államok közötti kölcsönös együttműködésre, a konszenzusos döntéshozatalra és a részt vevő államok biztonságának oszthatatlansága elvére épül.

Az 1990-es években a korábbi államok közötti konfliktusok helyére az államokon belüli konfliktusok léptek. Ezek jellegükből adódóan új feladatok elé állították a konfliktus megoldása érdekében fáradozókat. Az EBESZ alapvető tevékenysége mit sem változott az EBEÉ-időszakhoz képest, továbbra is sajátos és eredményes eszközöket (például mechanizmusokat) biztosít a részt vevő államai számára, illetve foglalkozik a mindenkori biztonsági kérdésekkel. Noha az EBESZ-nek nincsenek NATO-típusú katonai képességei és az Európai Unióhoz hasonló gazdasági erőforrásai, más biztonsági szervezetekhez képest azonban előnyös a geopolitikai helyzete. Nincs még egy másik hasonló regionális (páneurópai) biztonsági szervezet, amely ilyen nagy kiterjedésű földrajzi térségben képes felhatalmazással cselekedni. Ez az, ami az EBESZ-t kulcsfontosságú szereplővé teszi a mindennemű konfliktusokkal kapcsolatos tevékenységben. Párbeszédcentrikus fellépése pedig kiemeli sajátos arculatát a nemzetközi szereplők körében, amelyet Jens Stoltenberg NATO-főtitkár a következőképpen fogalmazott meg: „az EBESZ-elnökség erőfeszítései a párbeszéd megújítására és az EBESZ eszközeinek és vitafórumainak megerősítésére összpontosítanak”,⁵²⁵ az EBESZ „kulcsfontosságú szereplő sok olyan területen, amely a szövetség szempontjából különös jelentőségű”.⁵²⁶

Mint ahogyan e könyv lapjain bemutattuk, az EBESZ az európai biztonsági intézmények közötti munkamegosztás alapján, a „puha biztonság” területén játszik fontos szerepet. Feladata sok és sokféle, de kiemelkedik mind közül a konfliktusok korai előrejelzése és megelőzése, a válságok kezelése és enyhítése, a konfliktus-utókezelés, a választási eljárások megfigyelése, valamint az európai hagyományos fegyverzet-ellenőrzés területén a bizalom- és biztonságerősítés. A szervezet irányításáért a mindenkori (soros) EBESZ-elnökséget ellátó állam az EBESZ-főtitkárral együtt felel. Az elnökség intézménye világos célok (prioritások) mentén fogja össze a részt vevő államok tevékenységét. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül a trojka-mechanizmust sem, amely hidat ver a részt vevő államok kiegyensúlyozott össz munkájához.

Ahogyan annak idején Hans-Dietrich Genscher a 30. évfordulón fogalmazott, a Helsinki Záróokmány ma is helytálló esszenciájául szolgálhat az EBESZ értékelésé-

⁵²⁴ Az EBESZ történeti beágyazottságának részleteit a nemzetközi kapcsolatok és a nemzetközi szervezetek elméleti rendszerében lásd REMEK Éva: *Az EBESZ I.* és *Az EBESZ II.* i. m.

⁵²⁵ NATO and OSCE Discuss Modernising Tools of Military Transparency. http://nato.int/cps/en/natohq/news_127481.htm?selectedLocale=en (A letöltés ideje: 2019. október 21.)

⁵²⁶ Uo.

hez az európai biztonsági architektúrában, ha a biztonsági közösségépítés működő modelljéről beszélünk: „Mint minden más szervezetre, az EBESZ-re is igaz, hogy nem lehet jobb, mint amennyire a tagjai akarják. Ez azt jelenti továbbá, hogy minden résztvevőnek teljes mértékben teljesítenie kell azokat a kötelezettségeket, amelyeket vállalt. Ennek okán az erősebb EBESZ-ért felhívás elsősorban a részt vevő államoknak szól.”⁵²⁷

Elmondható továbbá, hogy az aktivitás és a szükséges képességek megteremtése után a rendelkezésre álló eszközöket az EBESZ az európai biztonságért összehangoltan, koherens módon alkalmazza, szem előtt tartva azt a követelményt, hogy a gazdasági fejlődés első számú követelménye a már oly sokszor emlegetett biztonság. Ebben a kontextusban érdemes megemlíteni a környezeti, a társadalmi tényezőket is, hiszen a gazdasággal alkotott szerves kapcsolatuk adja a fenntartható fejlődés⁵²⁸ alapját. Szakértői vélemény⁵²⁹ már 2008-ban utalt arra, hogy a jövőbeni konfliktusok és válságok kezelésében „a katonai erő és a nem katonai képességek jobb összehangolására lesz szükség”.⁵³⁰

Az elmúlt évek tapasztalatai alapján kijelenthető, hogy megérlelődött az a felismerés, hogy biztonság nélkül nincs fejlődés, ami egyrészt ismételten aláhúzta a katonai erő fontosságát, másrészt sürgetően napirendre tűzte a katonai erő átalakítását, melynek elengedhetetlen feltétele a koncepciók és a katonai gondolkodás átalakítása. Ezt az EBESZ-szel együttműködő EU stratégiája is megerősíti: „Ma a kihívást különböző eszközök és képességek kombinálása jelenti: európai segítségnyújtási programok és az Európai Fejlesztési Alap, katonai és civil képesség a tagállamoktól, valamint más eszközök. Mindezek hatással lehetnek a biztonságunkra és a harmadik ország biztonságára. A fejlődés első feltétele a biztonság.”⁵³¹

A biztonság megteremtéséhez azonban a válságok kezelésén át hosszú út vezet. A válságkezelés a nemzetközi szervezetek mindegyikét érinti valamilyen mértékben.⁵³² Az EBESZ válságkezelése a demokrácia és az emberi jogok együttesére épül. Konfliktuskezelő tevékenysége nem fegyveres jellegű, nem kényszerítő, ettől lesz

⁵²⁷ OSCE Special anniversary issue. 30 years of the Helsinki Final Act, 1975–2005. *OSCE Magazine*. Wien, 2005. 15. o. <https://www.osce.org/secretariat/16727?download=true> (A letöltés ideje: 2019. október 21.)

⁵²⁸ A fenntartható fejlődésre vonatkozóan lásd <http://www.ff3.hu/stock.html> (A letöltés ideje: 2019. november 10.) Írásom szempontjából fontos megemlíteni azonban azt, hogy a tagállamok 2001 júniusában, a göteborgi csúcson határozták el, hogy az Uniónak rendelkeznie kell fenntartható fejlődési stratégiával, és ehhez illeszkedve a tagállamoknak is el kell készíteniük a saját fenntartható stratégiájukat. Ez nemcsak a környezetvédelem, hanem a szociális előrehaladás és a gazdasági növekedés együttes kombinált szempontrendszerének hármását is jelenti.

⁵²⁹ MARUS: i. m. 11. o.

⁵³⁰ Uo.

⁵³¹ Daria Skodnik DANIELS: *NATO and the EU*. http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:gIybEpbBcLAJ:eprints.luiss.it/1092/1/20120528-daniels_skodnik-thesis-eng.pdf+&cd=1&hl=hu&ct=clnk&gl=hu#124125. oldal. A szerző fordítása. (A letöltés ideje: 2019. augusztus 16.)

⁵³² A NATO eseti alapon, a Washingtoni szerződés 7. cikkével összhangban, konszenzussal dönt a válságkezelési műveletben történő részvételről. Erőfeszítéseivel egyre inkább hozzájárul a konfliktusok megelőzéséhez, a béke megőrzéséhez, illetve helyreállításához. Lásd VASTAGH László: *NATO: válságkezelés és missziók*. <http://www.honvedelem.hu/cikk/23000/nato:-valsagkezeles-es-missziok> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 21.)

igazán sajátos. Eredményes munkája a helyszíni műveleteivel igazolható. Az EBESZ helyének és szerepének ismeretével állítható, hogy az európai biztonsági rendszer megkerülhetetlen szereplője. Az EBESZ „olyan szervezetként határozza meg magát, amely segít az államok közötti bizalom kiépítésében a konfliktusmegelőzés, a válságkezelés és a konfliktus utáni rehabilitáció terén”.⁵³³

Az EBESZ válságkezelési eszköztárából érdemes kiemelni „a polgári válságkezelés”⁵³⁴ elemeit magában foglaló területet. A kötetben már szó esett a nemzetközi szervezetek együttműködési relációjában (EU–EBESZ) a „puha” eszközök használatára kapcsán az új típusú kihívásokra adott hasonló válaszokról. Ez ismétlődik a polgári válságkezelés esetében is. Napjainkban a polgári válságkezelő képességek⁵³⁵ egyre nagyobb szerepet játszanak a nemzetközi szervezetek műveleteiben. Ehhez társulhat a humánbiztonság,⁵³⁶ amely fogalom szerint a nemzeti és a globális biztonság nem választható el az egyének és az általuk alkotott közösségek jólététől. A humánbiztonság területe a megelőzésre összpontosít.⁵³⁷ Az EBESZ ilyen irányú tevékenysége („puha biztonság”) még további fontos tanulságokkal szolgálhat az éppen aktuális helyszíni műveletekben.

Közismert, hogy a kelet-ukrajnai konfliktus napjaink egyik nagy kihívása, s bár már nincs a figyelem központjában (ennek több oka van),⁵³⁸ az EBESZ „jelenlét” diplomáciája biztosítja annak folyamatos napirenden tartását. A válságkezelés 2014-ben EBESZ-módra kezdődött (azaz részes állami konszenzus a jelentős számú civil számláló missziókban, intézményi struktúra gyors telepítése, mely nagy rugalmas-

⁵³³ The OSCE defines itself as „an organization that helps build bridge differences and build trust between states by cooperating on conflict prevention, crisis management and post-conflict rehabilitation Organization for Security and Cooperation in Europe. „Factsheet: What is the OSCE?”. 2016, p. 1. <http://www.osce.org/whatis/osce/factsheet?download=true>. (A letöltés ideje: 2019. szeptember 21.)

⁵³⁴ A polgári válságkezelés során „a civil képességek magukban foglalják az összes nem katonai képességet és elemet, így a teljesen civil közigazgatási, igazságszolgáltatási, büntetés-végrehajtási, egyéb jogállamiság-építő, polgári védelmi területek mellett a rendvédelmi szektort is. Mindezzel együtt a polgári válságkezelés alatt alapvetően nem a polgári védelmet és a katasztrófavédelmet értjük – melyek mindeközben fontos részterületei is –, hanem inkább egy komplex – tipikusan határokon túl felbukkanó, biztonsági kihívást jelentő – válságok kezelésére létrehozott eszköztárat.” TÓTHI Gábor: A Magyar Köztársaság polgári válságkezelési képességei; az állami és civil együttműködés jelene, lehetőségei ezen a területen. In: *Biztonságpolitikai prognózis 2015-ig*. Biztonságpolitikai és Honvédelmi Kutatások Központja Alapítvány, Budapest, 2010, 375. o.

⁵³⁵ Egy korábbi írásomban az európai uniós polgári válságkezelés eszközeit, intézményeit, az akkori jövőre vonatkozó elgondolásait mutattam be. Összehasonlításra lásd REMEK Éva: *Az Európai Unió civil válságkezelési képessége*, 88–98. o. http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/rdonlyres/D7DB1757-FBBD-47F3-8781-4ABA2E251AAF/0/et_2007_06.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 17.)

⁵³⁶ Részleteket lásd PÉCZELI Anna: *A humán biztonság elmélete és gyakorlata, Kanada és Japán példáján*. http://www.grotius.hu/doc/pub/ESLRKT/2011_243_peczeli_anna_a_human-biztonsag_elmelete_es-gyakorlata.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 25.)

⁵³⁷ PÉCZELI: i. m. 2. o.

⁵³⁸ TÁLAS Péter: Három évvel az ukrajnai hatalomátvétel után, 1. o. http://netk.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-elemzesek-2017-4-harom-evvel-az-ukrajnai-hatalom-atvetel-utan-talas-p.original.pdf (A letöltés ideje: 2019. október 28.)

ságot biztosított, mint az ENSZ vagy az EU esetében),⁵³⁹ s a továbbvitele is hasonló. Tágabb perspektívában s főleg hosszú távon azonban a válságkezelés csak akkor válhat eredményessé, ha az EBESZ és a részt vevő államok közötti bizalom újra kézzelfoghatóvá válik.

Összességében az EBESZ helyszíni műveleteinek/misszióinak, így egyúttal a szervezetnek is, három jól körülírható előnye van a többi nemzetközi biztonsági szervezet bemutatott tevékenységével szemben. Ezek az inkluzivitás, a szakértelem a puha eszközök használatában, és a gyors reakció. Az EBESZ átfogó módon közelíti meg e három területet. Mindez nagyban segíti a nemzetközi együttműködés összhangját, ezáltal pedig erősíti az EBESZ továbblépési lehetőségét, jövőbeli szerepének növekedését.

A ma embere különböző módon értékeli Európa, benne az európai biztonság, vagy akár az uniós integráció fordulatokkal teli történetét, s vegyes érzésekkel éli meg a jelen történéseit. Vannak, akik dicsérik: szerintük az elmúlt 45 esztendőben az EBESZ jelentős szerepet töltött be a megosztott európai kontinensen. Mások kritizálják: az európai eseményekben való tehetetlensége miatt (puha hatalom) vagy kudarcokán (2008 orosz–grúz háború). S vannak olyanok is, akik teljesen bizonytalanok, ha az európai biztonsági szervezetekről, így akár az EBESZ napjainkban betöltött szerepéről vagy akár a magyar vonatkozásokról kérdezik őket (a tizenhat misszióból ugyanis kettőben magyar vezetés van, lásd a 7. fejezetet). A könyv ehhez a megismerési folyamathoz kívánt hozzájárulni.

Pierre-Emmanuel Thomann francia geopolitikus szerint: „a feleknek meg kell határozniuk a közös geopolitikai érdekeiket ahhoz, hogy stratégiai párbeszédet kezdjenek. Ebben a folyamatban három szintet kell elkülöníteniük: globális, páneurópai és regionális szintet. Ezekben belül a kontinentális tengely,⁵⁴⁰ az európai biztonság hiányzó eleme, és a közös szomszédság kérdésköröket kell érinteniük.”⁵⁴¹

Ehhez lényeges annak tudomásul vétele, hogy napjaink európai geopolitikai környezete különböző okok miatt jelentősen megváltozott/megváltozik (ukrán válság, Brexit, Nyugat-Balkán prioritásai), ezért a nemzetközi szereplőknek a reálpolitikai folyamatokban a normákra, az elvekre a jövőben sokkal nagyobb figyelmet kell fordítaniuk. Az EBESZ-párbeszéd ehhez járul hozzá Vancouvertól Vlagyivosztokig.

⁵³⁹ Hylke DIJKSTRA – Petar PETROV – Ewa MAHR: *Learning to deploy civilian capabilities: how the UN, OSCE and EU improve their performance in crisis management*, 12. o. <https://www.eustudies.org/conference/papers/download/354> (A letöltés ideje: 2019. október 21.)

⁵⁴⁰ Pierre-Emmanuel THOMANN: *The European project and Russia: the necessity to identify common geopolitical interests to overcome the current crisis*, EUROCONTINENT, Publié 14/04/2017. http://www.eurocontinent.eu/#_edn1 (A letöltés ideje: 2019. november 26.)

⁵⁴¹ Uo.

FÜGGELÉK

A kötetben szereplő források, dokumentumok – teljes szövegű vagy részletek – kiválasztásánál a következők voltak a fő indokok: a legfontosabb szempont, hogy az EBESZ szervezeti filozófiájához és a jelenlegi témához minél szorosabban kapcsolódjanak. A további szempontok pedig az adott dokumentum egyedisége és időtállósága, az EBESZ intézményesülési folyamatában játszott meghatározó szerepe, illetve a szervezet fejlődésére gyakorolt jelentős hatása. Mindezek a szerző választását tükrözik, s nem jelentenek semmiféle sorrendiséget vagy minőségi előnyt a többi dokumentumhoz képest, amelyek az elmúlt 45 évben születtek.

Nem volt cél, de olykor a dokumentum tartalmi egyedisége megkívánta, hogy olyan éppen aktuális eseményre, történésekre való reakciót magában foglaló anyag is bekerült a válogatásba, mint például az Állandó Tanács által elfogadott dokumentum. Igaz, ezek napi szintű vagy *ad hoc* jellegű megoldásokat tartalmaznak, amelyek inkább színesítik az EBESZ-ről alkotott képet, de a válságmegelőzés, illetve válságok kezelésének hosszú távú stratégiai elgondolásait közvetlenül nem befolyásolják.

Az EBESZ-dokumentumok választásánál nem elhanyagolható az a tényező sem, hogy a szervezet 2020. január 1-jén ünnepelte szervezetként való fennállásának 25. évfordulóját, így például a budapesti csúcstalálkozón született dokumentumok sem elhagyhatók.

A függelék tartalmi áttekintése

1. számú:

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet záróokmánya. Az európai biztonsággal összefüggő kérdések („Dekalóg”) (A Helsinkai Záróokmány részletei)

2. számú:

Helyszíni műveletek (missziók) áttekintő táblázata (mandátumokat lásd a 7. fejezetben)

3. számú:

AZ EBEÉ 1994. évi, Budapesten született, az „Igazi partnerség felé egy új korszakban” című dokumentuma

4. számú:

Lisszaboni záróokmány, 1996 (szemelvények)

5. számú:

Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya, VIII. fejezet (részlet)

6. számú:

A kormányközi szervezetek létrehozása

7. számú:
Nemzetközi és regionális érdekképviseleti szervezetek jellegzetes példái
8. számú:
Az 1992. évi helsinki dokumentum: „A változás kihívásai” – II. helsinki döntés (részletek)
9. számú:
OSCE PC Decision No. 1039
10. számú:
Európai biztonsági charta (részletek)
11. számú:
Christopher Roger Mitchell konfliktusmodellje
12. számú:
A soros (hivatalban lévő) elnökök listája
13. számú:
Az EBESZ részt vevő államai (57) – partnerállamok (11)
14. számú:
Csúcstalálkozók
15. számú:
Az EBESZ és Magyarország
16. számú:
HUMAN DIMENSION. A különböző mechanizmusok besorolása az egyes dimenziókba, illetve az utókonferenciákon történt módosítások időrendbeli megjelenítése (angol nyelvű dokumentum)
17. számú:
Az európai biztonsági rend
18. számú:
A konfliktus természetrajza
19. számú:
Az ukrán válság kezdete (előzmények, illetve a válságban érdekeltek nézőpontjai)
20. számú:
Az EBESZ speciális koordinátori beosztás – magyar vonatkozás
21. számú:
EBESZ magyar vonatkozás: az Informális Munkacsoport elnöke
22. számú:
Párbeszéd a bizalomépítés útján az EBESZ-ben

1. SZÁMÚ:

AZ EURÓPAI BIZTONSÁGI ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉSI ÉRTEKEZLET
ZÁRÓOKMÁNYA
AZ EURÓPAI BIZTONSÁGGAL ÖSSZEFÜGGŐ KÉRDÉSEK („DEKALÓG”)
(A HELSINKI ZÁRÓOKMÁNY RÉSZLETEI)⁵⁴²

Nyilatkozat a részt vevő államok kölcsönös kapcsolatait vezérlő elvekről:

A részt vevő államok

- *mege erősítve* elkötelezettségüket a béke, a biztonság, az igazságosság, valamint a baráti kapcsolatok és az együttműködés további fejlesztése mellett;
- *elismerve*, hogy ez a népek érdekeit és vágyait tükröző elkötelezettség, a múlt tapasztalatai következtében, megnövekedett felelősséget ró mindegyik részt vevő államra most és a jövőben;
- *mege erősítve*, hogy az Egyesült Nemzetekben betöltött tagságukkal és az Egyesült Nemzetek céljaival és elveivel összhangban, teljes mértékben és cselekvően támogatják az Egyesült Nemzeteket és azt, hogy növekedjék szerepe és hatékonysága a nemzetközi béke, biztonság és igazságosság megszilárdításában és a nemzetközi problémák megoldásának, továbbá az államok közötti baráti kapcsolatok és együttműködés fejlesztésének elősegítésében;
- *kifejezve* közös elkötelezettségüket az alábbiakban kifejtett elvek iránt, amelyek összhangban állnak az Egyesült Nemzetek Alapokmányával, úgyszintén közös akarataikat, hogy ezen elvek alkalmazásában az Egyesült Nemzetek Alapokmányának céljaival és elveivel összhangban járnak el;
- *kinyilvánítják* eltökéltségüket, hogy mindegyik részt vevő állam az összes többivel fennálló kapcsolataiban, tekintet nélkül azok politikai, gazdasági és társadalmi rendszerére, valamint nagyságára, földrajzi helyzetére és gazdasági fejlettségi szintjére, tiszteletben tartja és alkalmazza a következő elveket, melyek mind elsőrendű fontosságúak, és kölcsönös kapcsolataikat vezérlik:

Szuverén egyenlőség, a szuverenitásban foglalt jogok tiszteletben tartása

A részt vevő államok tiszteletben tartják egymás szuverén egyenlőségét és sajátosságát, valamint a szuverenitásukban foglalt és általa felölelt valamennyi jogot, amelybe beletartozik többek között minden állam joga a jogi egyenlőségre, a területi épségre, a szabadságra és a politikai függetlenségre.

Úgyszintén tiszteletben tartják egymás azon jogát, hogy szabadon válasszák meg és fejlesszék politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális rendszerüket, valamint azt a jogukat, hogy maguk határozzák meg törvényeiket és rendeleteiket.

⁵⁴² A dokumentum pdf-formátumban olvasható: Magyar Kollégium, 1–10. o. http://www.magyarkollegium.hu/pdf/torveny_int3.pdf (A letöltés ideje: 2019. november 19.)

A nemzetközi jog keretein belül valamennyi részt vevő államnak egyenlő jogai és kötelességei vannak. Tiszteletben tartják egymás azon jogát, hogy kapcsolataikat más államokkal a nemzetközi joggal összhangban és e Nyilatkozat szellemében belátásuk szerint határozzák és valósítsák meg. Úgy vélik, hogy határaik, a nemzetközi joggal összhangban, békés eszközökkel és megegyezéssel megváltoztathatók. Úgyszintén joguk van ahhoz, hogy nemzetközi szervezetekhez tartozzanak vagy sem, részesei legyenek két- vagy többoldalú szerződéseknek vagy sem, beleértve azt a jogot, hogy résztvevői legyenek szövetségi rendszereknek vagy sem; úgyszintén joguk van a semlegességre.

Tartózkodás az erőszakkal való fenyegetéstől vagy az erőszak alkalmazásától

A részt vevő államok egymás közötti, valamint általában nemzetközi kapcsolataikban tartózkodnak más állam területi épsége vagy politikai függetlensége ellen irányuló vagy az Egyesült Nemzetek céljaival és e Nyilatkozattal össze nem férő bármely más módon megnyilvánuló erőszakkal való fenyegetéstől vagy erőszak alkalmazásától. Semmilyen megfontolás nem szolgálhat erőszakkal való fenyegetés vagy az erőszak ezen elvet sértő alkalmazásának alapjául.

Ennek megfelelően a részt vevő államok tartózkodnak bármely olyan cselekménytől, amely egy másik részt vevő állam erőszakkal való fenyegetésének vagy ellene történő közvetlen vagy közvetett erőszak alkalmazásának minősül. Ugyanúgy tartózkodnak minden erőszaknyilvánítástól, amelynek célja, hogy egy másik részt vevő államot lemondásra kényszerítsenek szuverén jogainak teljes gyakorlásáról. Hasonló módon ugyancsak tartózkodnak kölcsönös kapcsolataikban bármely erőszakos represszáliától.

Semmiféle ilyen erőszakot vagy erőszakkal való fenyegetést nem használnak fel eszközként viták vagy olyan kérdések rendezésére, amelyek vitákat idézhetnek elő közöttük.

A határok sérthetlensége

A részt vevő államok sérthetetlennek tekintik egymás valamennyi határát, valamint minden európai állam határait, és ezért most és a jövőben tartózkodnak attól, hogy e határokra törjenek. Ennek megfelelően úgyszintén tartózkodnak minden olyan követeléstől vagy cselekménytől, amely bármely részt vevő állam területe egy részének vagy egészének elfoglalására és bitorlására irányul.

Az Államok területi épsége

A részt vevő államok tiszteletben tartják minden egyes részt vevő állam területi épségét. Ennek megfelelően tartózkodnak minden olyan, az Egyesült Nemzetek Alapokmányának céljaival és elveivel összeegyeztethetetlen cselekménytől, amely bármely részt vevő állam területi épsége, politikai függetlensége vagy egysége ellen irányul, és különösen bármely olyan cselekménytől, amely erőszakkal való fenyegetést vagy erőszak alkalmazását jelentené. A részt vevő államok hasonló módon tartózkodnak attól, hogy egymás területét katonai megszállás alá vonják, vagy ellene

más közvetlen vagy közvetett erőszakos intézkedést tegyenek a nemzetközi jog megsértésével vagy ilyen intézkedések révén megszerezzék azt, vagy az ilyen intézkedések megvalósításával fenyegetőzzenek. Semmiféle ilyen természetű megszállást vagy szerzeményt nem ismernek el törvényesnek.

A viták békés rendezése

A részt vevő államok a köztük felmerülő vitákat békés eszközökkel rendezik, oly módon, hogy ne veszélyeztessék a nemzetközi békét és biztonságot és az igazságosságot. Jóhiszeműen és az együttműködés szellemében erőfeszítéseket tesznek annak érdekében, hogy rövid idő alatt igazságos megoldást érjenek el a nemzetközi jog alapján. E célból olyan eszközöket alkalmaznak, mint a tárgyalás, a kivizsgálás, a közvetítés, a békéltetés, választott bírósági és bírósági eljárás vagy más, saját választásuk szerinti békés eszközt, beleértve a rendezésre szolgáló bármely eljárást, amelyben a vita felmerülése előtt mint felek megállapodtak. Ha a vitákban a felek a fenti békés eszközök egyikével sem érnek el megoldást, tovább keresik a viták békés rendezésének kölcsönösen elfogadható módját. Azok a részt vevő államok, amelyek a köztük levő vitában felek, valamint a többi részt vevő állam tartózkodnak bármely cselekménytől, amely a helyzetet olyan mértékig súlyosbíthatná, hogy az veszélyeztetné a nemzetközi béke és biztonság fenntartását, és ezzel megnehezítené a vita békés rendezését.

A belügyekbe való be nem avatkozás

A részt vevő államok, tekintet nélkül egymás közötti kapcsolataikra, tartózkodnak attól, hogy bármilyen módon, közvetlenül vagy közvetve, külön-külön vagy együttesen beavatkozzanak egy másik részt vevő állam belső joghatóságának körébe tartozó bel- vagy külügyekbe. Ennek megfelelően tartózkodnak valamely másik részt vevő állam ellen irányuló fegyveres beavatkozás vagy az ilyen beavatkozással való fenyegetés bármely formájától. Ugyanígy minden körülmények között tartózkodnak a katonai vagy politikai, gazdasági vagy bármilyen egyéb kényszerítő tettől, amely arra irányul, hogy saját érdeküknek rendeljék alá valamely másik részt vevő állam szuverenitásában foglalt jogainak gyakorlását, és ily módon bármiféle előnyöket biztosítsanak maguknak. Ennek megfelelően tartózkodnak többek között a terrorista tevékenység, illetve a felforgató vagy más tevékenység közvetlen vagy közvetett támogatásától, amely egy egy másik résztvevő államrendjének erőszakos megdöntésére irányul.

Az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok tiszteletben tartása, beleértve a gondolat, a lelkiismeret, a vallás és a meggyőződés szabadságát

A részt vevő államok tiszteletben tartják az emberi jogokat és az alapvető szabadságjogokat, beleértve a gondolat, a lelkiismeret, a vallás és a meggyőződés szabadságát, amely mindenkit megillet, fajra, nemre, nyelvre és vallásra való tekintet nélkül.

Elősegítik és ösztönzik az állampolgári, a politikai, gazdasági, szociális, kulturális és egyéb jogok és szabadságok hatékony gyakorlását, amelyek mindegyike az emberi személyiség méltóságából fakad, és lényeges annak szabad és teljes fejlődése számára. Ennek keretében a részt vevő államok elismerik és tiszteletben tartják az

egyen szabadságát arra, hogy egyedül vagy másokkal közösen, saját lelkiismeretének parancsával összhangban kövesse és gyakorolja vallását vagy hitét.

A részt vevő államok, melyeknek területén nemzeti kisebbségek vannak, tiszteletben tartják az ilyen kisebbségekhez tartozó személyek jogát a törvény előtti egyenlőségre, maradéktalanul biztosítják számukra azt a lehetőséget, hogy ténylegesen élhessenek az emberi jogokkal és az alapvető szabadságjogokkal, és ily módon védelmezik a nemzeti kisebbségek törvényes érdekeit ezen a téren. A részt vevő államok elismerik az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok egyetemes jelentőségét, hogy tiszteletben tartásuk lényeges tényezője a békének, az igazságosságnak és a jólétnek, amire szükség van mind az egymás közötti, mind pedig az összes többi állammal való baráti kapcsolatok és együttműködés fejlesztésének biztosításához. E jogokat és szabadságokat kölcsönös kapcsolataikban állandóan tiszteletben tartják, és erőfeszítéseket tesznek együttesen és külön-külön, beleértve az Egyesült Nemzetekkel való együttműködést, hogy elősegítsék egyetemes és tényleges tiszteletben tartásukat. Megerősítik az egyénnek azt a jogát, hogy ismerje ezen a téren jogait és köteleseégeit, és ezeknek megfelelően járjon el. A részt vevő államok az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok tekintetében az Egyesült Nemzetek Alapokmányának céljaival és elveivel, valamint az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatával összhangban cselekszenek. Úgyszintén eleget tesznek az ezen a téren fennálló nemzetközi nyilatkozatokban és egyezményekben megállapított kötelezettségeiknek, beleértve többek között az Emberi Jogok Nemzetközi Egyezségokmányait, amennyiben azok rájuk vonatkoznak.

A népek egyenjogúsága és önrendelkezése

A részt vevő államok tiszteletben tartják a népek egyenjogúságát és önrendelkezési jogát, mindenkor összhangban cselekedve az Egyesült Nemzetek Alapokmányának céljaival és elveivel, valamint a nemzetközi jog vonatkozó szabályaival, beleértve azokat, amelyek az államok területi épségére vonatkoznak. A népek egyenjogúsága és önrendelkezési joga elvének értelmében valamennyi népnek mindenkor joga van ahhoz, hogy teljesen szabadon, bármikor és belátása szerint, külső beavatkozás nélkül határozza meg belső és külső politikai státuszát, és belátása szerint valósítsa meg politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődését. A részt vevő államok megerősítik, hogy a népek egyenjogúságának és önrendelkezési jogának tiszteletben tartása és hatékony megvalósulása egyetemes jelentőségű mind az egymás közötti, mind az összes állammal való baráti kapcsolatok fejlesztésében; úgyszintén emlékeztetnek annak fontosságára, hogy kizárják ezen elv megszegésének bármely formáját.

Az Államok közötti együttműködés

A részt vevő államok minden területen fejlesztik egymással és az összes állammal való együttműködésüket az Egyesült Nemzetek Alapokmányának céljaival és elveivel összhangban. Együttműködésük fejlesztése során a részt vevő államok különleges hangsúlyt helyeznek az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet keretei között meghatározott területekre, és mindegyikük a teljes egyenlőség feltételei mellett

teszi meg hozzájárulását. Együtműködésüknek az egyenlőség alapján történő fejlesztése során arra törekszenek, hogy elősegítsék a kölcsönös megértést és bizalmat, a baráti és jószomszédi kapcsolatokat egymás között, a nemzetközi békét, biztonságot és az igazságosságot. Együtműködésük fejlesztése során ugyancsak törekszenek a népek jólétének növelésére és arra, hogy hozzájáruljanak vágyaik valóra váltásához, felhasználva többek között azokat az előnyöket, amelyek egymás jobb megismeréséből és a gazdasági, tudományos, műszaki, szociális, kulturális és humanitárius területen elért haladásból és vívmányokból származnak. Lépéseket tesznek olyan körülmények megteremtésére, amelyek kedvezőek ahhoz, hogy ezek az előnyök mindenki számára hozzáférhetőek legyenek; figyelembe veszik mindenkinek azt az érdekét, hogy csökkenjen a gazdasági fejlettségi szintek közötti különbség, és különösen a fejlődő országok érdekeit az egész világon. Megerősítik, hogy a kormányok, intézmények, szervezetek és személyek megfelelő és pozitív szerepet játszhatnak együtműködésük eme célkitűzései elérésének elősegítésében. Együtműködésüknek a fentiekben meghatározott módon történő bővítése során arra törekszenek, hogy jobb és tartósabb alapokon, a népek javára egymással szorosabb kapcsolatokat létesítsenek.

A nemzetközi jogi kötelezettségek jóhiszemű teljesítése

A részt vevő államok jóhiszeműen teljesítik nemzetközi jogi kötelezettségeiket, mindazokat a kötelezettségeket, amelyek a nemzetközi jog általánosan elismert elveiből és szabályaiból, mind pedig azokat a kötelezettségeket, amelyek a nemzetközi joggal összhangban álló olyan szerződésekből vagy más egyezményekből fakadnak, amelyeknek részesei. Szuverén jogaikat, köztük azt a jogot gyakorolva, hogy maguk határozzák meg törvényeiket és rendeleteiket, a nemzetközi jogból eredő jogi kötelezettségeikkel összhangban járnak el; ezenkívül kellőképpen figyelembe veszik és végrehajtják az Európai Biztonsági és Együtműködési Értekezlet Záróokmányának rendelkezéseit. A részt vevő államok megerősítik, hogy az Egyesült Nemzetek tagjainak az Egyesült Nemzetek Alapokmányából eredő kötelezettségei és bármilyen szerződésből vagy más nemzetközi egyezményből eredő kötelezettségeik közötti összeütközés esetén az Alapokmányból eredő kötelezettségeiket illeti elsőbbség, az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 103. cikkével összhangban. Valamennyi fentebb kifejtett elv elsőrendű fontossággal bír, és következőképpen egyformán és fenntartás nélkül alkalmazandó, valamennyi értelmezésekor figyelembe véve a többi. A részt vevő államok kifejezik eltökéltségüket, hogy kölcsönös kapcsolataikban és együtműködésük során teljességgel tiszteletben tartják és alkalmazzák minden vonatkozásban ezeket az elveket, az e Nyilatkozatban kifejtett módon annak érdekében, hogy mindegyik részt vevő állam számára biztosítsák az abból eredő előnyöket, hogy ezeket az elveket mindenki tiszteletben tartsa és alkalmazza. A részt vevő államok, kellőképpen figyelembe véve a fenti elveket és különösen „A nemzetközi jogi kötelezettségek jóhiszemű teljesítéséről” szóló tizedik elv első mondatát, megjegyzik, hogy e Nyilatkozat nem érinti sem jogaikat és kötelezettségeiket, sem a megfelelő szerződéseket és más egyezményeket, valamint megállapodásokat. A részt vevő államok kifejezik meggyőződésüket, hogy ezeknek az elveknek a tiszteletben tartása

elősegíti közöttük a normális és baráti kapcsolatok fejlődését és az együttműködés előrehaladását minden területen. Úgyszintén kifejezik meggyőződésüket, hogy ezeknek az elveknek a tiszteletben tartása elősegíti a politikai kapcsolatok fejlődését közöttük, amelyek viszont hozzájárulnak álláspontjuk és nézeteik jobb, kölcsönös megértéséhez. A részt vevő államok kinyilvánítják azt a szándékukat, hogy kapcsolataikat valamennyi más állammal az e Nyilatkozatban foglalt elvek szellemében építik.

2. SZÁMÚ:

HELYSZÍNI MŰVELETEK (MISSZIÓK) ÁTTEKINTŐ TÁBLÁZATA (MANDÁTUMOKAT LÁSD A 7. FEJEZETBEN)⁵⁴³

Régiók (missziószám)	Országok	Missziók/műveletek
Délkelet-Európa (6)		
	Albánia	Presence in Albania (PiA)
	Bosznia-Hercegovina	Mission to Bosnia and Herzegovina (BiH)
	Koszovó	Mission in Kosovo (OMiK)
	Montenegró	Mission to Montenegro (MtMon)
	Szerbia	Mission to Serbia (OMiS)
	Skopje	Mission to Skopje (OMtS)
Kelet-Európa (5)		
	Moldova	Mission to Moldova (MtMol)
	Ukrajna	Special Monitoring Mission to Ukraine (SMM)
	Ukrajna	Project Co-ordinator in Ukraine (PCU)
	Oroszország/Ukrajna	Observer Mission at the Russian Checkpoints Gukovo and Donetsk (OM)
	Fehéroroszországban a soros elnök személyes megbízottja a minszki konferencia koordinálására	Personal Representative of the Chairperson-in-Office on the conflict dealt with by the OSCE Minsk conference
Közép-Ázsia (5)		
	Türkmenisztán	Centre in Ashgabat (CiA)
	Kazahsztán	Programme Office in Astana (POiA)
	Kirgizisztán	Programme Office in Bishkek (POiB)
	Tádzsikisztán	Programme Office in Dushanbe (POiD)
	Üzbegisztán	Project Co-ordinator in Uzbekistan (PCUz)

⁵⁴³ Táblázat forrása: OSCE: Where we are? *Field operations*. <https://www.osce.org/where-we-are> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 12.)

3. SZÁMÚ:

AZ EBEÉ 1994. ÉVI, BUDAPESTEN SZÜLETETT, AZ „IGAZI PARTNERSÉG FELÉ EGY ÚJ KORSZAKBAN”⁵⁴⁴ CÍMŰ OKUMENTUMA⁵⁴⁵

A budapesti csúcscrtekezlet nyilatkozata (részletek)

1. Mi, az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezleten részt vevő államok állam-, illetve kormányfői, azért gyűltünk össze Budapesten, hogy együtt értékeljük a közelmúltat, megvizsgáljuk a jelent és a jövőbe tekintünk. [...]

2. Hisszük, hogy az EBEÉ-nek központi szerepe van a biztonságban élő és szilárd, osztatlan és szabad EBEÉ-közösség létrehozásában. Megerősítjük a Helsinkii Záróokmányban és az EBEÉ későbbi dokumentumaiban rögzített elveket. [...]

3. Az EBEÉ olyan biztonsági struktúra, amely a Vancouver és Vlagyivosztk között elterülő államokat fogja át. Elhatározott szándékunk, hogy új politikai lendületet adunk az EBEÉ-nek, és ezzel lehetővé tesszük, hogy döntő szerepet játsszon a 21. század kihívásainak megválaszolásában. Ezen elhatározást tükrözendő, az EBEÉ-t ezentúl Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetnek (EBESZ) nevezzük.

[...]

5. A szabadságok bővülését új konfliktusok keletkezése és régi konfliktusok felélédeése kíséri. Az EBEÉ térségében ma is folyik háború egyeduralom és területszerzés céljából. Továbbra is semmibe veszik az emberi jogokat és az alapvető szabadságjogokat, folytatódik a türelmetlenség, és a kisebbségeknek hátrányos megkülönböztetésben van részük. [...]

6. Felismertük, hogy az EBEÉ-térség társadalmait egyre inkább fenyegeti a terrorizmus. Ismételten leszögezzük, hogy fentartás nélkül elítélünk minden terrorista cselekményt és módszert, amelyek semmilyen körülmények között sem igazolhatók. Megerősítjük abbéli elhatározásunkat, hogy küzdünk a terrorizmus ellen, és elkötelezettségünket, hogy a biztonságot, a demokráciát és az emberi jogokat fenyegető eme veszély megszüntetése érdekében fokozzuk együttműködésünket.

⁵⁴⁴ Egyes fordításokban a dokumentum címe a „Valódi partnerség felé egy új korszakban” címmel olvasható. A dokumentum magyar nyelvű fordítása fellelhető In: DUNAY Pál – GAZDAG Ferenc (szerk.): *CSCÉ – a helsinki folyamat: az első húsz év*. Tanulmányok és dokumentumok. Stratégiai és Védelmi Kutató Intézet – Magyar Külügyi Intézet – Zrínyi Kiadó, Budapest, 1995, 218–224. o.

⁵⁴⁵ Az eredeti dokumentum olvasható Sz. n.: C SCE Budapest Document 1994 Towards a genuine partnership in a new era. <https://www.osce.org/mc/39554?download=true> (A letöltés ideje: 2019. november 18.)

7. Az EBEÉ olyan fórum lesz, ahol a részt vevő államok gondjait megvitatják, biztonsági érdekeit figyelembe veszik, és annak megfelelően járnak el. Erősítjük szerepét ezen államok integrálásának eszközeként, biztonsági problémáik megoldásában. Az EBEÉ révén valamennyi részt vevő állam igazi biztonsági partnerségét akarjuk létrehozni, függetlenül attól, hogy más biztonsági szervezetnek tagja-e vagy sem. Ennek során az EBEÉ átfogó biztonsági koncepciója és annak oszthatatlansága, valamint a kötelezettségvállalás vezérel bennünket, hogy nemzeti biztonsági érdekeinket nem érvényesítjük mások rovására. Az EBEÉ demokratikus értékei alapvető fontosságúak, célunk a nemzetek olyan közösségének a megteremtése, melyben nincsenek régi és új megosztottságok, minden állam szuverén egyenlőségét és függetlenségét maradéktalanul tiszteletben tartják...

8. A térségben az EBEÉ lesz a korai előrejelzés, a konfliktusmegelőzés és a válságkezelés eszköze. Megállapodtunk abban, hogy rendkívüli körülmények esetén a részt vevő államok közösen döntenek arról, hogy valamelyik vitás ügyet az EBEÉ nevében az ENSZ Biztonsági Tanácsa elé terjesszék-e. Azt is elhatároztuk, hogy rendszerebb és gyakorlati együttműködésre törekszünk az EBEÉ, valamint azok között az európai, más regionális és transzatlanti szervezetek és intézmények között, amelyek magukénak vallják az EBEÉ értékeit és céljait.

9. Az EBEÉ új eszközöket teremtett az új kihívásokkal való szembenézésre. E tekintetben üdvözljük az EBEÉ-n belüli egyeztetésről és döntőbíráskodásról szóló egyezmény hatálybalépését. Egyebek mellett az EBEÉ békefenntartó műveletei és missziói segítségével tovább erősítjük az EBEÉ szerepét és lehetőségeit a korai előrejelzés, a konfliktusmegelőzés és a válságkezelés terén. Következetes politikai támogatást és megfelelő forrásokat biztosítunk az EBEÉ számára. Megállapodtunk abban, hogy erősítjük az EBEÉ politikai tanácskozó és döntéshozó testületeit és a soros elnököknek a trojka támogatásával tett végrehajtó intézkedéseit. Valamint az EBEÉ egyéb eljárásait és intézményeit, különösen a főtitkárt és a titkárságot, a nemzeti kisebbségek főbiztosát és a Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatalát. [...] fejlesztjük kapcsolatainkat és párbeszédünket az EBEÉ parlamenti közgyűlésével.

10. Az EBEÉ normaalkotó tevékenységét folytatva létrehoztuk „A biztonság politikai-katonai vonatkozásainak magatartási kódexét”, amely többek között a demokratikus társadalmak fegyveres erőinek szerepével kapcsolatos alapelveket is megfogalmaz.

11. Üdvözljük, hogy az EBEÉ Biztonsági Együttműködési Fóruma fontos intézkedéseket fogadott el, köztük az 1994. évi új, továbbfejlesztett bécsi dokumentumot. A fegyverzetkorlátozás, a leszerelés, valamint a korábbi határozatokat és megállapodásokat kiegészítő bizalom- és biztonságerősítés további fellendítése érdekében megbízuk a fórumot, hogy mandátumának megfelelően folytassa munkáját és dolgozzon ki egy olyan keretet, amely majd alapja lesz egy újabb fegyverzetkorlátozási, így különösen bizalom- és biztonságépítő intézkedések elfogadásának.

[...] foglalkozzon konkrét regionális biztonsági problémákkal, különös tekintettel Délkelet-Európa hosszabb távú stabilitására.

12. A tömegpusztító fegyverek elterjedéséből származó újabb veszélyek láttán az atom-sorompó közös céljait támogató, egyes nemzeti politikák számára irányadó irányelvekben állapodtunk meg. [...] Üdvözljük a térség nukleáris fegyverekkel rendelkező négy hatalmának arra vonatkozó legutóbbi kijelentéseit, hogy a nukleáris kísérletek folytatása összeegyeztethető a nukleáris kísérletek átfogó tilalmáról szóló szerződés megkötésére irányuló tárgyalásokkal. Szorgalmazzuk, hogy a vegyi fegyverek kifejlesztésének, előállításának, felhalmozásának vagy alkalmazásának betiltásáról, valamint a megsemmisítésükről szóló egyezmény valamennyi aláírója a lehető legrövidebb időn belül fejezze be a ratifikációs folyamatot. Hangsúlyozzuk továbbá annak fontosságát, hogy a Nyitott Égbolt szerződés mielőbb életbe lépjen és megvalósuljon.

13. A folytatódó gyors változások fényében fontosnak tartjuk térségünk közös és átfogó, a 21. századnak megfelelő, az EBEÉ elvein és kötelezettségvállalásain alapuló biztonsági modelljéről folytatandó tárgyalások megkezdését. Ezek a tárgyalások számba veszik majd mindazt, amit az EBEÉ a biztonság, a stabilitás és az együttműködés érdekében tett. 1995-ben a soros elnök munkajelentést terjeszt majd a Miniszteri Tanács következő, budapesti ülése elé. Az említett biztonsági modellről folyó megbeszélések eredményeit a következő, 1996. évi lisszaboni csúcstalálkozó vitatja majd meg.

14. Aláhúzzuk az emberi dimenzió jelentőségét az EBEÉ minden tevékenységében. Az emberi jogok és alapvető szabadságjogok, a demokrácia és a törvényesség tiszteletben tartása az EBEÉ-térség biztonságának és együttműködésének lényeges összetevője, és továbbra is az EBEÉ egyik elsődleges tevékenységi céljának kell maradnia. Kötelezettségvállalásaink teljesítésének időszakos felülvizsgálata az egész EBEÉ-folyamatban alapvető, az emberi dimenzióban pedig döntő jelentőséggel bír. ... Aláhúzzuk az emberi kapcsolatok fontosságát a régi megosztottságok örökségének leküzdésében.

15. Megállapítjuk, hogy a piaccgazdaság és a fenntartható gazdasági növekedés nélkülözhetetlen része az EBEÉ átfogó biztonságkoncepciójának. Támogatjuk [...] a regionális együttműködésnek az erősítését. [...] Elköteleztük magunkat a Gazdasági Fórum, valamint az EBEÉ egyéb gazdasági dimenziós tevékenysége hatékonyságának növelése mellett.

16. Üdvözljük a párizsi nyilatkozatot, amely beindította a stabilitásról szóló megállapodás létrehozását célzó folyamatot, valamint az abban kifejtett szándékot, miszerint az EBEÉ kövesse figyelemmel a megállapodás végrehajtását.

17. A földközi-tengeri biztonság és együttműködés megszilárdítása fontos az EBEÉ-térség stabilitása szempontjából. Üdvözljük a közel-keleti béke megteremtése irá-

nyába tett lépéseket és azoknak az európai biztonságra gyakorolt pozitív kihatásait. Az Algéria, Egyiptom, Izrael, Marokkó és Tunézia által az EBEÉ és a földközi-tengeri térség államai közötti kapcsolatokra vonatkozóan elfogadott közös álláspont arra ösztönöz bennünket, hogy elmélyítsük a régióval a régóta fennálló kapcsolatot, és erősítsük az együttműködést az EBEÉ és a nem részt vevő földközi-tengeri államok között.

18. Megelégedettséggel nyugtázzuk a Japánhoz fűződő viszonyunk fejlődését. Üdvözljük az EBEÉ csúcstalálkozóján első ízben jelen lévő Koreai Köztársaságnak, valamint más államoknak az EBEÉ tapasztalatai és tevékenysége iránt megnyilvánuló érdeklődését, és kifejezzük készségünket az együttműködésre a kölcsönös érdeklődésre számot tartó területeken.

19. Abból a célból, hogy egy új korszakban az igazi partnerség felé haladjunk, a mai napon elfogadtuk a budapesti határozatokat, amelyeket maradéktalanul és jóhiszeműen meg fogunk valósítani.

Budapesti nyilatkozat (részletek)

Az EBEÉ megszilárdítása

1. Az európai biztonság és együttműködés új korszaka alapvetően megváltoztatta az EBEÉ-t, és ugrásszerűen megnövelte szerepét közös biztonsági területünk kialakításában. Ezt tükrözendő, az EBEÉ ezentúl az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) elnevezést kapja. A névváltozás 1995. január 1-jén lép érvénybe, amely időtől kezdve az EBEÉ-re tett minden utalás az EBESZ-re tett utalásként értendő.

2. A részt vevő államok elhatározott szándéka, hogy a legteljesebb mértékben kihasználják a szervezet lehetőségeit, és e szellemben a következő célokban és feladatokban állapodtak meg az EBEÉ megszilárdításához és hatékonyabbá tételéhez szükséges strukturális változásokkal együtt. Ezek célja, hogy fokozzák az EBEÉ-nek a térség biztonságához, stabilitásához és együttműködéséhez való hozzájárulását annak érdekében, hogy központi szerepe legyen a Helsinkai Záróokmány elvein alapuló közös biztonsági térség előmozdításában.

3. Az állam- és kormányfők úgy határoztak, hogy az EBEÉ jövőbeni szerepe és funkciói a következőket foglalják magukban:

- alkalmazza normáit és követelményeit egy közös biztonsági térség kialakításában;
- biztosítja valamennyi vállalt EBEÉ-kötelezettség maradéktalan teljesítését;
- a konszenzus-szabályok alapján a konzultáció, a döntéshozatal és együttműködés mindenre kiterjedő és átfogó fórumaként működik Európában;
- előmozdítja a jószomszédi kapcsolatokat azzal, hogy ösztönzi kétoldalú, regionális és potenciálisan az egész EBEÉ-t felölelő egyezmények, illetve megállapodások kötését két vagy több részt vevő állam között;

- tovább fokozza az EBEÉ lehetőségeit és tevékenységét a megelőző diplomáciában;
- előmozdítja elveit és fejleszti lehetőségeit a konfliktusok megoldásában, a válságok kezelésében, a békefenntartásban és a konfliktus utáni rendezésben, az újjáépítéshez való segítségnyújtást is beleértve;
- a fegyverzetkorlátozás, a leszerelés, a bizalom- és biztonságerősítés révén előmozdítja a biztonságot és a stabilitást az EBEÉ-térség egészében és regionális szinteken;
- továbbfejleszti az EBEÉ munkáját az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok terén, valamint az emberi dimenzió egyéb területein;
- elmélyíti a részt vevő államok együttműködését erős piaci alapokra helyezett gazdaságok kialakításában az EBEÉ egész térségében;
- tovább erősíti az EBEÉ problémamegoldó tevékenységét és képességét – a Helsinki Záróokmány elfogadása után kialakult feladatai egész skálájának figyelembevételével – annak érdekében, hogy az új kihívásoknak megfeleljen és az új veszélyekkel szembenézzen.

E feladatok érdekében az EBEÉ az alábbiak szerint fog működni:

- Az állam- és kormányfők következő találkozója egy előkészítő értekezlet után 1996-ban Lisszabonban kerül sor. Ez a csúcstalálkozó a jövőbeni csúcstalálkozók gyakoriságáról.
- A Miniszteri Tanács (korábban az EBEÉ Tanácsa), mint az EBEÉ központi döntéshozó és kormányzó testülete, rendszeresen az elnökség hivatali idejének a vége felé tart külügyminiszteri szintű ülést.
- A (Vezető Tisztségviselők Bizottságának helyébe lépő) Vezető Tisztségviselők Tanácsa Prágában ülésezik évente legalább kétszer. A Miniszteri Tanács ülése előtt további ülést tart. A Vezető Tisztségviselők Tanácsa megvitatja és kidolgozza a politikai és az általános költségvetési irányelveket. A részt vevő államok lehetőség szerint politikai igazgatói vagy ennek megfelelő szinten kellene képviseltesék magukat. A Vezető Tisztségviselők Tanácsa Gazdasági Fórumként is összehívható.
- Az Állandó Tanács (korábban Állandó Bizottság) lesz a rendszeres politikai tanácskozás és döntéshozatal testülete. Rendkívüli esetekben is összehívható. Bécsben ülésezik, és a részt vevő államok állandó képviselőiből tevődik össze.
- A végrehajtásért az általános felelősség továbbra is a soros elnöké, aki a jövőben is teljes mértékben gyakorolja mandátumát, többek között személyes megbízottak kiküldésével. A soros elnököt a trojka segíti. Az elnök hivatali ideje rendszerint egy naptári évig tart.
- A főtitkár ezután is teljes mértékben gyakorolja mandátumát, és a soros elnököt segítő, aktívabb szerepet vállal az EBEÉ irányításának minden kérdésében. Részt vesz a trojka miniszteri ülésein.
- A nemzeti kisebbségi főbiztos támogatást kap tevékenysége folytatásához, és növelni fogják a rendelkezésére álló forrásokat. A részt vevő államok fokozatosan törekszenek a főbiztos ajánlásainak megvalósítására.

- Az EBEÉ-missziók munkáját az Állandó Tanács politikailag támogatja és ellenőrzi. Feladatvégzésük biztosításának céljából a részt vevő államok rendelkezésre bocsátják a szükséges emberi és anyagi forrásokat.
- Az EBEÉ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatalát megerősítik, hogy betölthesse fontos szerepét az EBEÉ tevékenységében.
- A soros elnök továbbra is szoros kapcsolatot tart és aktív párbeszédet folytat a parlamenti közgyűléssel, amelynek ajánlásaira felhívja az Állandó Tanács figyelmét, és amelyet tájékoztat az EBEÉ tevékenységéről.
- Nem változik az EBEÉ-kötelezettségvállalás teljesítése felülvizsgálatának eddigi módja. A csúcstalálkozókat megelőző felülvizsgálati konferenciák színhelye azonban Bécs lesz.
- A párhuzamos munkát elkerülendő, az EBEÉ fokozza együttműködését az ENSZ-szel, valamint az európai és más regionális és transzatlanti szervezetekkel. Az ENSZ Alapokmány VIII. fejezetében foglalt regionális megállapodások résztvevőiként, az EBEÉ-ben részt vevő államok minden igyekezetükkel azon lesznek, hogy békés megoldásokat találjanak a helyi vitás ügyekre – azoknak az ENSZ BT elé terjesztése előtt.
- Az EBEÉ mint a biztonság átfogó kerete kész arra, hogy a szabad tárgyalások útján létrejött két- és többoldalú megállapodások és egyezmények letéteményese legyen, és a felek felkérésére ellenőrizze azok végrehajtását.
- A soros elnök a Miniszteri Tanács 1995. évi budapesti ülésére elkészíti az EBEÉ felépítésére és intézményeire vonatkozó határozatok egységes szövegét.
- Az elnevezésnek EBEÉ-ről EBESZ-re történt megváltoztatása nem változtat az EBEÉ-kötelezettségvállalások jellegén, sem az EBEÉ és intézményei státusán. Az EBEÉ szervezeti fejlődése rugalmas és dinamikus marad. Folytatódik a munka az EBEÉ további intézményes fejlesztéséért, beleértve az eszközeinek és mechanizmusainak erősítését és észszerűsítését érintő kérdéseket is. Az EBEÉ rendszeresen felülvizsgálja céljait, működését és szervezeti felépítését. Az EBEÉ felülvizsgálja a jogképességről, a kiváltságokról és a mentességekről szóló római határozatot,⁵⁴⁶ és szükség esetén további jogi természetű megoldásokat tár fel. A részt vevő államok ezenkívül megvizsgálják, miként lehetne kötelezettségvállalásaikat nemzeti törvénykezésük részévé tenni és megfelelő esetben szerződéseket kötni.

⁵⁴⁶ A teljes dokumentum olvasható: *Fourth Meeting of the Council CSCE and the New Europe – Our Security is Indivisible Decisions of the Rome Council Meeting*, 1993, <https://www.osce.org/mc/40401?download=true> (A letöltés ideje: 2019. december 08.)

4. SZÁMÚ:

LISSZABONI ZÁRÓOKMÁNY, 1996 (SZEMELVÉNYEK)⁵⁴⁷

[...]

A huszonegyedik századi Európa közös és átfogó biztonsági modelljéről szóló Lisszaboni Nyilatkozat. (A dokumentumot 1996. december 3-án fogadták el.)

[...]

2. Komoly kihívásokkal kell szembenéznünk, de együtt nézünk velük szembe. Ezek érintik az államok biztonságát és szuverenitását, éppúgy, mint társadalmaink stabilitását. Nem minden EBESZ államban tartják tiszteletben az emberi jogokat. Etnikai feszültségek, agresszív nacionalizmus, a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogainak megsértése, éppúgy, mint a gazdasági átmenet komoly nehézségei fenyegethetik a stabilitást és más államokra is áterjedhetnek.

[...]

A biztonsághoz való fontos hozzájárulásként megerősítjük a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogaira vonatkozó kötelezettségeink teljes mértékű tiszteletben tartását és végrehajtását. Megerősítjük a nemzeti kisebbségi főbiztossal történő teljes együttműködésre tett szándékunkat. Készek vagyunk eleget tenni bármely részt vevő állam kérésének, amely megoldást keres a területén lévő kisebbségi kérdésekre.

5. SZÁMÚ:

AZ EGYESÜLT NEMZETEK ALAPOKMÁNYA (RÉSZLET)⁵⁴⁸ – VIII. FEJEZET

Regionális megállapodások

52. cikk

- A jelen Alapokmány egyetlen rendelkezése sem zárja ki olyan regionális megállapodások vagy szervezetek fennállását, amelyek a nemzetközi béke és biztonság fenntartásának regionális jellegű tevékenységre alkalmas kérdéseivel foglalkoznak, feltéve, hogy az ilyen megállapodások vagy szervezetek, valamint tevékenységük az Egyesült Nemzetek céljaival és elveivel összhangban állnak.

⁵⁴⁷ Erdélyi Magyar Adatbanktár. 208. o. http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf10880.pdf (A letöltés ideje: 2019. november 27.)

⁵⁴⁸ Forrás: a Magyar ENSZ Társaság honlapja. Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya teljes szövegét lásd: <http://www.menszt.hu/hu/egyeb/az-egyedul-nemzetek-alapokmánya> (A letöltés ideje: 2019. november 15.)

- Az Egyesült Nemzeteknek azok a tagjai, amelyek ilyen megállapodásokat kötnek vagy ilyen szervezeteket létesítenek, minden igyekezetükkel azon lesznek, hogy a helyi jellegű viszályokat ilyen regionális megállapodások, vagy regionális szervezetek útján békés úton rendezzék, mielőtt még azokat a Biztonsági Tanács elé terjesztenék.
- A Biztonsági Tanács a helyi jellegű viszályoknak akár az érdekelt államok kezdeményezése, akár pedig a Biztonsági Tanács útmutatása alapján regionális megállapodások vagy regionális szervezetek útján történő békés rendezése kialakulását támogatni fogja.
- A jelen cikk semmiképpen sem érinti a 34. és 35. cikkek alkalmazását.

53. cikk

- A Biztonsági Tanács a regionális megállapodásokat vagy szervezeteket az általa elrendelt kényszerrendszabályok foganatosítása során megfelelő esetben fel fogja használni. Regionális megállapodások vagy regionális szervezetek útján történő kényszerítő eljárás mindazonáltal csak a Biztonsági Tanács felhatalmazásával foganatosítható, kivéve a jelen cikk 2. pontjában adott meghatározás értelmében ellenséges állam ellen a 107. cikk alkalmazása körében vagy a támadó politikának ilyen állam részéről történő felújítása ellen irányuló regionális megállapodásoknak megfelelően foganatosított rendszabályokat, mindaddig, amíg a szervezet képes lesz arra, hogy az érdekelt kormányok kérelmére vállalja azt a kötelességet, hogy az ilyen állam újabb támadását megakadályozza.
- A jelen cikk 1. pontjában használt „ellenséges állam” kifejezés minden olyan államra vonatkozik, amely ennek az Alapokmányoknak valamelyik aláírójával a második világháború alatt ellenséges viszonyban állott.

54. cikk

A Biztonsági Tanácsot minden olyan tevékenységről állandóan és kimerítően tájékoztatni kell, amelyet a nemzetközi béke és biztonság fenntartása céljából regionális megállapodások vagy szervezetek útján indítottak meg vagy terveznek.

6. SZÁMÚ:

A KORMÁNYKÖZI SZERVEZETEK LÉTREHOZÁSA⁵⁴⁹

Miért döntenek az államok önmaguk kollektív megszervezése mellett? Sok és sokféle szakértői magyarázatot ismerhetünk e kérdésre, közülük az egyiket képviseli Karen A. Mingst. Szerinte a kérdésre adható válaszok e szervezetek kialakulására és fejlődésére vonatkozó három fő magyarázó elmélet körül forognak. Ezek a föderalizmus, a funkcionalizmus és a közös javak elmélete.

⁵⁴⁹ Karen A. MINGST: *A nemzetközi kapcsolatok alapjai*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2011, 175–195. o.

Föderalizmus

Jean-Jacques Rousseau szerint „egy föderatív kormányzat által, amely a különböző népeket azon kapcsolatokhoz hasonlóan köti össze, amelyek az egyéneket kötik egymáshoz, és amely mindenkit egyformán rendel a törvények tekintélye alá”.⁵⁵⁰

- A háborút a szuverenitást egyénileg gyakorló államok okozzák.
- Amennyiben az államok szuverenitásukat magasabb szintű testületre ruházzák, a béke elérhetővé válik.
- Egy föderális rendszerben az államok egymással egyesülnek, a szuverenitást pedig a közösségre ruházzák.
- Egy föderális rendszerben a háborút kiváltó okok nem léteznek többé.⁵⁵¹

Funkcionalizmus

„Napjaink problémája nem abban rejlik, hogy hogyan tartsuk fenn a békét a nemzetek között, hanem abban, hogy miként hozhatjuk őket cselekvésükben közel.”⁵⁵²

- A háború oka a gazdasági kiszolgáltatottság.
- A gazdasági egyenlőtlenség nem oldódhat fel egy független államok alkotta rendszer keretei között.
- Új, funkcionális egységeket kell létrehozni a gazdasági problémák megoldása érdekében.
- Az emberek együttműködési szokásokat fognak kifejleszteni, melyek a gazdaságtól a politikai együttműködésig fognak terjedni.
- Hosszú távon a gazdasági egyenlőtlenség csökkenni fog, a háborúk pedig megszűnnek.⁵⁵³

Karen A. Mingst szerint a funkcionalisták, hasonlóan a föderalistákhoz vagy a liberálisokhoz, idealisták. A különbség csupán ott van, hogy a föderalisták a hivatalos intézményeket tekintik megoldásnak, az egyes államok igényeinek és vágyainak a mérséklésére. Mindeközben a funkcionalisták úgy gondolják, hogy az egyének jelentik a megoldást, akik segíthetik az együttműködésre építő gondolkodásmód kialakítását. Ehhez persze elegendő idő kell.⁵⁵⁴

A közös javak

- A közös javaknak a csoport minden tagja számára elérhetőnek kell lenniük, függetlenül az egyéni hozzájárulástól.
- Az állam néhány tevékenysége a közös javak biztosítására vonatkozik.
- A csoportnak olyan stratégiát kell kidolgoznia, amelynek segítségével úrrá lehetnek azokon a közös javakat érintő problémákon, amelyek mások ténykedésének negatív következményeiből adódnak.

⁵⁵⁰ MINGST: i. m. 176. o.

⁵⁵¹ Uo.

⁵⁵² David MITRANY, idézi MINGST: i. m. 176–177. o.

⁵⁵³ Karen A. MINGST: i. m. 177. o.

⁵⁵⁴ MINGST: i. m. 177. o.

Stratégia lehet a kényszerítés, a preferenciák megváltoztatása pozitív ösztönzéssel az adott lépéstől való tartózkodásra, valamint a csoport méretének megváltoztatása az egyetértés érdekében.⁵⁵⁵

Karen A. Mingst Garrett Hardin biológus közös legelő (közlegelő) példáját felhasználva mutatja be a közös javak elméletet. Eszerint a közös legelőn mindegyik pásztor gazdaságilag észszerűnek tartotta a saját legelőrészének növelését és így több állat legeltetését. Ez több jószág eladását jelenti a piacon. Ha azonban minden pásztor egyénileg a számára racionális megoldást választja, akkor túl sok állat legel az adott területen, ami a legelő minőségi romlását idézi elő. Tehát, amikor minden személy racionálisan törekszik saját növekedésének maximalizálására, annak a közösség, azaz utóbb minden érintett egyén fogja a kárát szenvedni.⁵⁵⁶

Ha az állam esetében vizsgáljuk a kérdést, jól érzékelhető, hogy például a közös javak fenntartása esetén a nemzetközi piacot működtető mechanizmusok nem működnek. Így számtalan alternatív megoldásra lenne szükség. Példának okáért Mingst a klórozott szénhidrogének termelését és eladását hozza fel, amely többek között az ozonréteg elvékonyodásáért felelős. Egyes államok ezzel kapcsolatos döntése hatással van más államokra, amely hatás olykor nem kedvező.

Ahogy a másik két elmélet is gyakorlati nehézségekbe ütközik, a közös javak elmélet is szembeesik ezzel. Valójában a nemzetközi problémák nem minden része a közös javak problémája. Akkor mi a megoldás, hogyan alakul a résztvevők száma, ha valóban nemzetközi léptékű a kérdés, kik vesznek részt benne?

7. SZÁMÚ:

NEMZETKÖZI ÉS REGIONÁLIS ÉRDEKKÉPVISELETI SZERVEZETEK JELLEGZETES PÉLDÁI⁵⁵⁷

Az ENSZ speciális ügynökségei	Független szervezetek
<ul style="list-style-type: none"> – Egészségügyi Világszervezet (World Health Organization, WHO) – Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Szervezet (Food and Agriculture Organization, FAO) – Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (International Labor Organization, ILO) – Nemzetközi Atomenergia Ügynökség (International Atomic Energy Agency, IAEA) – Világbank (World Bank Group, WBG) – Nemzetközi Valutaalap (International Monetary Fund, IMF) 	<ul style="list-style-type: none"> – Kőolaj-exportáló Országok Nemzetközi Szervezete (Organization of Petroleum Exporting Countries, OPEC) – Kereskedelmi Világszervezet (World Trade Organization, WTO) – Iszlám Konferencia Szervezete (Organization of Islamic Conference, OIC) – NATO (North Atlantic Treaty Organization)

⁵⁵⁵ MINGST: i. m. 179. o.

⁵⁵⁶ I. m. 178. o.

⁵⁵⁷ A táblázatot lásd: MINGST: i. m. 195. o.

Regionális szervezetek	Szubregionális szervezetek
<ul style="list-style-type: none"> – Európai Unió (European Union, EU) – Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (Organization for Security and Co-operation in Europe, OSCE) – Afrikai Unió (African Union, AU) – Amerikai Államok Szervezete (Organization of American States, OAS) – Arab Liga (Arab League, AL) 	<ul style="list-style-type: none"> – Északi Tanács (Nordic Council) – Európai Szabadkereskedelmi Társulás (European Free Trade Association, EFTA) – Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közössége (Economic Community of West African States, ECOWAS) – Dél-amerikai Közös Piac (Mercado Común del Sur, Mercosur) – Öböl Menti Együttműködési Tanács (Gulf Cooperation Council, GCC)

8. SZÁMÚ:

AZ 1992. ÉVI HELSINKI DOKUMENTUM:
„A VÁLTOZÁS KIHÍVÁSAI” – II. HELSINKI DÖNTÉS⁵⁵⁸ (RÉSZLETEK)

II. Az EBEÉ nemzeti kisebbségi főbiztosa

1. A részt vevő államok elhatározzák, hogy létrehozzák a nemzeti kisebbségi főbiztos posztját.

Mandátum

2. A főbiztos a Vezető Tisztségviselők Bizottsága (VTB)⁵⁵⁹ védnöksége alatt tevékenykedik, és így a konfliktusok lehető legkorábbi szakaszukban való megelőzésének eszköze lesz.

3. A főbiztos „korai riasztást” ad, és szükség szerint a lehető legkorábbi szakaszban „korai intézkedéseket” tesz olyan, a nemzeti kisebbségeket érintő feszültségekkel kapcsolatos ügyekben, melyek még nem léptek túl a korai riasztás szakaszán, de amelyek a főbiztos megítélése szerint az EBEÉ-térségen belül a békét, stabilitást vagy a részt vevő államok kapcsolatait veszélyeztető konfliktussá fejlődhetnek, s ezért a tanács vagy a VTB figyelmét igénylik és fellépését teszik szükségessé.

4. Az EBEÉ-elvekre és -kötelezettségekre épülő mandátumán belül a főbiztos bizalmas jelleggel és a feszültségekben közvetlenül érintett valamennyi féltől függetlenül fog tevékenykedni.

⁵⁵⁸ A dokumentumot 1992. július 10-én fogadták el, Helsinkiben. http://adatbank.ro/html/alcim_pdf10880.pdf
(A letöltés ideje: 2019. december 2.)

⁵⁵⁹ Committee of Senior Officials.

5. A főbiztos

5. a) Csak abban az esetben foglalkozik azon államon belüli nemzeti kisebbségi ügyekkel, amelynek a főbiztos állampolgára vagy amelyben állandó lakhellyel rendelkezik, illetve amely olyan nemzeti kisebbséggel kapcsolatos, amelyhez a főbiztos tartozik, ha valamennyi közvetlenül érintett fél, beleértve az érintett államot, abba beleegyezik.

5. b) Nem foglalkozik nemzeti kisebbségi ügyekkel olyan helyzetekben, amelyek szervezett terrorcselekményekkel járnak.

5. c) Nem foglalkozik az EBEE-elveknek egy nemzeti kisebbséghez tartozó személyt érintő megsértésével sem.

6. Egy adott helyzet vizsgálatakor a főbiztos teljes mértékben figyelembe veszi a demokratikus és a helyzet megoldására alkalmazható nemzetközi eszközök hozzáférhetőségét, valamint ezeknek az érintett felek által való alkalmazását.

7. Amennyiben egy adott nemzeti kisebbségi ügyre már felhívták a VTB figyelmét, a főbiztos bevonásához a VTB felkérésére és külön mandátumára van szükség.

Profil, kinevezés, támogatás

8. A főbiztosnak egy olyan, hosszú ideje megfelelő tapasztalatokkal rendelkező, kiemelkedő nemzetközi személyiségnek kell lennie, akitől elvárható, hogy hivatását részreahlás nélkül lássa el.

9. A főbiztost a VTB ajánlása alapján a tanács konszenzussal nevezi ki három évre, amely megbízatás csak egy további hároméves időszakra hosszabbítható meg.

10. A főbiztos igénybe veszi a varsói ODIHR⁵⁶⁰ infrastruktúráját, és különösen a nemzeti kisebbségi kérdések valamennyi területére vonatkozóan az ODIHR rendelkezésére álló információkat.

Korai riasztás

11. A főbiztos

11. a) a nemzeti kisebbségekkel kapcsolatban információkat gyűjt és kap az alább részletezett forrásokból (lásd a melléklet (23.) – (25.) bekezdéseit);

11. b) a lehető legkorábbi szakaszban számba veszi a közvetlenül érintett felek szerepét, a feszültség és az azzal kapcsolatos legújabb fejlemények természetét, és ahol lehet, a feszültség lehetséges hatását az EBEE-térség békéjére és stabilitására;

11. c) ebből a célból a (17.) bekezdés és a melléklet (27.) – (30.) bekezdései értelmében késznek kell lennie bármely részt vevő állam felkeresésére és a személyes

⁵⁶⁰ Office for Democratic Institutions and Human Rights – Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala. A szövegben meghagytam az általánosan használt angol rövidítést: ODIHR.

kapcsolattartásra – figyelemmel a (25.) bekezdés rendelkezéseire – a közvetlenül érintett felekkel, hogy első kézből szerezzen információt a nemzeti kisebbségek helyzetéről.

12. Egy részt vevő államban tett látogatása során a főbiztos, miközben az összes közvetlenül érintett féltől első kézből származó információt gyűjt, megvitathatja a felekkel a kérdéseket, és szükség esetén elősegítheti köztük a párbeszédet, a bizalmat és az együttműködést.

A korai riasztással kapcsolatos rendelkezés

13. Amennyiben a megfelelő felekkel való információcsere és kapcsolatok alapján a főbiztos arra a következtetésre jut, hogy egy konfliktus lehetőségének prima facie fennáll a kockázata (ahogy a (3.) bekezdésben szerepel), akkor korai riasztást tehet, melyet a soros elnök azonnal továbbít a VTB-nek.

14. A soros elnök ezt a korai riasztást a VTB soron következő ülésének napirendjére tűzi. Amennyiben egy állam úgy véli, hogy az adott korai riasztás azonnali konzultációt igényel, akkor kezdeményezheti a tanácsnak a berlini találkozó záródokumentuma 2. függelékében ('sürgősségi mechanizmus') foglalt eljárás alkalmazását.

15. A főbiztos a VTB-nek magyarázatot ad azokról az okokról, amelyek alapján a korai riasztást megtette.

Sürgős intézkedések

16. A főbiztos ajánlást tehet arra, hogy felhatalmazást kapjon további kapcsolatfelvételek kialakítására és szorosabb egyeztetés megkezdésére az érintett felekkel, a lehetséges megoldások érdekében, a VTB által elfogadandó mandátumnak megfelelően. A VTB ennek megfelelő döntést hozhat.

Elszámolási kötelezettség

17. A főbiztos konzultál a soros elnökkel, mielőtt egy résztvevő államba indulna, hogy a nemzeti kisebbségeket érintő feszültséggel foglalkozzon.

A soros elnök bizalmasan konzultál az érintett részt vevő állammal (államokkal), és konzultálhat szélesebb körben is.

18. A részt vevő államban tett látogatása után a főbiztos szigorúan bizalmas jelentésket készít a soros elnök számára az adott kérdésben kifejtett tevékenysége tapasztalatairól és eredményeiről.

19. Egy adott ügyben történt közbelépésének befejezése után a főbiztos jelentést tesz a soros elnöknek a tapasztalatról, az eredményekről és következtetésekről.

Egy hónapon belül a soros elnök bizalmasan konzultál a tapasztalatról, az eredményekről és a következtetésekről az érintett részt vevő állammal (államokkal),

és konzultálhat szélesebb körben is. Ezután a jelentés az esetleges megjegyzésekkel együtt a VTB elé kerül.

20. Ha a főbiztos megítélése szerint a helyzet konfliktusba torkollik, vagy ha a főbiztos úgy látja, hogy cselekvési lehetőségei kimerültek, akkor a soros elnökön keresztül tájékoztatja erről a VTB-t.

21. Amennyiben a VTB megkezdi egy adott ügy vizsgálatát, a főbiztos tájékoztatást és – kérés esetén – tanácsot ad a VTB-nek, vagy bármilyen intézménynek vagy szervezetnek, amelyet a VTB e dokumentum III. fejezetének rendelkezése alapján felkérhet, hogy az adott feszültséggel vagy konfliktussal kapcsolatban lépéseket tegyen.

22. A VTB felkérésére, mandátuma alapján, a titoktartási követelményének figyelembevételével, a főbiztos tájékoztatja tevékenységéről az emberi dimenziót érintő kérdésekkel foglalkozó EBEÉ végrehajtási találkozókát.

MELLÉKLET

A nemzeti kisebbségi ügyekkel kapcsolatos információk forrásai

23. A főbiztos

23(a) információt gyűjthet és kaphat a nemzeti kisebbségek helyzetéről és az abban érintett felek szerepéről bármilyen forrásból, beleértve a sajtót és a 25. bekezdésben foglaltak kivételével a nem kormányzati szervezeteket;

23(b) külön jelentéseket kaphat a konfliktusban közvetlenül érintett felektől a nemzeti kisebbségi kérdésekkel kapcsolatos fejleményekről. Ezek lehetnek jelentések a nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos és más, a nemzeti kisebbségi kérdésekkel kapcsolatos EBEÉ-kötelezettségek megsértéséről.

24. A főbiztoshoz címzett külön jelentéseknek az alábbi követelményeknek kell megfelelniük: azokat írásban kell benyújtani a főbiztosnak – ebben a minőségében – címezve, teljes névalírással és címmel ellátva; tartalmazniuk kell azon fejlemények tényszerű leírását, melyek a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek helyzetével és az érintett felek szerepével kapcsolatosak, és a közelmúltban, általában 12 hónapnál nem régebben történtek. A jelentések csak kellően megalapozott információkat tartalmazhatnak.

25. A főbiztos nem tart kapcsolatot és nem fogad el közléseket egyetlen olyan személytől vagy szervezettől sem, amely terrorcselekményeket hajt végre vagy nyilvánosan támogatja a terrorizmust vagy az erőszakot.

A közvetlenül érintett felek

26. A feszültségekben közvetlenül érintett felek, akik külön jelentéssel fordulhatnak a főbiztoshoz, és akikkel a főbiztos személyes kapcsolatokat keres a részt vevő államokba tett látogatása során, az alábbiak:

26(a) a részt vevő államok kormányai, beleértve szükség szerint azokat a regionális és helyi hatóságokat, amelyek körzetében nemzeti kisebbségek élnek;

26(b) a nemzeti kisebbségek közvetlenül érintett, illetve a feszültség körzetében lévő szövetségeinek, nem kormányzati szervezeteinek, vallási és más csoportjainak képviselői, akiket a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek felhatalmaznak arra, hogy őket képviseljék.

A főbiztos utazásának feltételei

27. Tervezett látogatása előtt a főbiztos az érintett részt vevő állam rendelkezésére bocsátja a látogatás tervezett céljával kapcsolatos konkrét információkat.

Az érintett állam (államok) két héten belül konzultálnak a főbiztossal a látogatás céljairól, amelyek között szerepelhet a felek közötti párbeszéd, a bizalom és az együttműködés elősegítése. Megérkezése után az érintett állam segíteni fogja a főbiztos szabad utazását és kapcsolattartását, a 25. bekezdés rendelkezéseinek betartásával.

28. Amennyiben az érintett állam nem engedi meg, hogy a főbiztos belépjen az országba és szabadon utazzon és kapcsolatokat tartson, a főbiztos tájékoztatja erről a VTB-t.

29. Az ilyen látogatás során a főbiztos – a (25) bekezdés rendelkezéseinek betartásával – konzultálhat az érintett felekkel, és bizalmas információkat kaphat bármely közvetlenül érintett személytől, csoporttól vagy szervezettől a főbiztos által vizsgált kérdésekben. A főbiztos tiszteletben tartja az információk bizalmas jellegét.

30. A részt vevő államok tartózkodni fognak személyekkel, szervezetekkel vagy intézményekkel szembeni bármilyen lépés megtételétől a főbiztossal való kapcsolatai miatt.

A főbiztos és a szakértők bevonása

31. A főbiztos dönthet úgy, hogy legfeljebb három szakember segítségét kéri, akik megfelelő szakértelemmel rendelkeznek olyan speciális ügyekben, amelyekben gyors, különleges vizsgálatra és tanácsra van szükség.

32. Amikor a főbiztos szakértők bevonásáról dönt, pontosan meghatározott mandátumot és időkeretet állapít meg a szakértők tevékenységére.

33. A szakértők csak a főbiztossal egyidőben tesznek látogatást egy részt vevő államban. Mandátumuk a főbiztos mandátumának szerves része, és utazásukra is ugyanazok a feltételek alkalmazandók.

34. A szakértők a tőlük kért tanácsokat és ajánlásokat bizalmasan nyújtják be a főbiztosnak, aki felelősséggel tartozik a szakértők tevékenységéért és jelentéseirért,

eldönti, hogy a tanácsokat és ajánlásokat eljuttatják-e, és ha igen, milyen formában az érintett feleknek. E tanácsok és ajánlások nem kötelező érvényűek. Amennyiben a főbiztos úgy dönt, hogy a tanácsokat és ajánlásokat hozzáférhetővé teszi, akkor az érintett államnak (államoknak) lehetőséget adnak arra, hogy azokhoz megjegyzéseket fűzzön.

35. A szakértőket a főbiztos az ODIHR segítségével választja ki az ODIHR-nél, a moszkvai találkozó dokumentumában foglaltak szerint létrehozott szakértői listából.

36. A szakértők közé nem tartozhat az érintett részt vevő állam állampolgára vagy lakosa, vagy bármely olyan személy, akit az érintett állam jelölt ki, vagy bármely olyan szakértő, akivel szemben a részt vevő állam korábban fenntartást jelentett be. A szakértők közé nem tartozhat a részt vevő állam saját állampolgára vagy lakosa, vagy bármely olyan személy, akit az a szakértői listára jelölt, vagy bármely állam több mint egy állampolgára vagy lakosa.

Költségvetés

37. Külön költségvetést határoznak meg az ODIHR-nál, amely biztosítani fogja az utazások és a kapcsolattartás megfelelő anyagi és technikai támogatását. A költségvetést a részt vevő államok finanszírozzák az EBEÉ költségmegosztási táblázatának megfelelően. Ennek részleteit a Pénzügyi Bizottság dolgozza ki és a VTB hagyja jóvá.

[...]

Emberi dimenzió

[...]

Nemzeti kisebbségek

A részt vevő államok

23. a lehető leghatározottabban megerősítik azon elhatározásukat, hogy valamennyi EBEÉ-kötelezettségüket haladéktalanul és szigorúan teljesítik, beleértve a bécsi találkozó záródokumentumába, a koppenhágai találkozó dokumentumába és a genfi jelentésbe foglalt azon kötelezettségeket, melyek a nemzeti kisebbségeket és az azokhoz tartozó személyek jogait érintik;

24. ebben az összefüggésben fokozott erőfeszítéseket tesznek annak biztosítására, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek az emberi jogokat és az alapvető szabadságjogokat egyénileg vagy másokkal közösségben szabadon gyakorolhassák, ideértve az egyén azon jogát, hogy – minden egyes állam demokratikus döntéshozatali eljárásával összhangban – országának politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális életében tevékenyen részt vehessen, ideértve a döntéshozatali és konzultatív

testületekben való részvételt a nemzeti, a regionális és a helyi szinten, többek között politikai pártokon és szervezeteken keresztül;

25. egy-, két- és többoldalú erőfeszítések révén a további lehetséges eszközök felkutatása mellett kötelezik el magukat az idevonatkozó EBEÉ-kötelezettségek még hatékonyabb teljesítése érdekében, beleértve a nemzeti kisebbségek etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitása védelmének és ezen identitás előmozdításához szükséges feltételek megteremtésének kötelezettségét;

26. az EBEÉ-elvek és -kötelezettségek alapján konstruktív módon, békés eszközökkel és az érintett felekkel való párbeszéd révén intézik a nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos ügyeket;

27. tartózkodnak az áttelepítéstől és elítélnék minden olyan erőfeszítést, mely erőszakkal vagy az azzal járó fenyegetéssel személyek áttelepítését kísérli meg, abból a célból, hogy ezzel a területek etnikai összetételét megváltoztassa;

28. Megbízzák az ODIHR-t, hogy szervezzen egy EBEÉ emberi dimenzió szemináriumot 1993 tavaszára a következő címmel: A nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos esettanulmányok, pozitív fejlemények.

Őshonos népségek

A részt vevő államok

29. elismerve, hogy az őshonos népségekhez tartozó személyeknek sajátos problémáik lehetnek jogaik gyakorlásában, egyetértenek abban, hogy EBEÉ-kötelezettségeik az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok területén teljes mértékben és hátrányos megkülönböztetés nélkül vonatkoznak ezekre a személyekre.

A tolerancia és a hátrányos megkülönböztetés tilalma

A részt vevő államok

30. aggodalmukat fejezik ki az intolerancia, hátrányos megkülönböztetés, agresszív nacionalizmus, idegengyűlölet, antiszemitizmus és rasszizmus új keletű és kirívó megnyilvánulásai miatt és a stabil demokratikus társadalmak létrejöttében és megőrzésében nélkülözhetetlen tolerancia, megértés és együttműködés alapvető szerepét hangsúlyozzák.

31. Megbízzák az ODIHR-t, hogy szervezzen egy EBESZ emberi dimenzió szemináriumot 1992 őszére a tolerancia témájában.

32. Megfontolják a csatlakozást a faji alapú hátrányos megkülönböztetés valamilyeni formájának kiküszöböléséről szóló nemzetközi egyezményhez, amennyiben ezt eddig még nem tették meg.

33. Az alkotmányaik biztosította kereteken belül és a nemzetközi kötelezettségeikkel összhangban megfontolják megfelelő intézkedések hozatalát annak érdekében, hogy területükön minden személynek biztosítsák a faji, etnikai vagy vallási alapú hátrányos megkülönböztetés elleni védelmet, valamint minden személy, beleértve a külföldiek védelmét is bármely ilyen indíttatású erőszakos cselekménnyel szemben. Hovatovább, e tekintetben teljes mértékben kimerítik a hazai jogi eljárásaik adta lehetőségeket, beleértve az életben lévő jogszabályok kikényszerítését.

34. Megfontolják olyan programok kidolgozását, melyek megeremtik a hátrányos megkülönböztetés kiküszöbölésének és a kultúrák közötti megértésnek a feltételeit, melyek az emberi jogi oktatásra, a közvetlenül az embereket érintő akciókra,⁵⁶¹ a kultúrák közötti képzésre és kutatásra helyezik a hangsúlyt.

35. Ebben az összefüggésben megerősítik olyan programok kidolgozásának a szükségességét, melyek a roma és más, hagyományosan cigányként meghatározott csoporthoz tartozó nemzettársaiknak a problémáival foglalkoznak, továbbá azon feltételek megeremtésének szükségességét, melyek a társadalom életében való teljes szerepvállalás egyenlő esélyéhez nélkülözhetetlenek és megfontolják, hogyan működhetnek közre e célból.

9. SZÁMÚ:

OSCE PC DECISION NO. 1039

A függeléklet lásd a következő (176.) oldalon.

10. SZÁMÚ:

EURÓPAI BIZTONSÁGI CHARTA⁵⁶² (RÉSZLETEK)

Emberi dimenzió

19. Megerősítjük, hogy az EBESZ átfogó biztonságfogalmának lényegét az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok, a demokrácia és a jogállamiság tisztelete képezi. Elkötelezzük magunkat, hogy fellépünk a biztonságot fenyegető veszélyek ellen, így az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok megsértése ellen, beleértve a gondolat, a lelkiismeret, a vallás vagy a hit szabadságát, továbbá az intolerancia, az agresszív nacionalizmus, a rasszizmus, a sovinizmus, az idegengyűlölet és az antiszemitaizmus megnyilvánulásaiival szemben.

⁵⁶¹ Angolul „grass-roots action”.

⁵⁶² A chartát Isztambulban 1999. november 18-án fogadták el. Erdélyi Magyar Dokumentum Tár, 209–210. o.

**Organization for Security and Co-operation in Europe
Permanent Council**

PC.DEC/1039
26 April 2012

Original: ENGLISH

909th Plenary Meeting

PC Journal No. 909, Agenda item 2

**DECISION No. 1039
DEVELOPMENT OF CONFIDENCE-BUILDING MEASURES TO
REDUCE THE RISKS OF CONFLICT STEMMING FROM THE USE
OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES**

The Permanent Council,

Decides to step up individual and collective efforts to address security in the use of information and communication technologies (ICTs) in a comprehensive and cross-dimensional manner in accordance with OSCE commitments and in co-operation with relevant international organizations;

Tasks the OSCE Chairmanship to establish an open-ended, informal OSCE working group under the auspices of the Security Committee, in accordance with the Rules of Procedure of the Organization for Security and Co-operation in Europe, in particular paragraphs II(A)8–10 and paragraphs V(B)1–5. The cross-dimensional informal working group shall be led by a Chairperson appointed annually by the OSCE Chairmanship and will perform the following tasks:

- To elaborate a set of draft confidence-building measures (CBMs) to enhance interstate co-operation, transparency, predictability, and stability, and to reduce the risks of misperception, escalation, and conflict that may stem from the use of ICTs;
- To help build consensus for the adoption of such a set of CBMs in 2012;
- To provide progress reports, in consultation with members of the working group, to the Chairperson of the Security Committee, who will report to the Permanent Council. A first progress report shall be given to the Chairperson of the Security Committee by 15 June 2012 and preliminary proposals on possible CBMs by 31 July 2012;

Tasks the Secretariat to support the work of the aforementioned informal working group within available resources.

PCOEW3969

A részt vevő államokban, valamint ezen államok között a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogainak védelme és előmozdítása a demokrácia, a béke, az igazságosság és a stabilitás lényeges tényezője. E tekintetben megerősítjük kötelezettségvállalásainkat, különösen az emberi dimenzióval foglalkozó, 1990-es Koppenhágai dokumentum idevonatkozó cikkeiben vállaltakat, és felidézünk a nemzeti kisebbségekről szóló 1991-es genfi szakértői találkozó jelentését.

Az emberi jogok, beleértve a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogainak teljes tiszteletben tartását, egy önmagában is fontos cél, ám ez nem áthatja alá a területi integritást és szuverenitást, ellenkezőleg, erősítenie kell azokat. Az autonómia különböző formái, csakúgy, mint a fent említett dokumentumokban körvonalazott egyéb megközelítések, melyek az EBESZ-elvekkel összhangban álnak, fenntartják és elősegítik egy létező állam nemzeti kisebbségeinek etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitását. A kisebbségekkel szemben alkalmazott erőszakot elítéljük. Megígérjük, hogy lépéseket teszünk annak érdekében, hogy előmozdítsuk a toleranciát és plurális társadalmakat építsünk fel, ahol minden egyes személy, etnikai származásra való tekintet nélkül, teljes esélyegyenlőséget élvez. Hangsúlyozzuk, hogy a nemzeti kisebbségek problémái csak a jogállamiságon alapuló demokratikus politikai keretek között oldhatók meg kielégítően.

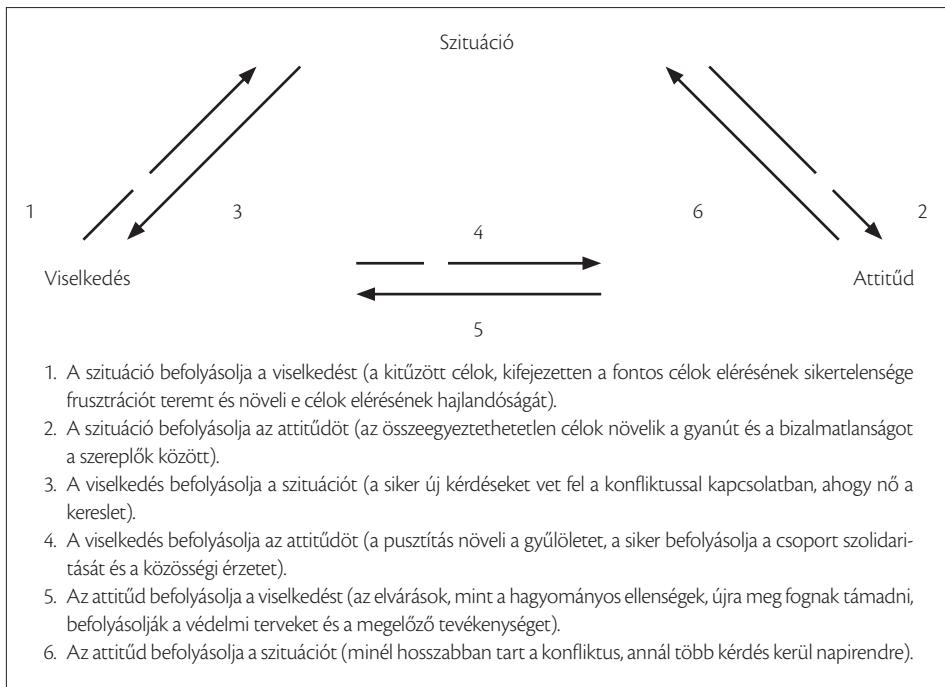
Megerősítjük annak elismerését, hogy mindenkinek joga van nemzetiségéhez, és senkit sem szabad attól önkényesen megfosztani. Elkötelezzük magunkat amellett, hogy folytatjuk erőfeszítéseinket annak biztosításáért, hogy mindenki gyakorolhassa ezt a jogát. Ugyancsak elkötelezzük magunkat a hontalan személyek nemzetközi védelmének elősegítése mellett.

20. Elismerjük, hogy a romák és a szintik különleges nehézségekkel állnak szemben, és hatékony intézkedésekre van szükség ahhoz, hogy a roma és szinti csoportokhoz tartozó személyek, összhangban az EBESZ-kötelezettségekkel, teljes esélyegyenlőséget élvezzenek. Növeljük erőfeszítéseinket annak érdekében, hogy a romák és a szintik teljes és egyenlő szerepet játszhassanak társadalmunkban, és hogy megszűnjön a velük szembeni hátrányos megkülönböztetés.

22. Az etnikai tisztogatás és a tömeges kitelepítés mindenféle politikáját elutasítjuk. Megerősítjük abbéli elkötelezettségeinket, hogy tiszteletben tartjuk a menedékkeresők jogát és biztosítjuk a menekültek nemzetközi védelmét, az 1951-es a menekültek jogállásáról szóló egyezmény és az ahhoz 1967-ben csatolt jegyzőkönyv szerint, valamint lehetővé tesszük a menekültek és az országon belül elhurcolt személyek méltóságteljes és biztonságos visszatérését. Konfliktusok idején a polgári lakosság védelmének érdekében feltárjuk a nemzetközi humanitárius jog alkalmazásának lehetőségeit.

11. SZÁMÚ:

CHRISTOPHER ROGER MITCHELL KONFLIKTUSMODELLJE⁵⁶³

12. SZÁMÚ:

A SOROS (HIVATALBAN LÉVŐ) ELNÖKÖK LISTÁJA⁵⁶⁴

Az EBESZ-ben nincs szabály arra, mely részt vevő állam látja el a soros elnökséget. Az államok saját megítélésük szerint terjesztik be szándékukat, és az EBESZ konzenzussal dönt a soros elnökség „odaítéléséről”. Egy részt vevő állam egy évig látja el az EBESZ elnöki tisztségét. A soros elnöki pozíciót az adott ország külügyminisztere tölti be. A CiO-t (Chairperson-in-Office) az előző és a következő elnökök segítik; mindhárman együtt képezik a trojkát. Az intézmény megalakulásának ideje a Párizsi charta az új Európáért (1990) születése, és ezt a funkciót hivatalosan az 1992-es helsinki dokumentum intézményesítette.

⁵⁶³ Niklas L. P. SWANSTRÖM – Mikael S. WEISSMANN: *Conflict, conflict prevention, conflict management and beyond: a conceptual exploration*. CONCEPT PAPER, Summer 2005, 8. o. https://www.files.ethz.ch/isn/113660/2005_swanstrom-weissman_concept-paper_conflict-prevention-management-and-beyond.pdf (A letöltés ideje: 2019. november 19.)

⁵⁶⁴ Former OSCE Chairpersons-in-Office. <https://www.osce.org/chairmanship/former-chairpersons-in-office> (A letöltés ideje: 2019. november 18.)

- 2020: Edi Rama (Albánia)
2019: Miroslav Lajčák (Szlovákia)
2018: Angelino Alfano, követte Enzo Moavero Milanese (Olaszország)
2017: Sebastian Kurz, követte Karin Kneissl (Ausztria)
2016: Frank-Walter Steinmeier (Németország)
2015: Ivica Dačić (Szerbia)
2014: Didier Burkhalter (Svájc)
2013: Leonid Kozhara (Ukrajna)
2012: Eamon Gilmore (Írország)
2011: Audronius Ažubalis (Litvánia)
2010: Kanat Saudabayev (Kazahsztán)
2009: Dora Bakoyannis, követte George Papandreou (Görögország)
2008: Ilkka Kanerva, követte Alexander Stubb (Finnország)
2007: Miguel Angel Moratinos (Spanyolország)
2006: Karel De Gucht (Belgium)
2005: Dimitrij Rupel (Szlovénia)
2004: Solomon Passy (Bulgária)
2003: Jaap de Hoop Scheffer, követte Bernard Rudolf Bot (Hollandia)
2002: Jaime Gama, követte Antonio Martins da Cruz (Portugália)
2001: Mircea Dan Geoana (Románia)
2000: Wolfgang Schüssel, követte Benita Ferrero-Waldner (Ausztria)
1999: Knut Vollebaek (Norvégia)
1998: Bronislaw Geremek (Lengyelország)
1997: Niels Helveg Petersen (Dánia)
1996: Flavio Cotti (Svájc)
1995: László Kovács (Magyarország)
1994: Beniamino Andreatta, követte Antonio Martino (Olaszország)
1993: Margaretha af Ugglas (Svédország)
1992: Jiri Dienstbier, követte Josef Moravcik (Csehszlovákia)
1991: Hans-Dietrich Genscher (Németország)

13. SZÁMÚ:

AZ EBESZ RÉSZT VEVŐ ÁLLAMAI (57) – PARTNERÁLLAMAI (11)⁵⁶⁵

- Albánia, Andorra
- Örményország, Ausztria
- Azerbajdzsán, Belarusz-Köztársaság (Fehéroroszország)
- Belgium, Bosznia-Hercegovina
- Bulgária, Kanada

⁵⁶⁵ OSCE: Who we are? <https://www.osce.org/whatistheosce> (A letöltés ideje: 2019. december 3.)

- Horvátország, Ciprus
- Cseh Köztársaság, Dánia
- Észtország, Franciaország
- Finnország, Georgia
- Németország, Görögország
- Vatikán, Magyarország
- Izland, Írország
- Olaszország, Kazahsztán
- Kirgizisztán, Lettország
- Liechtenstein, Litvánia
- Málta, Luxembourg
- Moldova, Monaco
- Mongólia, Montenegro
- Hollandia, Norvégia
- Lengyelország, Portugália
- Románia, Orosz Föderáció
- San Marino, Szerbia
- Szlovákia, Szlovénia
- Spanyolország, Svédország
- Svájc, Tádzsikisztán
- Észak Macedónia, Törökország
- Türkmenisztán, Ukrajna
- Amerikai Egyesült Államok
- Üzbegisztán

*Ázsiai partnerállamok:*⁵⁶⁶

Afganisztán, Ausztrália, Japán, Koreai Köztársaság, Thaiföld

*Mediterrán partnerállamok:*⁵⁶⁷

Algéria, Egyiptom, Izrael, Jordánia, Marokkó, Tunézia

14. SZÁMÚ:

CSÚCSTALÁLKOZÓK⁵⁶⁸

Astana, 1–2 december 2010

Astana Commemorative Declaration: Towards a Security Community

Istanbul, 18–19 november 1999

Istanbul Document 1999

⁵⁶⁶ Uo.

⁵⁶⁷ Uo.

⁵⁶⁸ OSCE: Who we are? Summits. <https://www.osce.org/summits> (A letöltés ideje: 2019. november 23.)

Lisbon, 2–3 december 1996

Lisbon Document 1996

Budapest, 5–6 december 1994

Budapest Document 1994: Towards a Genuine Partnership in a New Era

Helsinki, 9–10 július 1992

CSCE Helsinki Document 1992: The Challenges of Change

Paris, 19–21 november 1990

Charter of Paris for a New Europe

Helsinki, 1 augusztus 1975

Final Act

15. SZÁMÚ:

AZ EBESZ ÉS MAGYARORSZÁG

Magyarország a kezdetektől folyamatosan és aktívan részt vállalt a helsinki folyamat munkálataiban. Az EBEÉ keretében lehetősége volt önálló szerepvállalásra, saját nemzeti érdekeinek érvényesítésére, főleg az emberi és kisebbségi jogok területén. „A magyar diplomácia erőfeszítéseinek, amelyek a nemzeti kisebbségi jogok és a vonatkozó kötelezettségvállalások körének szélesítésére irányultak, nem kis szerepe volt a kisebbségi normák általános elfogadtatásában és érvényesítésében.”⁵⁶⁹

Az EBEÉ-időszak kiemelkedő fontosságú területét az emberi jogok védelme jelentette. Ez a magyar külpolitikában akkor vált valós értéké, amikor a külpolitikai prioritásokban kiemelt helyett kapott.⁵⁷⁰ Az 1990-es esztendő nyitánya volt annak a folyamatnak, amely lehetőséget teremtett a parlamenti demokráciának, a piacgazdaságnak a kelet-közép-európai államok számára, így Magyarországnak is. Az európai kontinens egységessé válásának a folyamata folytatódott.

A magyar kezdeményezések a biztonság katonai-politikai területén, illetve a bizalom- és biztonsággerősítő intézkedések vonatkozásában jelentek meg. Ez utóbbi igazolása a Nyitott Égbolt szerződés (Treaty on Open Skies – OS, 1992). A szerződés

⁵⁶⁹ Magyarország Állandó Képviselője az EBESZ, az ENSZ, és más bécsi nemzetközi szervezetek mellett. Magyarország és az EBESZ. <http://vienna.io.gov.hu/magyarorszag-es-az-ebes-z> (A letöltés ideje: 2019. november 29.)

⁵⁷⁰ A rendszerváltozás hármas magyar külpolitikai prioritása: az euroatlanti térséghez való csatlakozásunk, a jószomszédi és a regionális kapcsolatok új alapokra helyezése, a határon túl, elsősorban a szomszédos államokban élő magyar kisebbségekkel kapcsolatban egy új nemzetpolitika megfogalmazása. További részletek: GAZDAG Ferenc – REMEK Éva: *A biztonsági tanulmányok alapjai*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 2012–213. o.

2002-ben lépett hatályba.⁵⁷¹ A szerződést először három év elteltével (Bécs, 2005), majd ötévenkénti időszakokban vizsgálják felül.

Magyarország már a kezdetektől jelentős szereplője volt e szerződésnek. Budapesten volt a tárgyalások második fordulója, illetve Kanadával együtt képezte e szerződés centrumországait, ami konkrétan a technikai feltételek kidolgozását jelentette. A tárgyalások még el sem kezdődtek, amikor Kanada 1990-ben háromórás megfigyelő repülést hajtott végre Magyarország légterében.

A viszonyosság elvének betartása és tesztelés okán Magyarország 1992-ben végzett repülést Kanada fölött.

E szerződés a hagyományos fegyverzet-ellenőrzési megállapodások közül két okból kifolyólag külön kiemelendő.⁵⁷² Egyrészt történelmi jelentőségű elgondolás – éppen a különböző megállapodások hálózati jellegéből adódóan – abban az átalakulási folyamatban, amely az 1990-es években kezdődött az európai államok nemzetközi kapcsolati rendszerében. A részt vevő államok nagy része „többszörösen lefedetté”⁵⁷³ vált.

Másrészt a megváltozott helyzetben az európai biztonság fenntartása hitelessé vált, mintegy garanciát kapott. Mindezt tovább erősítette a gazdasági biztonság oly módon való megerősödése is, hogy a korábban haderőre szánt anyagi források a nemzeti költségvetésben maradtak, más célra váltak hasznosíthatóvá.

A korai időszak eredményeinek fenntartása azonban később akadályokba ütközött: a megállapodások modernizációja ugyanis részben történt meg vagy teljesen elmaradt. Ennek magyarázata szorosan összefügg a nemzetközi kapcsolatokban az elmúlt évtizedekben történt változásokkal, amelyek gyökerei az 1990-es évekig nyúlnak vissza.

Szakértői feltevés szerint Oroszország ez időtől kezdődően „a hagyományos fegyverei terén meglévő hátrányát, a nukleáris arzenálja állandó modernizációjával és a hagyományos és a nukleáris fegyverek közötti választóvonal tudatos elhomályosításával próbálta ellensúlyozni”.⁵⁷⁴ A következmény: a közép- és rövid hatótávolságú rakéták megszüntetéséről szóló szerződés kudarca (Treaty between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Elimination of Their Intermediate-Range and Shorter-Range Missiles, vagy más néven Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty – INF, 1987).

De miért is érdekes ez? Az európai biztonság rendszerében törések keletkeztek, aminek a leglátványosabb eleme az ukrán válság okozta helyzet. Frank-Walter Steinmeier német külügyminiszter 2016 decemberében így értékelte az európai biz-

⁵⁷¹ A történelmi előzményeket és a további részleteket lásd BANAI Károly – SZATMÁRI László: A hagyományos fegyverzetek korlátozása. In: N. RÓZSA Erzsébet – PÉCZELI Anna (szerk.): *Egy békésebb világ eszközei: fegyverzet-ellenőrzés, leszerelés és non-prolifерáció*. Osiris Kiadó – Magyar Külügyi Intézet, Budapest, 2013, 276–287. o.

⁵⁷² A szerző saját meglátása alapján.

⁵⁷³ BANAI–SZATMÁRI: i. m. 286. o.

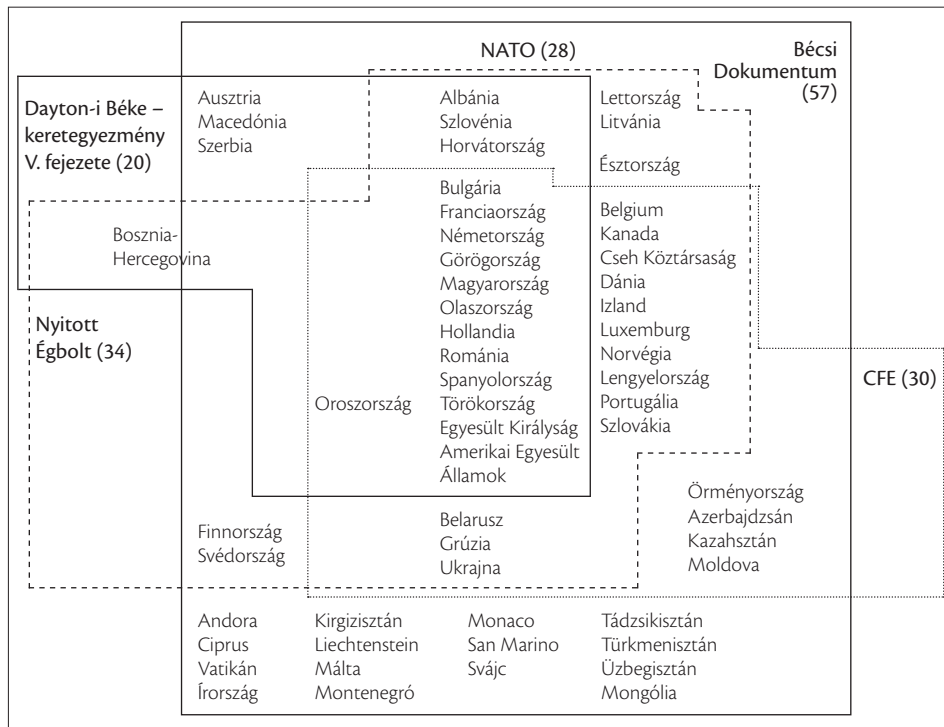
⁵⁷⁴ PÉCZELI Anna: *Az INF-szerződés haláltusa*. Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, 2019/3. 8. o. [https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKK_Elemz%C3%A9sek_2019_3_Az_INF-szerz%C5%91d%C3%A9s_hal%C3%A1ltus%C3%A1ja_\(P%C3%A9czeli_A.\).pdf](https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKK_Elemz%C3%A9sek_2019_3_Az_INF-szerz%C5%91d%C3%A9s_hal%C3%A1ltus%C3%A1ja_(P%C3%A9czeli_A.).pdf) (A letöltés ideje: 2019. szeptember 12.)

tonsági helyzetet: „Komoly fenyegetések veszélyeztetik a békét és a biztonságot, és még a háború vagy béke kérdése is visszatért Európába”.⁵⁷⁵

Az európai biztonság garanciáját jelentő pillérekből a hagyományosfegyverzet-korlátozási pillér összeomlott (az ukrainai események több szerződést sértettek meg, például a Nyitott Égbolt szerződést és az európai hagyományos fegyveres erőkről szóló szerződést, amely 2015-ben gyakorlatilag „megszűnt”).

Az említett ellenőrző mechanizmusok kudarca, a nemzetközi kapcsolatok kiélezett diplomáciai lépései, a versengő hatalmak fegyverkezése a biztonsági dilemma jelenséghez vezetett. Ennek feloldása újfajta politikai-katonai gondolkodást és a meglévő szerződések korszerűsítését vagy újjak írását igényelte.⁵⁷⁶

Magyarország mindig aktívan részt vállalt az EBESZ mindennapi munkájában, amit igazol az a tény, hogy az elmúlt évtizedekben többször magyar diplomata elnökölt különböző bizottságokban, vagy az országnak volt jelentős szerepe.⁵⁷⁷

A hagyományosfegyverzet-ellenőrzési megállapodások rendszere⁵⁷⁸

⁵⁷⁵ OSCE Chairmanship. 2016 in Review: OSCE Chairperson-in-Office, Steinmeier, 29 December 2016. <https://www.osce.org/cio/291546> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

⁵⁷⁶ Új témával kiegészítve, például a technológiai változás eredményeit is számba véve (kiber- és űrhadviselés), és új szereplőkkel szintén kiegészítve (például Kína, délkelet-ázsiai erősödő gazdaságú országok).

⁵⁷⁷ 1994. október 10-től december 4-ig az EBEÉ Felülvizsgálati Konferenciájának házigazdája volt, 1994. december 5–6. között csúcstalálkozó helyszíne volt Magyarország, 1994. december 5-től 1995. december 31-ig az EBESZ soros elnöki feladatát látta el.

⁵⁷⁸ Uo. Készítette: Szatmári László (2012-es év szerinti állapot)

Már 1991 őszén az EBEÉ értekezletén a magyar küldöttség indítványozta, hogy „kapjanak képviselőket a békekonferencián a jugoszláviai nemzeti kisebbségek, vagyis a magyarok és az albánok is.”⁵⁷⁹

2011-ben az európai uniós elnökségünk idején Magyarország az EBESZ melletti EU-delegációval közösen látta el a szervezettel kapcsolatos uniós feladatokat. 2013 első felében a Nyitott Égbolt Szerződés Konzultatív Bizottságának (Open Skies Consultative Commission, OSCC) soros elnökeként végezte a munkáját.

Az együttműködés sorából kiemelkedik még az emberi jogi kérdésekkel kapcsolatos magyar álláspontok rendszeres ismertetése, illetve ehhez kapcsolódóan a felső és a szakértői szintű EBESZ-rendezvényeken való aktív magyar részvétel is.

2017. november 15-től dr. Varga György nagykövet vezeti az orosz–ukrán határ-megfigyelő missziót.⁵⁸⁰

16. SZÁMÚ:

A KÜLÖNBÖZŐ MECHANIZMUSOK BESOROLÁSA AZ EGYES DIMENZIÓKBA, ILLETVE AZ UTÓKONFERENCIÁKON TÖRTÉNT MÓDOSÍTÁSOK IDŐRENBELI MEGJELÉNTÉSE – HUMAN DIMENSION⁵⁸¹

1. *The Vienna Mechanism*

The Concluding Document of the Vienna 1986–1989 Follow-up Meeting was adopted in January 1989. It includes a Chapter on “Human Dimension of the CSCE”, which stipulates the so-called “Vienna Mechanism”. This Mechanism was amended by the 1990 Document of the Copenhagen Meeting of the conference on the Human Dimension of the CSCE and by the 1991 Document of the Moscow Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE.

Concluding Document of the Vienna 1986-1989 Follow-Up Meeting, Chapter on the “Human Dimension of the CSCE”.

The participating States,

Recalling the undertakings entered into in the Final Act and in other CSCE documents concerning respect for all human rights and fundamental freedoms, human contacts and other issues of a related humanitarian character;

⁵⁷⁹ Gyarmati István nagykövet ezt illetően nagyon bizakodó volt, ez az elképzelés azonban nem valósult meg. In: SZILÁGYI Imre: A magyar külpolitika és a délszláv térség 1990 után. *Külvégi Szemle*, 2004. tavasz–nyár, 11. o. https://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2004_01_Magyarorszeg_ees_a_deelszle_.pdf (A letöltés ideje: 2019. október 04.)

⁵⁸⁰ Külgazdasági és Külügyminisztérium. Magyar diplomata az EBESZ orosz–ukrán határ-megfigyelő missziója élén. <https://www.kormany.hu/hu/kulgzdasagi-es-kulugyminiszterium/biztonsagpolitikai-es-nemzetkozi-egyutt-mukodesert-felelos-allamtitkar/hirek/magyar-diplomata-az-ebes-z-rosz-ukran-hatarmegfigyelo-misszioja-elen> (A letöltés ideje: 2019. november 12.)

⁵⁸¹ OSCE: Conflict Prevention Centre: OSCE mechanisms&procedures, <https://www.osce.org/cpc/34427?download=true> (A letöltés ideje: 2019. november 14.)

Recognizing the need to improve the implementation of their CSCE commitments and their co-operation in these areas which are hereafter referred to as the human dimension of the CSCE;

Have, on the basis of the principles and provisions of the Final Act and of other relevant CSCE documents, decided:

1. to exchange information and respond to requests for information and to representations made to them by other participating States on questions relating to the human dimension of the CSCE. Such communications may be forwarded through diplomatic channels or be addressed to any agency designated for these purposes;

Copenhagen Document amendment (módosítás):

To provide in as short a time as possible, but no later than four weeks, a written response to requests for information and to representations made to them in writing by other participating States under paragraph 1;⁵⁸²

Moscow Document amendment (módosítás):

The participating States (...) will provide in the shortest possible time, but no later than ten days, a written response to requests for information and to representations made to them in writing by other participating States under paragraph 1 of the human dimension mechanism.⁵⁸³

2. to hold bilateral meetings with other participating States that so request, in order to examine questions relating to the human dimension of the CSCE, including situations and specific cases, with a view to resolving them. The date and place of such meetings will be arranged by mutual agreement through diplomatic channels;

Copenhagen Document amendment (módosítás):

The participating States (...) decide

- that the bilateral meetings, as contained in paragraph 2, will take place as soon as possible, as a rule within three weeks of the date of the request;⁵⁸⁴
- to refrain, in the course of a bilateral meeting held under paragraph 2, from raising situations and cases not connected with the subject of the meeting, unless both sides have agreed to do so.⁵⁸⁵

⁵⁸² Copenhagen Document 1990, Chapter V, Para 42.1.

⁵⁸³ Moscow Document 1991, Chapter I, Para 2.

⁵⁸⁴ Copenhagen Document 1990, Chapter V, Para 42.2.

⁵⁸⁵ Copenhagen Document 1990, Chapter V, Para 42.3.

Moscow Document amendment (módosítás):

Bilateral meetings, as referred to in paragraph 2 of the human dimension mechanism, will take place as soon as possible, and as a rule within one week of the date of the request.⁵⁸⁶

3. that any participating State which deems it necessary may bring situations and cases in the human dimension of the CSCE, including those which have been raised at the bilateral meetings described in paragraph 2, to the attention of other participating States through diplomatic channels;

4. that any participating State which deems it necessary may provide information on the exchanges of information and the responses to its requests for information and on representations (paragraph 1) and on the results of the bilateral meetings (paragraph 2), including information concerning situations and specific cases, at the meetings of the Conference on the Human Dimension as well as at the main CSCE Follow-up Meeting.

2. The Moscow Mechanism

The Document of the Moscow Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE adopted in Moscow, 3 October 1991 contains provisions for enhancing the effectiveness of the Human Dimension Mechanism and to strengthen and expand it as outlined in the following paragraphs, which represent the so-called “Moscow Mechanism”. The Mechanism was amended by the Decisions of the Rome Council Meeting in 1993.

The Document of the Moscow Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE, Chapter 1.

1. The participating States emphasize that the human dimension mechanism described in paragraphs 1 to 4 of the section on the human dimension of the CSCE in the Vienna Concluding Document constitutes an essential achievement of the CSCE process, having demonstrated its value as a method of furthering respect for human rights, fundamental freedoms, democracy and the rule of law through dialogue and co-operation and assisting in the resolution of specific relevant questions. In order to improve further the implementation of the CSCE commitments in the human dimension, they decide to enhance the effectiveness of this mechanism and to strengthen and expand it as outlined in the following paragraphs.

2. The participating States amend paragraphs 42.1 and 42.2 of the Document of the Copenhagen Meeting to the effect that they will provide in the shortest possible time, but no later than ten days, a written response to requests for information

⁵⁸⁶ Moscow Document 1991, Chapter 1, Para 2.

and to representations made to them in writing by other participating States under paragraph 1 of the human dimension mechanism. Bilateral meetings, as referred to in paragraph 2 of the human dimension mechanism, will take place as soon as possible, and as a rule within one week of the date of the request.

3. A resource list comprising up to three experts appointed by each participating State will be established without delay at the CSCE Institution. The experts will be eminent persons, including where possible experts with experience related to national minority issues, preferably experienced in the field of the human dimension, from whom an impartial performance of their functions may be expected.⁵⁸⁷

The experts will be appointed for a period of three to six years at the discretion of the appointing State, no expert serving more than two consecutive terms. Within four weeks after notification by the CSCE Institution⁵⁸⁸ of the appointment, any participating State may make reservations regarding no more than two experts to be appointed by another participating state. In such case, the appointing State may, within four weeks of being notified of such reservations, reconsider its decision and appoint another expert or experts; if it confirms the appointment originally intended, the expert concerned cannot take part in any procedure with respect to the State having made the reservation without the latter's express consent.

The resource list will become operational as soon as 45 experts have been appointed.

Rome Document amendments (bold and underlined):

A resource list comprising up to six experts appointed by each participating State will be established without delay at the CSCE Institution. The experts will be eminent persons, including where possible experts with experience related to national minority issues, preferably experienced in the field of the human dimension, from whom an impartial performance of their functions may be expected.

4. A participating State may invite the assistance of a CSCE mission, consisting of up to three experts, to address or contribute to the resolution of questions in its territory relating to the human dimension of the CSCE. In such case, the State will select the person or persons concerned from the resource list. The mission of experts will not include the participating State's own nationals or residents or any of the persons it appointed to the resource list or more than one national or resident of any particular State. The inviting State will inform without delay the CSCE Institution when a mission of experts is established, which in turn will notify all participating States.

⁵⁸⁷ Annex A to the Rome Council Decisions 1993.

⁵⁸⁸ The Council will take the decision on the Institution.

The CSCE institutions will also, whenever necessary, provide appropriate support to such a mission.

5. The purpose of a mission of experts is to facilitate resolution of a particular question or problem relating to the human dimension of the CSCE. Such mission may gather the information necessary for carrying out its tasks and, as appropriate, use its good offices and mediation services to promote dialogue and co-operation among interested parties. The State concerned will agree with the mission on the precise terms of reference and may thus assign any further functions to the mission of experts, *inter alia*, fact-finding and advisory services, in order to suggest ways and means of facilitating the observance of CSCE commitments.

6. The inviting State will co-operate fully with the mission of experts and facilitate its work. It will grant the mission all the facilities necessary for the independent exercise of its functions. It will, *inter alia*, allow the mission, for the purpose of carrying out its tasks, to enter its territory without delay, to hold discussions and to travel freely therein, to meet freely with officials, nongovernmental organizations and any group or person from whom it wishes to receive information. The mission may also receive information in confidence from any individual, group or organization on questions it is addressing. The members of such missions will respect the confidential nature of their task.

The participating States will refrain from any action against persons, organizations or institutions on account of their contact with the mission of experts or of any publicly available information transmitted to it. The inviting State will comply with any request from a mission of experts to be accompanied by officials of that State if the mission considers this to be necessary to facilitate its work or guarantee its safety.

7. The mission of experts will submit its observations to the inviting State as soon as possible, preferably within three weeks after the mission has been established. The inviting State will transmit the observations of the mission, together with a description of any action it has taken or intends to take upon it, to the other participating States via the CSCE Institution no later than two weeks after the submission of the observations.

These observations and any comments by the inviting State may be discussed by the Committee of Senior Officials, which may consider any possible follow-up action. The observations and comments will remain confidential until brought to the attention of the Senior Officials. Before the circulation of the observations and any comments, no other mission of experts may be appointed for the same issue.

Rome Document amendments (bold and underlined):

The mission of experts will submit its observations to the inviting State as soon as possible, preferably within three weeks after the mission has been established. The inviting State will transmit the observations of the mission, together with a description of any action it has taken or intends to take upon it, to the other

participating States via the CSCE Institution no later than two⁵⁸⁹ weeks after the submission of the observations.

8. Furthermore, one or more participating States, having put into effect paragraphs 1 or 2 of the human dimension mechanism, may request that the CSCE Institution inquire of another participating State whether it would agree to invite a mission of experts to address a particular, clearly defined question on its territory relating to the human dimension of the CSCE. If the other participating State agrees to invite a mission of experts for the purpose indicated, the procedure set forth in paragraphs 4 to 7 will apply.

9. If a participating State (a) has directed an enquiry under paragraph 8 to another participating State and that State has not established a mission of experts within a period of ten days after the enquiry has been made, or (b) judges that the issue in question has not been resolved as a result of a mission of experts, it may, with the support of at least five other participating States, initiate the establishment of a mission of up to three CSCE rapporteurs.

Such a decision will be addressed to the CSCE Institution, which will notify without delay the State concerned as well as all the other participating States.

10. The requesting State or States may appoint one person from the resource list to serve as a CSCE rapporteur. The requested State may, if it so chooses, appoint a further rapporteur from the resource list within six days after notification by the CSCE Institution of the appointment of the rapporteur. In such case the two designated rapporteurs, who will not be nationals or residents of, or persons appointed to the resource list by any of the States concerned, will by common agreement and without delay appoint a third rapporteur from the resource list. In case they fail to reach agreement within eight days, a third rapporteur who will not be a national or resident of, or a person appointed to the resource list by any of the States concerned, will be appointed from the resource list by the ranking official of the CSCE body designated by the Council. The provisions of the second part of paragraph 4 and the whole of paragraph 6 also apply to a mission of rapporteurs.

11. The CSCE rapporteur(s) will establish the facts, report on them and may give advice on possible solutions to the question raised. The report of the rapporteur(s), containing observations of facts, proposals or advice, will be submitted to the participating State or States concerned and, unless all the States concerned agree otherwise, to the CSCE Institution no later than three weeks after the last rapporteur has been appointed. The requested State will submit any observations on the report

⁵⁸⁹ Annex A to the Rome Council Decisions 1993.

to the CSCE Institution, unless all the States concerned agree otherwise, no later than three weeks after the submission of the report.

The CSCE Institution will transmit the report, as well as any observations by the requested State or any other participating State, to all participating States without delay. The report may be placed on the agenda of the next regular meeting of the Committee of Senior Officials, which may decide on any possible follow-up action. The report will remain confidential until after that meeting of the Committee. Before the circulation of the report no other rapporteur may be appointed for the same issue.⁵⁹⁰

Rome Document amendments (bold and underlined):

(...) The report of the rapporteur(s), containing observations of facts, proposals or advice, will be submitted to the participating State or States concerned and, unless all the States concerned agree otherwise, to the CSCE Institution no later than two weeks after the last rapporteur has been appointed. The requested State will submit any observations on the report to the CSCE Institution, unless all the States concerned agree otherwise, no later than two weeks after the submission of the report. The CSCE Institution will transmit the report, as well as any observations by the requested State or any other participating State, to all participating States without delay. The report will be placed on the agenda of the next regular meeting of the Committee of Senior Officials or of the Permanent Committee of the CSCE, which may decide on any possible follow-up action. The report will remain confidential until after that meeting of the Committee. Before the circulation of the report no other rapporteur may be appointed for the same issue.⁵⁹¹

12. If a participating State considers that a particularly serious threat to the fulfilment of the provisions of the CSCE human dimension has arisen in another participating State, it may, with the support of at least nine other participating States, engage the procedure set forth in paragraph 10. The provisions of paragraph 11 will apply.

13. Upon the request of any participating State the Committee of Senior Officials may decide to establish a mission of experts or of CSCE rapporteurs. In such case the Committee will also determine whether to apply the appropriate provisions of the preceding paragraphs.⁵⁹²

Rome Document amendments (bold and underlined):

Upon the request of any participating State the Committee of Senior Officials or the Permanent Committee of the CSCE may decide to establish a mission of

⁵⁹⁰ Annex A to the Rome Council Decisions 1993.

⁵⁹¹ Uo.

⁵⁹² Uo.

experts or of CSCE rapporteurs. In such case the Committee will also determine whether to apply the appropriate provisions of the preceding paragraphs.

14. The participating State or States that have requested the establishment of a mission of experts or rapporteurs will cover the expenses of that mission. In case of the appointment of experts or rapporteurs pursuant to a decision of the Committee of Senior Officials, the expenses will be covered by the participating States in accordance with the usual scale of distribution of expenses.

These procedures will be reviewed by the Helsinki Follow-up Meeting of the CSCE.⁵⁹³

Rome Document amendments (bold and underlined):

The participating State or States that have requested the establishment of a mission of experts or rapporteurs will cover the expenses of that mission. In case of the appointment of experts or rapporteurs pursuant to a decision of the Committee of Senior Officials or of the Permanent Committee of the CSCE, the expenses will be covered by the participating States in accordance with the usual scale of distribution of expenses. These procedures will be reviewed by the Helsinki Follow-up Meeting of the CSCE.⁵⁹⁴

15. Nothing in the foregoing will in any way affect the right of participating States to raise within the CSCE process any issue relating to the implementation of any CSCE commitment, including any commitment relating to the human dimension of the CSCE. The Office for Democratic Institutions and Human Rights is designated as the CSCE institution charged with the tasks in connection with expert and rapporteur missions according to the Document of the Moscow Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE. (...)

16. In considering whether to invoke the procedures in paragraphs 9 and 10 or 12 regarding the case of an individual, participating States should pay due regard to whether that individual's case is already *sub judice* in an international judicial procedure. (...)

Other Decisions Related to the Human Dimension Mechanisms Concluding Document of the Vienna 1986-1989 Follow-Up Meeting, Chapter on the "Human Dimension of the CSCE".

The participating States decide further to convene a Conference on the Human Dimension of the CSCE in order to achieve further progress concerning respect for

⁵⁹³ Annex A to the Rome Council Decisions 1993.

⁵⁹⁴ Uo.

all human rights and fundamental freedoms, human contacts and other issues of a related humanitarian character. The Conference will hold three meetings before the next CSCE Follow-up Meeting.

The Conference will:

(...) consider practical proposals for new measures aimed at improving the implementation of the commitments relating to the human dimension of the CSCE and enhancing the effectiveness of the procedures described in paragraphs 1 to 4.

Summary of Conclusions adopted in Prague on 13 January 1992.

17. SZÁMÚ:

AZ EURÓPAI BIZTONSÁGI REND

„Az államok szuverenitása, függetlensége és területi integritása, a határok sérthetlensége és a viták békés rendezése az európai biztonsági rend lényegi elemei. Ezek az alapelvek minden államra érvényesek az EU határain belül és kívül egyaránt, az európai béke és stabilitás ugyanakkor többé nem magától értetődő. Oroszország nemzetközi jogi jogsértései és Ukrajna destabilizációja, továbbá a szélesebb értelemben vett fekete-tengeri térségben tapasztalható elhúzódó konfliktusok alapjaiban rengették meg az európai biztonsági rendet. Az EU egységesen fel fog lépni a nemzetközi jog érvényesítéséért, a demokrácia, az emberi jogok és az együttműködés megőrzéséért, valamint azért, hogy minden ország szabadon dönthessen saját jövőjéről.

Az egyik legfőbb stratégiai kihívást az Oroszországgal fennálló kapcsolatok kezelése jelenti. Az Oroszországgal kapcsolatos uniós politikának továbbra is következetes és egységes megközelítésen kell alapulnia. Az EU és Oroszország közötti kapcsolatokat érintő lényeges változtatásokra csak akkor kerülhet sor, ha a felek teljeskörűen tiszteletben tartják a nemzetközi jogot, valamint az európai biztonsági rend alapjául szolgáló elveket – többek között a Helsink-i Záróokmányt és a párizsi chartát. Nem ismerjük el a Krím Oroszország általi jogellenes annektálását, és ugyanígy nem fogadjuk el Kelet-Ukrajna destabilizációját sem. Megerősítjük az EU-t, javítani fogjuk keleti szomszédaink rezilienciáját, és tiszteletben tartjuk azon jogukat, hogy szabadon alakítsák ki az Unióval kapcsolatos saját megközelítésüket. Mindezekkel együtt tény, hogy az EU és Oroszország kölcsönösen függ egymástól, ezért törekedni fogunk arra, hogy a nézeteltéréseinkről egyeztessünk, valamint, hogy – ha és amikor az érdekeink egybeesnek – együttműködjünk Oroszországgal. A jelenleg is együttműködés tárgyát képező külpolitikai kérdéseken túl, szelektív módon más európai érdekű ügyekben is sor kerülhet közös munkára, úgymint éghajlat, az Északi-sark, tengerhajózási biztonság, oktatás, kutatás és határokon átnyúló együttműködés. Az Oroszországgal való kapcsolatoknak a társadalmi kötelékek elmélyítését is magukban kell foglalniuk, amire a diákok, illetve a civil társadalmi szereplők, valamint az üzleti szféra könnyített utazása adhat módot.

Az EU a régió egészében elő fogja mozdítani az Európa Tanáccsal, valamint az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezettel folytatott együttműködést. Közép-Ázsiáig nyúló és transzatlanti összeköttetéssel is rendelkező európai szintű szervezetként az EBESZ az európai biztonsági rend megteremtésének főszereplője. Az európai biztonság egyik pilléréként az EU meg fogja erősíteni az EBESZ-en belüli közreműködését, és szorosabbra fűzi a szervezettel folytatott együttműködést.”⁵⁹⁵

18. SZÁMÚ:

A KONFLIKTUS TERMÉSZETRAJZA. RÉSZLET A „TÁRSADALMI KONFLIKTUSOK ÉS A BIZTONSÁG” TÉMÁBAN: „NAGYVÁROSOK KÖZBIZTONSÁGI ÉS SZUBJEKTÍV BIZTONSÁGI HELYZETE I.” CÍMŰ TANULMÁNYBÓL⁵⁹⁶

A konfliktus funkcióit bemutató irodalmak megosztottak: a szakértők hol *pozitív*, hol *negatív* szerepüket hangsúlyozzák.⁵⁹⁷ Témám szempontjából fontosnak tartom Helmut Dubiel megállapítását, miszerint a konfliktus a szocializáció fontos tényezője és pozitív megítélésű.⁵⁹⁸ Azaz az egyének és a csoportok az állandóan ható konfliktusok érdekében egyre magasabb szinten szocializálódnak. Állandó értékrenddé válik, mert miközben az érdekekért állandó „harc” folyik, addig emellett folyamatosan jelen van a konszenzus keresése és a kompromisszumkészség is.

Összességében Dubiel s még mások is, például Fisichella, arra a következtetésre jutottak, hogy a *konfliktus* a modern demokráciákban fontos *közösségépítő* és fenntartó elem. Mindezt elismerve egy dolog azonban kiemelendő, tudniillik azokban a társadalmakban, ahol a konfliktusok kezelése már hosszú múltra tekint vissza, valóban pozitív szerepe van/lehet a konfliktusnak az érintkezések különböző szintjén. (Friedrich Hölderlin:⁵⁹⁹ [szabad fordítás] „De, ahol veszély van, ott nő, az is, ami megment.” Kálnoky László fordításában: „Közeli és megfoghatatlan az Isten. De, ahol veszély fenyeget, fölmagaslik a menedék is.”)

Ennek azonban az ellentéte is igazolható a valós életben, erre utal például Alexis de Tocqueville tétele, amely szerint „a társadalmi konfliktusok eltűnnek egy olyan

⁵⁹⁵ Globális stratégia az Európai Unió kül- és biztonságpolitikájára vonatkozóan 2016, 26–27. o. All languages – EU Global Strategy in all EU languages and more https://ec.europa.eu/topics/eu-global-strategy/17304/global-strategy-european-unions-foreign-and-security-policy_en (A letöltés ideje: 2019. november 30.)

⁵⁹⁶ A szerző teljes tanulmánya fellelhető: http://www.kodolanyi.hu/jol-let/images/tartalom/File/tanulmanyok/nagyvarosok_kozbiztonsagi_es_szubjektiv_biztonsagi_helyzete_lektoraltva_folmeg.pdf (A letöltés ideje: 2019. október 1.)

⁵⁹⁷ A teljesség igénye nélkül néhány, a kérdéssel foglalkozó szakértő: Georg Simmel, Domenico Fisichella, Ralph Dahrendorf, Helmut Dubiel, Marcel Gauchet, Albert O. Hirschmann, Lewis Coser, Klaus von Beyme.

⁵⁹⁸ Dubiel úgy véli, hogy ez a közösségi érzés a különféle belső konfliktusok során kellően megerősödik. Albert O. HIRSCHMANN: *Közösség és konfliktus*. <http://ebooks.gutenberg.us/Wordtheque/hu/AAACDY.TXT> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 5.)

⁵⁹⁹ Friedrich HÖLDERLIN: Friedrich Hölderlin versei (Lyra Mundi sorozat). Európa Könyvkiadó, Budapest, 1980, 122–130. o.

központosított államhatalom túlnyomóvá válásával, amellyel egyetlen csoport sem képes szembeszállni”.⁶⁰⁰

A konfliktus *negatív* megítélésének alapja általában a történelmi tapasztalat, hiszen válságok, háborúk kísérik az emberiség történelmét, s bizony ezek negatív tapasztalatként halmozódtak fel az emberiség kollektív élményei között. Ezt a nézetet képviseli Klaus von Beyme.

A fentieket figyelembe véve látható, hogy a konfliktus a társadalomtudományokon belül egy nehezen definiálható fogalom. Az azonban tény, hogy a konfliktus-probléma feltárása interdiszciplináris jellegű, így egyszerre használja a pszichológia, a filozófia, a szociológia, a politológia a nemzetközi kapcsolatok elméletének fogalmait és vizsgálati módszereit.

Megállapítható tehát, hogy a konfliktusokat leíró, jellemző elméletektől a teoretikus elemzéseken keresztül egészen az esettanulmányokig a vizsgálatnak sokféle szintje létezik, így valószínűsíthető, hogy a használt konfliktusfogalom tartalma változásokat mutat. Erre kiváló bizonyíték a kilenc nagyváros közbiztonsági és szubjektív biztonságát vizsgáló esettanulmány.⁶⁰¹

„A konfliktusok keletkezési helye az emberi gondolkodás – állítja Matus János egyik írásában, majd folytatja – minden erőszakos cselekményt megelőz egy gondolkodási folyamat az érdekek azonosságairól vagy különbözőségeiről, az értékek harmóniájáról vagy ellentétéről. Ennek a gondolkodási folyamatnak az eredményei akkor is hatást gyakorolnak a cselekvésre, amikor azok látszólag meggondolatlanul következnek be.”⁶⁰²

A vizsgálatokban két új fogalom jelent meg: az *érték* és az *érdek*. Ezek alapvető vizsgálati elemek, amelyek gyakran összeütközésben vannak az egyének, a csoportok és az állam mindennapi kapcsolataiban. Ennek oka, hogy a különböző szereplők alapvető értékei lényegesen eltérnek egymástól, s így az érdekeik érvényesítése során feszültségek, illetve viták alakulhatnak ki. Ennek következtében pedig a gondolkodás szintjén kialakult konfliktusok teremtik meg a lehetőségét a cselekvés szintjén megjelenő *konfliktusoknak*, vagyis az erőszaknak. Így a *biztonság észlelése mind objektív, mind szubjektív oldalról hiányként* jelenik meg.

Erre tekintettel fontos megjegyezni, hogy a konfliktuselméletekben általánosan elfogadott, hogy az érdek és/vagy az értékek ütközését tekintik a konfliktus alapjának. Ez a megállapítás esetünkben különösen igaz, hogy csak egy-két példát említsek: egy-egy szervezetten belüli konfliktus gyakran köthető az úgynevezett döntési folyamatokhoz; a társas érintkezésben gyakran előfordulnak például szerepkonfliktusok.

⁶⁰⁰ Alexis DE TOCQUEVILLE: *A demokrácia Amerikában*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1983, 220. o.

⁶⁰¹ Lásd MÁTYÁS Szabolcs – SALLAI János: *Objektív és szubjektív biztonság néhány magyar nagyvárosban*. http://www.kodolanyi.hu/jol-let/images/tartalom/File/tanulmanyok/objektiv_es_szubjektiv_biztonsag_kezirat_sallai_lektoralva_folmeg.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

⁶⁰² MATUS János: A katonai gondolkodás új irányzatai című elemzése megtalálható a *Hadtudomány*, 2008/1. számában. http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2008/1_2/083-095.pdf (A letöltés ideje: 2019. november 02.)

De a kiváltó okok is sokfélék lehetnek, egy adott konfliktus különböző nézetek, ideológiai, értékek miatt is kialakulhat.

A konfliktuselméletek adta ismeretekre építve a válság a konfliktus tetőpontja, annak „összesűrűsödése” – Ágh Attila⁶⁰³ szerint – ugyanakkor nehezen különíthető el magától a konfliktustól. Deák Péter a biztonság szempontjait figyelembe véve határozza meg a válságot: „a válság tisztázatlan kimenetelű helyzet, valamennyi biztonsági tényező tekintetében. Ez a veszély aktivizálódásának első, de nem visszafordíthatatlan fázisa.”⁶⁰⁴

19. SZÁMÚ:

AZ UKRÁN VÁLSÁG KEZDETE

(ELŐZMÉNYEK, ILLETVE A VÁLSÁGBAN ÉRDEKELTEK NÉZŐPONTJAI)⁶⁰⁵

A 2014-es esztendőben sok figyelemre méltó dolog történt a világban.

Miközben az Iszlám Állam Irakban és Szíriában terjeszkedett, a nemzetközi piacon az olajárak csökkentek (ami kedvező a fogyasztónak, de rossz hír a termelőnek), az Ebola tömeges járvánnyá fejlődött (Libéria, Guinea, Sierra Leone területén), Ukrajnában Viktor Janukovics ukrán elnök kormánya összeomlott, majd az elnök elmenekült az országból.⁶⁰⁶ Ezzel szinte egy időben „oroszul beszélő fegyveresek”⁶⁰⁷ a Krím-félszigetet, majd szeparatisták kora nyáron a kelet-ukrajnai Luhanszk és Donyeck régiót foglalták el. Közismert, hogy a lázadó területek felett lelőttek egy utasszállító repülőgépet 2014 júliusában. A konfliktus a 2014. szeptemberi fegyverszüneti megállapodás ellenére is folytatódott.

2014 mérőföldkönek tekinthető az EBESZ történetében is, az ukrán válság ugyanis visszahozta e szervezetet a „radar képernyőjére”.⁶⁰⁸

Több kérdés merülhet fel a válsággal kapcsolatban (például: milyen típusú konfliktussal nézünk szembe, miért történt így, milyen megoldás lehetséges, hogyan reagáltak a nemzetközi szereplők, különösen a kooperatív biztonság kulcsszereplője, az EBESZ?).

⁶⁰³ ÁGH Attila: *Konfliktusok, háborúk*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1992, 114. o.

⁶⁰⁴ DEÁK Péter: *A biztonságot veszélyeztető kihívások, konfliktusok, válságok, háborúk*. Védelmi Tanulmányok, Budapest, 1997, 16. o.

⁶⁰⁵ Az esettanulmány csak a kezdetekre helyezi a hangsúlyt, mert A soros elnökség a gyakorlatban című fejezetben, illetve A helyszíni műveleteket bemutató 7. fejezetben kapunk új információt az ukrán válság alakulásáról.

⁶⁰⁶ James M. LINDSAY: *The most significant world events in 2014*. Council on Foreign Relations, <https://www.cfr.org/blog/ten-most-significant-world-events-2014> (A letöltés ideje: 2019. november 03.)

⁶⁰⁷ Howard KOPLOWITZ: *Ukraine Crisis Death Toll Nears 4K: United Nations*. <http://www.ibtimes.com/ukraine-crisis-death-toll-nears-4k-united-nations-1701034> (A letöltés ideje: 2019. november 03.)

⁶⁰⁸ Alexandre LAMBERT – Victor-Yves GHEBALI: *The Role of the OSCE in Eurasia: From the Lisbon Summit to the Maastricht Ministerial Council (1996–2003)*. In: *Security Community The OSCE Magazine*, ISSUE 2/2014. p. 47. <https://www.osce.org/magazine/122525?download=true> (A letöltés ideje: 2019. november 18.)

*Ukrajna és szomszédjai*⁶⁰⁹

Ukrajna

Fővárosa: Kijev

Szomszédai: Északon, északkeleten az Oroszországi Föderáció, északnyugaton Fehéroroszország (Belarusz), nyugaton Magyarország, Szlovákia, Lengyelország, délnyugaton Románia és Moldova, délen, délkeleten az Azovi- és a Fekete-tenger határolja. Közigazgatási egységek: A 27 területi egységet összefoglalóan régióknak nevezik. Egy autonóm területét (Krími Autonóm Köztársaság) 2014-ben megszállták.

Kormányzat: félelnöki rendszer, parlamentje többpárti

Pénze: hrivnya (UAH)

Területe: 603 550 km²⁶¹⁰

Népessége: 43 952 299 fő⁶¹¹ (a világ népességének 0,59%-a, a lakosság 69,9%-a városban él)⁶¹²

Vallások: „ortodox (kijevi patriarkátus) (19%), ortodox (16%), ortodox (moszkvai patriarkátus) (9%), görögkatolikus (6%), önálló nemzeti ortodox (1,7%)”⁶¹³

GDP: 93,27 milliárd USA-dollár⁶¹⁴

GDP/fő: 8200 USA-dollár (2016-os adat)⁶¹⁵

Átlagéletkor: 40,5 év

⁶⁰⁹ STANFORD LIBRARIES: Resources for understanding the 2014 crisis in Ukraine. 11 March 2014. (A letöltés ideje: 2020. április 24.)

⁶¹⁰ CIA The World Factbook. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html> (A letöltés ideje: 2019. december 25.)

⁶¹¹ Military Balance 2018, 212. o.

⁶¹² UKRAINE: population of Ukraine. <http://www.worldometers.info/world-population/ukraine-population/> (A letöltés ideje: 2019. november 03.)

⁶¹³ Uo.

⁶¹⁴ TRADING ECONOMICS, 2016. <https://tradingeconomics.com/ukraine/gdp> (A letöltés ideje: 2019. november 03.)

⁶¹⁵ UKRAINE: economy. https://theodora.com/wfbcurent/ukraine/ukraine_economy.html (A letöltés ideje: 2019. november 03.)

Történelmi visszapillantás

Az ukrán történelem kezdetei a szlávok kelet-európai megjelenéséhez köthető. Hosszadalmas időszakon keresztül és bonyolult etnikai kapcsolati rendszerben (varég-rusok, finn csoportok és sztyeppe eredetű csoportok folyamatosan asszimilálódtak a szláv környezetben) folytatott kooperációjuk, olykor konfliktusuk vezetett a Kijevi Rusz létrejöttéhez.⁶¹⁶ Ez az államalakulat jól szolgálta a korabeli időszak (9. század) elvárásait. Az elnevezés is két értelemben használatos. Egyszer mint törzsszövetség, illetve a 10. századra létrejövő középkori keresztény állam.⁶¹⁷

Ukrajna ma az európai kontinens egyik legnagyobb állama. Miközben kimondhatjuk, hogy az ország mai formáját sem történelmileg, sem etnikailag, sem igazgatásilag nem láthattuk a 20. század előtt a történelmi térképeken. Ez azt jelenti, hogy „a magukat ukránnak vallók szállásterülete is áterjedt más államokra (Belarusszia, Lengyelország), illetve Ukrajna területén is találunk magukat nem ukránnak vallókat, és ukránul nem beszélő népességet”.⁶¹⁸ Ez a helyzet nagy hatást gyakorol a későbbi politikai, geopolitikai tényezők alakulására.

A függetlenség

A geopolitikai változások igazi jelentősége az 1991-es függetlenné válás utáni időtől mérhető. Zbigniew Brzezinski így írt erről: „Az eurázsiai sakkjátszóról új és fontos térségként megjelenő Ukrajna geopolitikai pillérnek tekinthető, mivel független országgént való pusztá léte segít Oroszország átalakításában”.⁶¹⁹ Ukrajnának mind a területe, mind a népessége kulcsfontosságú tényező volt Oroszország számára, így azok elvesztése sok problémát okozott (ezáltal például Oroszország elveszítette a fekete-tengeri uralkodó szerepét, Odessza kikötőjét, amely kijáratot biztosított a Földközi-tenger felé).

Ukrajna érdekérvényesítő ereje megnőtt. Fellépésének köszönhető, hogy például a Szovjetunió helyett az államok egy lazább együttműködési formája jöjjön létre, a Független Államok Közössége.⁶²⁰ 1991. december 1-jén végül az ukrán népszavazás több mint 90%-os arányban erősítette meg a függetlenséget.⁶²¹ Az államok legfőbb feladata a nemzetközi rendszerben az államérdek érvényre juttatása. A legfőbb

⁶¹⁶ További részleteket lásd FONT Márta – VARGA Beáta: *Ukrajna története*. <http://mek.oszk.hu/04800/04809/04809.pdf> (A letöltés ideje: 2019. október 23.)

⁶¹⁷ FONT Márta: *A kijevi Rusz létrejöttének körülményei*. História, 1999/9–10. <http://www.historia.hu/archivum/1999/990910font.htm> (A letöltés ideje: 2019. november 03.)

⁶¹⁸ HARDI Tamás – USZKAI Andrea: 3.3. *Ukrajna, a nagy területű, történelmileg tagolt szomszéd*. 1. o. http://www.regsciencia.hu:8080/jspui/bitstream/11155/979/1/uszkai_ukrajna.pdf (A letöltés ideje: 2019. augusztus 23.)

⁶¹⁹ Zbigniew BRZEZINSKI: *A nagy sakkjátszóra*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1999, 65. o.

⁶²⁰ Ukrajna magatartása példateremtő volt, amit lassan a többi volt szovjet tagköztársaság is követett.

⁶²¹ PÓTI László: *A negációs stratégiától az „Ukrajna-fáradságig” – Az ukrán biztonságpolitika evolúciója (1990–2008)*, 2008. június, 18. o. http://www.nemzetbiztonsag.hu/cikkek/poti_laszlo-a_negacios_strategiatol_az_ukrajna_faradsagig_.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 13.)

államérdek a biztonság. A nemzetközi rendszer anarchikus⁶²² jellege rákényszeríti az államokat a saját biztonságuk megteremtésére. Mindez Ukrajna esetében hogyan valósul meg?

A kilencvenes évek első időszakában az európaiság hangsúlyozása, illetve a nyugati orientáció nem volt meghatározó, de a másik, az orosz oldal, a FÁK elutasítása igen.⁶²³ 1993 nyarán két meghatározó dokumentum született. Az egyik „Az ukrán külpolitika fő irányai”, a másik a „Katonai doktrína”.

Az első dokumentum a kétoldalú kapcsolatok építését, az európai és a világrendbe való beilleszkedést, a regionális együttműködést (az európai biztonságot érintő kihívások kezelésében, itt az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlettel, illetve a jogutód Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezettel együtt értendő a feladat), s végül a NATO-val való együttműködést célozta meg.⁶²⁴

A másik, a „Katonai doktrína”, összhangban az előzőekkel, Európa egészének biztonságát tekinti célkitűzésnek, illetve megerősíti a tömbön kívüliséget és az atomfegyvermentes övezet koncepciót. Néhány izgalmas kérdés azért adódott.

Példának okáért a függetlenné válás után mind az ukrán, mind az orosz félnek fontos volt, de csak 1999-re sikerült rendezni a fekete-tengeri flotta kérdését.⁶²⁵ Ennek oka a térség geostratégiai jelentősége, mely az orosz fél számára meleg tengeri kijárat, illetve mind a két fél számára biztonságpolitikai kérdés.

Kronológiailag a következő fontos állomás a kilencvenes évek közepe. 1994 után ugyanis fordulat következett be az ukrán külpolitikai elgondolásban. Megszületett a „vektORIZMUS doktrínája a realizmus kiigazítás jegyében, és a sajátos hídszerepkon koncepció meghirdetésével”.⁶²⁶ Ezt a külügyminiszter (Andrij Descsica) a következőképpen fogalmazta meg: „Ukrajna számára, egyedülálló geopolitikai helyzeténél fogva, a túlzott elhajlás ebbe vagy abba az irányba, vagy a valós helyzettől való teljes elszakadást, vagy az integrált Európától való elszigetelődés veszélyét jelentené egy sajátos gazdasági 'Curzon-vonallal'”.⁶²⁷ 1995 közepétől aktív nyugati irányú politizálás kezdődött (NATO–ukrán kapcsolatokról szóló tárgyalások, az európai uniós tagságról szóló szándék bejelentése, 1997-ben pedig a Legfelsőbb Tanács kijelentette, hogy Ukrajnának lehetősége van nemzetközi biztonsági szervezeti tagságra⁶²⁸).

⁶²² Kalevi J. Holsti kanadai tudós szerint a nemzetközi rendszer hierarchikus vagy anarchikus. Ez utóbbi esetében nem káoszról vagy rendetlenségről beszélünk, hanem arról, hogy a (világ)rendüknek nincs egy központja, egy világkormány, amely rákényszeríthetné akaratát vagy legalább bizonyos szabályok betartását a rendszer különböző szereplőire. Lásd bővebben MATUS János: *A jövő árnyéka – Nemzetközi hatások biztonságunkra és jólétünkre*. Pesti Csoport, Budapest, 2005, 12–13. o.

⁶²³ Uo.

⁶²⁴ PÓTI: i. m. 19. o.

⁶²⁵ A fekete-tengeri flotta részletesen ismertetve PÓTI: i. m. 20. o.

⁶²⁶ PÓTI: i. m. 21. o.

⁶²⁷ Uo.

⁶²⁸ Uo.

Ez vezet aztán ahhoz a helyzethez (a NATO és az Európai Unió felé való közeledés, együttműködés mélyülése), amely közvetett és közvetlen módon hozzájárult a 2014-es eseményekhez.

Ukrajna kapcsolatai

A NATO-val való kapcsolat alakulásának főbb pontjai:⁶²⁹

A hidegháború után párbeszéd és együttműködés kezdődött a két fél között. Ennek első lépéseként Ukrajna csatlakozott az Észak-atlanti Együttműködési Tanácshoz, mai nevén Euro-atlanti Partnerségi Tanács (1991), majd a Partnerség a Békéért programhoz (1994).

E kapcsolatok megerősítésére született meg a Megkülönböztetett partnerségről szóló charta (1997), amely elvezetett a NATO–Ukrajna Bizottság létrejöttéhez.

A védelmi reformok megvalósítását segíti a NATO–Ukrajna munkacsoport (1998).⁶³⁰

2000-ben az ukrán parlament ratifikálta a partnerségi együttműködés jogi kereteit szabályozó egyezményt (PfP Status of Forces Agreement, SOFA). A 2000-es évek elnökei folyamatosan, apró lépésekben ugyan, de az együttműködés erősítésén dolgoznak. Az első érezhető lassítás 2006-ban tapasztalható, amikor Viktor Janukovics elnök bejelentette további együttműködési szándékát, de megjegyezte, hogy „az ukrán nép még nem áll készen”, hogy a NATO tagja legyen.⁶³¹

A bukaresti NATO-csúcson Ukrajnát nem hívják meg a Tagsági Akciótervbe (Membership Action Plan, MAP), de a zárónyilatkozatban rögzítették a NATO-tagság tényét.

2009-ben NATO–ukrán tranzit egyezmény aláírására került sor, amelyben Ukrajna a Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erő (International Security Assistance Force, ISAF) segítségét vállalta. További lépésként egy nyilatkozattal kiegészítették a NATO–Ukrajna chartát, melyben az Észak-atlanti Együttműködési Tanács felhatalmazást kapott arra, hogy segítse (az ukrán nemzeti programon keresztül) az euro-atlanti normák végrehajtására irányuló reformok megvalósítását.⁶³²

Az együttműködés folyamatos mélyülése, kölcsönössége hozzájárult a NATO által vezetett műveletek és küldetések eredményes végrehajtásához.

Miközben 2010-ben az együttműködés fenntartása mellett Ukrajna „nemet mondott a NATO-ra”.⁶³³

⁶²⁹ NATO: Relation with Ukraine https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm (A letöltés ideje: 2019. szeptember 23.)

⁶³⁰ MAGYAR KÖZTÁRSASÁG KÜLÜGYMINISZTERIUMA: *A NATO és Ukrajna kapcsolata*. Kronológia, MK Külügyminisztériuma. (A letöltés ideje: 2019. október 21.)

⁶³¹ Uo.

⁶³² NATO: Relations i. m.

⁶³³ Kathleen HOLZWART SPREHE: *Pew Global Attitudes Project: Ukraine says 'No' to NATO*. <http://www.pewglobal.org/2010/03/29/ukraine-says-no-to-nato/> (A letöltés ideje: 2019. október 21.)

A következő nagyobb fordulópontra a 2014-es esztendő volt.

Az Észak-atlanti Tanács az Ukrajnához tartozó Krími Autonóm Köztársaságból megtartott népszavazást jogellenesnek és illegitimnek minősítette, sürgetve az orosz felet a helyzet rendezésére, beleértve az ukrán területen folytatott katonai tevékenységét is.⁶³⁴

Az Európai Unióval való kapcsolat alakulása:⁶³⁵

A felek között az első megállapodás a partnerségi és együttműködési megállapodás keretében (1994) öltött testet, amely a csatlakozás ígérete nélküli partnerséget jelentett. Az ukránok nem örültek ennek. A következő években az együttműködés a szavak szintjén maradt, a gyakorlatban nem történt előrelépés.

Az ukrán kormányzat nagy reményekkel nézett a narancsos forradalom utáni időszak elé. Viktor Jusczenko négy fontos célfeladatot fogalmazott meg: a piacgazdaság megteremtését, a WTO-tagságot, EU-társult, majd később teljes jogú tagságot. Ezután „valódi, konkrét lépéseket várt viszonzásul a jelenleg zajló demokratikus és politikai folyamatokra az Európai Uniótól” – jelent meg Jusczenko elképzelése a *Financial Times*-ben, még 2004 decemberében.⁶³⁶

Nem így történt, maradt a már tárgyalás alatt lévő Európai szomszédságpolitika akcióterv (elfogadása 2005) és a Keleti partnerségi együttműködés (2009).

2010-ben, az elnökválasztás után Moszkva támogatását is elfogadva, a kormány „egyensúlyozó” külpolitikába kezdett.

Hiába azonban a technikai elkötelezettség az uniós tagság mellett, és hiába Konsztantyin Jeliszejev EU-nagykövetség híres nyilatkozata, miszerint „ha napjainkban bármely ukrán politikus nyíltan vállalná az EU-integrációellenességet, politikailag halott lenne”, ha az ország vezetése nem veszi komolyan az európai értékeket.⁶³⁷ A végére mind a két fél szkeptikussá vált.

Tulajdonképpen egy kérdés maradt: Ukrajna hogyan dönt, „kompországát”⁶³⁸ melyik helyen köti majd ki? A választ 2014-ben egyértelműen megadta.

*Az események*⁶³⁹

2013. november⁶⁴⁰ végétől kormányellenes megmozdulások robbantak ki, miután Viktor Janukovics ukrán elnök nem írta alá a társulási egyezményt az Európai Unióval.

⁶³⁴ NATO: Relations i. m. Milestones in relations.

⁶³⁵ Lásd SZÁLKAI Kinga: *A posztsovjét Kompország: Ukrajna és az EU kapcsolata* cikk alapján összeállítva az egész ismertető. http://kitekinto.hu/europa/2012/10/24/a_posztsovjét_kompország_ukrajna_es_az_eu_kapcsolata (A letöltés ideje: 2019. szeptember 04.)

⁶³⁶ SZÁLKAI: i. m.

⁶³⁷ Uo.

⁶³⁸ Uo.

⁶³⁹ Részletek GAZDAG–REMEK: *A biztonsági tanulmányok alapjai*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 247–253. o.

⁶⁴⁰ A válság kirobbanásának körülményeiről lásd TÁLAS Péter: *A jelenlegi ukrán válságról*. http://www.grotius.hu/doc/pub/YNGHGH/2014-02-03_talas_peter_a-jelenlegi-ukran-valsagrol.pdf (A letöltés ideje: 2019. november 19.)

A belső társadalmi elégedetlenségből és jelentős külföldi támogatásból táplálkozó elégedetlenség az Euromajdan mozgalomban öltött testet. A nyugati világ az eseményeket túlnyomórészt belső ukrán hatalmi harcnak tekintette. Június 17-én beiktatták az immár hivatalos eljárással megválasztott elnököt, Petro Porosenkót.⁶⁴¹

Ukrajna keleti területein, mindenekelőtt Donyeck és Luganszk megyében, tüntetések kezdődtek. Ezzel egyidőben oroszbarát fegyveresek (több mint gyanú, hogy közöttük voltak orosz katonák is) átvették az ellenőrzést a Krím-félsziget fölött. 2014 márciusában már több ezer orosz katona tartózkodott a félszigeten.

Március 27-én az ENSZ-közgyűlés kiadott egy állásfoglalást (68/262. számú), hogy a krími népszavazás érvénytelen. Április 7-én az oroszbarát szeparatisták kikiáltották a Donyecki Köztársaságot, s kérték Putyin elnököt, hogy küldjön békefenntartókat a térségbe. Az ukrán parlament április 15-én nyilatkozatot fogadott el, amely szerint a Krím Oroszország által átmenetileg megszállt terület, s másnap az ukrán hadsereg műveleteket kezdett a keleti megyékben a felkelők visszaszorítására.

Az ukrán válság nemzetközi dimenziója júniustól kezdett felizzani. A konfliktus nemzetköziesítésének folyamatában meghatározó szerepet játszott Malaysia 283 fős, többségében holland utast szállító, Airlines MH-17-es járatának lelövése július 17-én.

A minszki megállapodások

A nemzetközi reakciók júniustól kezdődtek. A G7-országok (Oroszország kizárása miatt nem G8) június 6-án felszólították Putyint a csapatok visszavonására az ukrán határról, s a viszony rendezésére Kijevvel.

Az Európai Unió és az Amerikai Egyesült Államok további lépéseket jelentettek be, és július végéig több lépcsőben bővítették a kitiltott személyek és a befagyasztott számlák listáját, de a gazdasági szankciókról csak a hónap utolsó napjaiban hoztak döntést.

Szeptember 5-én aláírták a minszki megállapodást. Ez valójában egy tűzszüneti megállapodás volt, de a felek ezt sem nem tartották be, így két hét múlva kibővítették a dokumentumot. A harcok azonban nem csitultak, változó intenzitással, de felerősödtek, így 2015. február 12-én Németország és Franciaország közvetítésével megszületett a minszki megállapodás.

Az első minszki megállapodás 12 pontja az alábbiakat tartalmazza:⁶⁴²

- Haladéktalanul életbe kell léptetni a kétoldalú tűzszünetet.
- Az EBESZ-nek biztosítania kell a fegyvernyugvás megfigyelését és ellenőrzését.
- Végre kell hajtani a hatalom decentralizációját, többek között a Donyeck és Luhanszk megye egyes részei ideiglenes önkormányzati rendjéről szóló törvény elfogadásával (a különleges jogállásról szóló törvény).

⁶⁴¹ További részletes válságleírás TÁLAS Péter: *Az ukrán válság értelmezési kereteiről és az ukrán választásokról*. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2014_5_11_talas_peter.pdf (A letöltés ideje: 2019. november 19.)

⁶⁴² PÓTI 2017: i. m. 6–7. o.

- Az EBESZ-nek biztosítania kell – a határ menti övezetekben biztonsági zónák létrehozásával – az ukrán–orosz államhatár állandó megfigyelését és ellenőrzését.
- Haladéktalanul szabadon kell engedni az összes túszt és törvénytelenül fogva tartott személyt.
- Törvényt kell hozni az Ukrajna Donyeck és Luhanszk megyéje egyes részein történt eseményekkel összefüggésbe hozható személyekre vonatkozó jogi eljárás és büntetés megtiltásáról.
- Folytatni kell a befogadó jellegű össznemzeti párbeszédet.
- Intézkedéseket kell hozni a Donyec-medencei humanitárius helyzet javítása érdekében.
- Biztosítani kell az előrehozott helyhatósági választások Donyeck és Luhanszk megye egyes részei ideiglenes önkormányzati rendjéről szóló törvény (a különleges jogállásról szóló törvény) hatálya alatti megtartását.
- Ki kell vonni Ukrajna területéről a törvénytelen fegyveres csoportokat, katonai technikát, fegyvereseket és zsoldosokat.
- El kell fogadni a Donyec-medence újjászületését és a régió életképességének helyreállítását szolgáló programot.
- Garantálni kell a tárgyalások résztvevőinek személyes biztonságát.

A második minszki megállapodás ehhez képest egy 13 pontból álló dokumentum, amelyben új elem, hogy rögzítették a kelet-ukrajnai rendezés kereteit és a menetrendjét. A megállapodás mintegy biztosítékként „magas szintű politikai nyilatkozat” csatolását is szükségessé tette. A megállapodás legfontosabb pontja három feladatot ír le. Az első és második feladat 2015. augusztus 31-ig részben megvalósult, amikor elfogadták az ideiglenes alkotmányt, de ezeket a változtatásokat a szakadár csoportokkal nem egyeztették, pedig a második minszki megállapodásban benne van e kitétel. A harmadik feladatot tekintve, volt már egy 2014 októberében született dokumentum, amely tartalmazta „Donyeck és Luganszk megye egyes területei önkormányzásának sajátos rendjét”. Az ukrán felet azonban érzékenyen érintő kérdérről volt szó, így született meg a „sajátos rend” megnevezés a „sajátos státus helyett”, mivel ezt a törvényt ideiglenes jellegűnek tekintették. A megállapodás végrehajtása nem kezdődött el 2015-ben, sőt még 2016-ban sem volt áttérés.

Az ukrán válság elemzési kerete

Mint bármely nemzetközi válság elemzésekor, a kiindulópont a válságban részes felek érdekeinek azonosítása, katonai, gazdasági és politikai érdekeinek együttes értelmezése. Az ukrán válságban érintett három főszereplő: Ukrajna, Oroszország és a Nyugat (ideértve alatta az Európai Uniót és az Egyesült Államokat).

Az ukrán válság a geopolitika szintjén érdekszféra-küzdelem a nagyhatalmak között, elsősorban az USA és Oroszország, továbbá az EU és Oroszország között. A válságot a 90-es évektől elsősorban az különbözteti meg, hogy a felek közötti erőviszonyok elmozdultak: csökkent az USA globális hatalmi előnye, s az eurázsiai kontinensen nőtt Oroszország és Kína képességszintje.

Nyugat-Európa és az USA álláspontja

Az EU és az USA a konfliktus kitörésekor azonnal kiállt Ukrajna területi integritása mellett. Obama amerikai elnök arra figyelmeztette Putyint, hogy Oroszország el fog szigetelődni a nemzetközi közösségtől, ha folytatja az ukrainai intervenciót. A fenyegetéseket konkrét lépések követték: zárolás, tőke kivonása, szankciók.⁶⁴³ Maradva a geopolitikai elemzési szinten: Ukrajna szerepe, hogy terepet nyújt a két hatalmi tényező rivalizálásához. Amiről Kijevben dönthetnek, az a békekötés és a veszteségek elfogadása.

Orosz szempontok

Moszkva számára stratégiai veszteség volt a balti államok és a közép-európai országok NATO-hoz és EU-hoz való csatlakozása. Nem akart ugyanígy járni Ukrajnával. Javaslatát Ukrajna számára az volt, hogy föderatív jellegű átalakulással szervezze át az országot. Az ország politikai kettéosztottságán és a kisebbségi politika miatti súrlódásokon ez bizonyára enyhíteni tudott volna. Kijev azonban hallani sem akart erről az elképzelésről, mert az ország kiszolgáltatottá tételét látták benne. A már említett Obama–Putyin telefonbeszélgetés során Putyin azt közölte az amerikai elnökkel, amennyiben az erőszak továbbterjed Ukrajna keleti régióira, akkor Oroszország fenntartja magának a jogot saját érdekei, valamint az ott élő orosz népesség megvédelmezésére. Ukrajna nyugati orientációját belátható időn belül blokkolni fogja a kelet-ukrainai konfliktus. Sem a NATO, sem az EU nem tárgyal érdemben olyan országgal, amelynek nyitott konfliktusa van szomszédjaival.

A konfliktus korai szakaszában az EU volt a kezdeményező, s az Euromajdan program győzelmével, valamint Viktor Janukovics puccsolásával, majd a fordulat választási legitimálásával beteljesedni látszott a nyugati geopolitikai projekt, amely mögött végig ott állt az Amerikai Egyesült Államok. A második minszki megállapodás soraiból kiolvasható, hogy a kezdeményezés átkerült Moszkva oldalára.

A patthelyzet kifárasztotta a nemzetközi közvéleményt, Európa is kezdett belefáradni az ukrán konfliktusba, Moszkva pedig egy mesteri húzással a többpólusú világrendért folyó harc újabb frontját áthelyezte a Közel-Keletre, közelebből Szíriába. Az elemzők már nemcsak azt mondták ki, hogy a formálódó új világrendhez Oroszország jelenléte nélkülözhetetlen, hanem azt is, hogy e felismerés egyértelmű vesztese Kijev lett. Oroszország saját célkitűzéseivel, saját értekeivel építette újjá hatalmi helyzetét.

Az ukrán konfliktus és főként a Krím félsziget Oroszországhoz csatolása megemelte Putyin belpolitikai népszerűségét, azaz a belpolitikai haszon messze felülmúlta a nyugati szankciók nyomán keletkező gazdasági veszteségeket.

⁶⁴³ További részletek GAZDAG–REMEK: i. m. 250–251. o.

Ukrán szempontok

Az ukrán függetlenség sokak történelmi vágya volt, megvalósulása azonban mind több kérdőjelet tett a folyamat fordulópontjaihoz. Az orosz történelem elválaszthatatlan Kijevtől, de kitörölhetetlen az emlékezetből a holodomor is, mikor Sztálin ukrán parasztok millióit hagyta éhen halni a kényszerbeszolgáltatások keltette éhínségben. A függetlenné vált ország ezer szálon kapcsolódik Oroszországhoz, s csak a feszültségek felizásakor voltak igazán láthatók az összeépülés lebontásának káros következményei. A 2000-es évektől éleződő gázvita is ilyen volt. Az ukrán válság kapcsán a távlati kérdés tehát az, hogy Oroszország vagy az Európai Unió kínál-e nagyobb esélyt az ukrán modernizációhoz. A társulási egyezmény aláírásával (2014. június 27.) az ukránok döntöttek.

Ukrajna számára az egyezmény egy lehetőség volt az orosz befolyás ellensúlyozására, az Uniónak pedig befolyási övezetének növelésére. Az ukrán kormány 20 milliárd euró hitelt kért a megállapodás aláírásáért, melyet a német kormány határozottan elutasított.

Konklúzió

Az elemzési módszertan a konfliktusban érdekelt résztvevők szempontjainak az együttes vizsgálatát jelenti. A fenti példákból kitűnik, hogy a pillanatnyi erőviszonyok, a hosszabb távú tendenciák és a geostratégiai metszetek összeolvasása nem ad egyértelmű választ arra, hogy Ukrajna milyen alternatívákkal rendelkezik. A mindenkor politikai vezetés feladata és felelőssége, hogy a rendelkezésre álló változatokból a politikailag lehetséges s perspektivikusan a legkedvezőbb kimenetelű megoldást megkeresse.

20. SZÁMÚ:

EBESZ SPECIÁLIS KOORDINÁCIÓS BEOSZTÁS – MAGYAR VONATKOZÁS

A függeléklet lásd a következő oldalon.

21. SZÁMÚ:

EBESZ MAGYAR VONATKOZÁS: AZ INFORMÁLIS MUNKACSOPORT ELNÖKE

A függeléklet lásd a 206. oldalon.

22. SZÁMÚ:

PÁRBESZÉD A BIZALOMÉPÍTÉS ÚTJÁN AZ EBESZ-BEN

Az EBESZ kapcsán már szinte közhelynek számít a bizalomépítés és a bizalomerősítés, így érdemes egy kicsit elidőzni e kérdésnél. Már csak azért is, mert a szavak mögötti tartalom nem biztos, hogy mindenki számára egyértelmű, továbbá a 2017-es elnökségi prioritások egyike volt e feladat (*re-establishing trust and confidence*).

FSC.INF/13/20
27 April 2020
OSCE+
ENGLISH only

**Permanent Mission of Ukraine
to the International Organizations in Vienna**

Naaffgasse 23, 1180 Vienna, Austria, tel: +43 (0)1 4797172, e-mail: pm_io@mfa.gov.ua,
http://vienna.mfa.gov.ua/en; www.facebook.com/ukrainevienna; Twitter: @UKRinOSCE

Chairmanship: Ukraine

**List of Co-ordinators and Chairperson of Informal Group of Friends during the
Chairmanship of Ukraine in the second Trimester of 2020¹**

- 1) **Col. Johan Huovinen**, Co-ordinator of the FSC Chair for the Vienna Document
- 2) **Mr. Doris Șerban**, Co-ordinator of the FSC Chair for the Code of Conduct on Politico - Military Aspects of Security
- 3) **Cpt. Renalda Manushi**, Co-ordinator of the FSC Chair for matters related to UNSCR 1325
- 4) **Col. Dr. László Szatmári**, Co-ordinator of the FSC Chair for Projects on Small Arms and Light Weapons and Stockpiles of Conventional Ammunition
- 5) **Mr. Andrei Lozovik**, Co-ordinator of the FSC Chair on Non - proliferation Issues
- 6) **Mrs. Despina Chasirtzoglou**, Co-ordinator of the FSC Chair for the Annual Security Review Conference
- 7) **Mrs. Iona Ekmane**, Chairperson of the Informal Group of Friends on Small Arms and Light Weapons and Stockpiles of Conventional Ammunition

¹ The mandates of the above mentioned Co-ordinators of the FSC Chair and Chairperson of the Informal Group of Friends are defined in FSC.DEL/86/19 from 11 April 2019.

MISIONI I PËRHERSHËM
I REPUBLIKËS SË SHQIPËRISË
PRANË ORGANIZATAVE
NDËRKOMBËTARE
VJENË

ALBANIA 2020 SHQIPËRIA

PERMANENT MISSION OF THE
REPUBLIC OF ALBANIA TO
THE INTERNATIONAL
ORGANIZATIONS
VIENNA

Ref. 53

Vienna, 17 January 2020

Subject: Appointment of Chairperson of the "Informal Working Group established by PC Decision 1039"

Excellencies,

Please be advised that H.E. Mr. Károly DÁN, Ambassador and Permanent Representative of Hungary to the OSCE, has been appointed as Chairperson of the "Informal Working Group established by PC Decision 1039".

Yours sincerely,

Ambassador Igli Hasani

Permanent Representative of Albania to the OSCE
Chairperson of the OSCE Permanent Council

To: All Heads of Delegations of the OSCE participating States and Partners for Co-operation, OSCE Secretariat and Institutions

(A) Opernring 5, Floor 3, 1010 Vienna, Austria

21. számú függelék

Angol nyelven két különálló szó, de magyarul mind a két szó bizalmat jelent. Esetünkben azonban a *trust* a bizalom, a *confidence* pedig a bizakodás tartalommal egyenértékű. Ennek a megkülönböztetésnek látszólag nincs jelentősége, a valóságban azonban igen. Tegyük egy kis kitérőt az EBESZ bizalomerősítő, bizalomépítő filozófiájának jobb megértéséhez!

A bizalom kialakulásának általában többféle módja van. A részletektől eltekintve,⁶⁴⁴ a bizalom kultúrájának értelmezése a következő: „elterjedhet az egyes közösségeken belül [...] létrehozva a bizalom kultúráját, amely az adott közösség működését biztosító normák és értékek rendszeréből következik”.⁶⁴⁵ Mindehhez nyújt további kiváló elemzési segítséget Niklas Luhmann,⁶⁴⁶ akinek a fogalmakhoz fűzött magyarázata az EBESZ bizalomépítő értelmezésére is kiterjeszhető. A szakértő szerint „a bizalom (confidence) a rendszerben, a bizalom (trust) a partnerekben az alternatívákat figyelembe véve különböző attitűdöket jelent, de ezek kétségtelenül hatnak egymásra. Különösen a bizalom (confidence) csökkenése vagy a nehézségek erősödése a helyzetek és a partnerek megtalálásában, amely indokoltan bizalmat (trust) romboló hatást válhat ki, ez pedig csökkenti a rendszerben igénybe vehető aktivitások terjedelmét.”⁶⁴⁷

Az EBESZ esetében a kérdés az államok között és az államokon belül is megjelenik. Ezt megerősíti, hogy a gazdasági és környezeti dimenzió is kiváló alapot jelent a kölcsönösen előnyös együttműködéshez a részt vevő államok között. Már a 2010-es asztanai nyilatkozat is lehetőséget adhatott volna a Vancouvertól Vlagyivosztokig terjedő gazdasági tér megteremtésére, helyette azonban megmaradt a gazdasági széttagoltság és a kereskedelem politikai eszközként való használata. A gazdasági tér kialakulása, az országok összekapcsolódása használható eszköz lehetne a megosztottság kezelésére, továbbá az új üzleti partnerség megerősíthetné a térségbeli társadalmakat. A létrejövő gazdasági kapcsolatok pedig a konfliktusokkal terhelt területeken az életkörülmények kézzelfogható változásához vezetnének, ami megerősítené a megbízhatóságot és a bizalmat.⁶⁴⁸ Az EBESZ ez irányú potenciálja a környezeti kérdésekben is használható lehetne. Ezt támasztja alá a „Gazdaság zöldítése” (Greening economy) mottó,⁶⁴⁹ amely összhangban van az ENSZ fenntartható fejlődési céljaival.⁶⁵⁰

⁶⁴⁴ Részletek SZTOMPKA 1974, idézi SZABÓ 2014. 119. o.

⁶⁴⁵ Uo.

⁶⁴⁶ Német szociológus és társadalomtudós volt (1927–1998).

⁶⁴⁷ Niklas LUHMANN (1988): *Familiarity, Confidence, Trust: Problems and Alternatives*. In: Diego GAMBETTA ed.: *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations*. Blackwell. Idézi SZABÓ 2014, 121. o.

⁶⁴⁸ Programme anyaga 2017. 4.

⁶⁴⁹ Uo.

⁶⁵⁰ Fenntartható fejlődési célok anyagának felhasználásával.

IRODALOMJEGYZÉK

- A 2004. évi V. törvény az 1992. március 24-én, Helsinkiben aláírt Nyitott Égbolt Szerződés kihirdetéséről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A0400005.TV> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 12.)
- ACKERMANN, Alice (2009): *OSCE Mechanisms and Procedures Related to Early Warning, Conflict Prevention, and Crisis Management*. OSCE Yearbook, Hamburg. <https://ifsh.de/file-CORE/documents/yearbook/english/09/OSCEYearbook2009Gesamt.pdf> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 1.)
- ADLER, Emanuel: *The OSCE as a security community*. OSCE Magazine, Issue No. 1/2011. <http://www.osce.org/magazine/2011/1?download=true> (A letöltés ideje: 2019. június 3.)
- AFET (2019): *Activity report 2014–2019*. <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/185500/AFET-Activity-Report-2014-2019.pdf> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- AMNESTY INTERNATIONAL (2014): *Menekültek ezrei szenvednek és halnak meg az EU határain*. <http://www.amnesty.hu/ezet/europa-menekultek> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 23.)
- Annex A to the Rome Council Decisions 1993*. Fourth Meeting of the Council CSCE and the New Europe – Our Security is Indivisible Decisions of the Rome Council Meeting. <https://www.osce.org/mc/40401?download=true> (A letöltés ideje: 2019. november 1.)
- A normák és értékek elsajátítása a szocializáció során: az értékrend kialakulása*. <http://tudasbazis.sulinet.hu/hu/szakkepzes/rendeszet/tarsadalomismeret-eletmod/a-normak-es-ertekek-elsajaitasa-a-szocializacio-soran/az-ertekrend-kialakulasa> (A letöltés ideje: 2019. július 31.)
- ASH (1990), Timothy Garton: *The Revolution of the Magic Lantern*. The New York Review of Books, 18 January. <http://www.nybooks.com/articles/1990/01/18/the-revolution-of-the-magic-lantern/> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 21.)
- A válságkezelés és a konfliktusmegelőzés*. ZMNE-tansegédlet, Budapest, 2001.
- Az 1992. évi Helsinki Dokumentum*: „A változás kihívásai”. II. Helsinki döntés. Helsinki, 1992. II–III. fejezet. http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf10880.pdf (A letöltés ideje: 2019. augusztus 21.)
- Az EBESZ külügyminiszterek informális találkozója Almatiban*. In: Kitekintő, 2010. július 15. http://kitekinto.hu/europa/2010/07/15/az_ebesz_kulugyminiszterek_informalis_talalkozoja_almatiban (A letöltés ideje: 2019. június 30.)
- Az EBESZ szervezetéhez tartozó aktuális történelmi dokumentumok, adatok, gyakorlatok, szabályozók az évkönyvekben (Yearbook), kézikönyvekben (Handbook) és egyéb elemzésekben*. OSCE Publications. <http://www.osce.org/resources/publications> (A letöltés ideje: 2019. december 15.)
- Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya*. <http://www.grotius.hu/doc/pub/HBJFWJ/az%20ensz%20alapokm%C3%A1nya.pdf> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 23.)
- Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya és a Nemzetközi Bíróság Alapszabályai (1993)*. Magyar ENSZ Társaság. <http://www.menszt.hu/hu/tudnivalok/az-egyesult-nemzetek-alapokmánya> (A letöltés ideje: 2019. október 02.)
- Az Európai Biztonsági Együttműködési Értekezlet Záróokmánya – Az európai biztonsággal összefüggő kérdések (a Helsinki Záróokmány részletei)*. Magyar Kollégium. http://www.magyar-kollegium.hu/pdf/torveny_int3.pdf (A letöltés ideje: 2019. november 19.)
- Az Európai Unió Tanácsa: Brüsszel, 2018. december 10. *A nők, a béke és a biztonság*. 15086/18. szám
- ÁGH Attila (1989): *Konfliktusok, háborúk*. Zrínyi Kiadó, Budapest.

- BALOGH Gábor (2013): *Konfliktusmenedzsment*. http://epa.oszk.hu/02000/02065/00005/pdf/EPA02065_gazdasagetika_2013_05_balogh%20gabor_%20konfliktusmenedzsment.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 25.)
- BALOGH István – HÁDA Béla – VARGA Gergely szerk. (2014): *Regionális biztonsági tanulmányok*. NKE, Nemzetközi Intézet, Budapest.
- BANAI Károly – SZATMÁRI László: Az Európai Hagyományos Fegyveres Erőkről szóló Szerződés (CFE–1990). In: N. RÓZSA Erzsébet – PÉCZELI Anna szerk. (2013): *Egy békésebb világ eszközei*. Osiris, MKI, Budapest.
- BARTÓK András: Az ASEN és az ASEN Regionális Fórum. In: MOLNÁR Anna – MARSÁI VIKTOR – WAGNER Péter szerk. (2019): *Nemzetközi biztonsági szervezetek*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest.
- BÁRDI Nándor szerk. (2002): *Kisebbségvédelem és nemzetközi szervezetek*. Kisebbségi Adattár XI. Teleki László Alapítvány, Budapest.
- BELÁZ Annamária – BERZSENYI Dániel (2017): *Kiberbiztonsági Stratégia 2.0 – A kiberbiztonság stratégiai irányításának kérdései*. http://netk.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-elemzesek-2017-3-kiberbiztonsagi-strategia-2-0-belaz-a-berzsenyi-d.original.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 21.)
- BERKÁNÉ DANESCH Marianne szerk. (2015): *Katonai terminológiai értelmező szótár*. Zrínyi Kiadó, Budapest.
- BERNEK Ágnes szerk. (2002): *A globális világ politikai földrajza*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- BERNEK Ágnes (2013): Az atlanti erőtérből az eurázsiai erőtérbe? Magyarország a 21. század többpólusú világában. *Geopolitika a 21. században*, 2013/4. https://iffegyuesulet.hu/aas_szoveg/file/193_geopol_4.pdf (A letöltés ideje: 2019. október 12.)
- BEQIRAJ, Julinda (2011): *Organization for Security and Co-operation in Europe*. 8. o. http://www.internationaldemocracywatch.org/attachments/448_OSCE-beqiraj.pdf (A letöltés ideje: 2019. november 23.)
- BIERI, Matthias szerk. (2017): *European Security*. CSS Analyses in Security Policy, No. 202 February. <http://www.css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/CSSAnalyse202-EN.pdf> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- BÍRÓ Gáspár (2003): *Bevezetés a nemzetközi politikai viszonyok tanulmányozásába*. Created by XMLmindXSL-FO Converter, [PDF] Bevezetés a nemzetközi politikai viszonyok tanulmányozásába (A letöltés ideje: 2019. augusztus 21.)
- BLAHÓ András – PRANDLER Árpád szerk. (2014): *Nemzetközi szervezetek és intézmények*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BODA József (2014): A nemzetközi szervezetek válságkezelő tevékenysége. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 2014/1. Különlenyomat. http://epa.oszk.hu/02500/02538/00002/pdf/EPA02538_nemzetbiztonsagi_szemle_2014_01_042-062.pdf, (A letöltés ideje: 2019. szeptember 16.)
- BOGNÁR Károly (2000): A hidegháború ára, a fegyverkezés terhei a világban. *Hadtudomány*, 2000/1. http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2000/1_2.html (A letöltés ideje: 2019. augusztus 21.)
- BOKORNÉ Szegő Hanna (1997): *Nemzetközi jog*. Aula Kiadó, Budapest.
- BÓTA Zsolt a Külgazdasági és Külügyminisztérium Európai Kapcsolatokért Felelős Főosztály vezetőjének az előadása a Külügyi és Külgazdasági Intézet 2015. március 24-ei kerekasztal-beszélgetésén. <http://kki.gov.hu/nemtorszag-clenkulo-nemzetkozi-szerepvallalasa> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 22.)
- BOUCHARD, Caroline – PETERSON, John (2011): *Conceptualising Multilateralism*.

- BRZEZINSKI, Zbigniew (1999): *A nagy sakktabla*. Európa Könyvkiadó, Budapest.
- BRZEZINSKI, Zbigniew (1990/1991): The Consequences of the End of the Cold War for International Security. *Adelphi Papers*, 1990/1991. No. 265.
- BUZAN, Barry (1999): Peoples, States and Fear. Introduction. In: Matus János szerk. (1999): *Biztonságpolitikai Szöveggyűjtemény I*. ZMNE, Budapest.
- BUZAN, Barry and WAEVER, Ole: *Regions and Powers*. The Structure of International Security, Cambridge University Press, 2003. <https://ir101.co.uk/wp-content/uploads/2018/11/Buzan-Waever-2003-Regions-and-Powers-The-Structure-of-International-Security.pdf> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- BUZAN, Barry – WEAVER, Ole – DE WILDE, Jaap (1999): *Security: A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publisher.
- Can We All Just Get Along?* Mercury, E-paper, No. 1. January 2011. http://mercury.uni-koeln.de/fileadmin/user_upload/E_paper_no_1_Revised_Version.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 21.)
- Charter of European Security* (1999) http://www.jus.umu.se/digitalAssets/12/12632_istanbul_summit_1999.pdf (A letöltés ideje: 2019. augusztus 23.)
- Charter of Paris for a new Europe* (1990). <https://www.state.gov/t/isn/4721.htm> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 24.)
- Charter of Paris for a New Europe*. <https://www.osce.org/mc/39516?download=true> (A letöltés ideje: 2019. október 21.)
- Charter of the UN 2625 (XXV): *Declaration on Principles Guiding Relations between Participating States*, 2625 (XXV). <http://www.un-documents.net/a25r2625.htm> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 24.)
- Charter of the UN 2625 (XXV): *Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations*, 2625 (XXV). <http://www.un-documents.net/a25r2625.htm> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 24.)
- Charter of the UN 2625 (XXV): *Resolution adopted on the reports of the sixth Committee*. 121–124. o. https://treaties.un.org/doc/source/docs/A_RES_2625-Eng.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 24.)
- Closed field operations and related field activities. <http://www.osce.org/closed-field-operations> (A letöltés ideje: 2019. június 30.)
- CIA The World Factbook. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html> (A letöltés ideje: 2019. december 25.)
- COHEN, Benjamin J. (2015): *Crisis, good or bad?* Department of Political Science University of California, Santa Barbara, CA 93106-9420, Keynote lecture prepared for a Symposium on „Financial Crises as Global Challenges: Actors, Structures and Logics of Global Finance” Hannover, Germany, 25 June 2015. http://www.polsci.ucsb.edu/sites/secure.lsit.ucsb.edu/poli.d7-2/files/sitefiles/people/cohen/recent/Crises_Good_Or_Bad_2015.pdf (A letöltés ideje: 2017. szeptember 25.)
- COHEN, Jonathan (1999): *Conflict Prevention in the OSCE – An Assessment of Capacities*. Den Haag, Netherlands Institute of International Relations ‘Clingendael’. https://www.clingendael.org/sites/default/files/2016-02/20000900_cli_study9.pdf (A letöltés ideje: 2019. augusztus 09.)
- CONFERENCE ON SECURITY AND CO-OPERATION IN EUROPE (CSCE) *Charter of Paris for a new Europe, 1990*. <https://www.state.gov/t/isn/4721.htm> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 24.)
- CONFERENCE ON SECURITY AND CO-OPERATION IN EUROPE *Final Act, 1975*. <http://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 08.)
- CONFLICT PREVENTION AND RESOLUTION (2017). <http://www.osce.org/conflict-prevention-and-resolution> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 12.)

- COUGHLIN, Constance (1978): *Monitoring of the Helsinki Accords: Belgrade, 1977*. Case Western Reserve Journal of International Law. <http://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1995&context=jil> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- Copenhagen Document, 1990. <https://www.osce.org/odihr/elections/14304?download=true> (A letöltés ideje: 2019. november 12.)
- Crimean News Agency: OSCE resolution on de-occupation of Crimea and Donbass is ready. <http://qha.com.ua/en/politics/osce-resolution-on-deoccupation-of-crimea-and-donbass-is-ready/141240/> (A letöltés ideje: 2019. június 30.)
- CZOLLER Ernő (2002): *A válságkezelés helye és szerepe a NATO-ban, a válságkezelés hazai helyzete*. Tanulmány.
- CSABAI György (1995): A béke, a konfliktus és a háború kérdései a XXI. században. In: *Új Honvédségi Szemle*, 1995/10.
- CSAPÓ Zsuzsanna (2003): *Az európai biztonság- és védelempolitika helye és szerepe az európai biztonságpolitikai architektúrában*. Szakdolgozat. BGF-KKFK, Budapest.
- CSCE BUDAPEST DOCUMENTUM (1994): *Towards a genuine partnership in a new era*. <https://www.osce.org/mc/39554?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- CSCE HELSINKI DOCUMENT (1992): *The challenges of change* (Conference for Security and Cooperation in Europe, 1992 SUMMIT). <http://www.osce.org/mc/39530?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 12.)
- CSIKI Varga Tamás (é. n.): *A NATO biztonságfelfogásának új elemei a 21. században – reflexió a magyar stratégiai kultúrára*. http://old.biztonsagpolitika.hu/documents/1367571723_CSIKI_Tamas_A_NATO_biztonsagfelfogasanak_uj_elemei_-_biztonsagpolitika.hu.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 12.)
- CSIKI Varga Tamás – TÁLAS Péter (2019): *A NATO-vezetők londoni találkozájának napirendjéről*. Stratégiai Védelmi Kutatóintézet, Védelemi Elemzések 2019/23.
- DANNREUTHER Roland (2016): *Nemzetközi biztonság*. Antall József Tudásközpont, Budapest.
- DEÁK Péter (1997): *A biztonságot fenyegető kihívások, konfliktusok, válságok, háborúk*. Védelmi Tanulmányok, Budapest.
- DEBUYSERE, Loes – BLOCKMANS, Steven (2019): *Crisis Responders: Comparing Policy Approaches of the EU, the UN, NATO and OSCE with Experiences in the Field*. European Foreign Affairs Review, https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2019/10/EERR_24_0302.pdf (A letöltés ideje: 2019. augusztus 31.)
- Decision on the Human Dimension of the CSCE* (Vienna, 19 January 1989). http://www.cvce.eu/content/publication/2003/8/4/4097a45b-d12a-40a0-bc69-fce5c8dacc63/publishable_en.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- Declaration on Principles Guiding Relations between Participating States*. <http://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- DEUTCH, Karl W. (1957): *Collective security communities: a new global order among chaos and coherences?* <http://web.isanet.org/Web/Conferences/ISSS%20Austin%202014/Archive/e58f65b0-6ccb-4238-8d99-0bfd47089def.pdf> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 21.)
- DE WALL, Thomas (25. 04. 2017): *The Organization for Security and Cooperation in Europe is overstretched, underfunded, and assailed on all sides, yet its work has never been so essential*. Carnegie Europe. <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/68760> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 12.)
- Dialogue, Ownership, Responsibility. Programme of the Italian OSCE Chairmanship* (2018). <https://www.esteri.it/mae/resource/doc/2018/01/prog-osce-100118-d.pdf> (A letöltés ideje: 2019. június 23.)

- DOSZTOJEVSZKIJ, Fjodor Mihajlovics: A Karamazov testvérek I. Ford.: Makai Imre, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1982.
- DÖRÖMBÖZI János (1994): *A filozófia története és elmélete I.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- DUNAY Pál (2010): Takaréklágon. Az EBESZ hozzájárulása a nemzetközi biztonsághoz a következő években. In: *Biztonságpolitikai prognózis 2015-ig.* BHKK, Budapest, http://bhkka.hu/web-bhkka-letoltesek/biztonsagpolitikai_tanulmanykotet.pdf (A letöltés ideje: 2019. június 03.)
- DUNAY Pál (2010): Takaréklágon. Az EBESZ hozzájárulása a nemzetközi biztonsághoz a következő években. In: *Biztonságpolitikai prognózis 2015-ig.* BHKK, Budapest, 2010. http://docplayer.hu/25351775-Biztonsagpolitikai-prognozis-2015-ig-biztonsagpolitikai-prognozis-2015-ig.html#show_full_text (A letöltés ideje: 2019. szeptember 12.)
- DUNAY Pál – GAZDAG Ferenc szerk. (1995): *A helsinki folyamat: az első húsz év.* Stratégiai Védelmi Kutató Intézet – Magyar Külügyi Intézet – Zrínyi Kiadó, Budapest.
- DUNAY Pál – KARDOS Gábor – KENDE Tamás – NAGY Boldizsár szerk. (1991): *Nemzetközi Szerződések és Dokumentumok.* Tankönyv Kiadó, Budapest.
- EBEÉ ZÁRÓOKMÁNYA. *10 Alapelv.* http://www.magyarkollegium.hu/pdf/torveny_int3.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 12.)
- EGEDY Gergely (2007): *Bevezetés a nemzetközi kapcsolatok elméletébe.* HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- EGEDY Gergely (2017): *Bevezetés a nemzetközi kapcsolatok elméletébe.* Harmadik, átdolgozott kiadás, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- ERDÉLYI MAGYAR ADATBANK (é. n.): *Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) keretében elfogadott dokumentumok.* Fordította Császár Ivett. A dokumentumot 1992. július 10-én fogadták el Helsinkiben. http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_dok10880.doc (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- ERDÉLYI MAGYAR ADATBANK: *Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) [korábban Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ)] keretében elfogadott dokumentum.* http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf10880.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 12.)
- ERDŐS André (2009): Adalékok a magyar diplomácia történetéhez a rendszerváltozás korában. *Külügyi Szemle*, 2009/1. 186–211. o.
- ERDŐS André (2015): *Az ENSZ előtt álló kihívásokról.* http://bhkka.hu/web-bhkka-letoltesek/BHKK_Biztonsagpolitikai-prognozis_2015_BHKK.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- Európai Unió Tanácsa: Katonapolitikai kérdésekkel foglalkozó csoport (PMG). <https://www.consilium.europa.eu/hu/council-eu/preparatory-bodies/politico-military-group/> (A letöltés ideje: 2020. május 01.)
- EURLEX. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52010IP0439> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)
- EUROPEAN EXTERNAL ACTION SERVICE (2016): *Globális stratégia az Európai Unió kül- és biztonságpolitikájára vonatkozóan.* All languages: EU Global Strategy in all EU languages and more, 27. https://eeas.europa.eu/topics/eu-global-strategy/17304/global-strategy-european-unions-foreign-and-security-policy_en (A letöltés ideje: 2019. november 30.)
- European Parliament's Committee on Foreign Affairs, AFET. <https://www.europarl.europa.eu/committees/en/afet/home/highlights> (A letöltés ideje: 2020. május 12.)
- Éves jelentés* (Annual Report) kiadványban. <http://www.osce.org/node/66000> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 01.)
- FACTSHEETS ON OSCE PARTNERS FOR CO-OPERATION. <http://www.osce.org/partners-for-cooperation> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 12.)

- FEDERAL FOREIGN OFFICE, CONCLUSION OF THE OSCE MINISTERIAL COUNCIL: *Highlighting the need for dialogue in difficult times*. http://www.auswaertiges-amt.de/sid_C628C9455F8EB52680B7273A7BA7F946/EN/Aussenpolitik/Friedenspolitik/OSZE/Aktuell/161209_OSZE_Ministerrat_Hamburg.html (A letöltés ideje: 2019. augusztus 1.)
- Fenntartható fejlődési célok (é. n.). UNIS Vienna. http://www.unis.unvienna.org/unis/hu/topics/sustainable_development_goals.html (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- Finance, and Annex I *The OSCE 2001 Unified Budget*, SEC. DOC/3/01. 26. november 2001. Továbbá OSCE, Kazakh Chairmanship welcomes 2011 OSCE budget approval. <http://www.osce.org/cio/74722> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- FIRST MEETING OF THE COUNCIL (1991). *Summary of Conclusions Statement on the Situation in Yugoslavia*. Berlin. <https://www.osce.org/mc/40234?download=true> (A letöltés ideje: 2019. november 12.)
- FLAISZ Frida (2009): *Osztrák Nemzetközi Politikai Intézet. Österreichisches Institut für Internationale Politik (OIIP)*. http://www.grotius.hu/doc/pub/SASFLP/2009_33_flaisz_%20frida.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- FONT Márta (1999): A kijevi Rusz létrejöttének körülményei. *História*, 1999/9–10. <http://www.historia.hu/archivum/1999/990910font.htm> (2019. november 03.)
- FONT Márta – VARGA Beáta: *Ukrajna története*. <http://mek.oszk.hu/04800/04809/04809.pdf> (A letöltés ideje: 2019. október 23.)
- FORUM FOR SECURITY CO-OPERATION. <http://www.osce.org/forum-for-security-cooperation> (2019. szeptember 30.)
- FOURTH MEETING OF THE COUNCIL CSCE AND THE NEW EUROPE (1993) – *Our Security is Indivisible Decisions of the Rome Council Meeting*, <https://www.osce.org/mc/40401?download=true> (A letöltés ideje: 2019. december 08.)
- FREEMAN, Chas W. Jr. (1996): *The Diplomat's Dictionary*. Washington, D.C.: National Defense University Press, 1996.
- FRIEDMAN Viktor (2007): A konfliktuskezelés új terei – Az államon belüli konfliktusok regionális, inter- és transznacionális dimenziói. *Kül-Világ*, 2007/3–4. <http://www.kul-vilag.hu/2007/0304/friedmann.pdf> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- FUKUYAMA, Francis (1994): *A történelem vége és az utolsó ember*. Európa, Budapest.
- GAZDAG Ferenc (2013): *A biztonsági tanulmányok alapjai*. Nemzeti Közszerkesztési és Tankönyvkiadó Zrt., Budapest.
- GAZDAG Ferenc (2006): A geopolitika fogalmáról és fejlődéséről. In: Tóth Péter (szerkesztő): *Biztonság a XX. században*. Zrínyi Kiadó, Budapest.
- GAZDAG Ferenc szerk. (2011): *Biztonsági tanulmányok – biztonságpolitika*. ZMNE, Budapest.
- GAZDAG Ferenc (2005): *Európai ingeráció és külpolitika*. Osiris Kiadó, Budapest.
- GAZDAG Ferenc (2007): Franciaország és az iraki konfliktus. *Külügyi Szemle*, 2007/2–3.
- GAZDAG Ferenc – REMEK Éva (2018): *A biztonsági tanulmányok alapjai*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest.
- GAZDAG Ferenc – TÁLAS Péter (2008): *A biztonságot veszélyeztető tényezőkről*. http://www.nemzet-es-biztonsag.hu/cikkek/gazdag_ferenc_talas_peter-a_biztonsagot_veszelyeztet_tenyez_kr_l_i.pdf (A letöltés ideje: 2019. július 12.)
- GAZDAG Ferenc – TÁLAS Péter (2008): A biztonság fogalmának határaitól. *Nemzet és biztonság*, 2008/1. 7. o. http://www.nemzet-es-biztonsag.hu/cikkek/gazdag_ferenc_talas_peter-a_biztonsag_fogalmanak_hatarairol.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 24.)
- GÁBRI Máté (2010): Biztonsági komplexumok az információs korban. *Hadmérnök*, 2010/4. http://hadmernok.hu/2010_4_gabri.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

- GÄRTNER, Heinz (2005): *Nemzetközi biztonság. Fogalmak A-tól Z-ig*. Zrínyi Kiadó, Budapest.
- GEORGANTZAS, Nicholas C. – KATSAMAKAS, Evangelos – SOLOWIEJ, Dominik (2009): *Giddens' globalization: Exploring dynamic implications*. System Dynamics. <https://www.systemdynamics.org/conferences/2009/proceed/papers/P1072.pdf> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 20.)
- GERMAN FEDERAL FOREIGN OFFICE (2016): *Speech by Foreign Minister Frank-Walter Steinmeier at the debate in the German Bundestag on Germany's OSCE Chairmanship in 2016*. <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/151112-osze/276370> (A letöltés ideje: 2020. május 01.)
- German Mission in the United States, Germany's OSCE Chairmanship in the 2016 – „Renewing Dialogue, Rebuilding Trust, Restoring Security”*. http://www.germany.info/Vertretung/usa/en/06_Foreign_Policy_State/03_Europe/OSCE2016.html (A letöltés ideje: 2019. december 15.)
- BOUTROS-GHALL, Boutros (1992): *Békeprogram*. MENSZT, Budapest.
- GHEBALI, Victor-Yves (1995): Az EBEE fejlődése Helsinkitől Párizsig (1975–1990). In: DUNAY Pál – GAZDAG Ferenc (szerk.): *A helsinki folyamat: Az első húsz év*. SVKI, Budapest.
- GÜNTHER, Mirco (2017): *The OSCE's importance for peace and security in Europe*. https://nefia.org/sites/default/files/zeitschrift/artikel/adhoc_15_EN_17_Guenther_NEU.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- HAMBURG DECLARATION OF THE INCOMING OSCE TROIKA: *A Strong OSCE for a Secure Europe*. http://www.auswaertiges-amt.de/cae/servlet/contentblob/753966/publicationFile/222343/161209-OSZE-Hamburger_Erklarung-DL.pdf (A letöltés időponja: 2019. szeptember 30.) <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/286058/4dd800cb6967f0cb46bee515c948d805/161209-osze-hamburger-erklaerung-dl-data.pdf> (A letöltés ideje: 2019. december 15.)
- HERATH, Oshadhi (é. n.): *A critical analysis of Positive and Negative, Peace*. <http://repository.kln.ac.lk/bitstream/handle/123456789/12056/journal1%20%281%29.104-107.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 12.)
- HERMANN, Charles (é. n.): Threat, Time, and Surprise: A Simulation of International Crises. In: Charles F. HERMANN (ed.): *International Crises: Insights from Behavioral Research*. New York: Free Press.
- HETTYEY András (2015): *Különutas kezdeményezések: fordulat a német külpolitikában?* http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2015_1_07_hettyey.pdf (A letöltés ideje: 2020. május 12.)
- HIRSCHMANN, Albert O. (é. n.): *Közösség és konfliktus*. <http://ebooks.gutenberg.us/Wordtheque/hu/AAACDY.TXT> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 5.)
- Honvedelem.hu/MTI (2015): *Oroszország teljesen kivonul a CFE égisze alól*. https://honvedelem.hu/cikk/49768_oroszorszag_teljesen_kivonul_a_cfe_egisze_alol (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- HOPMANN, P. Terrence (1999): *Building security in Post-Cold War Eurasia. The OSCE and U.S. Foreign Policy*. <https://www.usip.org/sites/default/files/pwks31.pdf> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- HORVÁTH Jenő (2012): *A hidegháború és a kétpólusú nemzetközi rendszer vége*. http://www.grotius.hu/doc/pub/QYQHBN/2012_43_a%20hideghaboru_es_a_ketpolusu_nemzetkozi_rendszer_vege.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- HORVÁTH Jenő – PARAGI Beáta – CSICSMANN László (2014): *Nemzetközi kapcsolatok története 1941–1991*. Antall József Tudásközpont, Budapest.
- HÖLDERIN, Friedrich (1980): *Friedrich Hölderlin versei* (Lyra Mundi sorozat). – Európa Könyvkiadó, Budapest.
- HUNTINGTON, Samuel P. (1999): *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*. Európa Könyvkiadó, Budapest.

- IAI: *The EU, the OSCE and the Future of European Security*. <http://www.osce.org/secretariat/232846?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- IIASA at the OSCE Economic Environmental Committee. <http://www.iiasa.ac.at/web/home/about/events/180418-OSCE.html> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- ILIČ, Mia (2015): *The OSCE Troika, Security Issue Community* 1/2015. <https://www.osce.org/magazine/171776> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 19.)
- ILISICS Zoltán (2004): *Válságkezelés az ezredfordulón. Magyarország részvétele katonai békétámogató műveletekben*. PhD-értekezés, Corvinus Egyetem, Budapest.
- ILLÉS Iván (2017): Helyünkről Európában. *Valóság*, 1994/1. Idézi EGEDY Gergely: *Bevezetés a nemzetközi kapcsolatok elméletébe*. Harmadik, átdolgozott kiadás. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- ILP OSCE (2017): *Guidebook, Intelligence-led Policing*. <https://www.osce.org/chairmanship/327476?download=true> (A letöltés ideje: 2020. május 01.)
- IMRE István (2006): A globalizáció, avagy az elszabadult világ. *Polgári Szemle*, 2006/11. <https://polgariszemle.hu/archivum/27-2006-november-2-evfolyam-11-szam/136-globalizacio-avagy-az-elszabadult-vilag> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 29.)
- INTERNATIONAL INSTITUTE FOR APPLIED ANALYSIS: *IIASA at the OSCE Economic Environmental Committee*. <http://www.iiasa.ac.at/web/home/about/events/180418-OSCE.html> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 03.)
- ISTANBUL DOCUMENT (1999): *Organization for Security and Co-operation in Europe Istanbul Summit*. Istanbul Document. Istanbul. <https://www.osce.org/mc/39569?download=true> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 09.)
- J. NAGY László (2005): *Az európai integráció politikai története*. Szeged. <http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/3325/1/EUINTEGR.pdf> (A letöltés ideje: 2019. október 04.)
- KACZIBA Péter (2017): *A nemzetközi válságkezelés békeépítő koncepciója és ciprusi alkalmazásának tanulságai*. PhD-értekezés, Pécs. <https://idi.btk.pte.hu/dokumentumok/disszertaciok/kaczibapeterphd.pdf> (A letöltés ideje: 2019. október 12.)
- KAHLER, Miles – LAKE, A. David: Anatomy of Crisis (é. n.): The Great Recession and Political Change. In: Miles Kahler – David A. Lake (eds.): *Politics in the New Hard Times: The Great Recession in Comparative Perspective*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1–24.
- KARKOSZKA, Andrzej (2005): *Crisis Management: The Transformation of National and International Systems of Response* című munkájának az első oldalán olvasható a szöveg. https://globalnetplatform.org/system/files/1/Crisis%20Management%20The%20Transformation%20of%20National%20and%20International%20Systems%20of%20Response_Adrzej%20KARKOSZKA.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 17.)
- KÁLMÁN László (2015): Válságos kérdés. *Nyelv és Tudomány*, 2015. február 18. <https://www.nyest.hu/hirek/valsagos-kerdes> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 14.)
- KEMENSZKY Ágnes (2012): *A nemzetközi területi adminisztráció balkáni modelljei: Bosznia-Hercegovina és Koszovó*. PhD-értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, 2012. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/732/1/Kemenszky_Agnes.pdf (A letöltés ideje: 2019. november 30.)
- KHATIB, Hakim (2015): *The political instrumentalization of Islam in the Middle East*. <https://www.fragilestates.org/2015/05/13/the-political-instrumentalization-of-islam-in-the-middle-east-by-hakim-khatib/> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- KINCSES László (2005): *Diplomáciatörténet*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- KISLEXIKON (2012): *Nemzet és Biztonság*, 2012/2. 95–96. o. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb12_02_kislexikon.pdf (A letöltés ideje: 2019. augusztus 20.)

- KISSINGER, Henry (1996): *Diplomácia*. Panem – Grafo Kiadó, Budapest.
- KISSINGER, Henry (2016): *Világrend*. Antall József Tudásközpont, Budapest.
- Kitekintő (2011): *Az asztanai EBESZ-csúcstalálkozó*. http://kitekinto.hu/europa/2011/01/10/az_asztanai_ebesz_csucstalalkozo (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- KOPLowitz, Howard (08. 10. 2014.): *Ukraine Crisis Death Toll Nears 4K: United Nations*. <http://www.ibtimes.com/ukraine-crisis-death-toll-nears-4k-united-nations-1701034> (A letöltés ideje: 2019. november 03.)
- KORZUN, Peter (31. 08. 2016): Germany Calls for New Arms Control Deal with Russia. *Strategic Culture*, online journal, 31. 08. 2016. <https://www.strategic-culture.org/news/2016/08/31/germany-calls-new-arms-control-deal-with-russia.html> (2019. szeptember 30.)
- KOVÁCS László (1995): Az EBESZ a jelen és a jövő kihívásai előtt. In: DUNAY Pál – GAZDAG Ferenc (szerk.): *A helsinki folyamat: az első húsz év. Tanulmányok és dokumentumok*. SVKI – MKI, Budapest.
- KOVÁCS Péter (2010): *A nemzetközi jog fejlesztésének lehetőségei és korlátai a nemzetközi bíróságok joggyakorlatában*. Jogtudományi Monográfiák 1. Budapest, PPKE-JÁK.
- KŐSZEGVÁRI Tibor (1994): A válságkezelés aktuális problémái. In: *Akadémiai Közlemények*, 1994/3.
- LAMBERT, Alexandre – GHEBALI, Victor-Yves (2014): The Role of the OSCE in Eurasia: From the Lisbon Summit to the Maastricht Ministerial Council (1996–2003) In: *Security Community The OSCE Magazine*, ISSUE 2/2014. <https://www.osce.org/magazine/122525?download=true> (A letöltés ideje: 2019. november 18.)
- LEHNE, Stefan (22. 09. 2015): Reviving the OSCE: *European Security and the Ukraine Crisis*. Carnegie Europe, Paper. <http://carnegieeurope.eu/2015/09/22/reviving-osce-european-security-and-ukraine-crisis-pub-61362> (A letöltés ideje: 2019. november 26.)
- LIECHTENSTEIN, Stephanie (2017): *An Interim Assessment of the Austrian OSCE Chairmanship*. <https://www.shrmonitor.org/interview-osce-chairperson-office-austrian-foreign-minister-sebastian-kurz-2/> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- LIECHTENSTEIN, Stephanie (06. 11. 2018.): *Counting down to Milan: What can the Italian OSCE Chairmanship deliver?* <https://www.shrmonitor.org/italian-osce-chairmanship/> (A letöltés ideje: 2019. december 12.)
- LIECHTENSTEIN, Stephanie (2017): *New OSCE Secretary General sets out main priorities*. <https://www.shrmonitor.org/new-osce-secretary-general-sets-main-priorities/> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- LINDSAY, James M. (2014): *The most significant word events in 2014*. Council on Foreign Relations. <https://www.cfr.org/blog/ten-most-significant-world-events-2014> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- LIPUSZ Éva (2013): A Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete. *Hadtudomány*, 2013/1. e-szám.
- LISBON DOCUMENT (1996): *Organization for Security and Co-operation in Europe Summit*. <https://www.osce.org/mc/39539?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- LUHMANN, Niklas (1988): Familiarity, Confidence, Trust: Problems and Alternatives. In: Gambetta, DIEGO (ed.): *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations*. Blackwell.
- MAGYARORSZÁG állandó képviselete az EBESZ, az ENSZ és más bécsi nemzetközi szervezetek mellett: *Magyarország és az EBESZ*. <http://vienna.io.gov.hu/magyarorszag-es-az-ebesz> (A letöltés ideje: 2019. november 29.)
- MAGYARORSZÁG KORMÁNYA: Külgazdasági és Külügyminisztérium. *Magyar diplomata az EBESZ orosz–ukrán határmegfigyelő missziója élén*. <https://www.kormany.hu/hu/kulgzdasagi>

es-kulugyminiszterium/biztonsagpolitikai-es-nemzetkozi-egyuttmukodesert-felelos-allamtitkar/hirek/magyar-diplomata-az-ebes-rosz-ukran-hatarmegfigyelo-misszioja-elen (A letöltés ideje: 2019. november 12.)

MAGYARORSZÁG KORMÁNYA: Külgazdasági és Külügyminisztérium: *Sztáray Péter részvétele az EBESZ mediterrán konferencián.* <https://www.kormany.hu/hu/kulgzdasagi-es-kulugyminiszterium/biztonsagpolitikai-es-nemzetkozi-egyuttmukodesert-felelos-allamtitkar/hirek/sztaray-peter-reszvetele-az-ebes-mediterran-konferencian> (A letöltés ideje: 2019. november 30.)

MAGYAR KÖZTÁRSASÁG KÜLÜGYMINISZTÉRIUMA: *A NATO és Ukrajna kapcsolata.* Kronológia, MK Külügyminisztériuma. (A letöltés ideje: 2019. október 21.)

MAGYARORSZÁG (2016), Európai Unió, Brüsszel: *Unió cél a humanitárius intézményrendszer hatékonyabbá tétele.* <https://eu-brusszel.mfa.gov.hu/aut/news/unios-cel-a-humanitarius-intezmenyrendszer-hatekonyabba-tetele> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

MARSAI Viktor (2017): *A migrációs diskurzus margójára III. A líbiai válság az európai migráció tükrében.* Stratégiai Védelmi Kutató Központ (elemzések), Budapest.

MASLOW, Abraham (é. n.): *A szükséglet hierarchia elmélete.* https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/0007_c1_1054_1055_1057_vallalatigazdan_scorm/4_2_1_abraham_maslow_szukseglethierarchia_elmelete_XVlxSjTG3FzXfuFY.scorml (A letöltés ideje: 2019. november 30.)

MATUS János (2007): *Az államok biztonságpolitikájának szintjei, céljai és eszközei.* In: DÉRER Miklós (szerk.): *Külpolitika, biztonságpolitika, Magyarország – tanulmányok.* Kreatéka Kiadó, Budapest.

MATUS János (2005): *A jövő árnyéka. Nemzetközi hatások biztonságunkra és jólétünkre.* Pesti Csoport Kft.

MATUS János (2008): *A katonai gondolkodás új irányzatai.* http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2008/1_2/083-095.pdf (A letöltés ideje: 2017. szeptember 17.)

MÁTYÁS Szabolcs – SALLAI János (é. n.): *Objektív és szubjektív biztonság néhány magyar nagy városban.* http://www.kodolanyi.hu/jol-let/images/tartalom/File/tanulmanyok/objektiv_es_szubjektiv_biztonsag_kezirat_sallai_lektoralva_folmeg.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

McGREW, Anthony (1994): *A Global Society.* In: *Modernity and its Futures* (Stuart HALL – Anthony McGREW (szerk.), Open University, Cambridge.

MENDREI Ernő (1987): *A bécsi utókonferencia.* http://adattar.vmmi.org/cikkek/4053/letunk_1987.01_13_mendrei_erno.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 26.)

MENSZT (é. n.): *Nemzetközi Humanitárius Csúcstalálkozó.* <http://www.menszt.hu/hu/hirek/nemzetkozi-humanitarius-csucstalalkozo> (A letöltés ideje: 2020. május 01.)

MENSZT (2013): *Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya* – teljes szöveg. <http://www.menszt.hu/hu/egyeb/az-egyedul-nemzetek-alapokmánya> (A letöltés ideje: 2019. november 15.)

MENSZT (1993): *Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya és a Nemzetközi Bíróság Alapszabályai.* Magyar ENSZ Társaság, Budapest.

MÉRŐ László (2015): *Extremizmusban értéké válik az okos egyszerűség.* Előadás, ELTE. <https://www.elte.hu/content/extremizmusban-ertekke-valik-az-okos-egyszeruseg.t.6568> (A letöltés ideje: 2017. szeptember 20.)

MÉSZÁROS Margit (2000): *Az EBESZ és az európai biztonság a XXI. század fordulóján. (A XXI. század Európai Biztonsági Chartája).* ZMNE, Budapest.

MÉSZÁROS Margit (2000): *Az Európai Biztonsági Charta. Hadtudomány, 2000/3.* http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2000/3_13.html (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

MINGST, Karen A. (2011): *A nemzetközi kapcsolatok alapjai.* Napvilág Kiadó, Budapest.

MINISTERIAL COUNCIL. <http://www.osce.org/ministerial-councils> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

MITCHELL, Cristopher Roger konfliktusmodellje (lásd a 11. számú függelékét).

- MOLNÁR Anna (2018): *Az Európai Unió külkapcsolati rendszere és eszközei*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest.
- MOLNÁR Anna – MARSAI VIKTOR – WAGNER Péter szerk. (2019): *Nemzetközi biztonsági szervezetek*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest.
- MØLLER, Bjørn (2000): *The Concept of Security: The Pros and Cons of Expansion and Contraction*. Peace Library. <https://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/370659244.pdf> (A letöltés ideje: 2019. december 12.)
- MÖSTL-KLAUS, Markus (2017): *Self-Evaluation Report, OSCE Chairmanship Austria* <https://volksanwaltschaft.gv.at/downloads/fhu08/OSZE%20Berichtsentwurf.pdf> (A letöltés ideje: 2019. április 13.)
- MTI (05. 12. 2015): EBESZ-Steinmeier: *A német soros elnökség szerint szükség van a tagországok biztonságának fokozására*. <http://www.szon.hu/ebesz-steinmeier-a-nemet-soros-elnokseg-szerint-szukseg-van-a-tagorszagok-biztonsaganak-fokozasara/2966740> (A letöltés ideje: 2019. november 22.)
- NAGY László (2010): Integráció, dezintegráció. *Hadtudomány*, 2010/3. http://mhtt.eu/hadtudomany/2010/2010_elektronikus/2010_e_3.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 21.)
- NAGY László – RÁCZ Lajos (2008): *Nemzetközi erőközpontok a 21. század elején*. http://mhtt.eu/hadtudomany/2008/1_2/070-082.pdf (A letöltés ideje: 2019. november 15.)
- NATIONAL GEOGRAPHIC (2004): *Kultúra*. http://www.ng.hu/Civilizacio/2004/02/250_eve_szuletett_a_legnagyobb_diplomata_Talleyrand (A letöltés ideje: 2019. szeptember 17.)
- NATO: *Relation with Ukraine*. https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm (A letöltés ideje: 2019. szeptember 23.)
- Norway and the OSCE: Norway to Chair the Security Committee*. <https://www.norway.no/en/missions/osce/norway-and-the-osce/news/norway-to-chair-the-security-committee/> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- N. RÓZSA Erzsébet – PÉCZELI Anna szerk. (2013): *Egy békésebb világ eszközei*. Osiris – MKI, Budapest.
- NÜNLIST, Christian – SVARIN, David (2014) (eds.): *Perspectives on the Role of the OSCE in the Ukraine Crisis*. Center for Security Studies (CSS), ETH Zurich and foraus – Swiss Forum on Foreign Policy. <http://www.foraus.ch/satisfaction/downloads/5> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- NÜNLIST, Christian (22. 12. 2016.): *Building Trust in a Turbulent Year: Germany's 2016 OSCE Chairmanship*. 22 December 2016. http://www.shrblog.org/shr_monitor/Building_Trust_in_a_Turbulent_Year_Germany_s_2016_OSCE_Chairmanship.html?id=645 (A letöltés ideje: 2019. augusztus 30.)
- NÜNLIST, Christian (2017): The OSCE and the Future of European Security. In: BIERI, Matthias (ed.): *European Security*. CSS Analyses in Security Policy, No. 202. February. <http://www.css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/CSSAnalyse202-EN.pdf> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- Nyitott Égbolt Szerződés*. <https://www.osce.org/library/14127?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.) A szerződés hiteles magyar nyelvű szövege: 2004. évi V. törvény az 1992. március 24-én, Helsinkiben aláírt Nyitott Égbolt Szerződés kihirdetéséről. II. cikk 9–10. pont.
- NYUSZTAY László (1997): A nemzetközi szervezetek az új világrendben: Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ). In: MAJOROS Pál (szerk.): *Külkereskedelmi Főiskolai Füzetek*, 7. szám, Budapest. http://publikaciotar.repositorium.bgf.hu/436/1/szf_07_02.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)

- ORLOVA, Diana (2017): *Austria's chairmanship of the OSCE*. <https://doc-research.org/en/austria-chairmanship-osce/> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE: *Annual Report 2012, Building Trust*. <https://www.osce.org/secretariat/100193?download=true> (A letöltés ideje: 2020. április 22.)
- OSCE: *Annual Report 2016*. <https://www.osce.org/annual-report/2016?download=true> (A letöltés időpont: 2019. november 30.)
- OSCE: *Annual Report 2017*. <https://www.osce.org/annual-report/2017?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE: *Annual Report 2018*. <https://www.osce.org/annual-report/2018?download=true> (A letöltés ideje: 2019. november 30.)
- OSCE: *Annual Report 2019*. <https://www.osce.org/annual-report/2019?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)
- OSCE: *Annual Reports*. <https://www.osce.org/annual-reports> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE Chairmanship (29. 12. 2016.). *2016 in Review: OSCE Chairperson-in-Office*, Steinmeier. <https://www.osce.org/cio/291546> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE (01. 01. 2016.): *Chairmanship, Strengthening dialogue, trust and security in the OSCE region at the heart of German Chairmanship in 2016*, Berlin. <http://www.osce.org/cio/213666> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE: *Code of Conduct on Politico-Military Aspects of Security*. <https://www.osce.org/fsc/41355?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE: *Combating human trafficking*. <https://www.osce.org/combating-human-trafficking> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE CONFLICT PREVENTION CENTRE (2004): *Comparative Analysis of Crisis Response Capabilities – The OSCE Position, Vienna*. <http://www.osce.org/cpc/39621?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE: *Cyber/ICT Security*. <https://www.osce.org/cyber-ict-security> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE: *Decision No. 638. (2004). OSCE Action Plan for the Promotion of Gender Equality*. <https://www.osce.org/pc/14713?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE: *Decision 1202 OSCE Confidence-building measures to reduce the risks of conflict stemming from the use of information and communication technologies*. <https://www.osce.org/pc/227281?download=true> (A letöltés ideje: 2020. január 31.)
- OSCE: *Democratization*. <https://www.osce.org/democratization> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)
- OSCE: *Document on Small Arms and Light Weapons*. <https://www.osce.org/fsc/20783> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE (1991): *Document of the Moscow meeting of the conference on the human dimension of the CSCE*. <https://www.osce.org/odhr/elections/14310?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE: *Education*. <https://www.osce.org/education> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE: *Employment*. <https://jobs.osce.org/> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE – EVENTS (08. 07. 1992.): *Serbia and Montenegro suspended as a participating State*, Bécs. <https://www.osce.org/node/58332> (A letöltés ideje: 2019. november 30.)
- OSCE – EVENTS (11. 05. 2017.): *Youth and the Prevention of Violent Extremism: Workshop on Perspectives from Central Asia*. <http://www.osce.org/secretariat/315296> (A letöltés ideje: 2019. június 30.)
- OSCE FACTSHEET (21. 01. 2020.): *What is the Forum for Security Co-operation?* <http://www.osce.org/fsc/77535?download=true> (A letöltés ideje: 2020. május 30.)

- OSCE: Former OSCE Chairpersons-in-Office. <https://www.osce.org/chairmanship/former-chairpersons-in-office> (A letöltés ideje: 2019. november 18.)
- OSCE: *Forum for Security Cooperation*. <https://www.osce.org/forum-for-security-cooperation> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE: *Funding and Budget*. <http://www.osce.org/funding-and-budget> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE: *JCG, Joint Consultative Group*. <https://www.osce.org/jcg> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE: *Institutions and structures, Court of Conciliation and Arbitration*. <https://www.osce.org/cca> (A letöltés ideje: 2019. november 03.)
- OSCE: Istanbul Summit, Istanbul Document, Charter for European Security 1999. <https://www.osce.org/mc/17502?download=true> (A letöltés ideje: 2019. október 20.)
- OSCE – *Mechanism and Procedures*. http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/071212_oess_pregled.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE NETWORK. *The Future of OSCE Field Operations (Options)*. http://osce-network.net/file-OSCE-Network/documents/The_Future_of_OSCE_Field_Operations_Options_.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE NEWSROOM: *From Budapest to Budapest: OSCE symposium in Hungarian capital marks 25 years of the Code of Conduct on Politico-Military Aspects of Security*. 2019. október 21. <https://www.osce.org/secretariat/436487> (A letöltés ideje: 2019. december 12.)
- OSCE NEWSROOM (01. 02. 2017.): *Progress on modernizing the Vienna Document vital to making the agreement effective in current challenging security environment*. <http://www.osce.org/fsc/296801> (A letöltés ideje: 2019. június 30.)
- OSCE NEWSROOM (17. 03. 2014.): *Military, civilian experts from OSCE states to stay in Ukraine until 20 March*. <http://www.osce.org/fsc/116486> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE NEWSROOM (07. 07. 2017.): *ODIHR releases new publication to help lawmakers include a gender perspective in their work*. <http://www.osce.org/odihr/328276> (A letöltés ideje: 2019. június 30.)
- OSCE ODIHR (2010): *Election Observation Handbook*. <http://www.osce.org/odihr/elections/68439?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE ODIHR: *Institution sand structures* <https://www.osce.org/odihr> (A letöltés ideje: 2019. november 03.)
- OSCE ODIHR: *What is the human dimension?* <https://www.osce.org/odihr/what-is-the-human-dimension> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE: *Office for Democratic Institutions and Human Rights*. <https://www.osce.org/odihr> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE: *OSCC – Open Skies Consultative Commission*. <https://www.osce.org/oscc> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE: *Mechanisms & Procedures*. <https://www.osce.org/cpc/34427?download=true> (A letöltés ideje: 2019. november 14.)
- OSCE Ministerial Council Hamburg 2016, MC.DOC/4/16, *From Lisbon to Hamburg: Declaration on Tte Twentieth Anniversary of the Osce Framework for Arms Control*. <https://www.osce.org/chairmanship/289496?download=true> (A letöltés ideje: 2019. december 12.)
- OSCE PA (2017): *Minsk Declaration and resolutions adopted by the OSCE Parliamentary Assembly, at the twenty-sixth annual session Minsk 5 to 9 July*. <https://www.oscepa.org/documents/all-documents/annual-sessions/2017-minsk/declaration-25/3555-declaration-minsk-eng/file> (A letöltés ideje: 2019. június 30.)

- OSCE PA (2017): *Report on the 26th annual session of the OSCE Parliamentary Assembly*. <https://www.oscepa.org/documents/all-documents/annual-sessions/2017-minsk/reports-and-speeches-1/3585-2017-annual-session-final-report/file> (A letöltés ideje: 2019. június 30.)
- OSCE: *Parliamentary Assembly*. <http://www.oscepa.org/documents/factsheet/669-factsheet-english/file> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE: *Partnership for Co-operation*. <https://www.osce.org/partners-for-cooperation/77951?download=true> (A letöltés ideje: 2018. június 03.)
- OSCE: *Permanent Council*. <https://www.osce.org/permanent-council> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 31.)
- OSCE: *Permanent Council Decision No. 1252*. <http://www.osce.org/permanent-council/321931> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE: *Related Bodies*. <http://www.osce.org/related-bodies> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 25.)
- OSCE: *Report (1991): Report of the CSCE meeting of experts on peaceful settlement of disputes*, Valletta. <https://www.osce.org/secretariat/30115?download=true> (A letöltés ideje: 2019. június 03.)
- OSCE (2004): *Resources, Decision No. 14/04. OSCE Action Plan 2004*, 3. <https://www.osce.org/mc/23295> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)
- OSCE (27. 12. 2011.): *Resources, Decision No. 3/11 on elements of the conflict cycle*. <http://www.osce.org/mc/86621> (A letöltés ideje: 2019. június 03.)
- OSCE: Resources. Documents. OSCE Annual Reports The OSCE Annual Report provides an overview of the Organization's activities in its field operations and institutions, and co-operation with other organizations. <https://www.osce.org/annual-reports> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE SECRETARIAT: *Conflict Prevention*. <http://www.osce.org/secretariat/conflict-prevention> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE SECRETARIAT (17. 06. 2009.): *Conflict Prevention Centre – Operations Service, The OSCE Concept of Comprehensive and Co-operative Security An Overview of Major Milestones*. <http://www.osce.org/secretariat/37592?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE SECRETARIAT (20. 06. 2019.): *Conflict Prevention Centre – Survey of OSCE Field Operations*, <https://www.osce.org/secretariat/74783?download=true> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 30.)
- OSCE SECRETARIAT: *Economic and Environmental Forum*. <https://www.osce.org/secretariat/eeforum> (A letöltés ideje: 2019. október 26.)
- OSCE SECRETARIAT: *Transnational Threats Department, Cyber/ICT security*. <https://www.osce.org/secretariat/256071?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 26.)
- OSCE SECRETARY GENERAL. <https://www.osce.org/sg> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 25.)
- OSCE (1992): Stockholm – *Third Meeting of the Council: Summary of Conclusions Decision on Peaceful Settlement of Disputes*. Article 7. <https://www.osce.org/mc/40342?download=true> (A letöltés ideje: 2019. november 03.)
- OSCE STORIES (21. 11. 2012.): *Mongolia joins the OSCE*. <https://www.osce.org/cio/106302> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)
- OSCE: *Strategy to address threats to security and stability in the twenty-first century*. <http://www.osce.org/mc/17504?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE: *The European Union*. <https://www.osce.org/partnerships/european-union> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 23.)
- OSCE: *The Secretariat Conflict Prevention Centre – Survey of OSCE Field Operations*. <https://www.osce.org/secretariat/74783?download=true> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 30.)
- OSCE (2011): *Vienna document 2011 on confidence- and security-building measures*. <https://www.osce.org/fsc/86597?download=true> (A letöltés ideje: 2020. április 30.)

- OSCE: *What to do? Roma and Sinti*. <https://www.osce.org/roma-and-sinti> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)
- OSCE: *What we do?* <http://www.osce.org/what-we-do> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 25.)
- OSCE: *What we do? Arms control*. <https://www.osce.org/whatistheosce> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)
- OSCE: *What we do? Border Management*. <https://www.osce.org/border-management> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)
- OSCE: *What we do? Conflict Prevention and Resolution*. <http://www.osce.org/conflict-prevention-and-resolution> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)
- OSCE: *What we do? Countering terrorism*. <https://www.osce.org/countering-terrorism> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)
- OSCE: *What we do? Economic activities. Thematic area page*. <https://www.osce.org/economic-activities> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)
- OSCE: *What we do? Elections*. <https://www.osce.org/elections> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)
- OSCE: *What we do? Environmental activities. Thematic area page*. <http://www.osce.org/what/environmental> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)
- OSCE: *What we do? Good governance*. <https://www.osce.org/good-governance> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)
- OSCE: *What we do? Media freedom and development*. <http://www.osce.org/media-freedom-and-development> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE: *What we do? Migration*. <https://www.osce.org/migration> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)
- OSCE: *What we do? National minority issues*. <https://www.osce.org/national-minority-issues> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)
- OSCE: *What we do? Policing*. <https://www.osce.org/whatistheosce> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE: *What we do? SSR Reform and co-operation in the security sector*. <https://www.osce.org/whatistheosce> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE: *What we do? Youth*. <https://www.osce.org/youth> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- OSCE: *Where we are? Field operations*. <https://www.osce.org/where-we-are> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 25.)
- OSCE: *Who we are? How we work?* <http://www.osce.org/whatistheosce> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 25.)
- OSCE: *Who we are? Review Conferences*. <https://www.osce.org/mc/43198> (A letöltés ideje: 2019. november 23.)
- OSCE: *Who We Are? Summits*. <https://www.osce.org/summits> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 25.)
- OSCE: *What we do? Tolerance and non-discrimination*. <https://www.osce.org/tolerance-and-nondiscrimination> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)
- OSCE: *Where we are? Field operations*. <https://www.osce.org/where-we-are> (A letöltési idő: 2019. augusztus 12.)
- OSVÁTH Szabolcs (2004): *Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet konfliktuskezelésben játszott szerepe*. Szeged Biztonságpolitikai Központ, „Oktatás és felkészítés”, C-1-6, 04hu.htm. <http://www.scsp.hu/test/open.php?lang=hu&dir=c-1-6&doc=04> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 12.)
- OSVÁTH Szabolcs – OSVÁTH Krisztina – IMRE Lajos (2002): *Az EBESZ szerepe az európai biztonsági rendszerben*. HM SVKH, Budapest.

- Párizsi charta az új Európáért (1991) *Regio – Kisebbségtudományi Szemle*, 1991/2. <http://epa.oszk.hu/00000/00036/00006/pdf/142.pdf> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 25.)
- PETHŐ Tibor (03. 05. 2017.): *Az EBEÉ-től az EBESZ-ig*. http://www.magyszemle.hu/cikk/az_ebe%C3%A9_tol_az_ebesz_ig (A letöltés ideje: 2019. augusztus 05.)
- PÉCZELI Anna (2011): *A humán biztonság elmélete és gyakorlata, Kanada és Japán példáján*. http://www.grotius.hu/doc/pub/ESLRKT/2011_243_peczeli_anna_a_human-biztonsag_elmelete_es-gyakorlata.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 25.)
- PÉCZELI Anna (2019): *Az INF-szerződés haláltusa*. Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, 2019/3. [https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKK_Elemz%C3%A9sek_2019_3_Az_INF-szerz%C5%91d%C3%A9s_hal%C3%A1ttus%C3%A1ja_\(P%C3%A9zeli_A.\).pdf](https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKK_Elemz%C3%A9sek_2019_3_Az_INF-szerz%C5%91d%C3%A9s_hal%C3%A1ttus%C3%A1ja_(P%C3%A9zeli_A.).pdf) (A letöltés időpontja: 2019. szeptember 12.)
- PÓTI László (2008): A negációs stratégiától az „Ukrajna-fáradtságig” – Az ukrán biztonságpolitika evolúciója (1990–2008). *Nemzet és Biztonság*, 2008. június. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/poti_laszlo-a_negacios_strategiatol_az_ukrajna_faradtsagig.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 13.)
- PRAGUE OFFICE OF OSCE SECRETARIAT CSCE/OSCE: *Archives and Centre for Documentation*. <https://www.osce.org/secretariat/102299?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- Priorities of the Austrian Chairmanship, 3rd priority*. <http://www.osce.org/cio/291661> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- Programme of the Austrian OSCE Chairmanship for presentation to participating states. OSCE, Austria, 2017*. <https://www.osce.org/cio/293066?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- REMEK Éva (2013): *Nagyvárosok közbiztonsági és szubjektív biztonsági helyzete I*. Kodolányi. http://www.kodolanyi.hu/jol-let/images/tartalom/File/tanulmányok/nagyvarosok_kozbiztonsagi_es_szubjektiv_biztonsagi_helyzete_lektoraltva_folmeg.pdf (A letöltés ideje: 2019. november 30.)
- REMEK Éva (2017): A német EBESZ-elnökség (2016) értékelése. *Hadtudomány*, 1. e-szám, DOI 10.17047/HADTUD.2017.27.E.1 http://mhht.eu/hadtudomany/2017/2017_elektronikus/REMEK_eva.pdf (A letöltés ideje: 2019. október 08.)
- REMEK Éva (2018): *Az EBESZ – a biztonsági közösségépítés modellje*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest.
- REMEK Éva (2017): Az EBESZ I. Világrend, biztonság, nemzetközi szervezetek, elméletek. *Hadtudományi Szemle*, 2017/2. http://real.mtak.hu/85316/1/17_2_bp_remek_1.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 22.)
- REMEK Éva (2017): Az EBESZ II. Története, helye, szerepe és jellemzői a nemzetközi szervezetek rendszerében. *Hadtudományi Szemle*, 2. e-szám. http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2017/2017_2/17_2_bp_REMEK_2.pdf (A letöltés ideje: 2019. október 08.)
- REMEK Éva (2017): Az EBESZ válságkezelő tevékenysége (intézmények, működési elv, eredmények) – különös tekintettel a válságkezelés elméleti és fogalmi hátterére. *Hadtudományi Szemle*, 2017/4.
- REMEK Éva (2007): *Az Európai Unió civil válságkezelési képessége*. Külügyminisztérium, 2007. június. http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/rdonlyres/D7DB1757-FBBD-47F3-8781-4ABA2E251AAF/0/et_2007_06.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 17.)
- REMEK Éva (2017): Az Európai Unió és a Közel-Kelet I. *Nemzet és Biztonság*, 2017/5. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2017_05_02_remek_e_-_az_europai_unio_es_a_kozel-kelet.pdf (A letöltés ideje: 2020. május 13.)

- REMEK Éva (2017): Kooperatív biztonság – EBESZ. In: Molnár Anna – Wagner Péter – Marsai Viktor (szerk.): *Nemzetközi biztonsági szervezetek*. Kézirat.
- RESPERGER István (2013): A biztonsági kihívások, kockázatok, fenyegetések és ezek hatása Magyarországra 2030-ig. *Felderítő Szemle*, 2013. március. <http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2013-3.pdf> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 28.)
- RESPERGER István (2002): *A fegyveres erők megváltozott feladatai a katonai jellegű fegyveres válságok kezelése során*. Doktori értekezés, Budapest.
- RESPERGER István szerk. (2018): *A nemzetbiztonság elmélete a közszolgálatban*. Dialóg Campus, Kiadó. Budapest. https://akfi-dl.uni-nke.hu/pdf_kiadvanyok/web_PDF_EKM_Nemzetbiztonsag_elmelete_a_kozszolgalatban.pdf (A letöltés ideje: 2019. augusztus 30.)
- RESPERGER István (2016): A válságkezelés új megközelítése. *Hadtudományi Szemle*, 2016/3. http://epa.oszk.hu/02400/02463/00032/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2016_03_030-056.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 21.)
- ROMPUY, Herman Van (29. 10. 2010.): *Press remarks following the first seccion of the European Council*. Brussels, 29 October 2010, PCE 249/10. <https://www.consilium.europa.eu/media/27308/117489.pdf> (A letöltés ideje: 2019. november 19.)
- ROSTOVÁNYI Zsolt (1998): „Rendetlen” világtrend: Észak–Dél-probléma. *Beszélő*, 1998/38. <http://beszelo.c3.hu/print/5545> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 31.)
- RYBACHENKO, Anastasia (2016): *Averting Conflict in Europe: International Crisis Management and The Role Of OSCE Field Operations*. https://www.academia.edu/30480388/AVERTING_CONFLICT_IN_EUROPE_International_Crisis_Management_And_The_Role_Of_OSCE_Field_Operations (A letöltés ideje: 2019. szeptember 14.)
- SALÁT Gergely (2010): Kína puha ereje. *Kommentár*, 2010/6. http://kommentar.info.hu/iras/2010_6/kina_puha_ereje (A letöltés ideje: 2019. augusztus 21.)
- SCHMEJA, Nico (2008): A nemzetek biztonsága a globalizáció korszakában. *Hadtudomány*, 2008/3–4.
- SIMAI Mihály (2009): *A globális válság: hatások, gazdaságpolitikai válaszok és kilátások*. 2. kötet, Transznacionális vállalati stratégiák és multilateralizmus, vki.hu, Budapest, 2009. <http://vki3.vki.hu/kot/ecostat/02-Simai.pdf> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 21.)
- SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY Klára (2010): A mediterrán térség és az Európai Unió. *Európai Tükör*, 2010/5.
- SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY Klára (2019): Mediterráneum: átalakuló NATO-partnerség. In: MOLNÁR Anna – KOMLÓSI Orsolya (szerk.): *Az Európai Unió mediterrán térséggel összefüggő kapcsolata: Párbeszéd és konfliktusok*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest.
- SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY Klára (2019): Mérföldkövek – Negyedszázad NATO-partnerség a Mediterráneumban. In: Pap Norbert – Lilón Domingo – Szántó Ákos (szerk.): *A tér hatalma – a hatalom terei: Tanulmánykötet a 70 éves Szilágyi István professzor tiszteletére*. Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar, Földtudományok Doktori Iskola, Pécs.
- Special anniversary issue. 30 years of the Helsinki Final Act, 1975–2005. *OSCE Magazine*, Wien, 2005. <https://www.osce.org/secretariat/16727?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- STANFORD – Libraries (2014): *Resources for understanding the 2014 crisis in Ukraine*. 11 March 2014. (A letöltés ideje: 2020. április 24.)
- Survey of OSCE Field Operations* <https://www.osce.org/secretariat/74783?download=true> (A letöltés ideje: 2019. november 12.)
- SWANSTRÖM, Niklas L. P. – WEISSMANN, Mikael S. (2005): *Conflict, conflict prevention, conflict management and beyond: a conceptual exploration*. Concept Paper Summer, https://www.files.ethz.ch/isn/113660/2005_swanstrom-weissman_concept-paper_conflict-prevention-management-and-beyond.pdf (A letöltés ideje: 2019. november 19.)

- biztonsag_szubjektiv_percepciojanak_veszelyeir_1_ii_.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 28.)
- The Austrian Chairmanship in 2017.* <https://www.bmeia.gv.at/en/european-foreign-policy/security-policy/the-austrian-chairmanship-in-2017/> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)
- The Helsinki Final Act.* <http://www.humanrights.ch/en/standards/europe/osce/helsinki/> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 21.)
- THE RIGHT LIVELIHOOD FOUNDATION: Johan Galtung, Norway, 1930–... <https://www.rightlivelihoodaward.org/laureates/johan-galtung/> (A letöltés ideje: 2019. december 12.)
- Third Meeting of the Council: Summary of Conclusions Decision on Peaceful Settlement of Disputes.* <https://www.osce.org/mc/40342?download=true> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 03.)
- TISOVSZKY János (1997): *AZ ENSZ és a békefenntartás.* Magyar ENSZ Társaság, Budapest.
- TOCQUEVILLE, Alexis de (1983): *A demokrácia Amerikában.* Gondolat Kiadó, Budapest.
- TOMOLYA János (2010): *Békefenntartó kézikönyv.* Zrínyi Kiadó, Budapest.
- TÓTHI Gábor (2011): *A Magyar Köztársaság polgári válságkezelési képességeinek sajátosságai és továbbfejlesztésének lehetősége.* Doktori disszertáció, ZMNE, Budapest, <http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/9813/Teljes%20sz%c3%b6veg%21?sequence=1&isAllowed=y> (A letöltés ideje: 2019. november 19.)
- TRADING ECONOMICS (2016): Ukraine – GDP. <https://tradingeconomics.com/ukraine/gdp> (A letöltés ideje: 2019. november. 03.)
- UKRAINE: Economy. https://theodora.com/wfbcurent/ukraine/ukraine_economy.html (A letöltés ideje: 2019. november 03.)
- UKRAINE: Population of Ukraine. <http://www.worldometers.info/world-population/ukraine-population/> (A letöltés ideje: 2019. november 03.)
- ULOSAY, Hasan (2012): *Revisiting Security Communities after the cold war: the constructivist perspective.* <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/01/Hasan-Ulusoy3.pdf> (A letöltés ideje: 2019. október 26.)
- UN GUIDE FOR MINORITIES: *High Commissioner on National Minorities of the OSCE, Pamphlet, é. n. No. 9.* <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuideMinorities9en.pdf> (A letöltés ideje: 2019. október 21.)
- UN INFORMATION SERVICE: *Béke és biztonság.* <http://www.unis.unvienna.org/unis/hu/topics/peace-and-security.html> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- Új Stratégiai Koncepció egy új korszak számára.* NATO Tükör, 1999/2. szám. <https://www.nato.int/docu/rev-pdf/hu/9902-hu.pdf> (A letöltés ideje: 2019. október 25.)
- VAJDA Barnabás (2010): Húsz éve zajlott Párizsban az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet. *Fórum – Társadalomtudományi Szemle*, 2010/3. 143–150. o. <http://forumszemle.eu/2010/09/09/husz-eve-zajlott-parizsban-az-europai-biztonsagi-es-egyuttmukodesi-ertekezlet/> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- VAJDA Melinda (2016): *Romanipe Ando Baro Foro.* <http://prherald.hu/romanipe-ando-baro-foro/> (A letöltés ideje: 2019. augusztus 19.)
- VALKI László (1995): *Az EBESZ helye az „európai biztonsági architektúrában”.* In: DUNAY Pál – GAZDAG Ferenc (szerk.): *A helsinki folyamat: az első húsz év.* Tanulmányok és dokumentumok, SVKI – MKI, Budapest.
- VASS Mária Éva (2002): *Nemzeti érdekérvényesítés a multilaterális diplomáciában.* PhD-értekezés, BKÁE, Budapest. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/146/1/vass_maria.pdf (A letöltés ideje: 2019. augusztus 23.)

- VDOVYCHENKO, Victoria (2018): *Policy versus politics within Italy OSCE Chairmanship in 2018*. https://www.researchgate.net/publication/327261107_Policy_Versus_Politics_Within_Italy's_OSCE_Chairmanship_in_2018 (A letöltés ideje: 2019. november 01.)
- VELITCHKOVA, Guergana (2002): *NATO–OSCE Interaction in Peacekeeping: Experience and Prospects in Southeast Europe*. NATO/EAPC Research Fellowship 2000–2002. <https://www.natoldalint/acad/fellow/99-01/Velitchkova.pdf> (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- VIDA Csaba (2007): A regionális biztonsági komplexum elmélete és alkalmazása Közép-Európára. In: *Hadtudomány* 2007/1. http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2007/1/2007_1_5.html (A letöltés ideje: 2019. szeptember 30.)
- VINCZE Dalma (2014): *Regionális nemzetközi szervezetek demokráciatámogatása a Nyugat-Balkánon*. Doktori értekezés, Corvinus Egyetem, Budapest.
- WALT, Stephen M.: A biztonsági tanulmányok reneszánsza. In: PÓTI László szerk. (2006): *Nemzetközi biztonsági tanulmányok*. Zrínyi Kiadó, Budapest.
- WISINGER István (2008): *A televízió háborúba megy. Fejezetek a televíziós újságírás és a társadalmi konfliktusok párhuzamos történetéből*. DLA-disszertáció, Budapest. http://szfe.hu/wp-content/uploads/2016/09/wisinger_istvan_dolgozat.pdf (A letöltés ideje: 2019. szeptember 21.)
- ZACHAR Péter Krisztián: From "grandeur" to "sécurité" and a "Special Relationship": The Shift in the French–German Relations in a Historical Perspective. *Prague Papers on The History of International Relations* 2018
- ZANNIER, Lamberto (2015): The OSCE and Chapter VIII of the United Nations Charter – Contributing to Global Peace and Security. In: IFSH (ed.): *OSCE Yearbook 2014*, Baden-Baden, https://ifsh.de/file-CORE/documents/yearbook/english/14/Zannier-en_S.pdf (A letöltés ideje: 2019. augusztus 22.)
- ZELENÁK János (2000): *A válságkezelés során alkalmazható válaszlépések, azok időszükséglete, a katonai erő alkalmazási lehetőségei*. ZMNE-tanulmány, Budapest.

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

AFET	Európai Parlament Külügyi Bizottsága/ European Parliament's Committee on Foreign Affairs
AL	Arab Liga/League of Arab States (Arab League)
ASEAN	Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége/ Association of Southeast Asian Nations
ASRC	Éves Biztonsági Felülvizsgálati Konferencia/ Annual Security Review Conference
AU	Afrikai Unió/African Union
BT/UNSC	ENSZ Biztonsági Tanácsa/UN Security Council
BVT	Alkotmányvédelmi és Terrorelhárítási Hivatal (Ausztria)/ Office for the Protection of the Constitution and Counterterrorism
CEI/KEK	Közép-európai Kezdeményezés/Central European Initiative
CFE	Európai hagyományos fegyveres erőkről szóló szerződés/ Treaty on Conventional Armed Forces in Europe
CiA	Ashgatabi EBESZ-központ/Centre in Ashgabat
CiO	Soros elnök/Chairperson-in-Office
CSBM	Bizalom- és biztonságerősítő intézkedések/ Confidence and Security Building Measures
CSTO/KBSZSZ	Közös Biztonsági Szerződés Szervezete/ Collective Security Treaty Organization
EBEÉ/CSCE	Európai Biztonsági és Együtműködési Értekezlet/ Conference on Security and Co-operation in Europe
EBESZ/OSCE	Európai Biztonsági és Együtműködési Szervezet/ Organization for Security and Co-operation in Europe
ECOWAS	Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közössége/ Economic Community of West African States
EEAS	Európai Külügyi Szolgálat/European External Action Service
EFTA	Európai Szabadkereskedelmi Társulás/ European Free Trade Association
ENSZ/UN	Egyesült Nemzetek Szervezete/United Nations
ENVSEC	Környezetvédelmi és Biztonsági Kezdeményezés/ Environment and Security Initiative
ET/EC	Európa Tanács/European Council
EU	Európai Unió/European Union
FAO	Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Szervezet/ Food and Agriculture Organization
FYROM	Macedónia volt Jugoszláv Köztársaság/ Former Yugoslav Republic of Macedonia

GCC	Öböl Menti Együttműködési Tanács/Gulf Cooperation Council
IAEA	Nemzetközi Atomenergia Ügynökség/ International Atomic Energy Agency
ICRC	Nemzetközi Vöröskereszt/International Committee of Red Cross
ILO	Nemzetközi Munkaügyi Szervezet/International Labor Organization
IMF	Nemzetközi Valutaalap/International Monetary Fund
INF	Közép- és rövidebb hatótávolságú rakéták megszüntetéséről szóló szerződés/ Treaty between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Elimination of Their Intermediate-Range and Shorter-Range Missiles
IWG	Informális Munkacsoport/Informal Working Group
MANPADS	Hordozható légvédelmi rendszerek/ Man-Portable Air Defense Systems
MBFR	Kölcsönös és kiegyensúlyozott haderőcsökkentési tárgyalások/ Mutual and Balanced Force Reductions
MENSZT	Magyar ENSZ Társaság/United Nations Association of Hungary
Mercosur	Dél-amerikai Közös Piac/Mercado Común del Sur
MtMol	EBESZ moldovai missziója/OSCE Mission to Moldova
MtMon	EBESZ montenegrói missziója/OSCE Mission to Montenegro
NATO	Észak-atlanti Szerződés Szervezete/ North Atlantic Treaty Organization
NGO	Nem kormányzati szervezet/Non-Governmental Organisation
OAS	Amerikai Államok Szervezete/Organization of American States
OCEEA	Gazdasági és Környezeti Tevékenységek Koordinátorának Hivatala/ Office of the Co-ordinator of Economic and Environmental Activities
ODIHR	Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala/ Office for Democratic Institutions and Human Rights
OIC	Islám Konferencia Szervezete/Organization of Islamic Conference
OM	EBESZ megfigyelő missziója Donetsk és Gukovo orosz ellenőrzőpontoknál/ OSCE Observer Mission at the Russian Checkpoints Gukovo and Donetsk
OMiK	EBESZ koszovói missziója/OSCE Mission in Kosovo
OMiS	EBESZ szerbiai missziója/OSCE Mission to Serbia
OMtS	EBESZ skopjei missziója/OSCE Mission to Skopje
OPEC	Kőolaj-exportáló Országok Nemzetközi Szervezete/ Organization of Petroleum Exporting Countries
OS	Nyitott Égbolt szerződés/Treaty on Open Skies
OSCC	Nyitott Égbolt Szerződés Konzultatív Bizottsága/ Open Skies Consultative Commission
OSCEPA	EBESZ Parlamenti Közgyűlés/OSCE Parliamentary Assembly

PCU	EBESZ ukrainai projektkoordinátora/Project Co-ordinator in Ukraine
PCUz	Üzbegisztáni projektkoordinátor/Project Co-ordinator in Uzbekistan
PiA	EBESZ-jelenlét Albániában/ Presence in Albania
PMG	EU Tanácsa, Katonapolitikai kérdésekkel foglalkozó csoport/ European Council Politico-Military Group
POiA	Asztanai (Nur-Szultan) programiroda/Programme Office in Astana
POiB	Biskeki programiroda/Programme Office in Bishkek
POiD	Dusanbei programiroda/Programme Office in Dushanbe
REACT	Gyorsreagálású szakértői támogató és együttműködő csoportok/ Rapid Expert Assistance and Cooperation Teams
SALT	Stratégiai fegyverzet-csökkentési tárgyalások/ Strategic Arms Limitation Talks
SALW	Kézi- és könnyűfegyverek/Small Arms and Light Weapons
SCI	Sanghaji Együttműködési Szervezet/Sanghai Cooperation Initiative
SMM	EBESZ ukrainai különleges megfigyelő missziója/ OSCE Special Monitoring Mission to Ukraine
UNDP	ENSZ Fejlesztési Programja/United Nations Development Programme
UNHCR	ENSZ menekültügyi főbiztosa/ United Nations High Commissioner for Refugees
UNLOPS	ENSZ Béke és Biztonság Kapcsolattartó Hivatala/ UN Liaison Office for Peace and Security
UNODA	ENSZ Leszerelési Ügyek Hivatala/ United Nations Office of Disarmament Affairs
UNODS	ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bünmegelőzési Hivatala/ United Nations Office on Drugs and Crime
VTB	Vezető Külügyi Tisztviselők Bizottsága/ Committee of Senior Officials
WBG	Világbank/World Bank Group
WHO	Egészségügyi Világszervezet/World Health Organization
WTO	Kereskedelmi Világszervezet/World Trade Organization

Állandó Tanács/Permanent Council
 Békéltető és Választott Bíróság/Court of Conciliation and Arbitration
 Békeprogram/Agenda for Peace
 Biztonsági Bizottság/Security Committee
 Biztonsági Együttműködési Fórum/Forum for Security Cooperation
 Cselekvési terv az emberkereskedelem elleni küzdelemben/
 Action Plan to Combat Trafficking in Human Beings
 Csúcstalálkozók/Summits, Summit Meetings
 EBEÉ parlamenti közgyűlése/CSCE Parliamentary Assembly

EBESZ éves értékelő jelentés/OSCE Annual Report
EBESZ strukturált párbeszéd/Structured Dialogue
EBESZ-stratégia a 21. század biztonsági és stabilitási problémáinak kezelésére/
OSCE Strategy to Address Threats to Security and Stability in the Twenty-First Century
Egyesített Konzultatív Csoport/Joint Consultative Group
Előkészítő Bizottság/Preparatory Committee
Emberkereskedelem Elleni Küzdelem Különleges Képviselőjének és Koordinátorának
Hivatala/Office and Post of Special Representative and Co-ordinator for Combating
Trafficking in Human Beings
Északi Tanács/Nordic Council
Fehéroroszországban a soros elnök személyes megbízottja a minszki konferencia ko-
ordinálására/Personal Representative of the Chairperson-in-Office on the conflict dealt
with by the OSCE Minsk conference
Felülvizsgálati konferencia/Review Conference
Gazdasági és Környezetvédelmi Bizottság/Economic and Environmental Committee
Humán Dimenzió Bizottság/Human Dimension Committee
Ifjúság- és biztonságügyi különleges képviselők/
Special Representatives on Youth and Security
Konfliktusmegelőző Központ/Conflict Prevention Centre
Konzultatív Bizottság/Consultative Committee
Különleges megbízott (képviselő)/Personal Representatives of the Chairperson in Office
Magatartási kódex/Code of Conduct
Médiaszabadság képviselője/Representative on Freedom of the Media
Miniszteri Tanács/Ministerial Council
Nemek közötti egyenlőség előmozdítására irányuló cselekvési terv/
Action Plan for the Promotion of Gender Equality
Nemek közötti egyenlőséggel foglalkozó különleges megbízott/
Special Representative on Gender Issues
Nemzeti kisebbségi főbiztos/High Commissioner on National Minorities
Nemzetközi Humanitárius Csúcstalálkozó/World Humanitarian Summit
Nytott Égbolt Konzultatív Bizottság/Open Skies Consultative Commission
Parlamenti közgyűlés/Parliamentary Assembly
Puha erő/Soft Power
Soros elnökség/Chairmanship
Szabad Választások Irodája/Office for Free Elections)
Tanács/Council
Titkárság/Secretariat
Új nemzetközi gazdasági rend/New International Economic Order
Unió a Mediterrán Térségért/Union for the Mediterranean
Utókonferencia/Follow-up Meeting
Vezető Tanács/Senior Council

ISBN 978 963 327 812 3

Szerkesztő: Mészáros Károly
Korrektor: Marsi Mónika
Műszaki vezető: Sztáryné Benkő Krisztina
Tördelés: Petrezselyem Kitti
Borító: Gróf István

Nyomdai kivitelezés:
HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató
Közhasznú Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság,
Sokszorosítóosztály
Felelős vezető: Pásztor Zoltán